

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОПЕРАТИВНЕ КОМАНДУВАННЯ «ЗАХІД»
РІВНЕНСЬКИЙ ІНСТИТУТ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»
РІВНЕНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «РІВНЕНСЬКА МЕДИЧНА
АКАДЕМІЯ» РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «НОСИТЕЛІ МИРУ»**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**ХІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО:
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК»**

30 квітня 2026 року

м. Рівне

Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток: збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 30 квітня 2026 року). Укладач Наталія ХАРЧЕНКО. За ред. Оксани ЛЮТКО. Рівне: РІУУ, 2026. 394 с.

Рецензенти:

Ольга ЮЗИК, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри цифрових технологій та методики навчання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету

Оксана ШТРИМАЙТІС, кандидат фармакологічних наук, доцент, проректор з наукової роботи комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради

Збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток» містить напрацювання здобувачів вищої освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників з актуальних проблем сьогодення.

Розрахований на науковців, фахівців у галузі психології, економіки, соціальної роботи, гуманітарних дисциплін, здобувачів освіти ЗВО, зацікавлених осіб з питань економічного та соціального розвитку соціуму.

Матеріали друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу. Відповідальність за фактичні помилки, достовірність і точність інформації, автентичність цитат, плагіат, правильність фактів та посилань несуть автори.

СЕКЦІЯ І

РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ФІЛОСОФСЬКІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА МЕДИЧНІ АСПЕКТИ

РЕСУРСНА ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Інна ДЕНИЩУК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін Рівненського інституту
Університету «Україна»

У сучасному світі людина дедалі частіше стикається зі стресовими ситуаціями, соціальною нестабільністю та психологічними навантаженнями. Зростання рівня тривожності, депресивних станів та емоційного виснаження актуалізує потребу у нових підходах психологічної допомоги. Традиційні психотерапевтичні підходи часто зосереджуються на аналізі проблем і симптомів. Натомість ресурсна психотерапія спрямована на виявлення внутрішнього потенціалу людини, її сильних сторін та психологічних ресурсів.

Психологічні ресурси відіграють важливу роль у процесі адаптації до складних життєвих умов. Саме вони забезпечують можливість особистості

протистояти стресу, долати кризові ситуації та підтримувати психічне здоров'я.

Проблема психологічних ресурсів активно досліджується у сучасній психології. Значний внесок у розвиток ресурсного підходу зробили такі науковці, як К. Роджерс, Р. Лазарус, М. Селігман, Б. Фредріксон, С. Хобфолл [1; 6; 7; 8] та інші.

Однією з найвідоміших теоретичних моделей є теорія збереження ресурсів, запропонована американським психологом Стівеном Хобфоллом [6]. Згідно з цією теорією люди прагнуть зберігати та накопичувати ресурси, які мають для них цінність. Психологічний стрес виникає тоді, коли існує загроза втрати ресурсів або коли така втрата вже відбулася. Ресурси можуть включати матеріальні об'єкти, соціальні зв'язки, особистісні характеристики та енергетичні ресурси (час, знання, гроші), які допомагають людині досягати життєвих цілей і протистояти стресу.

Дослідження показують, що люди з більшим ресурсним потенціалом використовують ефективніші стратегії подолання стресу та демонструють нижчий рівень емоційного виснаження.

Інший важливий напрям досліджень пов'язаний з позитивною психологією. Зокрема, Мартін Селігман розглядає психологічне благополуччя як результат розвитку сильних сторін особистості, оптимізму та життєвих смислів [8].

Значний внесок у розвиток ресурсного підходу зробила Барбара Фредріксон, яка запропонувала теорію розширення та побудови позитивних емоцій. Згідно з цією теорією позитивні емоції сприяють розширенню когнітивних можливостей людини та формуванню нових психологічних ресурсів, що підвищує її здатність адаптуватися до життєвих труднощів. Крім того, сучасні дослідження підтверджують, що втрата ресурсів може бути важливим фактором розвитку посттравматичного стресового розладу та інших психологічних проблем [7].

Психологічні ресурси можна визначити як сукупність внутрішніх і зовнішніх можливостей особистості, які забезпечують її здатність адаптуватися до складних життєвих ситуацій. Ресурсна психотерапія ґрунтується на ідеї, що кожна людина має внутрішній потенціал для подолання життєвих труднощів [9, 10]. До основних видів психологічних ресурсів належать:

- внутрішні ресурси: самооцінка, життєва позиція, оптимізм, почуття контролю;
- емоційні ресурси: здатність до саморегуляції, позитивні емоції, психологічна гнучкість;
- когнітивні ресурси: здатність до рефлексії, гнучкість мислення, здатність до прийняття рішень;
- соціальні ресурси: підтримка близьких людей, соціальні зв'язки, почуття приналежності;
- духовні ресурси: система цінностей, життєві сенси, моральні переконання.

У сучасній психологічній практиці застосовуються різні методи активізації ресурсів:

1. Робота з ресурсними спогадами. Метод передбачає відтворення позитивних життєвих ситуацій, у яких людина відчувала силу та впевненість.
2. Візуалізація ресурсного стану. Ця техніка допомагає сформувати внутрішній стан спокою та впевненості.
3. Тілесно-орієнтовані техніки. Релаксація, дихальні практики та тілесна усвідомленість допомагають стабілізувати емоційний стан.
4. Формування ресурсного середовища. Психотерапевт допомагає клієнту визначити людей та умови, які підтримують його психологічний стан.

Ресурсна психотерапія активно застосовується у роботі з:

- тривожними розладами;
- психологічними травмами;

- кризовими станами;
- емоційним вигоранням;
- посттравматичним стресом.

Активізація ресурсів сприяє підвищенню психологічної стійкості, розвитку оптимізму та формуванню адаптивних стратегій подолання труднощів. Ресурсна терапія є перспективним напрямом сучасної психологічної практики. Вона ґрунтується на ідеї активізації внутрішніх та зовнішніх ресурсів особистості. Результати сучасних досліджень підтверджують, що психологічні ресурси відіграють важливу роль у формуванні психологічної стійкості, адаптації до стресу та підтримці психічного благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Селігман М. *Позитивна психологія: нові підходи до розуміння благополуччя*. Київ: Основи, 2021.
2. Титаренко Т. М. *Психологічні ресурси особистості у кризових ситуаціях*. Київ: Каравела, 2022.
3. Максименко С. Д. *Психологія особистості: сучасні дослідження*. Київ: Центр учбової літератури, 2021.
4. Карамушка Л. М. *Організаційна психологія та психологічні ресурси*. Київ: Інкос, 2023.
5. Корольчук М. С. *Психологія стресу та адаптації*. Київ: Ніка-Центр, 2022.
6. Hobfoll S. *Conservation of Resources Theory: Applications to Stress and Resilience*. New York: Springer, 2021.
7. Fredrickson B. *Positive Emotions and Psychological Growth*. New York: Guilford Press, 2022.
8. Seligman M. *Positive Psychology and Well-Being*. Oxford: Oxford University Press, 2023.
9. Southwick S., Charney D. *Resilience: The Science of Mastering Life's Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
10. Benight C., Bandura A. *Social Cognitive Theory of Trauma Recovery*. *Journal of Traumatic Stress*. 2022.

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Віталій ЛЮТКО,

здобувач освітнього ступеня магістр зі
спеціальності С4 Психологія, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Ольга КАМІНСЬКА,*
доктор психологічних наук, професор
кафедри психології, соціальної роботи та
гуманітарних дисциплін, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Мета будь-якої управлінської діяльності – організувати роботу таким чином, щоб вона була ефективною. А для цього необхідні ресурси, зокрема матеріальні, фінансові, інформаційні та кадрові. Управління розпочинається з пошуку перших трьох, а також їх раціонального використання. Набагато складніша ситуація з кадровими ресурсами. Обираючи для працівників завдання, керівникові варто замислитися над такими питаннями: 1) Чи здатен працівник вирішити проблему (чи достатньо у нього знань та вмінь для цього)?; 2) Чи має працівник засоби для вирішення проблеми (наприклад, методичні розробки)?; 3) Чи хоче працівник вирішити проблему (чи має він бажання зосередити свої зусилля задля вирішення проблеми)?

Вітчизняні управлінці та дослідники в галузі освіти, як правило, більш ґрунтовно підходили до аналізу двох перших запитань, на основі чого вибудовували свою управлінську діяльність. Позитивна відповідь на третє запитання вважалася очевидною, особливо, якщо йдеться про педагогів.

Як відомо, «обличчя школи» визначають професіоналізм учителів (наявність почесних звань, категорій, наукових ступенів чи нагород) та академічні досягнення учнів (кількість переможців олімпіад, медалістів, студентів ЗВО тощо). Проте варто з'ясувати, чи завжди для успішного

розв'язання різноманітних «шкільних» проблем достатньо мати лише висококваліфікованих педагогів.

Працівник будь-якого закладу – це його головний ресурс. Однак успішна діяльність закладу залежить не лише від професійності та досвідченості його працівників, а й від того, чи хочуть вони працювати, чи вмотивовані вони. Тобто важливо, щоб колектив не лише «вмів», а й «хотів» працювати.

Уперше термін «мотивація» було використано А. Шопенгауером для пояснення поведінки людини. Як стверджував філософ, «мотиви – це причини, «видимі зсередини», адже кожен із нас, маючи намір зробити що-небудь, у кожному конкретному випадку відчуває мотиви як свою внутрішню волю, що виражається у видимих рухах тіла або вчинках» [1].

У сучасному менеджменті під мотивацію розуміють складову управління закладом; «процес спонукання себе та інших до діяльності для досягнення власних цілей або цілей організації» [5, с. 23]. Цей процес визначає виникнення, напрям і способи здійснення конкретних форм діяльності педагога, а також відображає набір певних «виробничих» ситуацій, яких варто уникнути.

Опрацювавши значну кількість наукових джерел, можемо стверджувати, що мотивація розглядається як ключовий механізм, який визначає активність працівника та його ставлення до професійних обов'язків [2, 3, 4, 5, 6, 7]. На нашу думку мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів, які спонукають людину до діяльності, визначають її межі та форми, надають їй спрямованості, орієнтованої на досягнення певних цілей.

Кожна людина – це особистість. Вона керується не тільки і не стільки прагненнями до задоволення первинних потреб (фізіологічних та ін.), скільки намаганнями задовольнити потреби вищого порядку. Зокрема, людина відчуває потребу реалізувати свої потенційні можливості, самоствердитися (А. Маслоу, К. Роджерс).

На думку багатьох дослідників, в основу *мотивації праці* покладено процес задоволення потреб. Зважаючи на це, потреби можна розглядати як

причини поведінки, які не лише спонукають до дії, а й впливають на систему цінностей, переконань, світогляд особистості.

Потреби формуються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. До перших відносять стимули, наприклад, обіцянки, дії інших людей, все те, що людина може отримати як компенсацію за її зусилля, те, що б вона бажала отримати у результаті певних дій. До внутрішніх факторів відносять систему цінностей, зокрема мрії, нахили, ідеали, тобто те, що характеризує внутрішній світ людини. У процесі життя цінності стають стійкими і впливають на вибір людини у складних життєвих або професійних ситуаціях.

Цінності представників різних професій, звичайно, є специфічними. Д. Карр розглядає професійні цінності вчителя через три групи норм – деонтичні, аретичні та технічні [8]. Але всередині цих груп він описує конкретні цінності, чесноти та професійні орієнтири, які формують «етичний профіль» педагога. А саме:

1. Деонтичні цінності (обов'язкові, нормативні). Це те, що вчитель повинен робити відповідно до професійної етики. Основними деонтичними цінностями є справедливість, чесність, відповідальність, повага до гідності учня, конфіденційність та дотримання професійних стандартів (виконання норм, правил, етичних кодексів).

2. Аретичні цінності (чесноти, риси характеру). Це те, яким має бути вчитель як особистість. Основні аретичні чесноти: доброзичливість, терпіння, тактовність, мудрість, сміливість, скромність, емпатія та педагогічна любов (у Дьюїстському сенсі) – глибока турбота про розвиток іншого. Д. Карр наголошує на тому, що педагогічна діяльність неможлива без чеснот, бо вчитель працює з моральним становленням особистості.

3. Технічні цінності (професійні компетентності). Це те, що вчитель повинен уміти робити. Основними технічними цінностями є професійна компетентність (знання предмета та методики), педагогічна майстерність (уміння організувати навчання, мотивацію, дисципліну), комунікативність, рефлексивність, гнучкість, креативність та професійне судження (уміння

приймати рішення в неоднозначних ситуаціях). Технічні навички не можуть існувати окремо від моральних і особистісних цінностей [8].

Отже, професійні цінності педагога – це не лише сукупність компетентностей, а морально-особистісна цілісність, що охоплює моральні обов'язки, чесноти характеру та професійні вміння. Саме така інтеграція внутрішніх переконань і професійних норм формує здатність педагога діяти в ситуаціях вибору, підтримувати учня та спрямовувати його розвиток. Це робить педагогіку морально відповідальною професією, у якій особистість учителя виступає ключовим чинником професійної діяльності. Водночас цінності педагога стають не лише основою його рішень, а й джерелом внутрішньої мотивації: вони визначають, чому вчитель обирає певні дії, як реагує на виклики та що підтримує його стійкість у складних умовах.

Таким чином, професійні цінності не просто регулюють поведінку вчителя – вони спрямовують його мотивацію, надають сенс педагогічній праці та забезпечують її гуманістичний характер. Саме цінності визначають, чому педагог обирає певні дії, як реагує на виклики та що підтримує його стійкість у складних професійних ситуаціях. Вони стають внутрішнім орієнтиром, який формує ставлення до роботи, учнів і власного професійного розвитку.

У цьому контексті важливо враховувати, що мотивація вчителя не є сталою величиною – вона змінюється протягом професійного життя, проходячи кілька характерних етапів. На кожному з них професійні цінності відіграють різну роль: іноді вони підсилюють мотивацію, іноді – допомагають зберегти її в умовах виснаження чи професійних сумнівів.

Сучасні зарубіжні науковці виділяють 5 етапів професійної мотивації вчителів. Перший етап – «входження» в професію. Мотивація зазвичай ґрунтується на внутрішніх цінностях – бажанні допомагати дітям, змінювати світ, реалізувати власні ідеали. Проте зіткнення з реальністю шкільного середовища може спричинити зниження ентузіазму і саме стійкі цінності допомагають молодому вчителю не втратити орієнтири.

На ранньому етапі кар'єри мотивація часто переживає спад: зростає навантаження, з'являється втома, відчуття нестачі підтримки. Тут цінності виконують стабілізуючу функцію – вони утримують педагога в професії, надають сенс щоденним зусиллям і допомагають долати розчарування.

На середньому етапі мотивація стає більш прагматичною: зростає значення зовнішніх умов, можливостей розвитку, визнання. Проте саме внутрішні цінності визначають, чи прагнутиме педагог професійного зростання, чи відчуватиме «застій».

На етапі професійної зрілості цінності набувають характеру професійної мудрості: вони спрямовують учителя до наставництва, відповідального впливу, глибшого розуміння своєї ролі.

У пізній кар'єрі мотивація знову стає переважно внутрішньою: цінності, накопичені досвідом, підтримують бажання передавати знання, зберігати якість роботи та залишатися моральним авторитетом для молодших колег [9, с. 83-116].

Отже, професійні цінності вчителя не лише формують його «етичний профіль», а й визначають характер мотивації на всіх етапах професійної кар'єри – від входження в професію до пізньої зрілості. Саме цінності забезпечують стійкість мотивації, допомагають долати професійні труднощі, підтримують внутрішній сенс педагогічної діяльності та зберігають її гуманістичну спрямованість.

У сучасних умовах швидких економічних, соціальних і політичних змін мотиваційна сфера педагогів стає особливо динамічною: змінюється ієрархія потреб, зростає чутливість до зовнішніх факторів, посилюється залежність від умов праці та управлінських рішень. Тому мотивація педагогів перетворюється на стратегічний ресурс управління закладом загальної середньої освіти. Від того, наскільки керівник здатний розуміти цінності вчителів, аналізувати їхні мотиви та створювати умови для професійного розвитку, залежить якість освітнього процесу, стабільність колективу та готовність педагогів до інновацій.

Таким чином, цінності, мотивація та управління утворюють єдину систему: цінності визначають внутрішні мотиви вчителя, мотивація спрямовує його професійну поведінку, а ефективне управління забезпечує умови, у яких ці стимули можуть розкриватися та підтримувати високу якість педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гардінер П. А. Шопенгауер. Філософ німецького еллінізму. URL: <https://ibib.ltd.ua/motivatsiya-28280.html> (дата звернення: 11.04.2026).
2. Завалевський Ю. Особливості конкурентоспроможності сучасного вчителя (2015). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3695 (дата звернення: 11.04.2026).
3. Зайченко О. І., Кузнєцова В. І. Управління людськими ресурсами : навч. посіб. / за наук. ред. О. І. Зайченко. Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», 2015. 232 с.
4. Змістовні теорії мотивації. URL: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0158&T=02&lng=1&st=0 (дата звернення: 11.04.2026).
5. Карамушка Л. М. Психологія управління : навч. посіб. К. : Міленіум, 2003. 344 с.
6. Психологія управління: навчальний посібник / укл. В. В. Ягоднікова. Одеса: видавець Букаєв В.В., 2022. 141 с.
7. П'ять правил директора естонської школи, які варто запозичити. URL: <https://osvitoria.media/experience/5-pravyl-dyrektora-estonskoyi-shkoly-yaki-varto-zapozychyty/> (дата звернення: 17.04.2026).
8. Федоришина Л. М. (2017). Мотивація праці: підходи до трактування. URL: <file:///C:/Users/nkhar/Downloads/279> (дата звернення: 17.04.2026).
9. David Carr. Professional and Personal Values and Virtues in Education and Teaching (Oxford Review of Education, (2006). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03054980600645354> (дата звернення: 18.04.2026).
10. Paul W. Richardson, Stuart A. Karabenick, Helen M. G. Watt. Teacher Motivation: Theory and Practice (Routledge, 2014). URL: <https://www.researchgate.net/publication/270342229> (дата звернення: 19.04.2026).

ЕФЕКТИВНІ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Олена ПАНАСЮК,

здобувачка освітнього ступеня магістр зі спеціальності А5 Професійна освіта (Цифрові технології), Рівненський державний гуманітарний університет

Науковий керівник: *Ігор ВОЙТОВИЧ,*

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри цифрових технологій та методики навчання інформатики, проректор з навчально-виховної роботи, Рівненський державний гуманітарний університет

Вступ. У сучасних соціокультурних умовах до особистості висуваються високі вимоги, які виходять за межі суто професійної підготовки та академічних знань. Однією з провідних умов успішної соціалізації, ефективної освітньої діяльності й професійної самореалізації є сформованість комунікативної компетентності. Розвинені навички міжособистісної взаємодії, ефективної комунікації та ефективного спілкування, конструктивного розв'язання конфліктів і командної роботи належать до найбільш затребуваних soft skills на сучасному ринку праці. За даними міжнародних досліджень і прогнозів щодо тенденцій розвитку ринку праці у 2025 році, саме комунікативні компетентності залишаються серед ключових універсальних навичок, що визначають конкурентоспроможність фахівця та його здатність до професійної адаптації в умовах швидких соціальних змін. Особливе місце займає крос-культурна комунікація (Cross-cultural Communication) як процес спілкування між людьми різних культур (національностей, поколінь, соціальних груп, релігій тощо)[5].

Як зазначають дослідники «... формами комунікації є спілкування чи бесіда, під час якої всі учасники висловлюють думки, слухають аргументи один одного та роблять певні висновки» [1, С. 16].

Науковці вказують, що комунікація – це «... поняття, близьке до поняття спілкування, але розширене. Це зв'язок, у ході якого відбувається обмін інформацією між системами в живій і неживій природі. Комунікативний акт аналізується й оцінюється за наступними компонентами: 1) адресант – суб'єкт комунікації; 2) адресат – кому спрямоване повідомлення; 3) повідомлення – переданий зміст; 4) код – засіб передачі повідомлення; 5) канал зв'язку; 6) результат – те, що досягнуте у підсумку комунікації» [6, С. 207].

В той же час зазначається, що значний вплив на ефективність має зворотний зв'язок між усіма учасниками, який часто «feedback», що містить інформацію про досягнення, результати, проблеми [1, С. 16].

Основна частина. Психологічна енциклопедія Українського психологічного ХАБу дає таке визначення ефективного спілкування – це «... процес обміну інформацією між людьми, при якому досягається повне розуміння і прийняття змісту повідомлення обома сторонами. Воно передбачає не лише передачу інформації, але й здатність слухати, розуміти і реагувати на отримане повідомлення відповідним чином. Основна мета ефективного спілкування – забезпечення того, щоб повідомлення було передане та отримане з мінімальними викривленнями і непорозуміннями, що дозволяє учасникам процесу досягти своїх цілей» [2].

Covid-19 та подальші військові події створили передумови дистанційного навчання як у закладах загальної середньої, так і вищої школи.

Аналіз сучасних суспільних викликів засвідчує, що цифрова трансформація освіти зумовлює постійне розширення спектра освітніх технологій та цифрових інструментів, спрямованих на забезпечення ефективної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу. Стрімкий розвиток цифрового освітнього середовища сприяв створенню платформ, які забезпечують безперервність, наприклад, Google Клас, Microsoft Teams або MOODLE, Google Meet або ZOOM, соціальних застосунків Viber, Telegram тощо. Зростає вагомість інших інструментів комунікації: Chanty, HubEngage, ProofHub, Brosix IM, Slack, Ryver, FlippingBook тощо.

Використання цифрового контенту забезпечує гнучкий та безперервний доступ до навчальних матеріалів незалежно від місця перебування й часових обмежень. Водночас ефективність їх застосування значною мірою визначається рівнем сформованості цифрової компетентності всіх суб'єктів освітнього процесу. Пріоритетного значення набуває забезпечення ефективної комунікації між викладачами та здобувачами вищої освіти: якісна цифрова взаємодія сприяє підтриманню навчальної мотивації, координації спільної діяльності, своєчасному зворотному зв'язку та формуванню сприятливого психологічного клімату.

Психологи зазначають, що ефективна комунікація передбачає не лише обмін інформацією, а й уміння налагоджувати діалог, слухати співрозмовника, виявляти емпатію, вирішувати проблемні питання конструктивно [3, с. 421].

В цілому комунікативна компетентність розвивається у процесі навчання, соціальної взаємодії та особистісного зростання. Зазначимо, що у студентів ця компетентність є неповною мірою сформованою через вплив цифрового середовища, відсутність належних моделей спілкування та низький рівень емоційної культури.

На думку Т. Воронцової та В. Пономаренка, однією з базових передумов ефективної комунікативної взаємодії є сформованість навичок активного слухання. Автори розглядають активне слухання як багатокomпонентний процес, що включає кілька взаємопов'язаних складових: зосередження, яке проявляється через підтримання зорового контакту, уважність і зацікавленість співрозмовником; розуміння, що реалізується завдяки емпатійному ставленню та використанню уточнювальних запитань; запам'ятовування, яке передбачає накопичення, систематизацію та фіксацію отриманої інформації; а також критичний аналіз, що охоплює оцінювання достовірності фактів, осмислення суджень і формулювання обґрунтованих висновків. Саме інтеграція зазначених компонентів забезпечує конструктивний характер міжособистісної взаємодії, сприяє взаєморозумінню та підвищує ефективність комунікації в освітньому й професійному середовищі. [4].

Автори акцентують увагу на комплексному підході до формування ефективної комунікативної компетентності, виокремлюючи низку психолого-педагогічних засобів її розвитку. До таких засобів належать:

- психолого-педагогічні тренінги спілкування, спрямовані на розвиток навичок активного слухання, емпатійного сприйняття співрозмовника та конструктивної, у тому числі дистанційної, взаємодії;
- ігрові методи та моделювання комунікативних ситуацій, що забезпечують відтворення різних соціальних ролей і сприяють набуттю досвіду поведінки в типових та проблемних ситуаціях спілкування;
- проєктна діяльність, яка передбачає командну роботу, розвиток уміння домовлятися, розподіляти відповідальність і досягати спільної мети, навіть працюючи віддалено;
- технології ненасильницького спілкування, орієнтовані на попередження та конструктивне розв'язання конфліктів шляхом усвідомленого вираження потреб і почуттів;
- психоосвітні програми з розвитку емоційного інтелекту, що сприяють усвідомленню, регуляції та конструктивному вираженню емоційних станів у процесі міжособистісної взаємодії.

Застосування зазначених підходів створює сприятливі умови для розвитку комунікативної компетентності особистості, підвищення ефективності міжособистісної взаємодії та формування психологічної готовності до конструктивного спілкування в освітньому й професійному середовищі.

Ці заходи, на думку авторів, дозволяють кожному третьому навчитися ефективній комунікації.

Дієвим інструментом розвитку комунікативної компетентності є методика STEPS, яка ґрунтується на п'яти базових принципах конструктивної міжособистісної взаємодії. Її застосування сприяє формуванню культури спілкування, розвитку навичок активної комунікації та підтриманню

позитивного психологічного клімату в освітньому середовищі. Методика охоплює такі складові:

- S (Space) – дотримання комфортного особистого простору співрозмовника, що забезпечує відчуття психологічної безпеки та взаємної поваги;
- T (Take turns) – почерговість висловлювань, яка сприяє рівноправному діалогу, уважному слуханню та взаєморозумінню;
- E (Eye contact) – підтримання зорового контакту як важливого невербального засобу встановлення довіри, демонстрації уваги й зацікавленості співрозмовником;
- P (Polite) – ввічливість, доброзичливість і відкритість у процесі спілкування, що створюють сприятливі умови для конструктивної взаємодії;
- S (Stay on topic) – зосередженість на темі розмови, що забезпечує логічність, послідовність і результативність комунікації.

Цілеспрямована робота над розвитком комунікативних умінь набуває особливого значення в умовах дистанційної освіти, де ефективність навчальної взаємодії значною мірою залежить від здатності учасників освітнього процесу використовувати сучасні цифрові засоби комунікації. Формування навичок онлайн-спілкування, уміння чітко висловлювати думки у цифровому середовищі, підтримувати конструктивний діалог та забезпечувати якісний зворотний зв'язок є важливими складовими професійної компетентності сучасного педагога й цифрової культури здобувача освіти.

Постійне вдосконалення комунікативної компетентності в умовах дистанційного навчання сприяє підвищенню якості віртуальної взаємодії, ефективнішій організації онлайн-занять, зрозумілому представленню навчального матеріалу та формуванню психологічно комфортного освітнього середовища. Особливого значення набувають уміння підтримувати емоційний контакт через цифрові канали, проявляти емпатію, враховувати індивідуальні

потреби учасників освітнього процесу та використовувати різноманітні інтерактивні інструменти для активізації навчальної діяльності.

Одним із провідних напрямів розвитку комунікативної компетентності в дистанційній освіті є безперервне навчання, що передбачає постійне оновлення цифрових знань, опанування нових освітніх платформ, удосконалення навичок онлайн-взаємодії та рефлексію власного комунікативного досвіду. У сучасних умовах цифрової трансформації освіти здатність до адаптації, саморозвитку та ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій стає необхідною умовою успішної професійної діяльності педагога та якісної організації дистанційного освітнього процесу.

В умовах дистанційного навчання особливого значення набуває якісний зворотний зв'язок, який виконує не лише інформаційно-оцінювальну, а й мотиваційну та підтримувальну функції. Своєчасне, конструктивне й конкретне реагування викладача на результати навчальної діяльності сприяє підвищенню залученості здобувачів освіти, формуванню відчуття підтримки та забезпеченню ефективної комунікативної взаємодії в цифровому середовищі.

Важливим компонентом онлайн-комунікації є емпатія, яка передбачає здатність педагога враховувати емоційний стан, індивідуальні потреби та психологічні особливості студентів. Емпатійний стиль взаємодії сприяє формуванню психологічно безпечного освітнього середовища, зміцненню довіри та підтриманню позитивної мотивації до навчання.

Висновки. Формування ефективної комунікації в умовах дистанційної освіти потребує цілеспрямованої роботи, використання інтерактивних методик, створення сприятливого емоційного середовища. Комунікативна компетентність є не лише складовою успішного навчання, а й важливим чинником психологічного благополуччя та соціальної адаптації особистості.

Ключові слова: ефективна комунікація, дистанційна освіта, онлайн-комунікація, комунікативність, цифрові інструменти, технології спілкування, STEPS.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вдовичин Т. Я., Білий Р. Т. Цифрові інструменти для організації ефективної комунікації освітнього процесу. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки*. 2024. № 5. С. 15-22. URL: <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2023.5.2> (дата звернення: 14.03.2026).
2. Ефективне спілкування це. *Психологічна енциклопедія*. ГО «Український психологічний ХАБ». URL: <https://surl.li/lwseeg> (дата звернення: 03.04.2026).
3. Закревська Т. Д., Кобушко Я. В. Ефективне спілкування як чинник досягнення успішної роботи в команді. *Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. За заг. ред. О. Прокопенко, М. Петрушенка*. Суми : СумДУ, 2015. С. 419-421. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/43696> (дата звернення: 16.04.2026)
4. Навички ефективної комунікації. *Вчимося жити разом: курс підготовки вчителів*. URL: <http://lft.multycourse.com.ua/ua/page/22/81> (дата звернення: 22.04.2026)
5. Плотнікова О. *Soft skills для сучасного ринку праці, тенденції 2025 року*. Офіційний сайт ГО «Еніпросвіта». URL: <https://surl.li/xwnvjd> (дата звернення: 27.02.2026).
6. Шапар В. Б. *Сучасний тлумачний психологічний словник*. Х.: Прапор, 2007. 640 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/427530.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Антоніна МАТВІЙЧУК,

здобувачка освітнього ступеня магістр зі спеціальності С4 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Оксана ЛЮТКО,*
кандидат філософських наук, професор
кафедри психології, соціальної роботи та
гуманітарних дисциплін, Рівненський
інститут Університету «Україна»

У сучасних умовах розвитку суспільства проблема емоційного інтелекту набуває особливої актуальності, оскільки здатність людини розуміти власні емоції, керувати ними та ефективно взаємодіяти з іншими є важливою умовою психологічного благополуччя та успішної соціалізації. Особливого значення розвиток емоційного інтелекту набуває у підлітковому віці, який характеризується інтенсивними особистісними змінами, емоційною нестабільністю та активним формуванням міжособистісних стосунків.

Підлітковий вік є складним етапом психічного розвитку, що супроводжується формуванням самосвідомості, переоцінкою життєвих цінностей та розвитком емоційної сфери. Саме в цей період зростає чутливість до оцінки оточення, виникають труднощі емоційної регуляції, посилюється потреба у прийнятті однолітками та формується здатність до емпатії [1]. Недостатній рівень розвитку емоційного інтелекту може спричиняти конфліктність, підвищену тривожність, агресивність або труднощі соціальної адаптації.

Науковці розглядають емоційний інтелект як систему здібностей до усвідомлення, розуміння, вираження та регуляції емоцій. Відповідно до концепції Дж. Майєра та П. Саловея, емоційний інтелект охоплює здатність розпізнавати емоції, використовувати їх у процесі мислення, розуміти емоційні стани та управляти ними [2].

Д. Гоулман наголошує, що емоційний інтелект включає самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички, які є важливими для успішної взаємодії людини з соціальним середовищем [3].

Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці пов'язані з активним становленням особистості та розвитком рефлексії. Підлітки поступово навчаються усвідомлювати власні переживання, аналізувати емоції інших людей та контролювати емоційні реакції. Водночас емоційна сфера підлітка залишається нестабільною через гормональні зміни, внутрішні суперечності та підвищену емоційну чутливість [4].

Суттєвий вплив на розвиток емоційного інтелекту мають сімейне виховання, стиль спілкування батьків, психологічний клімат у колективі та особливості взаємодії з однолітками. Позитивне емоційне середовище сприяє формуванню навичок емоційної саморегуляції та емпатії, тоді як конфліктні або емоційно несприятливі умови можуть негативно позначатися на розвитку емоційної компетентності підлітків [5].

Особливого значення набуває психологічний супровід розвитку емоційного інтелекту у закладах освіти. Використання тренінгових занять, арттерапевтичних методів, психологічних ігор та вправ на розвиток емоційної грамотності сприяє формуванню навичок саморегуляції, розвитку емпатії та покращенню міжособистісної взаємодії.

Отже, емоційний інтелект є важливим компонентом особистісного розвитку підлітків та необхідною умовою їх успішної соціалізації. Підлітковий вік характеризується активним розвитком емоційної сфери, формуванням навичок емоційного усвідомлення та саморегуляції. Встановлено, що розвиток емоційного інтелекту залежить від індивідуально-психологічних особливостей підлітка, сімейного виховання, соціального середовища та організації психологічного супроводу. Своєчасна психологічна підтримка сприяє формуванню емоційної компетентності, покращенню комунікативних навичок та гармонійному розвитку особистості підлітка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2019. 384 с.
2. Mayer J. D., Salovey P. What is Emotional Intelligence? *Emotional Development and Emotional Intelligence: Educational Implications*. New York : Basic Books, 1997. P. 3-31.
3. Goleman D. *Emotional Intelligence*. New York : Bantam Books, 2005. 352 p.
4. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 272 с.
5. Титаренко Т. М. Особистість у кризових умовах та психологія її розвитку. Київ : Либідь, 2015. 320 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Олена ШОВКОВА,
здобувачка освітнього ступеня магістр зі
спеціальності С4 Психологія, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Оксана ЛЮТКО,*
кандидат філософських наук, професор
кафедри психології, соціальної роботи та
гуманітарних дисциплін, Рівненський
інститут Університету «Україна»

У сучасному цифровому суспільстві проблема інтернет-залежності серед підлітків набуває особливої актуальності. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, доступність соціальних мереж, онлайн-ігор та цифрового контенту суттєво змінюють спосіб життя молодого покоління.

Для підлітків інтернет стає не лише засобом комунікації та отримання інформації, а й простором самовираження, емоційного розвантаження та втечі від труднощів реального життя. Водночас надмірне використання цифрових ресурсів може призводити до формування інтернет-залежності, що негативно впливає на психоемоційний стан, навчальну діяльність, соціальні контакти та розвиток особистості загалом [6].

Підлітковий вік є особливо вразливим періодом щодо формування адиктивної поведінки. Це пов'язано з нестабільністю емоційної сфери, потребою у соціальному прийнятті, підвищеною чутливістю до оцінювання з боку однолітків та активним пошуком власної ідентичності.

У сучасних умовах воєнного стану, інформаційного перенасичення та високого рівня психологічного стресу підлітки дедалі частіше використовують цифровий простір як спосіб психологічної компенсації та уникнення негативних переживань [3].

Інтернет-залежність розглядається науковцями як форма поведінкової адикції, що характеризується нав'язливим прагненням до використання інтернету, втратою контролю над часом перебування онлайн та виникненням психологічного дискомфорту при обмеженні доступу до мережі. Серед основних проявів інтернет-залежності виділяють емоційну нестабільність, соціальну ізоляцію, порушення режиму дня, труднощі концентрації уваги, зниження навчальної мотивації та погіршення міжособистісних стосунків [4].

Важливу роль у подоланні інтернет-залежності відіграє психологічна стійкість (резильєнтність). Психологічна стійкість визначається як здатність особистості адаптуватися до складних життєвих обставин, зберігати емоційну рівновагу та ефективно долати стресові ситуації. Підлітки з високим рівнем психологічної стійкості краще контролюють власну поведінку, мають розвинені навички саморегуляції та менш схильні до формування залежної поведінки [5].

Не менш значущим чинником є емоційний інтелект, який охоплює здатність людини усвідомлювати власні емоції, розуміти емоційні стани інших людей, регулювати емоційні реакції та ефективно використовувати емоційну інформацію у процесі взаємодії. Дослідження показують, що низький рівень емоційного інтелекту часто пов'язаний із труднощами емоційної саморегуляції, імпульсивністю, підвищеною тривожністю та схильністю до залежної поведінки [2].

Психологічна стійкість та емоційний інтелект мають взаємопов'язаний характер. Розвинений емоційний інтелект сприяє ефективнішому управлінню емоціями, зменшенню рівня внутрішньої напруги та формуванню адаптивних стратегій поведінки. Саме тому розвиток емоційної компетентності підлітків є важливим напрямом психопрофілактики інтернет-залежності.

У сучасній психологічній практиці особливого значення набувають комплексні психокорекційні програми, спрямовані на розвиток навичок емоційної регуляції, критичного мислення, комунікативної компетентності та психологічної стійкості. Ефективними методами роботи є тренінги емоційного

інтелекту, арттерапія, когнітивно-поведінкові техніки, вправи на розвиток самоконтролю, психологічні ігри та групові форми роботи [1].

Важливим аспектом профілактики інтернет-залежності є формування у підлітків навичок безпечної цифрової поведінки та розвитку усвідомленого ставлення до використання цифрових технологій. Психологічний супровід має бути спрямований не на повну відмову від використання інтернету, а на формування здорового балансу між онлайн- та офлайн-активністю.

Отже, інтернет-залежність у підлітковому віці є складною психологічною проблемою, що формується під впливом індивідуально-психологічних та соціальних чинників. Встановлено, що важливу роль у подоланні інтернет-залежності відіграють психологічна стійкість та емоційний інтелект, які забезпечують здатність підлітка до емоційної саморегуляції, адаптації до стресових ситуацій та конструктивної взаємодії із соціальним середовищем. Розвиток емоційної компетентності, стресостійкості та навичок самоконтролю сприяє зниженню ризику формування залежної поведінки та підвищує рівень психологічного благополуччя підлітків. Ефективна психопрофілактична та корекційна робота має ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує психологічний супровід, підтримку сім'ї та формування культури безпечного використання цифрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бедан В. Психопрофілактика гаджет-адикції у підлітковому середовищі. *Наукові праці МАУП. Психологія*. 2021. № 4. С. 5-11.
2. Грищук Б. Особливості емоційного інтелекту підлітків із різним рівнем інтернет-залежності : кваліфікаційна робота. *Кривий Ріг*, 2024. 78 с.
3. Порпуліт О. О. Емоційний інтелект як чинник медіастійкості юнаків у ситуаціях інформаційного перевантаження під час війни. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*. 2025. № 4. С. 85-91.
4. Фролова Н. Характер міжособистісної взаємодії інтернет-залежних підлітків. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2019. № 4. С. 112-117.
5. Cimino S., Cerniglia L. A Longitudinal Study for the Empirical Validation of an Etiopathogenetic Model of Internet Addiction in Adolescence Based on Early Emotion Regulation. *BioMed Research International*. 2018. Vol. 2018. P. 1-10.
6. Wanda M., Bondarenko N. Інтернет-залежність: передумови, ознаки та ризику для підлітків. *Психологія та психосоціальні інтервенції*. 2019. № 2. С. 37-42.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ірина СЕНЬ,

здобувачка освітнього ступеня магістр зі
спеціальності С4 Психологія, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Людмила ЮРЧУК,*
кандидат історичних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Початок шкільного навчання – один з найскладніших та найвідповідальніших моментів в житті дітей як в соціально-психологічному, так і у фізіологічному плані. [3, С. 4]

У сучасних умовах організація навчання молодших школярів потребує врахування не лише освітніх завдань, а й їхнього психоемоційного стану. Воєнний контекст підсилює значущість факторів безпеки, передбачуваності та стабільності, які безпосередньо впливають на здатність дитини адаптуватися до шкільного середовища.

Воєнний час в Україні спричинив зміну поведінкового фонду як дорослих українців, так і дітей, вивільняючи не лише категоріальні особливості, а й породжуючи індивідуальні соціально-психологічні та адаптаційні новоутворення [1, С.79].

Тому освітній процес має включати системні підходи до підтримки психічного здоров'я учнів і створення умов для їхньої поступової адаптації.

Концепція Нової української школи, яка відтворює ідейну основу Конвенції про права дитини та сприяє її реалізації, має на меті створення безпечного для життя та здоров'я, дружнього та відкритого до молодшого школяра освітнього середовища [1, С.79-80].

Головним завданням закладу освіти в даному контексті є забезпечення нормальних умов для адаптації, захист прав здобувачів освіти,

створення та визначення навчального, творчого потенціалу дитини. Педагогічні працівники мають звести до мінімуму шкідливий вплив соціуму на дитину завдяки створенню безпечного та комфортного освітнього середовища [2, С. 474].

Навчання в умовах воєнного стану потребує нової специфіки психологічного супроводу учнів початкової школи. Вчителям молодшої школи, практичним психологам, соціальним педагогам варто організовувати мотиваційні ранкові зустрічі, у тому числі психологічні хвилинки для учнів усіх вікових категорій (незалежно від форми навчання онлайн чи в реальному часі) [2, С. 477-478].

Значущим є застосування простих і зрозумілих інструкцій, що зменшують когнітивне перевантаження та сприяють кращому засвоєнню матеріалу, а також підтримання стабільного емоційного контакту між учителем і учнями.

Практична реалізація зазначених підходів включає короткі елементи психоемоційного розвантаження, зокрема хвилини релаксації, дихальні вправи, руханки та ігрові форми організації навчальної діяльності. Такий підхід дозволяє змістити акцент із суто академічного навантаження на психофізіологічний стан дитини, що є ключовим чинником успішної адаптації та збереження її навчальної мотивації.

У своїй статті Тетяна Журавко зазначає, що ігрові методи мають значний психотерапевтичний потенціал у роботі з дітьми, оскільки сприяють зниженню тривожності, емоційному розвантаженню та нормалізації психофізіологічного стану. Авторка підкреслює, що систематичне використання ігор і психологічних вправ у сімейному середовищі підтримує розвиток базових психічних процесів і підсилює адаптаційні можливості дитини [5].

Військові дії є суттєвим фактором психічної травматизації не тільки для безпосередніх учасників (військовослужбовців), а для всього населення країни [4, С. 1].

Дитяча психіка має величезні резерви самовідновлення та саморегуляції. Більшість дітей повертаються до норми після травматичної події, без професійної допомоги психологів, лише завдяки підтримці та турботі батьків або близьких людей [5, С. 10].

Висновки. Війна не ставить життя на паузу, тим більше для дітей. Кожна дитина має право на безпечне та щасливе дитинство. У зв'язку з цим на батьків і педагогів покладається відповідальність за створення умов, що забезпечують емоційне благополуччя, стабільність і можливості для гармонійного розвитку дітей навіть в умовах воєнного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В. Проблеми соціальної адаптації молодших школярів в умовах воєнного часу. «Вересень». 2022. Т. 2, № 93. URL: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2022.07> (дата звернення: 21.03.2026).
2. Фроленкова Н., Купіна І. Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану. Перспективи та інновації науки. 2022. № 7(12). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7\(12\)-471-482](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7(12)-471-482) (дата звернення: 27.04.2026).
3. Голубенко Т. О. Адаптація першокласників до закладу загальної середньої освіти в умовах воєнного. 2025. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14764891> (дата звернення: 14.02.2026).
4. Гура А. Емоційний стан дітей, які зазнали впливу воєнних факторів на окупованій території. Psychosomatic Medicine and General Practice. 2024. Т. 9, № 4. URL: <https://doi.org/10.26766/pmgp.v9i4.553> (дата звернення: 09.04.2026).
5. Журавко Т. Психологічна підтримка дітей під час війни. Věda a perspektivy. 2022. № 4 (11). URL: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)-177-187](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11)-177-187) (дата звернення: 22.02.2026).

РОЗВИТОК НАВИЧОК ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Ірина ПАРМЬОНОВА,

здобувачка освітнього ступеня магістр зі
спеціальності С4 Психологія, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Світлана БУХАЛЬСЬКА,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Постановка завдання. У сучасному освітньому середовищі, що характеризується інтенсифікацією навчального процесу, цифровізацією та зростанням вимог до самостійної діяльності студентів, проблема ефективного управління часом набуває особливої актуальності. Недостатній рівень сформованості навичок тайм-менеджменту пов'язаний із прокрастинацією, зниженням академічної успішності, підвищенням рівня тривожності та емоційного виснаження [1, 2].

Метою роботи є теоретичний аналіз психологічних основ розвитку навичок тайм-менеджменту у сучасних здобувачів вищої освіти та визначення ключових чинників, що впливають на ефективність організації їх діяльності.

У сучасній психології тайм-менеджмент розглядається як інтегративна характеристика особистості, що включає процеси планування, самоконтролю, саморегуляції та оцінювання діяльності. Дослідження зарубіжних авторів (R. Baumeister, P. Steel) підтверджують, що ефективне управління часом тісно пов'язане з розвитком виконавчих функцій та саморегуляції. Водночас вітчизняні дослідження акцентують увагу на ролі мотиваційної сфери та особистісного ставлення до навчальної діяльності [3, 5].

Особливу увагу в науковій літературі приділено феномену прокрастинації, який розглядається як наслідок недостатнього розвитку

саморегуляції та низького рівня внутрішньої мотивації. Крім того, сучасні дослідження підкреслюють негативний вплив цифрового середовища, яке створює постійні відволікання та ускладнює концентрацію уваги [4].

На нашу думку, центральним психологічним механізмом розвитку навичок тайм-менеджменту є саморегуляція, яка забезпечує здатність не лише планувати діяльність, але й підтримувати стійкість уваги, контролювати поведінку та адаптуватися до змінних умов. Важливим також є формування усвідомленого ставлення до часу як особистісного ресурсу.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричне вивчення взаємозв'язку між саморегуляцією, мотивацією та ефективністю тайм-менеджменту у студентів.

Для організації дослідження варто звернути увагу на аналіз, узагальнення та систематизацію наукової літератури з проблеми тайм-менеджменту, саморегуляції та прокрастинації.

На основі проведеного нами теоретичного аналізу наукових джерел встановлено, що тайм-менеджмент є складною психологічною системою, яка формується під впливом взаємодії когнітивних, мотиваційних та емоційно-регуляторних чинників.

Визначено, що ключовими компонентами ефективного управління часом є:

- здатність до планування та пріоритизації діяльності;
- розвиток самоконтролю та саморегуляції;
- наявність внутрішньої мотивації;
- емоційна стабільність та здатність до управління стресом.

Встановлено, що низький рівень розвитку зазначених компонентів пов'язаний із прокрастинацією, фрагментацією уваги та зниженням продуктивності діяльності. Особливу роль у цьому процесі відіграє цифрове середовище, яке посилює відволікання та ускладнює концентрацію.

Висновки. Розвиток навичок тайм-менеджменту у сучасних здобувачів вищої освіти є багатофакторним процесом, у якому провідну роль відіграє

саморегуляція як базовий психологічний механізм організації діяльності.

Отримані результати мають важливе значення для психології розвитку та педагогічної психології, оскільки дозволяють глибше зрозуміти механізми ефективної організації навчальної діяльності в умовах сучасного освітнього середовища. Практичне застосування результатів можливе через розробку тренінгових програм розвитку саморегуляції; впровадження курсів із формування навичок тайм-менеджменту; навчання студентів технік подолання прокрастинації; розвиток навичок управління увагою в умовах цифрових відволікань.

Застосування зазначених підходів сприятиме підвищенню академічної успішності здобувачів вищої освіти, зниженню рівня стресу та формуванню ефективних стратегій навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голобородько Т., Денисенко Д. Тайм-менеджмент в умовах дистанційного навчання студентів. *Modalități conceptuale de dezvoltare a științei moderne*. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/20.11.2020.v1.22> (дата звернення: 17.04.2026).
2. Пуріжок С. Є. Тайм-менеджмент як економічна практика самоуправління: мотиваційний підхід. Електронний журнал «Ефективна економіка». 2025. № 12. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.12.90> (дата звернення: 20.02.2026).
3. Baumeister R. F., Vohs K. D. (2007). Self-Regulation, Ego Depletion, and Motivation. *Social and Personality Psychology Compass*. 2007. Vol. 1. P.115-128. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00001.x> (дата звернення: 03.03.2026).
4. Macan T. H. Time management: Test of a process model. *Journal of Applied Psychology*. 1994. No. 79 (3), URL: <https://doi.org/10.1037/0021-9010.79.3.381> (дата звернення: 22.04.2026).
5. Steel P. The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. *Psychological Bulletin*. 2007. Vol. 133 (1). P. 65-94. URL: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.1.65> (дата звернення: 19.03.2026).

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Вікторія САЮК,

здобувачка освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 053 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Світлана БУХАЛЬСЬКА*,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Упродовж останніх десятиліть у психологічній науці сформувалося уявлення про те, що успішність людини не може бути пояснена виключно рівнем інтелекту (IQ) чи окремими здібностями. Досвід показує, що люди з середніми інтелектуальними показниками нерідко досягають великих результатів у соціальному та професійному житті. Це зумовило пошук інших чинників, які дозволяють ефективно взаємодіяти людині з оточенням. У результаті виникло поняття емоційного інтелекту (EQ) як системи здібностей, пов'язаних із розумінням, інтерпретацією та регуляцією емоцій – як власних, так і чужих.

Зростання інтересу до проблеми емоційного інтелекту пов'язане зі змінами умов життя сучасної людини. Прискорення темпу життя, збільшення кількості стресових факторів, підвищення вимог до особистості призводять до зростання емоційного навантаження. За таких умов недостатній розвиток емоційної сфери спричиняє тривожність, емоційне виснаження, труднощі у спілкуванні та саморегуляції, тому увага зміщується з уникнення стресів на формування здатності ефективно їх переживати і долати.

Поняття емоційного інтелекту було введене американськими психологами П. Селовеєм і Дж. Мейєром, які розглядали його як підструктуру соціального інтелекту. У їхньому трактуванні емоційний інтелект – це здатність відстежувати власні та чужі емоції, розрізняти їх і використовувати

отриману інформацію для регуляції мислення та поведінки [4, С. 396-400]. Таким чином, емоційний інтелект можна визначити як сукупність ментальних здібностей, що дозволяють усвідомлювати, розуміння і регуляцію емоцій та їх використовувати у діяльності.

Формування концепції емоційного інтелекту стало можливим завдяки переосмисленню співвідношення емоцій і мислення. Якщо раніше емоції розглядалися як протилежність раціональному, то сучасні підходи підкреслюють їх взаємозв'язок. Мислення людини завжди має емоційне забарвлення, а емоції, у свою чергу, впливають на прийняття рішень, увагу та пам'ять, що дозволяє говорити про єдність афективних та когнітивних процесів.

У структурі емоційного інтелекту більшість дослідників виділяють кілька ключових компонентів, до яких належать [1, С. 1-4]:

- розпізнавання та усвідомлення власних емоцій;
- розуміння емоцій інших людей;
- регуляція емоцій;
- використання емоцій у мисленні та діяльності .

У широких моделях, зокрема у підході Д. Гоулмана, до структури додаються самосвідомість, самоконтроль, емпатія, мотивація та соціальні навички [3, С. 155-156]. Це свідчить про відсутність єдиної моделі емоційного інтелекту та багатогранність феномена.

Різні підходи до розуміння емоційного інтелекту дозволяють розкрити його з різних сторін: у межах феноменологічного підходу він розглядається як система знань про емоції; генетичний підхід трактує його як механізм адаптації до соціального середовища; соціокультурний підхід підкреслює залежність розвитку емоційного інтелекту від культури, виховання та соціального досвіду; підхід регуляції акцентує увагу на його ролі у самоконтролі та управлінні поведінкою [2, С. 350-352].

У сучасній психології емоційний інтелект розглядається як важливий ресурс особистості. Його розвиток сприяє ефективній соціальній адаптації,

формуванню конструктивних міжособистісних відносин, підвищенню психологічного благополуччя. Водночас низький рівень емоційного інтелекту пов'язаний із труднощами у спілкуванні, агресивною поведінкою, підвищеною тривожністю та соціальною дезадаптацією.

Разом із тим у науковому середовищі існує критика концепції емоційного інтелекту. Деякі дослідники вважають, що поняття «інтелект» в такому випадку використано умовно, а сам феномен варто розглядати як емоційну компетентність. Інші звертають увагу на розмитість меж поняття та відсутність єдиної теоретичної моделі, що свідчить про те, що проблема емоційного інтелекту перебуває на етапі активного наукового осмислення.

Отже, емоційний інтелект є складним психологічним феноменом, який поєднує когнітивні та емоційні процеси. Він відображає здатність людини усвідомлювати, розуміти і регулювати емоції, використовуючи їх як ресурс у діяльності та спілкуванні. Незважаючи на різні підходи до його трактування, більшість дослідників сходяться на тому, що емоційний інтелект розширює уявлення про природу інтелекту та відіграє важливу роль у життєдіяльності особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавльова М. О. Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень. *Наука і освіта*. 2009. № 1-2. С. 57-61. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/14.pdf.pdf (дата звернення: 29.03.2026).
2. Максьом К. В. Емоційний інтелект: основні концептуальні підходи та структурна модель соціально-психологічного феномену. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. 2018. С. 348-354.
3. Павельчук С. Емоційний інтелект як феномен сучасної наукової та популярної психології. *Проблеми гуманітарних наук*. 2014. № 33. С. 153-161.
4. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. *Models of Emotional Intelligence*. Sternberg R. *Handbook of Intelligence*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2000. P. 396-420.

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ «ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ» В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Олександр ПОЛЮХОВИЧ,
здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 231 Соціальна робота,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Оксана АЛЬОШИНА,*
кандидат історичних наук, професор кафедри,
завідувач кафедри психології, соціальної
роботи та гуманітарних дисциплін,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Актуальність теми. У період повномасштабної воєнної агресії проти України соціальні працівники опинилися в умовах надзвичайно високого психоемоційного навантаження. Вони щодня надають допомогу внутрішньо переміщеним особам, сім'ям загиблих, ветеранам, людям, які пережили втрату житла, здоров'я та соціальних зв'язків. Постійна емоційна включеність, емпатія щодо клієнтів у кризі, поєднання багатьох професійних ролей та організаційні труднощі значно підвищують ризик розвитку синдрому емоційного вигорання [1; 2].

Це явище негативно впливає не лише на психологічне здоров'я самого фахівця, знижуючи мотивацію та продуктивність, а й безпосередньо погіршує якість соціальних послуг населенню. У зв'язку з цим розробка та впровадження ефективної системи профілактики емоційного вигорання набуває особливої наукової та практичної актуальності. Своєчасне збереження психоемоційних ресурсів працівників соціальної сфери є важливою передумовою стабільності системи соціального захисту в умовах воєнного стану [3; 4].

Мета: розкрити сутність синдрому емоційного вигорання та детально проаналізувати зміст і рівні його профілактики в професійній діяльності соціального працівника.

Основні положення. Емоційне вигорання в сучасній психологічній науці розглядається як складний багатовимірний психоемоційний стан, що розвивається внаслідок тривалого професійного стресу та супроводжується виснаженням внутрішніх ресурсів особистості. Найбільш визнана трифакторна модель К. Масlach і С. Джексона включає три ключові компоненти: емоційне виснаження (відчуття вичерпаності емоційних ресурсів, хронічна втома, апатія), деперсоналізацію (цинічне або байдуже ставлення до клієнтів) та редукцію особистих досягнень (зниження відчуття власної компетентності та професійної ефективності) [5; 6].

Професійна діяльність соціального працівника створює потужні передумови для формування цього синдрому. Вона характеризується постійним міжособистісним контактом з людьми в кризових життєвих ситуаціях, високою моральною відповідальністю, необхідністю глибокої емоційної включеності та емпатії. Соціальний працівник одночасно виконує ролі консультанта, посередника, захисника прав, координатора та адміністратора, що часто призводить до рольового перевантаження та конфліктів. Серед додаткових стресогенних чинників – невизначеність результатів праці, значний обсяг документації, дефіцит часу, ресурсів і кадрового забезпечення, низький рівень матеріальної та моральної винагороди, а також порушення балансу між професійним і особистим життям [1; 7].

Особливо загострилася проблема в умовах суспільних криз (пандемія COVID-19 та повномасштабна війна), коли кількість звернень громадян різко зросла, а можливості відновлення психоемоційних ресурсів фахівців суттєво зменшилися. Індивідуальними факторами ризику виступають перфекціонізм, надмірна відповідальність, низька стресостійкість та труднощі встановлення професійних меж [2; 8].

Сутність профілактики емоційного вигорання полягає в системній, випереджальній діяльності, спрямованій на запобігання виникненню та розвитку синдрому, збереження психоемоційного здоров'я та підвищення

професійної стійкості (резилієнтності) соціального працівника. На відміну від корекційних заходів, які застосовуються вже при наявних симптомах, профілактика має превентивний характер і реалізується на трьох взаємопов'язаних рівнях [9; 10].

1. Організаційний рівень передбачає створення сприятливих умов праці: раціональне нормування робочого навантаження, чіткий розподіл функціональних обов'язків, зменшення бюрократичного тиску, запровадження обов'язкової регулярної супервізії, формування підтримуючого психологічного клімату в колективі, систему матеріального і морального стимулювання, а також можливості для професійного розвитку та підвищення кваліфікації [3; 11].

2. Груповий (колективний) рівень орієнтований на розвиток командної взаємопідтримки. Ефективними формами роботи є групові супервізійні сесії, інтервізії, тренінги з розвитку емоційного інтелекту колективу та командоутворення. Такі заходи сприяють обміну досвідом, зменшенню відчуття ізолюваності та спільному пошуку рішень складних професійних ситуацій [4; 12].

3. Індивідуально-особистісний рівень є ключовим для самозбереження фахівця. Він включає формування навичок саморегуляції емоційних станів (техніки релаксації, mindfulness, дихальні практики), встановлення чітких професійних меж, розвиток резилієнтності та стресостійкості, роботу з індивідуальними факторами ризику (перфекціонізм, синдром «рятівника», труднощі делегування завдань), а також дотримання балансу між роботою та особистим життям. Важливими елементами є регулярне ведення щоденника емоцій, практика вдячності, фізична активність та своєчасний відпочинок [8; 13].

Сучасні українські дослідження підкреслюють високу ефективність комплексних програм профілактики, які поєднують регулярну супервізію з тренінгами емоційного інтелекту, арт-терапією, дебрифінгом кризових ситуацій та індивідуальним психологічним консультуванням. В умовах

воєнного стану особливої уваги потребує державна підтримка впровадження таких програм у територіальних центрах соціального обслуговування та інших соціальних установах [9; 14].

Висновки. Профілактика синдрому емоційного вигорання в професійній діяльності соціального працівника повинна бути комплексною, системною та багаторівневою. Її ефективність залежить від скоординованих зусиль на організаційному, груповому та індивідуальному рівнях. У воєнний період особливо актуальним є широке впровадження регулярної професійної супервізії, програм психологічної підтримки та навчання стресостійкості як на рівні окремих установ, так і на державному рівні.

Своєчасна профілактика дозволяє не лише запобігти професійній деформації та зберегти психологічне здоров'я фахівців, а й забезпечити стабільну, якісну та емпатійну соціальну допомогу населенню, яке особливо потребує підтримки в умовах сучасних викликів. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку та апробацію конкретних практичних програм профілактики з урахуванням регіональної специфіки роботи соціальних працівників в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івасюк А. М. Моделі емоційного вигорання особистості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2025. № 1. С. 87-93. URL: <https://lnk.ua/IPrkb0An4> (дата звернення 04.03.2026).
2. Красюк Т. В., Федорченко А. О. Професійне (емоційне) вигорання працівників освітньої сфери: правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 170-173. URL: https://lsey.org.ua/5_2023/41.pdf (дата звернення 18.03.2026).
3. Кравцова К. А. Профілактика емоційного вигорання у соціальних працівників: сучасні методи та практики : кваліфікаційна робота магістра. Львів, 2024. 80 с. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/2c6547cb-3e98-4ccb-b3e1-2dd69a7763e9> (дата звернення 01.03.2026).
4. Астремська І. В. Супервізія: профілактика та корекція емоційного вигорання працівників професій допомоги : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. 132 с.
5. Маслач К., Джексон С. *The measurement of experienced burnout*. *Journal of Organizational Behavior*. 1981. Vol. 2. P. 99-113.
6. Наумова В. Ю. Емоційне вигорання як психічний стан фахівців допоміжних професій. *Психологічний журнал*. 2014. № 2. С. 45-52.

7. Павлюк М. М. Журавська Д. С., Клімишина Н. Психологічні чинники емоційного вигорання у професійній діяльності соціальних працівників. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Т. XI. Вип. 18. С. 226-244. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715424/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%8E%D0%BA3.pdf> (дата звернення 02.04.2026).
8. Ничипорук О. М. Емоційне вигорання працівників соціального захисту та методи його профілактики : кваліфікаційна робота магістра. Тернопіль, 2025.
9. Терлига О. В. Профілактика професійного вигорання соціальних працівників в територіальних центрах соціального обслуговування. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2024.
10. Островська Н. О. Супервізія соціальних працівників як умова запобігання професійному вигоранню. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2023. ;1. С. 29-36. URL: <https://lnk.ua/HjqKKhG5z> (дата звернення 17.03.2026).
11. Кочерган Т. В. Профілактика професійного вигорання фахівців соціальної роботи : кваліфікаційна робота. Чернівці, 2025.
12. Малишко О. С. Профілактика професійного вигорання соціальних працівників засобами супервізії. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 220-річчю від дня заснування Університету (7 листопада 2024 року, м. Харків)*. С. 171-176. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/202a0252-5f64-4607-a165-91e299528ff7/content> (дата звернення 28.03.2026).
13. Бондар Є. А. Психологічні детермінанти емоційного вигорання соціальних працівників в умовах воєнного стану: thesis. Київ, 2025. 88 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/55929/> (дата звернення 18.04.2026).
14. Яремус Б. А. Емоційне вигорання соціальних працівників у воєнні часи. *Матеріали конференцій Західноукраїнського національного університету: thesis*. Тернопіль, 2024. 50 с. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/2ff8fd95-df1e-4bd7-bb1f-61b59a7e9ec5/content> (дата звернення 01.04.2026).

ТРУДНОЩІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Богдан ПОЛЮХОВИЧ,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 053 Психологія, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Людмила ЮРЧУК,*

кандидат історичних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Вступ. Війна накладає своєрідний відбиток на людей, навіть на тих, хто не брав участі в бойових діях. Люди, які безпосередньо перебували в зоні бойових дій, зіштовхувалися зі всіма жахами війни. Вони пережили надзвичайно сильний стрес, наслідком чого може бути виникнення психічних розладів. Психічні процеси військовослужбовців дещо відрізняється від функціонування психіки цивільного населення. Адже військовослужбовці постійно перебували в екстремальних ситуаціях. Тому їх психічна діяльність намагається пристосуватися до таких умов [1, С. 31-32].

Соціальна адаптація військовослужбовців є складним і багатогранним процесом, який включає ряд психологічних, соціальних та економічних аспектів. Військовослужбовці, повертаючись з війни, стикаються з безліччю викликів, що потребують комплексного підходу для їх успішної інтеграції у мирне життя [2, С. 311-313].

Серед чинників, які перешкоджають соціальній адаптації військових, слід виділити:

1. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Під час перебування в ситуаціях надзвичайної небезпеки, люди переживають дуже сильні емоції. Все це призводить до відстроченої реакції на стресову ситуацію. ПТСР проявляється мимовільно виникаючими флешбеками (спогадами про стресові події), коли тригер нагадує про подію, нічними кошмарами, униканням

розмови на травуючі теми, а також тривожністю. Часто це призводить до соціальної ізоляції.

2. Констатація депресії. Часто у військовослужбовців виникають депресії після повернення до цивільного життя. Значний вплив на її виникнення сприяє втрата побратимів або власна інвалідність.

3. Девіантна поведінка. Найчастішою девіантною поведінкою, яка виникає у демобілізованих є адиктивна. Військові починають у великих кількостях вживати алкоголь, наркотики та інші речовини, що викликають залежність. На її виникнення може впливати ПТСР, відсутність належного ставлення до військових серед цивільного населення або відсутність підтримки у подоланні складних обставин.

4. Часто демобілізовані стикаються з труднощами працевлаштування, що призводить не лише до економічних, але й соціальних проблем. Майже вся відповідальність за забезпечення сім'ї переходить до родини військових. Тому, родини військових також потребують значної підтримки.

На адаптацію військовослужбовців до цивільного життя впливають не лише атмосфера в сім'ї та суспільстві, але й внутрішні фактори. Серед них можна виділити психологічно готовність, мотивацію та внутрішню стійкість перед всіма труднощами, що будуть зустрічатися.

Успіх адаптації в першу чергу залежить від фізичного здоров'я та психологічного стану. Військові дії негативно вплинули на їх фізичне здоров'я та психологічний стан. Тому першочерговим завдання повинно бути відновлення здоров'я та психологічна підтримка. Якщо це не буде забезпечено належним чином, подальший процес адаптації ускладниться. Досвід країн, які перебували в аналогічних умовах показує, що дуже важливе значення має державні програми реабілітації та підтримки демобілізованих [3, С. 160].

Існують критерії, які вказують на успіх адаптації. Зокрема, демобілізовані виявляють психологічну стійкість. Це дозволяє їм справлятися з різноманітними життєвими труднощами, включитися в соціальні життя,

встановити нові соціальні контакти, займатися професійною діяльністю та виявляти сенс життя.

Висновок. Війна накладає особливий відбиток на життя людей. Військовослужбовці, які безпосередньо пережили військові дії, мають труднощі в адаптації до цивільного життя. Тому, дуже важливою є допомога та підтримка цієї категорії громадян у суспільній адаптації. Великого значення має система державної соціальної політики. Авторитет держави формується через піклування про своїх захисників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дашко І. М., Михайліченко Л. В. Адаптація військовослужбовців після повернення із зони бойових дій: психологічні труднощі та підтримка військовослужбовців. Гуманітарний форум. 2025. Т.3. №1. С. 29-34. URL: [https://doi.org/10.60022/3\(1\)-4gf](https://doi.org/10.60022/3(1)-4gf) (дата звернення: 05.04.2026).
2. Куркова К. М., Луценко-Миськів Л. І. Соціальна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період. Law and public administration. 2024. № 1. С. 309-316. URL: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.43> (дата звернення: 21.04.2026).
3. Спіріна Т., Дуля А., Боброва О. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період. Humanitas. 2025. № 1. С. 157-162. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.1.21> (дата звернення: 20.03.2026).

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН СТАРШОКЛАСНИКІВ

Руслан КОЛІСНІЧЕНКО,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 053 Психологія, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Людмила ЮРЧУК,*

кандидат історичних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Цифрова трансформація суспільства кардинально змінила повсякденне середовище сучасних підлітків. Соціальні мережі – Instagram, TikTok, YouTube, Telegram – стали невід’ємною частиною життя учнів, формуючи нові патерни комунікації, самовираження та емоційного реагування.

В Україні 96 % дітей є активними користувачами інтернету [1], що означає фактично повне охоплення підліткової аудиторії цифровим середовищем. Водночас питання про те, яким є вплив на емоційну сферу, залишається дискусійним і потребує осмислення та емпіричної перевірки.

Старший шкільний вік є критичним періодом для формування емоційної регуляції особистості. Підлітки 15-17 років характеризуються підвищеною чутливістю до соціальних оцінок, схильністю до соціального порівняння та нейробіологічною незрілістю механізмів самоконтролю. Саме ці особливості роблять старшокласників особливо вразливими щодо специфічних механізмів впливу соціальних мереж – зокрема системи дофамінового підкріплення через лайки і коментарі, феномену FOMO та алгоритмічно підсиленого соціального порівняння [2].

З метою емпіричного дослідження цієї проблематики було проведено анкетування щодо тривалості користування соціальними мережами. Вибірка становила 30 учнів 10-11 класів (17 дівчат і 13 хлопців). Результати виявили низку тривожних тенденцій: 40 % учасників проводять у соціальних мережах

4 і більше годин щодня, 77 % використовують смартфон безпосередньо перед сном; 77 % практикують соціальне порівняння в цифровому просторі; 63 % – мали щонайменше 1 досвід кібербулінгу або негативної онлайн-взаємодії.

Водночас дослідження підтвердило, що вплив соціальних мереж не є однозначно деструктивним. Для частини старшокласників платформи виконують важливі функції емоційної підтримки, самовираження та підтримки соціальних зв'язків. Підлітки, які використовують соціальні мережі активно і цілеспрямовано, демонструють вищі показники емоційного благополуччя порівняно з тими, хто є пасивним споживачем контенту. Це узгоджується з висновками зарубіжних досліджень про те, що характер використання є більш значущим предиктором емоційного стану, ніж сам лише кількісний показник часу онлайн [3].

На підставі отриманих результатів сформульовано практичні рекомендації для трьох цільових груп: самих старшокласників (часові ліміти, «цифровий комендантський час», очищення стрічки від тригерного контенту), батьків (відкритий діалог, спільно узгоджені правила) та педагогів і шкільних психологів (навчання медіаграмотності, психологічна діагностика, системне реагування на кібербулінг).

Ключовим висновком є те, що ефективна відповідь на виклики цифрового середовища має бути спрямована не на репресивне обмеження, а на розвиток усвідомленого та емоційно безпечного використання соціальних мереж сучасними споживачами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Згідно з останньою статистикою, в Україні 96 % дітей є активними користувачами інтернету. URL: <https://tsq.gov.ua/zgidno-z-ostannoju-statistikoju-v-ukraini-96-ditej-e-aktivnimi-koristuvachami-internetu> (дата звернення: 15.03.2025).
2. Огоренко В., Тимофєєв Р., Гарібова Л., Крамарчук Д., Шорніков А. Використання соціальних мереж підлітками: потенційний вплив на психіку і поведінку. Психосоматична медицина та загальна практика. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/473> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Orben A. Teenagers, screens and social media: a narrative review of reviews and key studies. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 2020. Vol. 55. P. 407-414.

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Оксана АВРАМИШИНА,

здобувачка освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 231 Соціальна робота, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Людмила ЮРЧУК,*

кандидат історичних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Вступ. Формування фахової підготовки майбутніх працівників соціальної роботи визначає розгорнуте знання геронтологічних та психологічних особливостей літнього віку, а також врахування соціальної належності клієнтів. У фокусі уваги фахівця перебувають потреби, зацікавлення, захоплення, філософія, коло близького спілкування, житлово-побутові та матеріальні умови, а також спосіб життя осіб, що отримують соціальні послуги. Такий підхід дозволяє коректно ідентифікувати проблеми, обрати оптимальні алгоритми реалізації державної соціальної політики та провести заходи взаємодії з людьми старшого віку. Повага до особистості є ключовим аспектом комунікативної взаємодії, що передбачає прийняття клієнта в його індивідуальності та унікальності.

Для літніх осіб суттєво цінним виступає забезпечення бути і відчувати себе повноцінними учасниками громадянського суспільства. Реалізація цього принципу передбачає застосування соціальним працівником різноманітних практичних стратегій, зокрема: виявлення проблем та задоволення хоча б частини потреб клієнта, сприяння встановленню контактів із родичами, оформлення необхідних документів і запитів. Особливе значення має комунікативна взаємодія у вигляді конкретних дій, що забезпечує реальну підтримку та поліпшує життєві умови клієнта.

Важливим елементом комунікації соціального працівника з клієнтом є

перцепція, тобто сприйняття співрозмовника як рівноправного партнера у взаємодії, що створює основу для ефективного взаєморозуміння [1]. Домінантний учасник діалогу прагне контролювати розмову, ініціює її перебіг і може не приділяти належної уваги запитам або потребам іншого. Це проявляється у його інтонації, жестах, поглядах, а також у нав'язливості та повторюваності висловлювань. Задача працівника соціальної роботи заключається у вмінні дозволити клієнтові можливість висловити власну домінантність, що дозволяє з'ясувати глибинну сутність проблеми та визначити оптимальні шляхи її вирішення.

Недомінантний учасник спілкування, навпаки, відчуває себе прохачем, часто соромиться висловлювати прохання і має труднощі у комунікації. У цьому випадку соціальний працівник повинен підтримати клієнта, стимулювати його до висловлювань та створити умови для відкритого діалогу.

Літні люди у процесі комунікації керуються власними оцінками та критеріями, висловлюючи судження, які можуть викликати різні емоційні реакції у соціального працівника. Водночас навіть обґрунтовані зауваження не повинні подаватися категорично або безапеляційно. У цьому контексті виникають деонтологічні дилеми: соціальний працівник одночасно виступає як помічник і як контролюючий суб'єкт.

Етичні принципи комунікації відіграють ключову роль у встановленні порозуміння між фахівцем з соціальної роботи та громадянами, які отримують соціальні послуги, а також сприяють мотивуванню осіб літнього віку до активної соціальної та життєвої діяльності. Серед найпоширеніших питань людей третього віку виділяють: самотність, низьку самооцінку, відсутність соціальної впевненості, депресивні стани, відчуття стигматизації та соціального відторгнення через фізичні чи психологічні обмеження, залежність від інших, труднощі з професійним самовизначенням і працевлаштуванням, а також небажання або нездатність відкрито обговорювати власні проблеми [2, 3].

Науковці зазначають, що інтенсивність фізичних, соціально-

економічних та психологічних труднощів значно зростає у випадках набутих вікових аномалій, які стають потужним стресовим чинником і суттєво змінюють життєвий курс людини у взаємозв'язку з найближчим соціальним середовищем [4].

Однією з важливих психологічних проблем літніх людей є маргінальність та автоідентичність, тобто визначення власної належності до звичайних членів суспільства чи учасників, які мають упереджене ставлення до себе. Практика показує, що більшість намагається приховати свої недоліки, аби залишатися частиною «нормальних» у сприйнятті суспільства. Якщо це неможливо, особи старшого віку нерідко або ізолюються соціально, або відчують особливу неповноцінність у спілкуванні з іншими через надмірну опіку та співчуття.

Виділяють психологічні аспекти соціальної адаптації осіб літнього віку у сучасній науковій літературі. Це є усвідомлення реального стану речей, формування адекватної самооцінки, емоційна стабільність, гармонійні міжособистісні стосунки та пошук власної професійної ролі у економічній складовій. Остання розкриває зміст можливості продовжувати професійну діяльність [5].

Висновки. Роль комунікативної взаємодії полягає в «інтерактивній» співпраці між фахівцями соціальної сфери та людьми похилого віку. Вона розробляється переважно самими людьми похилого віку. Основний акцент цієї концепції робиться на взаємозв'язку між особистістю та її соціальним і фізичним середовищем. Модель комунікативної взаємодії не трактує особливі вікові можливості як невід'ємну характеристику особи чи як її провину; відчуття обмеженості формуються передусім через соціальні бар'єри – архітектурні, організаційні або психологічні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олійник К. С. Професійна етика та спілкування в соціальній роботі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 33. С. 126-128. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis.nbu/cgi/irbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvuuuped_2014_33_38 (дата звернення 10.02.2026).

2. Аболіна Т. Г. *Прикладна етика : навч. посіб. для студ. К. : Центр уч. л-ри, 2012. 391 с.*
3. Аболіна Т. Г. *Теоретичні проблеми сучасної етики : навч. посіб. для студентів / за ред. І. В. Васильєва, П. А. Кравченко; Нац. мед. ун-т ім. О.О. Богомольця, Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка, НАН України, Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Авіцена, 2013. 343 с.*
4. Семигіна Т. В. *Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології : м-ли IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 березня 2018 року, Київ) / за ред. Ю.М. Швалба. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 90-94.*
5. Кулачок-Тітова Л. В. *Право на гідне життя осіб похилого віку та проблеми його забезпечення. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2022. (29). С.152-161.*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Марія КОРПЕСЬО,

здобувачка освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 053 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Людмила ЮРЧУК,*
кандидат історичних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Вступ. У сучасній психологічній науці проблема самооцінки посідає одне з головних місць, оскільки саме це психічне утворення виступає інтегративним показником розвитку особистості, забезпечує її соціальну адаптацію, визначає ефективність діяльності та безпосередньо пов'язане з психічним здоров'ям людини. У період, коли молода людина активно формує уявлення про себе та про своє місце у світі, саме самооцінка стає тим внутрішнім регулятором, який задає напрям розвитку, визначає готовність до ризику, зумовлює вибір життєвих стратегій та впливає на якість міжособистісних стосунків [2].

Самооцінку прийнято визначати як складне за своєю структурою та функціями системне утворення, що виступає одним із ключових компонентів самосвідомості й відображає ставлення особистості до себе, до своїх якостей, можливостей та місця у соціумі. Важливо зазначити, що ця характеристика не є статичною. Навпаки, вона перебуває у стані постійного розвитку, особливо помітного в критичні вікові періоди, коли під впливом біологічних змін і соціальних обставин перебудовується сама структура уявлень людини про саму себе. Саме тому дослідження самооцінки вимагає не лише фіксації її актуального рівня, а й розуміння динаміки, внутрішніх суперечностей та точок зростання, закладених у цьому психологічному феномені.

Підлітковий період, який зазвичай окреслюють межами 12-15 років, традиційно характеризують появою «почуття дорослості» та поступовим переходом від зовнішнього контролю до саморегуляції. Це час, коли дитина перестає бути дитиною у звичному сенсі, але ще не стає дорослою, і саме ця проміжність породжує чи не найскладніші суперечності всього вікового розвитку. За Л. Виготським, соціальна ситуація розвитку підлітка розгортається навколо виникнення рефлексії, що стає принципово новим рівнем самосвідомості – таким, якого раніше просто не існувало у психічній структурі дитини. Підліток починає думати про своє мислення, переживати з приводу власних переживань, оцінювати себе не лише за результатами діяльності, а й за внутрішніми критеріями, які він сам для себе виробляє.

Особливого значення в сучасних умовах набуває вплив однолітків та кіберпростору. Соціальні мережі, онлайн-комунікація та ретельно сконструйовані цифрові образи «успіху» створюють додаткові критерії самопорівняння, які далеко не завжди відповідають реальності. Залежність від зовнішнього схвалення, кількості реакцій і коментарів може зумовлювати коливання самооцінки та посилення тривожності, особливо у підлітків із неформованою внутрішньою опорою [3].

Поряд із соціальними впливами важливу роль відіграють внутрішньоособистісні чинники – індивідуально-психологічні особливості самого підлітка. Рівень рефлексії, здатність до самоспостереження й аналізу власних вчинків безпосередньо позначаються на характері самооцінки. Підлітки з розвиненою рефлексією схильні до більш усвідомленого ставлення до себе, однак за несприятливих умов ця ж особливість може супроводжуватися надмірною самокритичністю, схильністю до «самопрокурорства», коли будь-яка помилка стає приводом для розгорнутого внутрішнього самозвинувачення.

Суттєво впливають на самооцінку також емоційний стан підлітка та особливості переживання ним стресу. В умовах соціальної нестабільності, воєнних подій і невизначеності майбутнього сучасні українські підлітки дедалі

частіше стикаються з підвищеним рівнем тривожності, що ускладнює процес позитивного самосприйняття. За відсутності навичок емоційної регуляції негативні переживання поступово закріплюються у структурі самооцінки, формуючи стійке відчуття неповноцінності або безпорадності. Саме тому в сучасній психологічній практиці дедалі більшої уваги набуває робота з емоційною грамотністю підлітків – здатністю розпізнавати власні емоції, називати їх, розуміти їх причини та обирати конструктивні способи реагування.

Вольова сфера підлітка також перебуває на перехідному етапі. Підліток уже здатний ставити перед собою віддалені цілі й певний час працювати на них, але його воля ще не досить зріла, щоб протистояти сильним емоціям чи тиску групи. Саме тому в цей період спостерігається характерне коливання між спалахами рішучості й періодами пасивності, між декларованими намірами та реальними вчинками. Ця нестабільність безпосередньо впливає на самооцінку: підліток нерідко дорікає собі за «слабкість характеру», хоча насправді має справу зі звичайною віковою особливістю [1].

Висновок. Самооцінка є головним компонентом самосвідомості, що впливає на поведінку, діяльність і психічний стан особистості. Вона активно формується у підлітковому віці під впливом як соціальних, так і внутрішніх чинників, зокрема рефлексії, емоційного стану, а також вольової регуляції. Сучасні умови можуть ускладнювати цей процес, тому важливо підтримувати розвиток емоційної грамотності та адекватного самосприйняття підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барбуха В. В. Особливості самооцінки підлітків та її зв'язок зі стресостійкістю. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Вип.7. С. 57-60. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/uk/article/view/7258> (дата звернення 10.03.2026).
2. Бех І. Д. *Особистість у просторі виховних інновацій* : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
3. Ващенко І. В. *Психологія вікових криз* : навч. посіб. Харків : Фоліо, 2021. 320 с.

ЦИФРОВІ ЗВИЧКИ ПІДЛІТКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Наталія НАГАЛЬ,

здобувачка освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 231 Соціальна робота, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Вступ. Сучасні підлітки все більше часу проводять у цифровому середовищі. Інтернет і соціальні мережі формують спосіб життя, систему цінностей, моделі поведінки та спілкування. Цифрові платформи, що традиційно були інструментом розваг, сьогодні виконують функції «вторинної соціалізації», конкуруючи із сім'єю та школою. Водночас, високий рівень залученості в цифровий простір несе ризики – онлайн-загрози, залежність, неправильне розуміння меж особистого життя та соціальних ролей.

Соціальне виховання особистості – це організований і стихійний процес соціалізації, у межах якого здійснюється формування соціально значущих якостей, ціннісних орієнтацій, моральних норм, громадянської свідомості та досвіду суспільної взаємодії, що забезпечує інтеграцію людини в соціум і її відповідальну участь у суспільному житті [1;7].

Інтернет-технології створюють умови для більш раннього в порівнянні з попереднім поколінням включення підлітка в соціальну діяльність: комп'ютер – сучасне знаряддя праці, сучасне знаряддя виробництва, яким він вже володіє. За допомогою Інтернету він може брати участь в економічній, культурній, науковій стороні життя суспільства. У комп'ютеризованій діяльності у нього формуються властивості людини-діяча, що пов'язано з дуже високим рівнем процесів моделювання, визначення мети, планування і контролю при «перекладі» практичної задачі на мову комп'ютерних

технологій. Все це сприяє більш ранньому оволодінню соціальними видами діяльності підлітками, активно включеними в інтернет-діяльність [2].

Саме тому ми провели власне дослідження, за допомогою методу опитування, щоб дізнатися що ж дійсно настільки приваблює підлітків у соціальних мережах, скільки часу вони там проводять, які мережі є найпопулярнішими серед підлітків в Україні і яким чином ці мережі можна використати з максимально позитивним результатом для соціалізації сучасного підлітка.

Мета дослідження: дослідити цифрові звички підлітків 7-11 класів, визначити рівень залученості у цифровий простір та його вплив на соціальне виховання й взаємодію з батьками та однолітками.

У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною повсякденного життя підлітків. Інтернет, соціальні мережі та різноманітні медіаплатформи відіграють значно більшу роль, ніж можна було очікувати ще кілька років тому. Вони вже не є лише джерелом інформації або розваг – для більшості підлітків це простір для спілкування, самовираження та формування власної ідентичності.

Цифрові звички підлітків відображаються на всіх сферах їхнього життя. У молодших класах, наприклад у 7-8 класах, цифрові медіа ще сприймаються частково як розвага та спосіб втечі від реальності. В цей період батьки все ще можуть контролювати поведінку дітей, проте з кожним роком підлітки стають більш автономними у цифровому просторі. До 9 класу інтернет уже стає повноцінним середовищем для навчання, спілкування та дозвілля, стаючи стилем життя для підлітка. У старших класах цифрові навички набувають практичного значення: підлітки активно використовують онлайн-ресурси для підготовки до ЗНО та інших освітніх завдань, але водночас зростає і ризик безцільного «думскролінгу» або залежності від мережі.

Вплив цифрових звичок на соціальне виховання підлітків є багатовимірним. З одного боку, цифрові платформи відкривають нові можливості для навчання, творчості та розвитку комунікаційних навичок.

Підліток може створювати власний «мікросвіт», заявляти про свої інтереси, формувати образ себе і свого простору. Це стає важливою складовою самовираження та соціалізації, особливо якщо в сімейному середовищі такі можливості обмежені [3; 4].

З іншого боку, надмірна залученість у цифровий простір може негативно впливати на процес соціального виховання. Віртуальні взаємодії не завжди відображають реальні соціальні норми, що може призвести до неправильного розуміння меж особистого простору, суті дружби та відповідальності. Крім того, підлітки стають більш вразливими до негативного контенту, онлайн-шахрайства, кібербулінгу та інших загроз, з якими батьки часто не можуть ефективно впоратися через недостатню обізнаність або брак часу [5; 6].

За результати анкетування можна сформулювати основні результати:

1. ЗМІ як агент вторинної соціалізації. До 9 класу кількість учнів із низьким рівнем цифрової активності скорочується до 10,6%, що свідчить про сильний вплив медіа на формування соціальних і культурних норм.
2. Трансформація структури дозвілля. У старших класах медіа стають основним простором для комунікації, самовираження та пошуку ідентичності (середній рівень залученості 82-83%).
3. Криза безпосередньої взаємодії. Високий рівень інтернет-залежності у 7-8 класах (15-19%) свідчить про заміщення живого спілкування цифровими символічними моделями.
4. Медіа як простір «мікросвіту». Створення власної сторінки в мережі дозволяє підлітку реалізувати потребу в автономії та самовираженні.
5. Ризики соціального виховання. Надмірний час у мережі та безкарність віртуального простору можуть негативно впливати на розвиток відповідальної особистості [2; 7].

Висновки. Соціальні мережі та цифрові платформи відіграють ключову роль у формуванні цінностей, норм та моделей поведінки підлітків, конкуруючи з традиційними агентами соціалізації (сім'я, школа).

Повна заборона перебування в мережі є неефективною та може провокувати протестну поведінку. Стало очевидним, що цифрові звички підлітків формують нові правила соціальної взаємодії, змінюють структуру дозвілля та створюють унікальний простір для розвитку особистості. Завдання батьків, педагогів та суспільства полягає не в забороні використання цифрових технологій, а в навчанні дітей усвідомленому та безпечному користуванню ними. Лише таким чином можна зберегти баланс між розвитком самостійності, цифровою грамотністю та соціальними навичками, не дозволяючи цифровому світу замінити живе спілкування та соціальні цінності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вакуліч Т. М. Інтернет-залежність як новий вид адитивної поведінки. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Психологія*. 2005. Вип. 7(31). С. 22-27.
2. Вишквар В. В. Психологічна експертиза впливу цифрових технологій на когнітивний розвиток підлітків. 2025. *PhD Thesis*. Тернопіль, ЗУНУ.
3. Горщарук І. В. Психологічна характеристика комп'ютерної залежності як форми адитивної поведінки підлітків: *thesis*. Луцьк: Волинський нац. ун-т, 2024. 122 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/432ac5ab-ecc5-4ceb-8057-ac0db01eafe1/content> (дата звернення 18.02.2026).
4. Костинюк В. С., Сопівник Р. В. Вплив соціальних мереж та ЗМІ на національну ідентичність молоді. *Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників*. 2024. Вип. 151.
5. Мушкевич М. Психологічні особливості інтернет-залежної особистості. *Psychological Journal*. 2025. Vol. 11. No. 2 (93). Р. 7-17. URL: <file:///C:/Users/ak.SAMOLET-LTD/Downloads/2-2025-7-17.pdf> (дата звернення 22.03.2026).
6. Новікова Ж. Маніпулятивні способи впливу на особистість у соціальних мережах. *Молодий вчений*. 2022. №9 (109). С. 48-53.
7. Бондаренко Т. В. Соціальне виховання особистості в умовах соціокультурного середовища. URL: <https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN16/11btvsvs.pdf> (дата звернення: 15.03.2026).

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Олексій АНОШКО,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 053 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

В умовах сьогодення, питання стресу та стресостійкості стоїть особливо гостро, адже кожного дня люди піддаються впливу стресу. Особливо це сказується в умовах війни в Україні, під час якої проблема стресостійкості набуває особливої актуальності. Постійне перебування під впливом стресу призводить до повного виснаження внутрішніх психологічних ресурсів, що негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я людини, та в цілому на якість життя. Беручи до уваги умови сьогодення дослідження психологічних чинників стресостійкості стає дуже важливим напрямком у сучасній психології [1, С. 11-12].

У сучасній психології стресостійкість розглядається як цільна психологічна властивість, яка забезпечує ефективне функціонування людини під дією стресових факторів, та підтримує емоційну стабільність та рівновагу. Вона формується під впливом комплексу взаємопов'язаних між собою психологічних чинників, серед яких провідну роль відіграють когнітивні процеси, емоційно-вольова регуляція та мотиваційно-цілісні орієнтації.

Проблематику стресу доволі активно досліджували як зарубіжні так і вітчизняні науковці. Класичним можна вважати роботи Ганса Сельє, який одним із перших увів поняття стресу в науковий обіг у 1936 році, коли опублікував результати досліджень про реакцію організму людини на неспецифічні подразники. В подальшому, розвиток концепції яку ввів у обіг

Сельє привів до визначення того, що реакція людини на стрес може залежати не тільки від зовнішніх факторів, а й від індивідуальних особливостей та досвіду людини [2, С. 29].

Не менш важливу роль у дослідження стресу та стресостійкості зіграв Річард Лазарус, який запропонував когнітивну концепцію стресу, та розглядав стрес як продукт когнітивної оцінки ситуації людиною, та доступних для подолання цієї ситуації ресурсів. Згідно його підходу, основну роль відіграє не подія, яка викликає стрес у людини, а саме те, як ця подія інтерпритується та сприймається людиною. Тобто якщо певній ситуації одна людина може відчувати сильний стрес, інша ж може знаходитись в стані спокою [2, С. 29].

Саме стресостійкість особистості є складним інтегративним утворенням, яке формується під впливом вищезгаданих психологічних чинників [3, С. 114].

Когнітивна сфера відіграє чи не ключову роль у формуванні стресостійкості, адже саме ці характеристики визначають те як людина буде сприймати, інтерпритувати а також оцінювати ситуації, в залежності від чого людина буде визначати ситуацію як загрозову, або ж ту, яка може піддатись контролю або подоланню. Важливими чинниками когнітивної сфери є гнучкість мислення, сформованість навичок критичного аналізу ситуації, здатності до її переоцінки, а також локусу контролю. Люди які здатні змінювати свій кут бачення проблеми, та які можуть знаходити альтернативні рішення демонструють вищий рівень стресостійкості.

Емоційно-вольова сфера в свою чергу здатна забезпечувати регуляцію власних емоційних станів, та допомагає людині керувати поведінкою в умовах стресу. Саме цей фактор визначає те наскільки людина може ефективно стримувати свою реакцію та зберігати контроль над собою в стресових ситуаціях. До ключових аспектів цієї сфери можна віднести емоційну стабільність, рівень тривожності, витривалість та здатність до самоконтролю.

Мотиваційно-ціннісна сфера ж визначає направленість особистості, та відповідає за її життєві орієнтири та внутрішні ресурси які в неї є для

подолання стресових ситуацій. Завдяки цій сфері людина ставить перед собою цілі, та визначає наскільки вона готова докласти зусиль для досягнення цих цілей, а також допомагає оцінювати значущість життєвих подій. Найважливішими компонентами цієї сфери являються внутрішня мотивація, система цінностей та наявність життєвих цілей. Людина з чіткими цілями на життя та яка усвідомлює сенс та значущість власного життя здатна демонструвати вищий рівень стресостійкості.

Одним із найважливіших факторів стресостійкості особистості є копінг-стратегії, які поєднують у собі прояви усіх вищезазначених сфер. Такі адаптивні копінг-стратегії як проблемно-орієнтовне вирішення, позитивна переоцінка а також пошук підтримки дозволяють підвищити рівень стресостійкості, в той час як уникнення та заперечення сильно знижують ефективність подолання стресу [4, С. 139-140].

Все вищевикладене дозволяє зробити висновок, що стресостійкість є складним та багатофакторним феноменом, який формується під впливом багатьох психологічних чинників, основними з яких є особливості когнітивної оцінки ситуацій, рівень емоційної стабільності, розвиненість саморегуляції, локус контролю та характер копінг-стратегій. Завдяки розумінню цих чинників фахівці можуть розробляти ефективні програми та методи допомоги, які спрямовуються на розвиток стресостійкості та зростання якості життя людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах В. П. *Стрес та його вплив на організм людини*. Медсестринство. 2014. № 3. С. 10-15. URL: <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2014.3.5113> (дата звернення 01.04.2026).
2. Кононова М., Кучма Т. *Сутність стресу як психологічної категорії*. Молодий вчений. 2021. Вип. 1 (89). С. 28-32. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/146> (дата звернення 10.02.2026).
3. Кравцов Д. Р. *Поняття стресу та психологічної стійкості в межах різних теоретичних підходів*. Габітус. 2020. Вип. 18. Т. 1. С. 112-116. <https://dspace.univd.edu.ua/items/4524f293-8a2f-4d08-a097-5a4884cae9b1> (дата звернення 06.03.2026).
4. Леженіна Л. М. *Проблема стресу в психологічній науці*. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер. Психологія. 2012. Вип. 42(1). С. 135-142.

ВПЛИВ СТРЕСУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Віктор НІКОЛАЄВ,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, старший
викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Повномасштабна російсько-українська війна є одним із найпотужніших та найтриваліших психотравмуючих чинників сучасності. Війна спричинила не лише фізичні руйнування, а й глибокі, психологічні наслідки для всього суспільства. Хронічний та гострий стрес є неминучим супутником військових конфліктів, що призводить до руйнування соціальної структури, економічної невизначеності та, як наслідок, до дезадаптації особистості.

Актуальність дослідження зумовлена значним зростанням поширеності розладів адаптації, психологічних розладів та травм серед українського населення, що підтверджується даними дослідників [4].

Додатковий тиск на молодь чинить невизначеність майбутнього та обмежені можливості для якісної освіти, що провокує розвиток як фізичного, так і психологічного дистресу [3, С. 47-49].

З психологічної точки зору, військовий стрес є екстремальним типом психогенного впливу, який перевищує адаптаційні можливості більшості людей. Він виходить за межі загальноприйнятої теорії стресу, оскільки має хронічний, пролонгований та комплексний характер. Учасники та свідки бойових дій переживають гострий травматичний стрес, тоді як цивільне населення, особливо ті, хто був вимушений покинути свої домівки, переживає хронічний дистрес, пов'язаний із невизначеністю, втратою контролю та

соціальною депривацією. Теоретична модель когнітивної оцінки стресу набуває особливого значення в умовах війни [6, С. 268-269].

Суб'єкт здійснює первинну оцінку ступеня загрози: небезпечно, нейтрально чи сприятливо та вторинну оцінку власних ресурсів для подолання їх наслідків. В умовах військової агресії первинна оцінка майже завжди є негативною, а ресурси, як зовнішні (безпека, робота), так і внутрішні (психологічна стійкість), зазнають істотного виснаження, що призводить до розвитку патологічних реакцій.

До основних психопатологічних наслідків військового стресу належать:

1. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Розвивається як відстрочена реакція на травматичну подію, що характеризується інвазивними симптомами (флешбеками, нічними жахами), стійким уникненням подразників, пов'язаних із травмою, та гіперзбудженістю. Дослідження свідчать, що частота ПТСР серед осіб, які пережили травму, в умовах війни зростає до 25-30% і вище, що значно перевищує базовий рівень у 10-15% [2].

2. Розлади адаптації. Тимчасові реакції, що виникають протягом трьох місяців після переживання стресової події. Вони проявляються у формі тривожності, порушень сну, емоційної нестабільності та зниження соціального функціонування.

3. Тривожні та депресивні розлади. Війна є потужним чинником розвитку клінічно значущих симптомів тривоги та депресії через хронічне виснаження нервової системи та відчуття безпорадності.

Для отримання об'єктивних даних щодо поширеності психоемоційних розладів у молоді типово використовують скринінговий опитувальник [5].

Опитування вказують, що в умовах воєнного стану та постійного стресу близько третини студентів мають ознаки посттравматичного синдрому: при цьому він більш активно проявляється у дівчат/жінок та серед здобувачів гуманітарних професій.

Цей висновок корелює з міжнародними науковими даними, які вказують на підвищену вразливість жінок до розвитку ПТСР та інших стресових розладів [2].

Серед пояснювальних факторів виділяють як біологічні (особливості гормонального фону та функціонування лімбічної системи), так і соціально-психологічні. Жінки частіше використовують емоційно-орієнтований копінг, що може посилювати інтерналізацію стресу та розвиток тривожно-депресивних станів. В умовах війни вони часто несуть основний тягар відповідальності за збереження родини та забезпечення життєдіяльності в умовах вимушеного переміщення, що є потужним хронічним стресором. Крім того, аналіз за спрямуванням навчання показав дещо вищий показник ПТСР серед здобувачів гуманітарного спрямування (34%) порівняно з технічним (30%), що, ймовірно, пояснюються саме переважанням жіночої статі у гуманітарних групах.

Військовий стрес безпосередньо впливає на когнітивну сферу здобувачів освіти. Хронічне перенапруження гіпоталамо-гіпофізарно-надниркової системи (осі НРА) призводить до підвищення рівня кортизолу, що негативно позначається на функціонуванні префронтальної кори, відповідальної за виконавчі функції, увагу та пам'ять.

Крім того, емоційне виснаження та відсутність чітких життєвих перспектив викликають зниження навчальної мотивації та апатію, що робить традиційні методи навчання малоефективними [3, С. 46-49].

Учні та студенти відчують, що їхні зусилля в освітньому процесі не мають сенсу на тлі глобальної військової загрози.

Одним із найбільш підтверджених науковими дослідженнями захисних механізмів є рухова активність. Регулярні фізичні вправи діють як буфер, сприяючи біохімічній нейтралізації гормонів стресу (кортизолу та адреналіну) та стимулюючи вироблення ендорфінів. Рухова активність також сприяє соціалізації та відновленню відчуття контролю над власним тілом і життям, що є критично важливим для осіб, які пережили травму [1, С. 11-13].

Висновки. Вплив російсько-української війни на психологічний стан громадян є глибоким, системним та потребує негайного міждисциплінарного реагування та розробки диференційованих програм психологічної допомоги. Важливого значення має інтегрування психологічної підтримки та фізичної культури в освітній процес. Раціонально організована рухова активність є доведеним захисним фактором, що сприяє подоланню негативних психоемоційних впливів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєва О. В., Степанюк В., Хрипко І. В., Івчатова Т. В. Рухова активність і здоров'я студентів: сучасний стан, проблеми і перспективи. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2024. № 12(185). С. 9-14. URL: <https://surl.lt/hemfal> (дата зверення: 10.04.2026).
2. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ: Педагогічна думка, 2016. 219 с. URL: <https://surl.li/ezmsrw> (дата зверення: 21.03.2026).
3. Марченко О., Бричук М., Дедух М. Особливості мотивації студентів до самостійних занять рухової активністю в умовах військової держави. Теорія та методика фізичного виховання та спорту. 2022. № 3. С. 44-50. URL: <https://surl.li/wepjtv> (дата зверення: 16.04.2026).
4. Микитчик О., Кошелева О., Сидорчук Т., Демідова О., Афанасьєв Д. Залученість здобувачів вищої освіти до раціонально організованої рухової активності в умовах воєнного стану. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2025. № 1(186). URL: <https://surli.cc/xzvgto> (дата зверення: 19.02.2026).
5. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.02.2016 № 121. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад. Київ, 2016. URL: <https://surl.li/zwkvux> (дата зверення: 22.02.2026).
6. Pedersen T. HTTPS, Secure HTTPS. Encyclopedia of Cryptography and Security / ed. by H. C. A. Tilborg. New York, NY, 2005. P. 268-269. URL: <https://surl.li/gqbmql> (date of access: 16.03.2026).

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анастасія БЄЛИХ,

здобувачка освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 053 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Інна ДЕНИЩУК,*

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Перехід до підліткового віку супроводжується глибокою перебудовою всієї мотиваційної сфери. На тлі фізіологічних змін та формування нової ідентичності відбувається зміна провідної діяльності: навчання відходить на другий план, поступаючись місцем інтимно-особистісному спілкуванню з однолітками. Сучасні підлітки існують в умовах надмірного інформаційного шуму та цифровізації, що створює додаткові виклики для формування стійкої внутрішньої мотивації. Часто зовнішні стимули, такі як оцінки, контроль з боку батьків чи страх перед іспитами, стають єдиними факторами, що спонукають до навчання, що зрештою призводить до швидкого академічного вигорання та втрати пізнавального інтересу.

Невідповідність між вимогами навчальної програми та внутрішніми потребами підлітка породжує гостру потребу в глибшому дослідженні чинників, що впливають на якість навчання. Розуміння того, як взаємодіють внутрішні прагнення до компетентності та автономії із зовнішніми соціальними вимогами, є критично важливим для побудови гуманістичної моделі навчання.

Мотивація є однією з фундаментальних проблеми сучасної психологічної науки, оскільки вона визначає активність особистості в будь-якому виді діяльності, а в педагогічному процесі виступає головним рушієм, без якого неможливе ефективне засвоєння знань. Етимологічно поняття

«мотивація» походить від латинського слова «movere», що означає «рухати» або «штовхати». У сучасному вимірі під мотивацією розуміють складний процес формування спонукання до дії, а також сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що викликають активність суб'єкта та визначають спрямованість його поведінки [1].

Навчальна мотивація є окремим видом мотивації, яка розгортається в межах освітнього простору. Вона є динамічною системою, що постійно змінюється під впливом середовища та визначається специфічними цілями навчання, організацією навчального простору, суб'єктивними особливостями учня, а також специфікою предмета та діяльності викладача.

Навчальна мотивація відіграє ключову роль у процесі адаптації до умов закладу освіти. Саме вона забезпечує можливість особистості структурувати час, долати когнітивні бар'єри та підтримувати високу успішність. Проблема спонукання до дії активно досліджується у сучасній психологічній науці. Значний внесок у теоретичне осмислення динамічних систем та внутрішніх чинників активності суб'єкта зробили провідні вітчизняні науковці, що відображено у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях [2].

Дослідження показують, що учні з розвиненою внутрішньою мотивацією та сформованим пізнавальним інтересом легко занурюються у стан «поток», де труднощі лише стимулюють їхню активність. Інший важливий напрям досліджень пов'язаний із функцією смислоутворення. Зокрема, змістовна мотивація формує світогляд підлітка, виступає інструментом його самоактуалізації та визначає довготривалу якість засвоєних знань. Значний внесок у розуміння архітекτονіки цього явища робить аналіз балансу між внутрішніми прагненнями та соціальними вимогами. Стабільний інтерес інтегрує здобуття знань в індивідуальну життєву стратегію особистості, що запускає механізм безперервного саморозвитку та генерації нових інтелектуальних запитів [3].

Крім того, дефіцит мотиваційних чинників нівелює ефективність викладання, зводячи його до механічного виконання дій, що провокує пасивність підлітка та швидке забування інформації.

Навчальну мотивацію можна визначити як складну ієрархізовану систему внутрішніх і зовнішніх чинників, які викликають активність особистості та визначають вектор її розвитку. Вона ґрунтується на оцінці власних можливостей, очікуванні результату та почутті компетентності.

До основних складових структури навчальної мотивації належать:

- первинні потреби: базові внутрішні прагнення, що виступають джерелом психічної енергії;
- усвідомлені мотиви: внутрішні причини дій (пізнавальні – орієнтовані на зміст, або соціальні – орієнтовані на схвалення та статус);
- конкретизовані цілі: орієнтири, що структурують спрямованість активності та визначають пріоритетність матеріалу;
- психологічні установки: сформовані готовності до сприйняття освітнього процесу та адаптаційні буфери;
- емоційні інтереси: забарвлені інтелектуальні запити, прагнення до успіху та задоволення від мислення.

У сучасній психолого-педагогічній практиці застосовуються різні функції регуляції діяльності:

1. Функція ініціації. Забезпечує безпосередній запуск когнітивних процесів, пам'яті, мислення та уваги.
2. Функція енергетизації. Забезпечує тривалість вольових зусиль та підтримання продуктивності під час монотонної роботи.
3. Регуляція поведінки. Діє як регуляторний механізм, що трансформує пасивне сприйняття в активне засвоєння.
4. Функція смислоутворення. Перетворює зовнішню об'єктивну вимогу системи освіти на значущу внутрішню ціль учня.

Своєчасна діагностика та супровід профілю мотивів активно застосовуються у роботі з:

- підлітковою інтелектуальною пасивністю;
- захисною мотивацією уникнення невдач;
- швидким академічним вигоранням;
- формальним ставленням до навчання;
- когнітивними бар'єрами в освітньому процесі.

Навчальна мотивація є ядром та серцем освітнього процесу. Вона виступає як пусковим, так і підтримуючим механізмом діяльності, ґрунтуючись на ідеї інтерналізації зовнішніх стимулів та перетворенні їх на особистісні потреби. Формування стійкого інтересу сприяє підвищенню самооцінки учня, розвитку адаптивних стратегій та синергії інтелектуальної праці.

Результати психологічних досліджень підтверджують, що продуктивне навчання, яке змінює особистість та її світогляд, можливе лише тоді, коли інтелектуальні зусилля підкріплені щирим внутрішнім «хочу» [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гудзій О. Становлення арт-терапії як засобу впливу на дитину. *Наука. Освіта. Молодь* : зб. наук. праць. Умань : Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024. С. 82-84.
2. Дзюбко Л. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психолінгвістика*. 2021. Вип. 4. С. 33-43. URL: <https://lnk.ua/u0xacybIr> (дата звернення 01.04.2026).
3. Засекіна Л. В. Психологія мотивації: теорія та практика. *Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія»*. 2021. № 599. С. 112-116.
4. Кириленко В. Використання методик задля діагностики мотивації учіння молодих школярів (досвід використання діагностичних методів дослідження). *Початкова школа*. 2021. № 11. С. 40-44.

ЗНАЧЕННЯ ЕМПАТІЇ У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ

Юлія ГРИШКО,

здобувачка освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 053 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Ольга ГАЛИЦЬКА,*
старший викладач кафедри психології,
соціальної роботи та гуманітарних дисциплін,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Поведінка особистості у конфліктних ситуаціях є багатовимірним психологічним феноменом, що формується під впливом індивідуально-психологічних характеристик, соціального досвіду та рівня розвитку комунікативних компетентностей. В умовах сучасного суспільства, яке характеризується високою динамікою соціальних змін та зростанням рівня напруженості міжособистісних взаємодій, проблема конструктивного розв'язання конфліктів набуває особливої актуальності.

Одним із ключових чинників, що визначає характер поведінки у конфлікті, виступає емпатія – здатність особистості розуміти емоційні стани інших людей, співпереживати їм та враховувати їхню позицію у процесі взаємодії. Рівень розвитку емпатії безпосередньо впливає на вибір стратегії поведінки, визначаючи її конструктивний або деструктивний характер.

У сучасній психології емпатія розглядається як складне інтегративне утворення, що включає когнітивний та емоційний компоненти. На основі аналізу наукових джерел можна виділити такі основні форми її прояву:

1. Когнітивна емпатія – здатність до інтелектуального розуміння емоцій та переживань іншої людини.
2. Емоційна емпатія – безпосереднє співпереживання, емоційний відгук на стан іншого.
3. Ситуативна емпатія – реакція на зовнішні стимули (події, мистецтво, соціальні явища).

4. Професійна емпатія – як компетентність, необхідна для фахівців допомагаючих професій.

Вищим рівнем розвитку емпатійних здібностей вважається здатність до «децентрації» – виходу за межі власного «Я» для розуміння іншого. Саме цей рівень є основою ефективної комунікації та конструктивного розв'язання конфліктів.

Вплив емпатії на вибір стратегії поведінки – це рівень розвитку емпатії виступає системоутворюючим фактором у виборі поведінкової моделі в конфлікті. Натомість низький рівень емпатії корелює з агресивною поведінкою; домінуванням стратегії конкуренції; використанням тиску, маніпуляцій та психологічного насильства.

Як зазначає А. Анцупов, конфліктна поведінка може варіюватися від м'яких до жорстких форм, залежно від психологічних характеристик особистості [1].

М. Сурякова підкреслює, що раціональна поведінка базується на логіці, фактах і здатності до переконання [2].

Середній рівень розвитку емпатії характеризується певною варіативністю поведінки особистості у конфліктних ситуаціях. У таких випадках індивід не має стабільно сформованої стратегії реагування, що зумовлює ситуативний вибір між уникненням конфлікту та пошуком компромісу. Поведінка набуває гнучкого, але водночас нестійкого характеру, оскільки значною мірою залежить від зовнішніх обставин, емоційного стану та впливу соціального середовища. У результаті одна й та сама особа може демонструвати різні моделі взаємодії залежно від контексту ситуації.

На відміну від цього, високий рівень емпатії забезпечує більш цілісну та усвідомлену поведінку у конфлікті. Особистість із розвиненими емпатійними здібностями схильна орієнтуватися на співробітництво як провідну стратегію взаємодії. Такий підхід передбачає прагнення до взаєморозуміння, врахування інтересів обох сторін і готовність до конструктивного діалогу. Висока емпатія сприяє не лише адекватному сприйняттю емоційного стану опонента, але й

формує здатність до пошуку оптимальних рішень, що мінімізують конфліктний потенціал ситуації.

У контексті аналізу конфліктної поведінки важливим є розмежування деструктивних і конструктивних форм взаємодії. Деструктивні стратегії проявляються через різноманітні форми агресивного впливу, зокрема психологічне насильство, яке включає образи, маніпуляції та дискримінаційні практики, а також через тиск у вигляді погроз, ультиматумів і шантажу [2, 3].

Окреме місце займає фізичне насильство як крайній прояв конфліктної ескалації [4]. Такі форми поведінки не спрямовані на вирішення суперечності, а, навпаки, призводять до її загострення, підвищення рівня напруження та руйнування міжособистісних зв'язків.

Конструктивні форми конфліктної взаємодії, у свою чергу, базуються на раціональному підході до вирішення проблеми. Вони передбачають аргументоване відстоювання власної позиції, відкриту та чесну комунікацію, а також готовність до співпраці як основи досягнення взаємоприйнятного результату. Саме такі стратегії забезпечують не лише ефективне вирішення конфлікту, але й збереження або навіть зміцнення міжособистісних відносин.

Вибір стратегії поведінки у конфліктній ситуації зумовлюється сукупністю психологічних чинників, які визначають характер реагування особистості на суперечності. Одним із ключових серед них є самооцінка. Зокрема, завищена самооцінка часто стає підґрунтям для виникнення конфліктів, оскільки така особистість схильна переоцінювати власні можливості та ігнорувати позицію інших, що нерідко призводить до агресивних форм поведінки. Не менш важливим фактором виступає значущість міжособистісних відносин: якщо взаємини не мають цінності для індивіда, підвищується ймовірність використання деструктивних стратегій, орієнтованих на досягнення власних цілей будь-якою ціною. Водночас рівень соціальної зрілості визначає здатність особистості до саморефлексії та адекватної оцінки ситуації; її недостатність часто зумовлює неадекватні реакції та труднощі у виборі ефективної поведінки. Важливу роль відіграє і

сприйняття предмета конфлікту: викривлене уявлення про його значущість може призводити до затягування протистояння або повторного виникнення конфліктних ситуацій [5].

Аналіз окремих стратегій поведінки дозволяє глибше зрозуміти механізми конфліктної взаємодії. Так, стратегія конкуренції або примусу передбачає активне відстоювання власних інтересів, що є виправданим в умовах дефіциту часу або за наявності загрози важливим цілям, однак супроводжується високим ризиком руйнування міжособистісних відносин [6]. Стратегія уникнення, навпаки, орієнтована на зниження емоційної напруги шляхом відсторонення від конфлікту, проте не сприяє його реальному вирішенню. Компроміс виступає проміжним варіантом, який дозволяє сторонам частково задовольнити свої інтереси, хоча й не забезпечує повного усунення суперечності [3]. Найбільш конструктивною вважається стратегія співробітництва, яка ґрунтується на взаємній довірі, відкритості та готовності до діалогу. У цьому контексті вона наближається до поняття консенсусу, що передбачає узгодженість дій та інтересів сторін, як зазначає Н. Грішина [4].

Особливого значення емпатія набуває у професійній діяльності, передусім у сферах типу «людина – людина», де ефективність взаємодії безпосередньо залежить від здатності розуміти емоційний стан іншого. Вона виступає не лише важливою особистісною характеристикою, а й ключовою професійною компетентністю. Найвищий рівень її розвитку проявляється у здатності до наставництва, коли фахівець не тільки успішно реалізує власну діяльність, але й передає накопичений досвід іншим, сприяючи їх професійному становленню [2, с. 33].

Висновки.

1. Емпатія є визначальним психологічним чинником, що впливає на вибір стратегії поведінки в конфлікті.
2. Високий рівень емпатії сприяє конструктивним формам взаємодії, зокрема співробітництву.

3. Низький рівень емпатії пов'язаний із деструктивними стратегіями, такими як примус і психологічне насильство.

4. Ефективне управління конфліктами потребує розвитку емпатійних здібностей як ключової соціально-комунікативної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гірник А. М. Управління конфліктом в педагогічному процесі. Конфлікти в суспільстві: діагностика і профілактика : матеріали конференції. Київ ; Чернівці, 1995. С. 337-342.
2. Грінченко О. М. Когнітивні особливості професійного самовизначення студентів-психологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Харків, 2018. 20 с.
3. Журавльова Л. П. Методологічні засади дослідження емпатії людини. Вісник Прикарпатського університету. Філософські та психологічні науки. Спец. випуск. 2008. С. 152-155.
4. Журавльова Л. П., Данковцева Є. В. Особистісні чинники успішної професійної діяльності. Наука і освіта. 2006. № 5-6. С. 32-34.
5. Прокоф'єва Л., Кудряшова О. Концептуально-методологічні засади дослідження емпатії. Сучасна психологія: проблеми та перспективи. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (08 грудня 2022 року, м. Ізмаїл). 2022. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. С. 117-122. URL: <https://ru.scribd.com/document/863991057/psycholohija-vyp-5> (дата звернення 10.03.2026).
6. Сурякова М. В. Уявлення студентів-психологів про майбутню професійну діяльність. Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені А. Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2011. № 1 (1). С. 136–141. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2011/1/27.pdf> (дата звернення 15.02.2026).

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ

Сергій ДАНЧЕНКО,

здобувач освітнього ступеня магістр зі спеціальності С4 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Людмила ЮРЧУК,*

Кандидат історичних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Проблема професійного самовизначення молоді є однією з актуальних у сучасній психологічній науці, оскільки вибір майбутньої професії значною мірою впливає на подальший особистісний розвиток, соціальну реалізацію та психологічне благополуччя людини. В умовах швидких соціально-економічних змін, нестабільності ринку праці та високої конкуренції молодь стикається з труднощами професійного вибору, що супроводжується невпевненістю, внутрішніми суперечностями та тривожністю. Особливого значення набуває дослідження психологічних чинників, які впливають на процес професійного самовизначення.

Психологи розглядають професійний вибір як складний багатокомпонентний процес, що формується під впливом індивідуально-психологічних особливостей особистості, соціального середовища, мотивації, ціннісних орієнтацій та життєвого досвіду. Важливу роль у виборі професії відіграють здібності, інтереси, рівень самооцінки, тип темпераменту, рівень домагань, а також сформованість професійної ідентичності.

Науковці підкреслюють, що в юнацькому віці відбувається активний процес формування Я-концепції та усвідомлення власних професійних перспектив. Саме у цей період молодь намагається співвіднести власні можливості з вимогами професії, оцінити свої ресурси та визначити життєві пріоритети [1].

Водночас недостатній рівень самопізнання, соціальний тиск або вплив стереотипів можуть ускладнювати процес професійного самовизначення.

Одним із ключових психологічних чинників професійного вибору є мотивація. Внутрішня мотивація ґрунтується на інтересі до діяльності, прагненні самореалізації та розвитку здібностей, тоді як зовнішня часто пов'язана з матеріальними очікуваннями, престижністю професії або впливом батьків та соціального оточення [2].

Дослідження свідчать, що професійний вибір, заснований переважно на зовнішніх мотивах, нерідко призводить до професійної незадоволеності та емоційного вигорання у майбутньому.

Важливим чинником також є рівень самооцінки та впевненості у власних можливостях. Молоді люди з адекватною самооцінкою більш схильні до самостійного та усвідомленого професійного вибору, тоді як занижена самооцінка може спричиняти страх помилки, невпевненість і труднощі у прийнятті рішень [4].

Суттєвий вплив на професійне самовизначення має соціальне середовище. Родина, друзі, педагоги та медіапростір формують у молоді уявлення про престижність професій, очікування щодо успішності та життєвих перспектив. В умовах сучасного інформаційного суспільства значно зростає роль соціальних мереж, які часто створюють ідеалізовані образи професійної діяльності та можуть формувати нереалістичні очікування [4].

Психологічний супровід професійного самовизначення спрямований на розвиток самопізнання, формування адекватної самооцінки, усвідомлення власних здібностей і професійних інтересів. Ефективними методами є профорієнтаційне консультування, психологічне тестування, тренінгові заняття, профдіагностика та розвиток навичок прийняття рішень.

Отже, вибір майбутньої професії є складним психологічним процесом, який формується під впливом комплексу внутрішніх та зовнішніх чинників. Визначальну роль у професійному самовизначенні молоді відіграють мотивація, самооцінка, професійні інтереси, здібності, особливості

особистості та соціальне середовище. Своєчасний психологічний супровід сприяє усвідомленому професійному вибору, розвитку професійної ідентичності та підвищує готовність молоді до успішної самореалізації у майбутній професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко С. Д. *Загальна психологія : навч. посіб.* Київ : Центр учбової літератури, 2018. 272 с.
2. Савчин М. В. *Вікова психологія : навч. посіб.* Київ : Академвидав, 2019. 384 с.
3. Титаренко Т. М. *Життєвий світ особистості: психологія самореалізації.* Київ : Либідь, 2014. 376 с.
4. Помиткін Е. О. *Психологія професійного вибору та професійного самовизначення молоді.* Київ : Освіта України, 2015. 220 с.

СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЛІДЕРІВ ТА ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ

*Віра РУБАН,
кандидат економічних наук, доцент, завідувач
кафедри економіки, обліку та фінансів,
Рівненський інститут Університету
«Україна»*

*Людмила КОРОБОВИЧ,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри менеджменту ПВНЗ «Міжнародний
економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука»*

Вступ. Сучасний світ характеризується станом постійної турбулентності, що визначається терміном VUCA-світ (невизначеність, складність, неоднозначність). Стрімкі технологічні трансформації, глобальні пандемії, соціальні зрушення та, що є найбільш критичним для України, геополітичні конфлікти та повномасштабна війна, ставлять перед освітньою системою безпрецедентні виклики. У таких умовах традиційні методи управління часто виявляються неефективними. На перший план виходить концепція резильєнтності – здатності системи не лише витримувати зовнішній тиск, а й адаптуватися, відновлюватися та розвиватися на основі отриманого кризового досвіду.

Аналіз сутності концепції. Термін «резильєнтність» має міждисциплінарну природу. Походячи з фізики матеріалів, де він описує здатність тіла відновлювати форму після деформації, у психології та менеджменті він набув значення динамічного процесу. Як зазначає Т. Безверха [1], резильєнтність не є вродженим статичним ресурсом людини чи організації. Це гнучка навичка, що формується в процесі взаємодії особистості (або системи) з несприятливим середовищем. Важливим аспектом тут є «навчений оптимізм» за М. Селігманом [4], який передбачає свідому

установку на подолання труднощів та пошук конструктивних рішень замість деструктивної реакції на стрес.

Лідерська резильєнтність як фундамент організації. В освітньому середовищі – школах, коледжах, університетах – керівник (ректор, директор, декан) виступає головним гарантом стабільності. Дослідження О. Лавріненка [3] доводять, що особиста стійкість лідера є каталізатором для формування загальноорганізаційної резильєнтності.

Резильєнтний лідер в освіті виконує кілька критичних функцій:

1. Когнітивна стійкість: здатність зберігати ясність мислення під час кризи (наприклад, при раптовому переході на дистанційне навчання або в умовах блекаутів), що дозволяє приймати логічні, а не емоційні рішення.
2. Емоційне контейнування: створення атмосфери спокою та безпеки для викладацького складу та студентів. Лідер транслює віру в майбутнє, що знижує рівень тривожності в колективі.
3. Орієнтація на можливості: замість фіксації на обмеженнях, такий керівник стимулює пошук інноваційних форматів роботи. Наприклад, використання асинхронного навчання як відповіді на нестабільний зв'язок.

Системні аспекти організаційної резильєнтності. Організаційна резильєнтність не є простою сумою стійкості кожного окремого працівника. Це системна характеристика освітньої установи, яка базується на інтегрованих управлінських процесах.

За В. Захарченком та О. Дорофєєвою [2], вона включає такі компоненти:

- сценарне стратегування: відмова від лінійного планування на користь розробки кількох варіантів дій залежно від безпекової та фінансової ситуації. Це дозволяє уникнути паралічу управління в момент настання кризи;
- адаптивність структури: мінімізація бюрократичних бар'єрів, що заважають швидкому впровадженню нових освітніх програм чи зміні форматів взаємодії;
- інвестиції в «людський капітал»: як підкреслював Дж. Пфєффер, саме люди є найціннішим активом організації. В освітньому контексті це

означає постійну психологічну підтримку викладачів, запобігання їхньому вигоранню та створення менторських програм для студентів.

Практичні рекомендації для української освіти. Для підвищення рівня резильєнтності вітчизняних закладів освіти в умовах війни необхідно:

1. Створювати цифрові екосистеми, що забезпечують безперервність навчання незалежно від фізичного місця перебування учасників процесу.
2. Впроваджувати тренінгові програми з розвитку м'яких навичок (soft skills) та стресостійкості для адміністративного персоналу.
3. Формувати культуру «безпечної помилки», де інноваційні експерименти викладачів підтримуються, а невдачі аналізуються як корисний досвід, а не привід для покарання.

Висновки. Резильєнтність є ключовою компетенцією XXI століття. Для освітніх установ України вона стає єдиним механізмом, що дозволяє не лише зберегти якість навчання, а й стати осередком соціальної стабільності. Розвиток лідерської стійкості та гнучкості організаційних структур забезпечить процвітання освіти навіть у найбільш турбулентні часи, перетворюючи кожен кризу на крок до інноваційного оновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безверха, Т. М. (2018). *Психологія резильєнтності особистості*. Київ: Видавництво Київського університету.
2. Захарченко, В. М., & Дорофєєва, О. Л. (2019). Формування організаційної резильєнтності в умовах сучасних викликів. *Економіка та управління підприємствами*, (3), 45-51.
3. Лавріненко, О. В. (2021). Роль особистісної резильєнтності лідера у формуванні організаційної стійкості. *Проблеми розвитку економіки*, (1), 78-83.
4. Hill, L. (2018). *Becoming a Manager: How New Managers Master the Challenges of Leadership*. Harvard Business Review Press.
5. Pfeffer, J. (2017). *Dying for a Paycheck: How Modern Management Harms Employee Health and Company Performance – and What We Can Do About It*. HarperBusiness.
6. Seligman, M. E. P. (2011). *Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life*. Vintage Books.

FOREIGN LANGUAGE IS AN IMPORTANT ELEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN MEDICAL INSTITUTIONS: PROSPECTS AND CHALLENGES FOR FUTURE HEALTHCARE PROFESSIONALS

Chornous Vira,

candidate of pedagogical sciences, docent
Associate professor of the department of social
and humanitarian disciplines Municipal
establishment of higher education «Rivne
Medical Academy»

Husar Halyna,

senior lecturer of the Foreign Languages
Department Rivne medical college

In the modern world the role of foreign languages in the education of healthcare professionals is extremely important. The growing globalization of medicine, the constantly updating scientific information, and the development of international cooperation in the healthcare sector require future doctors, nurses and other medical professionals to master a foreign language, which serves as an international language of science and medicine. Proficiency in a foreign language in the modern medical educational space is not just an additional skill but a critically important professional competence. In times of globalization and Ukraine's integration into the European educational and scientific space, the ability of future medical professionals to communicate freely and work with information in a foreign language becomes a key to their professional success.

The growing need for communication and collaboration between countries and people with different languages and cultural traditions has led to the demand for specialists in various fields who are proficient in at least one of languages, effectively using it for the exchange of information, establishing professional contacts and fostering understanding in cultural dialogue. Nurses, pharmacists, dental technicians must possess professional knowledge and skills to remain competitive in the European labor market. With the advancement of scientific

progress, the flow of information increases, and both medicine and medical science are rapidly evolving.

Today modern healthcare professionals will work in an environment of changing healthcare structures, a constant increase in the number of publications in specialized medical literature in a foreign languages and the introduction of new medical equipment. All of these contribute to enhancing the professional competence of medical specialists, which includes not only patient care with basic procedural skills but also knowledge of foreign languages.

The active study of a foreign language is an essential factor in the development of a specialist. The formation of a professional during the process of mastering a foreign language is a subject of works by N. Borysko, V. Volkova, H. Kytayhorodska, L. Pukhovska. Despite the existing achievements in addressing the problem of developing skills in intercultural communication, the issue of foreign language training for healthcare professional remains unresolved [5].

The purpose of this article is to justify the increasing priorities and functions of foreign languages in medical educational institutions and to examine the characteristics of foreign language communicative competence in future healthcare professionals.

The issue of foreign language learning by students and their preparation for intercultural interaction has been studied by both foreign and domestic scholars, with most of the research focusing on the study of intercultural competence among students. On the international scientific stage, the issues of intercultural interaction were investigated by P. Adler, M. Bayram, M. Fleming, and M. J. Bennett, with the main subjects of their research being cultural identity and intercultural language teaching issues. Domestic researchers also made significant contributions to the field: intercultural interaction was studied by Z. Hasanova, V. Zasluzhenyuk, S. Kucheryana, M. Halytska, and Y. Karauov, who developed the concept of «linguistic personality»; Y. Passov, who introduced the concept of «foreign language literacy»; V. Safonova, who explored foreign language sociocultural competencies.

English language, which is studied in medical institutions, is an integrated discipline that combines cycles of general grammar, vocabulary and spelling studies, as well as the study of grammar, vocabulary and stylistic specific to the medical field. Medical English is a course closely connected to the clinical disciplines of general medical cycle. The study and accumulation of professional medical vocabulary by students is an essential component in achieving the main goal of teaching foreign languages as a means of communication in professional activities [6].

The student must be able to read medical literature, understand communications and effectively communicate with specialists. Therefore, in the process of teaching foreign languages in medical educational institutions, significant attention is given to the study of profession-oriented vocabulary, as the accumulation of vocabulary and the ability to use it are prerequisites for mastering all forms of speech activities.

Mastering a certain level of a foreign language means acquiring foreign language competence. If the subject of study is a foreign language for specific professional purposes, then it refers to foreign language professional competence. R. B. Kotsiuba defines the foreign language competence of a medical specialist as «... a confirmed ability of a person to apply linguistic, sociocultural, and communicative knowledge, skills, abilities, and attitudes for foreign-language intercultural and interpersonal communication in the professional activity of a physician and in everyday life, to carry out professional interaction with speakers of other languages for personal development and lifelong learning» [2, P. 19].

The main forms of internal cooperation in the medical field include:

- participation of doctors, educators, interns and medical students in the work of international medical organizations, congresses, conferences;
- establishment and participation in international medical communities;
- implementation of international scientific projects;
- exchange programs and internships in international institutions and clinics;

– dissemination of scientific medical methods of diagnosis and treatment [4].

A foreign language plays a key role in the development of medical research, especially in the context of international cooperation. Through the study of foreign languages, healthcare professionals gain the opportunity to participate in international scientific research, publish their work in international journals, and collaborate with colleagues from other countries. This is particularly important for those who wish to engage in research in the fields of medicine, biotechnology, pharmaceuticals, and other scientific disciplines, where proficiency in a foreign language is a prerequisite for a successful career.

H. Zelenin notes that foreign language professional competence «... implies the ability of a specialist in a particular field to use the opportunities of another (foreign) language when performing professional duties: in obtaining and processing professional information, exchanging it and ideas with foreign colleagues for personal development and improving professional performance, creating and disseminating one's own achievements in the professional field for the broader community of specialists» [1, P. 83].

Knowledge of a foreign language allows communication with colleagues at both the everyday and professional levels, enabling the establishment of connections and the exchange the information. However, it should be noted that proficiency in foreign languages is not only a factor influencing external mobility, but also internal mobility. The Ukrainian labor market shows low dynamic is characterized by low internal mobility, which could serve as a powerful alternative to the outflow of human recourses abroad. The primary risk factor is highly educated professionals, for whom self-realization is important [3].

Knowledge of English and other foreign languages opens up access to foreign educational and professional materials for healthcare professionals, expands opportunities to exchange experiences with foreign colleagues, establish professional relationships, strengthen and develop international cooperation, all of which ultimately result in increased competitiveness among workers.

Conclusions. Foreign language proficiency is an integral part of the professional training of future healthcare professionals. It not only expands their opportunities for scientific activity and professional development but also improves their interaction with patients, especially in a globalized medical environment. However, to effectively integrate foreign languages into the educational process, several challenges must be addressed, including the workload on students, the need for specialized programs, and overcoming the language barrier. The study of foreign languages in medical institutions should become an essential part of the educational process, contributing to the formation of highly qualified, competitive, and communicative healthcare professionals.

REFERENCES

1. Zelenin H. I. *Teoretychni i metodychni zasady inshomovnoi profesiinoi pidhotovky maibutnikh vykladachiv tekhnichnykh dystsyplin. Dys. ... doktora pedahohichnykh nauk. Kharkiv, 2021. 469 s.*
2. Kotsiuba R. B. *Rozvytok inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh spetsialistiv likuvalnoi spravy z vykorystanniam IKT: metod. rek. Ternopil: TNMU, 2020. 116 p.*
3. Martynova L. B. *Yakisni parametry liudskoho kapitalu u zabezpechenni yoho konkurentospromozhnosti. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. 2017. Vol. 12(2). P. 11-14.*
4. Mahrlamova K. H. *Inshomovna osvita maibutnoho likaria u Velykii Brytanii. Molod i rynok. 2018. No 3 (158). P. 57-63. URL: <https://mir.dspu.edu.ua/article/view/128893> (date of access: 16.03.2026).*
5. Pukhovska L. P. *Vyvchennia inozemnykh mov u konteksti formuvannia zahalnoievropeiskoho osvitnoho prostoru. Suchasni tekhnolohii vykladannia inozemnykh mov u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv: zb. nauk.st. Kyiv: KITEP, 2000. P. 32-38.*
6. Terpylovska V. M. *Osoblyvosti inshomovnoi pidhotovky studentiv vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladiv. NMU im. O.O.Bohomoltsia. Nauk.-prakt. konf. Kyiv, 2012. P. 151-155.*
7. Hutchinson T. *English for Specific Purposes. A learning-centered approach. Cambridge: CUP, 1993. 183 p.*
8. Wentworth H. *Dictionary of American Slang. 2-nd supplemented edition / Wentworth H., Flexner S.B. New York, Crowell. 1975.*

ПОДОЛАННЯ ПРОЯВІВ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДІ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Олена КІКІНА,

здобувачка освітнього ступеня магістр зі спеціальності С4 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Актуальність проблеми. У сучасних соціокультурних умовах проблема тривожності серед молоді набуває особливої актуальності. Зростання рівня невизначеності, інформаційне перевантаження та підвищені соціальні вимоги сприяють формуванню стійких тривожних станів, що негативно впливають на психічне благополуччя особистості.

Юнацький вік є періодом інтенсивного особистісного розвитку, який супроводжується емоційною нестабільністю, пошуком ідентичності та підвищеною чутливістю до зовнішніх впливів. У цей час тривожність може набувати як ситуативного, так і особистісного характеру, ускладнюючи процеси адаптації та самореалізації [2; 5].

У зв'язку з цим актуальним є пошук ефективних і водночас безпечних методів психокорекції. Одним із таких підходів є арт-терапія, яка дозволяє працювати з емоційними переживаннями через творче самовираження.

Мета дослідження. Метою роботи є теоретичне обґрунтування ефективності арт-терапії як засобу подолання проявів тривожності у молоді.

Аналіз наукових джерел. У психологічній науці тривожність визначається як складний емоційний стан, що характеризується відчуттям напруження, занепокоєння та очікуванням небезпеки [2; 3; 5].

Відповідно до концепції Ч. Спілбергера, розрізняють ситуативну та особистісну тривожність, що дозволяє більш точно аналізувати психоемоційний стан індивіда [1].

Арт-терапія розглядається як інтегративний напрям психологічної допомоги, що базується на використанні художньої діяльності для вираження внутрішнього досвіду особистості [3]. Її ефективність пояснюється можливістю обійти раціональні захисні механізми та забезпечити безпечне опрацювання емоцій.

Сучасні дослідження підтверджують, що арт-терапевтичні методи сприяють зниженню рівня тривожності, розвитку емоційної рефлексії та формуванню навичок саморегуляції [3; 4; 5].

У результаті проведеного аналізу встановлено, що арт-терапія є ефективним засобом подолання тривожності, оскільки забезпечує комплексний вплив на емоційну сферу особистості. Основними механізмами її дії є: символізація внутрішніх переживань; емоційна розрядка та зниження напруження; активізація внутрішніх ресурсів; розвиток здатності до саморегуляції.

Серед найбільш ефективних арт-терапевтичних технік у роботі з молоддю можна виокремити малюнкову терапію; мандалотерапію; колажування; роботу з метафоричними образами.

Застосування зазначених методів сприяє зниженню рівня тривожності, підвищенню самоприйняття та гармонізації емоційного стану особистості.

З метою уточнення теоретичних положень було проведено мікродослідження, спрямоване на виявлення особливостей впливу арт-терапевтичних технік на рівень тривожності у молоді. У дослідженні взяли участь 20 осіб віком 18-22 років. За результатами дослідження зафіксовано тенденцію до зниження рівня ситуативної тривожності після виконання арт-терапевтичних завдань, а також покращення емоційного самопочуття учасників. У більшості досліджуваних відзначено зниження показників ситуативної тривожності з використанням методики Ч. Спілбергера [1].

Спостерігалось зниження рівня ситуативної тривожності після виконання арт-терапевтичних завдань, покращення емоційного самопочуття учасників. Арт-терапія була застосована як засіб короткотривалої психоемоційної регуляції.

Висновки. Арт-терапія є ефективним і науково обґрунтованим засобом подолання проявів тривожності у молоді. Її використання забезпечує м'який психокорекційний вплив, сприяє емоційному розвантаженню та розвитку адаптивних механізмів поведінки.

Перспективи подальших досліджень мають ґрунтуватися на дослідженні ефективності арт-терапії з використанням психодіагностичних методик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Spielberger C. D. *Anxiety as an emotional state. Anxiety: Current Trends in Theory and Research*. New York : Academic Press, 1972. P. 23-49.
2. Smerechak L. *Art therapy in the work of social specialists. Cherkasy University Bulletin: Pedagogical Sciences*. 2020. No. 1. P. 218-223. URL: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2020-1-218-223> (date of access: 01.04.2026).
3. Василевська О., Дворніченко Л. Засоби арт-терапії в кризовому консультуванні. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія*. 2024. № 2. С. 9-14. URL: <https://doi.org/10.32782/psyspu/2024.2.2> (дата звернення: 19.03.2026).
4. Московець Л. Арт-терапія як засіб підвищення життєстійкості особистості. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 3(43). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-1698-1706](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1698-1706) (дата звернення: 27.02.2026).
5. Притула О. Інтеграція арт-терапії при лікуванні посттравматичного стресового розладу. *Наукові перспективи (Naukovі perspektivi)*. 2023. № 7(37). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7\(37\)-683-693](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37)-683-693) (дата звернення: 01.04.2026).

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Руслана АЛЕКСИЮК,
здобувачка освітнього ступеня магістр зі
спеціальності С4 Психологія, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

У сучасних умовах постійного зростання напруженості глобалізаційних процесів через економічні кризи, локальні війни та збройні конфлікти, різноманітні пандемії та хвороби для міжнародної спільноти дедалі більше зростає актуальність збереження психологічного здоров'я громадян та їх благополуччя.

Як показав проведений теоретичний аналіз поняття «суб'єктивне благополуччя» особистості, в сучасному міждисциплінарному просторі та соціальнопсихологічній сфері вчені не тільки порізно його трактують, а й описали багато моделей та підходів, в яких наділяють його різноманітними характеристиками, визначають відповідні чинники, структурні компоненти. Це свідчить про високий рівень наукового інтересу до цього феномену, але в той же час висуває підвищені вимоги до розмежування наукового апарату з метою отримання вивірених емпіричних даних, які дозволять визначити можливості коригування відповідних особистісних характеристик. Міждисциплінарний характер дослідження благополуччя передбачає його визначення з урахуванням різноманітних умов існування особистості як багатофакторного конструкту у взаємозв'язку із соціальними, психологічними, духовними, культурними та економічними чинниками навколишнього середовища.

Аналіз поняття «суб'єктивне благополуччя» є широким психологічним конструктом, який описує суб'єктивне сприйняття бажаного стану щастя та задоволеності, що супроводжується позитивними (частими) та негативними (рідкісними) почуттями. Значна частина відомих дослідників розглядають благополуччя в ракурсі емоційного стану щастя та задоволення людини.

До проблеми суб'єктивного благополуччя зверталися такі вчені як: Аргайл, Ріфф, Дінер, Власова, Горбаль, Гуленко, Гупаловська, Данильченко, Курова, Семків (поняття та структура суб'єктивного благополуччя), Еммонс (вплив життєвих цілей на суб'єктивне благополуччя), Кампбелл, Конверс (якість життя в соціально-психологічному аспекті), Ратманська, Розенбаум, Старченкова, Баранова, Бельські, Гриценко, Шестопалова (суб'єктивна оцінка якості життя серед різних груп населення), Лебедева, Константинов, Солдатова (умови та специфіка соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб та їхнього благополуччя), Хащенко, Журавльов (дослідження критеріїв якості життя та методів його оцінки), Шарапова (вплив економічної кризи на структуру та рівень психологічного благополуччя), Ширяєва (психологічне благополуччя у контексті проблеми екстремальних умов життєдіяльності), Олександров (взаємозв'язок психологічного благополуччя та саморегуляції особистості), Сирцова (взаємозв'язок часової перспективи особистості та психологічного благополуччя).

Т. Рат і Д. Хартер виділяють сфери життя як елементи благополуччя, а саме:

- професійне (кар'єра, покликання, професія);
- фізичне (міцне здоров'я);
- соціальне (значущість близького оточення і соціальних взаємовідносин);
- фінансове (фінансова безпека, задоволеність своїм рівнем життя);

– благополуччя на місці проживання (безпека, власний внесок у розвиток суспільства).

Вчені відзначають, що успіх повинен бути присутнім у всіх п'яти елементах, оскільки досягнення в одній сфері не може компенсувати невдачу в іншій.

Є декілька ключових теоретичних напрямків, в рамках яких активно досліджуються детермінанти суб'єктивного благополуччя. Гедонічний та евдемонічний – два основні підходи до розуміння благополуччя, які сформували сучасні дослідження.

Гедонічний підхід зосереджується на щасті та визначає благополуччя в термінах досягнення задоволення та уникнення болю. З цієї точки зору, благополуччя полягає в суб'єктивному щасті, вимірюється позитивними переживаннями, задоволенням від життя та уникання страждань.

Евдемонічний підхід зосередив увагу на сенсі у житті та самореалізації людини, що визначає благополуччя в термінах реалізації людського потенціалу. Умови повноцінного життя пов'язані з такими основними елементами як особистісний ріст, мета в житті, автономія та позитивні стосунки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Т. Психологічні особливості життєстійкості і благополуччя осіб підліткового віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2024. С. 5-14. URL: [https://doi.org/10.31392/udu-nc.series12.2024.25\(70\).01](https://doi.org/10.31392/udu-nc.series12.2024.25(70).01) (дата звернення: 15.03.2026).
2. Олефір Валерій, Боснюк Валерій. Адаптація українськомовної версії шкали задоволеності життям Е. Дінера. *Наука і освіта*. №2. 2024. С. 64-72. URL: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2024-2-9> (дата звернення: 01.04.2026).
3. Харитинський А. А. Теоретична модель суб'єктивного благополуччя особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 6 (70). С. 190-197 URL: <https://visnyk.nuou.org.ua/article/view/268708/264673> (дата звернення: 27.02.2026).
4. Кліуіко Л. Психологічні чинники феномену суб'єктивного благополуччя та його впливу на задоволеність життям особистості. *Психологія: реальність і перспективи*. 2019. № 13. С. 36-41. URL: https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi13.120 (дата звернення: 20.03.2026).

СЕКЦІЯ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ДЕОКУПОВАНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Ольга НАГОРНА,
голова циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права Рівненського
фахового коледжу Університету «Україна»

Станом на 2026 рік відновлення економічної активності на деокупованих територіях України є пріоритетним завданням державної політики. Малий та середній бізнес (МСБ) відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки саме він забезпечує швидке створення робочих місць та відновлення базової інфраструктури послуг. Однак високі ризики та зруйнована матеріально-технічна база вимагають неординарних підходів до оподаткування, які б стимулювали підприємців повертатися та інвестувати у ці регіони.

На сьогодні в Україні вже діють певні пільги (звільнення від плати за землю, податку на нерухомість на територіях активних бойових дій). Проте для повноцінного відновлення цього недостатньо. Основними проблемами залишаються:

1. Високе навантаження на фонд оплати праці. Це стримує вихід бізнесу з «тіні». На всій території України загальне навантаження на роботодавця та найманого працівника становить 45% від «брутто» заробітної плати, з яких податок на доходи фізичних осіб становить 18% (ПКУ ст. 167.1) [1, ст.176], військовий збір 5% (п.16-1 «Перехідних положень ПКУ) та 22% єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який залишається одним із найвищих у Європі.

Згідно з дослідженнями 2024-2025 років, втрати бюджету від «зарплат у конвертах» оцінюються у 140-280 млрд. грн. на рік. Загальний обсяг тіньової економіки перевищує 1 трлн грн.

Для малого та середнього бізнесу на деокупованих територіях, де купівельна спроможність населення низька, сплата 22% ЄСВ часто стає критичним бар'єром. Це змушує бізнес працювати без реєстрації, занижувати офіційні зарплати, оформляти працівників на неповний робочий день.

Диференціація ставок ЄСВ (наприклад, зниження до 10-15% для деокупованих територій) дозволить зменшити частку тіньового сектору та залучити людей до офіційної зайнятості.

2. Корупційні та адміністративні ризики («інституційні бар'єри»). Стаття 18 ПКУ створює ризики на деокупованих територіях, адже виконання функцій податкового агента передбачає подання звітності (наприклад, додаток 4ДФ) в електронному вигляді через кабінет платника податків. На деокупованих територіях часто спостерігається відсутність стабільного оптоволоконного інтернету, перебої з електропостачанням, що унеможлиблює вчасну генерацію електронного цифрового підпису, відсутність доступу до первинної документації (якщо вона була знищена або залишилася в окупації).

Згідно зі ст. 18 ПКУ, податковий агент несе фінансову відповідальність за будь-яке викривлення даних [1, С. 46].

У ситуації, коли бухгалтер або власник бізнесу працює в стресових умовах, імовірність технічної помилки зростає в рази. Податкова служба,

діючи за стандартними протоколами, може автоматично нараховувати штрафи, що для виснаженого бізнесу є фатальним.

Невизначеність у законодавстві щодо того, як саме підтверджувати неможливість виконання обов'язків на де окупованих територіях, створює простір для суб'єктивізму податкових інспекторів. Це породжує корупційні ризики: підприємець може шукати «неформальні» шляхи розв'язання питання зі штрафами.

Тому, варто запровадити мораторій на 2–3–5 років, який буде забезпечувати «справедливий перехідний період» та передбачати:

- на період відновлення будь-яка затримка у звітності податкового агента на деокупованих територіях автоматично вважається такою, що сталася через обставини непереборної сили (форс-мажор), без необхідності доведення цього в суді;
- дозволити бізнесу на цих територіях подавати спрощену «декларацію відновлення» замість повного пакету звітності, де вказуватимуться лише базові показники виплат;
- мораторій на штрафи за ст. 119 та 127 ПКУ (порушення порядку подання інформації та несплата податків агентом) [1, С. 136-141].

Це дозволить бізнесу спрямувати кошти не на штрафи, а на ремонт приміщень чи закупівлю товару.

Станом на 2026 рік, за даними опитувань бізнес-омбудсмена, понад 40% підприємців на звільнених територіях називають «страх перед податковими перевітками та штрафами» вагомим фактором, що заважає повноцінному відкриттю об'єктів.

Як наслідок, запровадження мораторію на виконання обов'язків податкового агента за ст. 18 ПКУ терміном на 24-36 місяців трансформує роль держави з «контролера-карателя» на «партнера-фасилітатора». Це створить психологічний комфорт для інвесторів та забезпечить економічний фундамент для деокупації фінансових потоків.

3. Складність обліку та списання збитків. Війна спричинила безпрецедентні руйнування активів, які важко оцінити за стандартними методиками.

За даними KSE Institute (на лютий 2026 р.), прямі збитки промисловості та торгівлі перевищили \$100 млрд, а непрямі втрати економіки (втрачений виторг) оцінюються у \$1,7 трлн. [4].

Податковий кодекс вимагає проведення інвентаризації для списання активів. Однак на деокупованих або прифронтових територіях доступ до об'єктів може бути обмежений (через мінування), що унеможливорює документальне підтвердження збитків. Як результат – підприємство змушене платити податки за активи, які існують лише «на папері». Впровадження механізму дистанційної оцінки збитків (через супутникові знімки або фотофіксацію) та спрощена процедура списання для підприємств у територіях пріоритетного розвитку.

4. Ризики фіктивної реєстрації («Внутрішні офшори»). Будь-яка податкова пільга створює спокусу для зловживань з боку великого бізнесу. Фірми, що реально працюють у Києві чи Львові, можуть реєструвати свої філії у деокупованому Ізюмі чи Херсоні лише для отримання пільгової ставки (2% замість 5% або 0% податку на прибуток) [6].

У 2025 році ДПС оновила критерії ризиковості платників ПДВ, підвищивши пороги для автоматичної реєстрації накладних, але посиливши моніторинг за місцем здійснення діяльності.

Для запобігання «фіктивності» пропонується використовувати критерій локалізації: мінімальна кількість місцевих працівників (понад 50%), підтвердження споживання комунальних послуг за адресою реєстрації (електроенергія, вода), використання даних РРО (касових апаратів) з GPS-прив'язкою [7].

5. Надати право МСБ миттєво списувати витрати на придбання обладнання, що використовується для виробництва на цих територіях через нарахування прискореної амортизації як одного із найпотужніших

інструментів стимулювання інвестицій, який дозволяє бізнесу швидше повертати кошти, вкладені в обладнання. У звичайних умовах (згідно зі ст. 138 ПКУ) вартість верстата або генератора списується на витрати частинами протягом 5-10 років. Прискорена амортизація дозволяє підприємству включити 100% вартості нового обладнання до витрат уже в першому місяці його використання. Це часто призводить до того, що об'єкт оподаткування стає нульовим або від'ємним, і бізнес легально не платить податок на прибуток, доки не «відіб'є» інвестицію [9].

Це в свою чергу дозволить бізнесу на деокупованих територіях, де обмежений доступ до кредитування (через високі ризики регіону), вирішити проблеми касових розривів, а миттєве списання витрат залишить живі гроші в обігу підприємства – «самофінансуватися». Це гарантує, що на даних територіях будуть будуватися сучасні енергоефективні заводи, а не встановлюватися старе устаткування, а інвестори отримують розуміння, що навіть якщо через рік ситуація в регіоні погіршиться, вони уже отримали податкову вигоду від своїх капіталовкладень у повному обсязі.

Проте, щоб прискорена амортизація не стала інструментом махінацій, варто зазначити умови за якими нове обладнання має фізично перебувати та працювати в межах деокупованої громади не менше 3-5 років, а якщо бізнес продає обладнання раніше встановленого терміну, він має повернути суму податкової пільги до бюджету.

6. Інтеграція статусу «Суб'єкт деокупованого регіону» в систему «ДІА», що дозволить автоматично застосовувати пільги без черг та бюрократії [8].

Проведене дослідження підтверджує, що відновлення економічного потенціалу деокупованих регіонів України потребує відходу від уніфікованого фіскального підходу на користь гнучкої моделі стимулювання малого та середнього бізнесу.

В умовах 2026 року податкова політика на деокупованих територіях має трансформуватися з фіскальної у стимулюючу. Встановлення пільгових ставок є необхідним кроком для компенсації воєнних ризиків та залучення

капіталу в постраждалі громади. Запровадження спеціальних умов та тимчасовий мораторій на штрафи для податкових агентів дозволять мінімізувати адміністративні ризики для підприємців, що працюють у складних інфраструктурних умовах.

Надання МСБ права на миттєве списання вартості обладнання є ключовим механізмом самофінансування відбудови. Це дозволить бізнесу спрямовувати прибуток не на сплату податків, а на технологічне оновлення виробництва безпосередньо в межах деокупованих громад.

Ефективність пропонованих пільг залежить від впровадження жорстких цифрових критеріїв локалізації бізнесу (через систему «ДІЯ» та РРО з геофіксацією). Це дозволить уникнути перетворення деокупованих зон на «внутрішні офшори» та забезпечить спрямування ресурсів саме на відновлення постраждалих територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами та доповненнями станом на 2026 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (зокрема ст. 18 та підрозділ 10 розділу XX).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Закон України від 10.10.2024 № 3419-IX (законопроект №11416).
3. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX (щодо принципів функціонування пільгових режимів).
4. Звіт KSE Institute. Прямі збитки інфраструктури та економіки України від військової агресії: підсумки 2025 року та прогнози на 2026 рік. Київ: Київська школа економіки, 2026.
5. Аналітична доповідь НБУ. Макроекономічний та монетарний огляд (квітень 2026 р.). URL: <https://bank.gov.ua/> (для підтвердження даних про рівень інфляції).
6. Оцінка бізнес-клімату на деокупованих територіях. Спільний звіт Міністерства економіки України та ПРООН. 2025. 45 с.
7. Іванов Ю. Б., Тищенко В. В. Податкове стимулювання відновлення економіки в умовах воєнного та післявоєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 62.
8. Науменко М. А. Інститут податкового агентства в Україні: виклики цифровізації та адміністративне навантаження на МСБ. Фінансове право. 2025. Вип. 3. С. 12-18.
9. Терещенко О.О. Механізми прискореної амортизації як фактор технологічного оновлення промислових підприємств. Облік і фінанси. 2025. № 1 (107).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

Олександр РАДКОВСЬКИЙ,
здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 051 Економіка, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Вступ. У сучасних умовах воєнної агресії та глобальних економічних трансформацій питання відновлення економіки України набуває особливої актуальності. Розвиток країни відбувається на тлі глибоких структурних змін, викликаних руйнуванням інфраструктури, зменшенням виробничого потенціалу, міграційними процесами та зміною геоекономічних орієнтирів. Сучасний економічний ландшафт характеризується високою невизначеністю та необхідністю адаптації фінансових і облікових систем до нових реалій.

Актуальність дослідження визначається потребою комплексного аналізу економічних процесів, удосконалення фінансової політики держави та модернізації системи бухгалтерського обліку відповідно до європейських стандартів.

Метою роботи є систематизація ключових тенденцій сучасного стану економіки, фінансів та обліку України, а також визначення перспектив їх подальшого розвитку в умовах післявоєнної відбудови.

Основна частина. Науково категорія «економічний розвиток» охоплює комплекс макро- і мікропроцесів, що визначають здатність країни забезпечувати стійке зростання, ефективне використання ресурсів та фінансову стабільність. За визначенням О. Мельника, «... економічний розвиток у кризових умовах набуває адаптивного характеру, пов'язаного з пошуком нових моделей виживання та відновлення» [2, С. 137].

З 2022 року Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами: масштабними руйнуваннями промислових об'єктів, логістичних шляхів, енергетичної інфраструктури та житлового фонду. За оцінками Світового банку, втрати економіки вимірюються сотнями мільярдів доларів, що формує довгострокові наслідки для ВВП і продуктивності.

Ключові проблеми сучасного етапу:

- падіння ВВП та перехід до моделі воєнної економіки;
- зміна структури експорту з переорієнтацією на західні ринки;
- логістичні обмеження, пов'язані з блокуванням морських шляхів;
- кадрові втрати через міграцію та мобілізацію;
- енергетичні ризики, що впливають на виробничі цикли.

На думку Мельник О. В., «стратегія економічного зростання можлива лише за умови створення нових інституційних рамок, що забезпечують стабільність та конкурентоспроможність» [2, С. 138].

Фінансова система України демонструє стійкість, проте працює у режимі постійної адаптації. Національний банк здійснює політику контролю інфляції, валютної стабілізації та підтримки банківського сектору.

Основні загрози фінансовій сфері:

- високий рівень бюджетного дефіциту;
- зростання державного боргу;
- залежність від зовнішнього фінансування;
- інфляційний тиск;
- уповільнення інвестиційної активності.

За словами О. Онофрійчук, «... фінансова безпека є фундаментом економічної стійкості держави та визначає можливості її розвитку» [5, С. 87].

В умовах війни облік зазнав значної трансформації: частина підприємств втратила документацію, активи або можливість вести облік у традиційній формі. Активно впроваджуються цифрові платформи, дистанційні форми роботи, електронні сервіси ДПС та хмарні технології.

Спостерігаються наступні ключові тенденції: перехід до електронного документообігу; спрощення звітності для суб'єктів малого бізнесу; адаптація до вимог МСФЗ (IFRS) відповідно до євроінтеграційного курсу; підвищення стандартів прозорості фінансової інформації.

О. Мурашко стверджує: «Гармонізація українського обліку з міжнародними стандартами є передумовою інтеграції у європейський економічний простір» [1, С. 233].

Перспективи розвитку тісно пов'язані з післявоєнною відбудовою, інтеграцією до ЄС і модернізацією економічної моделі.

Основні напрями відновлення:

- масштабні інвестиції у відбудову інфраструктури;
- розвиток зеленої енергетики та енергоефективності;
- стимулювання малого і середнього бізнесу;
- реформування податкової системи;
- цифровізація державних фінансів і бухгалтерського обліку;
- створення сприятливого інституційного середовища для інвесторів.

За висновком Європейської комісії, «економічне відновлення України потребує системних реформ у сфері управління державними фінансами, податкової політики та регуляторного середовища» [5, С. 21].

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що економічна система України перебуває на етапі глибокої трансформації, спричиненої як внутрішніми, так і зовнішніми викликами. Сучасний стан економіки визначається поєднанням кризових чинників та потенціалу для зростання. Відновлення фінансової системи можливе за умови продовження інституційних реформ, стабільної макрофінансової політики та збереження підтримки міжнародних партнерів.

Бухгалтерський облік і надалі відіграватиме ключову роль у забезпеченні прозорості, підзвітності та інвестиційної привабливості країни. Перехід до цифрових форматів та європейських стандартів сприятиме інтеграції України у глобальний економічний простір.

Комплексне відновлення економіки України залежить від поєднання інновацій, реформ, фінансової стійкості та міжнародної співпраці, що дає підстави говорити про позитивні перспективи у середньо- та довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балла І. В., Борковська В. В., Мурашко О. В. *Основи обліку та аудиту: міжнародні стандарти*. *Efektivna ekonomika*. 2023. № 5. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.5.39> (дата звернення: 15.02.2026).
2. Мельник О. В. Ціннісні аспекти економічного зростання підприємств. *Економічний вісник*. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2020. № 4. С. 136–143. URL: <https://doi.org/10.33244/2617-5932.4.2020.136-143> (дата звернення: 11.03.2026).
3. Ситник Н., Гаврецька І. Фінансова безпека суб'єктів господарювання як важлива складова економічної безпеки держави. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche*. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-26.11.2021.v1.15> (дата звернення: 01.03.2026).
4. Фінансова безпека держави за сучасних умов / П. Бечко та ін. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 8(8). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-8\(8\)-656-670](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-8(8)-656-670) (дата звернення: 11.04.2026).
5. Фінансова безпека держави / О. Онофрійчук та ін. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 12(40). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-765-776](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-765-776) (дата звернення: 27.03.2026).
6. Черничко Т. В., Козик І. М., Панченко О. Д. Вплив цифрових технологій на розвиток підприємств у кризових умовах. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.16> (дата звернення: 10.04.2026).

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ, РИЗИКИ, СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

Михайло ГЕРАСИМЕНКО,
здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D2 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Науковий керівник: *Ольга НАГОРНА,*
голова циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Початок повномасштабної війни Росії проти України спричинив найглибшу фінансову кризу в історії незалежної держави. Воєнні дії радикально змінили структуру бюджетних пріоритетів, зруйнували частину фінансової інфраструктури, призвели до скорочення ВВП та масштабних валютних коливань [1, С. 5-6].

Проте, попри безпрецедентні виклики, банківська система зберегла керованість, а держава забезпечила виконання основних бюджетних зобов'язань [2, С. 8-10].

Це стало можливим завдяки швидкій адаптації фінансових інститутів, міжнародній допомозі та ефективній роботі Національного банку України [3, С. 4].

Актуальність дослідження. Фінансова система України нині є центральним елементом державної стійкості. Саме через неї проходить фінансування оборони, соціального захисту та критичних секторів економіки. За умов війни традиційні інструменти стабілізації втрачають ефективність, а бюджетна політика змушена балансувати між фіскальною дисципліною і необхідністю виживання держави [4, С. 2].

Дослідження впливу воєнних дій на фінансову систему є ключовим для розуміння трансформації економічних процесів і пошуку ефективних шляхів відновлення після завершення бойових дій [5, С. 3].

Метою роботи є визначення сучасних тенденцій розвитку фінансової системи України в умовах війни, аналіз основних ризиків і формування пропозицій щодо стабілізаційних заходів у коротко- та середньостроковій перспективі.

Основна частина. Воєнна економіка України характеризується переорієнтацією ресурсів на оборонно-безпековий сектор. У 2024 році понад половину державного бюджету становили видатки на сектор безпеки та оборони [6].

Така концентрація ресурсів має подвійний ефект: вона забезпечує стійкість фронту, але водночас створює дисбаланс у фінансуванні соціальної, медичної та освітньої сфер.

Значна частина дефіциту бюджету покривається за рахунок зовнішньої фінансової допомоги, обсяг якої перевищив 40 млрд доларів США у 2024 році, що свідчить про високий рівень міжнародної довіри, але також формує нову боргову залежність, що впливатиме на післявоєнну фінансову політику [7].

Банківська система продемонструвала надзвичайну адаптивність. Регуляторні послаблення НБУ, мораторій на виведення капіталу, підтримка ліквідності та стабілізація валютного ринку дозволили уникнути паніки й втрати довіри населення [1, С. 12-13].

Поступово відновлюється кредитна активність, зростає частка цифрових транзакцій, розвиваються механізми безготівкових розрахунків навіть у прифронтових регіонах [2, С. 22].

Серед ключових ризиків варто відзначити фіскальні (перевищення державного боргу, зростання дефіциту бюджету), кредитні (високий рівень неповернення позик у зонах бойових дій), валютні (тиск на гривню через

імпорт озброєння) та кіберризики (різке зростання атак на фінансову інфраструктуру) [3, С. 21; 5, С. 9].

У відповідь держава впроваджує комплекс стабілізаційних заходів. На коротку перспективу – це забезпечення безперервності бюджетних виплат і контроль над інфляцією. У середньостроковому вимірі – розвиток системи страхування воєнних ризиків, залучення приватного капіталу до відновлення інфраструктури, реструктуризація державного боргу. На довгострокову перспективу – модернізація фінансових інститутів, перехід до інноваційних механізмів фінансування оборони та інтеграція у європейський фінансовий простір [8].

Висновки. Воєнні дії перетворили фінансову систему України на основу економічного виживання держави. Вона стала інструментом не лише фінансування війни, а й збереження соціальної стабільності. Головним досягненням можна вважати те, що держава не допустила колапсу фінансового сектору, незважаючи на безпрецедентні ризики. Війна показала, що українська фінансова система є здатною до глибокої адаптації та саморегуляції навіть за умов шокового навантаження.

У перспективі післявоєнного розвитку Україна повинна побудувати модель фінансової безпеки, засновану на прозорості, диверсифікації джерел доходів і зміцненні національного фінансового суверенітету. Пріоритетними напрямками мають стати: цифровізація фінансових процесів, створення фондів цільового відновлення, розвиток внутрішнього ринку капіталу, розширення фінансової грамотності населення та впровадження системи управління ризиками за стандартами ЄС.

Саме поєднання стабільної грошово-кредитної політики, активної співпраці з міжнародними партнерами та внутрішніх реформ створить основу для фінансової незалежності й стійкого відновлення української економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. National Bank of Ukraine. *Financial Stability Report, June 2025*. Kyiv: NBU, 2025. 56 p. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1_eng.pdf. (date of access: 08.04.2026).
2. National Bank of Ukraine. *Financial Stability Report, December 2024*. Kyiv: NBU, 2024. 72 p. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2_eng.pdf (date of access: 08.04.2026).
3. International Monetary Fund. *Ukraine: Fourth Review under the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility (Staff Report No. 2024/199)*. Washington, D.C.: IMF, 2024. 38 p. URL: <https://elibrary.imf.org/view/journals/002/2024/199> (date of access: 28.03.2026).
4. Міністерство фінансів України. Уряд схвалив звіт про виконання Державного бюджету на 2024 рік: видатки на оборону та безпеку становили 2,97 трлн грн. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_zvit_pro_vikonannia_derzhavnogo_biudzhetu_na_2024_rik_vidatki_na_oboronu_ta_bezpeku_stanovili_297_trln_grn-griven-5097 (дата звернення: 22.02.2026).
5. World Bank. *Ukraine – Overview; Financing support mobilization to Ukraine since February 24, 2022*. Washington, D.C.: World Bank, 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview> (date of access: 08.04.2026).
6. Reuters. *Ukraine needs \$524 billion to recover, rebuild after three years of war, World Bank says (25 Feb 2025)*. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-needs-524-billion-recover-rebuild-after-three-years-war-world-bank-says-2025-02-25/> (date of access: 18.03.2026).
7. International Monetary Fund. *Ukraine: Fifth Review under the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility (Staff Report No. 2024/314)*. Washington, D.C.: IMF, 2024. 42 p. URL: <https://elibrary.imf.org/view/journals/002/2024/314> (date of access: 14.04.2026).
8. Centre for Economic Strategy (CES). *War Economy Tracker – Ukraine*. Kyiv: CES, 2025. URL: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war> (date of access: 07.04.2026).

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ ПРОГНОЗУВАННІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Василь МАГРЕЛО,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Ольга НАГОРНА,*
голова циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Сучасна війна в Україні створила унікальне економічне середовище, у якому традиційні фінансово-аналітичні моделі виявляються недостатньо ефективними. Висока волатильність валютного ринку, непередбачуваність інвестиційних потоків і часті зміни фіскальної політики потребують нових підходів до прогнозування макроекономічних показників. У цих умовах на перший план виходять технології штучного інтелекту (ШІ), здатні обробляти великі обсяги даних і створювати прогностичні моделі з високим рівнем точності [1, С. 2-3].

Актуальність дослідження. Застосування ШІ у фінансовому прогнозуванні під час війни є надзвичайно актуальним, оскільки воєнна економіка характеризується нестабільністю, браком достовірних статистичних даних і швидкими структурними зрушеннями у виробничих і фінансових секторах [2, С. 15].

Технології машинного навчання, нейронних мереж і обробки природної мови (NLP) дозволяють не лише прогнозувати зміни валютного курсу, рівень інфляції та дефіциту бюджету, а й аналізувати настрої ринку та інформаційні ризики в режимі реального часу [3, С. 41].

Метою роботи є визначення можливостей і практичних аспектів використання систем штучного інтелекту у фінансовому прогнозуванні під час

війни, а також виявлення ключових переваг, ризиків та напрямів їх подальшої інтеграції в українську фінансову аналітику.

Основна частина. З початку повномасштабної агресії Росії проти України фінансова система зазнала потужних шоків – від масового відтоку капіталу до зміни структури державних видатків. У таких умовах класичні методи економічного аналізу (лінійна регресія, трендові моделі) втратили точність прогнозів. Натомість методи глибинного навчання (deep learning) продемонстрували здатність виявляти нелінійні взаємозв'язки між макропоказниками, ринковими індикаторами та зовнішніми подіями [4, С. 5-6].

Одним із прикладів є застосування рекурентних нейронних мереж (RNN) для прогнозування валютного курсу гривні, що показало кращу точність порівняно з ARIMA-моделями у період різких коливань у 2022-2023 роках [5, С. 12].

Крім того, алгоритми штучного інтелекту використовуються для оцінювання ризиків неплатоспроможності банків, аналізу поведінки інвесторів і побудови моделей кредитного скорингу в умовах неповних даних [6, С. 8].

В Україні з'являються ініціативи із впровадження AI-рішень у фінансову аналітику державного сектору. Наприклад, Національний банк України у 2024 році розпочав дослідницький проєкт щодо використання алгоритмів машинного навчання для прогнозування інфляційних процесів [7]. Також ШІ-технології інтегруються в аналітичні системи Міністерства фінансів і Державної податкової служби для виявлення аномалій у звітності та запобігання шахрайству [8].

Попри перспективність, існують суттєві виклики: від обмеженої доступності даних і кіберризиків до потреби в етичному регулюванні використання алгоритмів, які можуть впливати на прийняття критичних економічних рішень [9, С. 3].

Висновки. Штучний інтелект у фінансовому прогнозуванні під час війни є не лише інструментом адаптації, а й стратегічним ресурсом для економічної безпеки держави. Його використання дозволяє швидше реагувати на ризики, моделювати сценарії фінансової стійкості та ефективніше розподіляти обмежені ресурси. Водночас важливо, щоб інтеграція ШІ супроводжувалася створенням національної інфраструктури даних, підготовкою аналітиків нового покоління та впровадженням етичних і правових стандартів використання таких технологій.

Перспективним напрямом розвитку є формування «розумної фінансової аналітики», що поєднує людську експертизу й автоматизовані прогностичні моделі для побудови гнучкої системи фінансової безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шинкаренко О. М. Штучний інтелект у фінансовому прогнозуванні: виклики та перспективи. *Фінанси України*. 2023. № 5. С. 2-9.
2. Бойко І. І. Використання технологій штучного інтелекту в економічній аналітиці. *Економічний вісник*. 2022. № 7. С. 13-18.
3. Deloitte. AI in financial services: Trends and opportunities in 2024. URL: <https://www.deloitte.com> (date of access: 02.03.2026).
4. Кравченко, Д. П. Нейромережеві моделі у прогнозуванні фінансових показників. *Вісник Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана*. 2023. № 4. С. 5-10.
5. Chen, L., & Zhang, W. Deep learning-based exchange rate forecasting under geopolitical stress. *Journal of Forecasting*, 2023. Vol. 42(3). P. 11-15.
6. PwC. AI-driven risk management in banking 2023 report. URL: <https://www.pwc.com/ai-banking> (date of access: 08.04.2026).
7. Національний банк України. Використання машинного навчання у прогнозуванні інфляції: аналітична записка. Київ: НБУ, 2024. 16 с.
8. Міністерство фінансів України. AI-аналітика для моніторингу фінансових потоків: звіт 2024 року. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 16.04.2026).
9. OECD. Ethical and trustworthy AI in finance: Policy perspectives 2024. Paris: OECD Publishing, 2024. 27 p.

СЕКЦІЯ 3

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ФОРМУВАННЯ МЕДІА-ІМУНІТЕТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Андрій БАЗЮК,
слухач Національного університету оборони
України, підполковник Збройних Сил України

У сучасних умовах гібридної війни інформаційний простір перетворився на один із ключових інструментів впливу на психіку військовослужбовців. Засоби масової інформації та цифрові платформи дедалі частіше використовуються для здійснення цілеспрямованого негативного медіавпливу, спрямованого на дестабілізацію емоційного стану, порушення когнітивних процесів і розмивання ціннісних орієнтирів особистості військового. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема формування медіа-іmunітету як здатності протистояти деструктивним інформаційним впливам [1].

Медіа-іmunітет – це здатність особистості критично сприймати, аналізувати та нейтралізувати інформаційно-психологічні впливи медіасередовища, зберігаючи емоційну рівновагу та раціональність мислення.

У контексті військовослужбовців медіа-іmunітет передбачає не лише інформаційну обізнаність, а й систему практичних методів емоційної стабілізації, які допомагають знижувати негативний вплив пропаганди, дезінформації та стресогенних повідомлень.

Медіа-іmunітет – це інтегрована характеристика особистості, що поєднує інформаційну грамотність і психологічну стійкість, забезпечуючи захист від деструктивного медіавпливу в умовах інформаційної війни [2].

Ефективне формування медіа-іmunітету передбачає використання комплексу практичних методів емоційної стабілізації, спрямованих на розвиток внутрішніх ресурсів особистості. Однією з ключових складових є цифрова гігієна, що включає свідоме регулювання інформаційного споживання, обмеження впливу деструктивного контенту та формування навичок безпечної поведінки в інформаційному середовищі. Важливим напрямом є також застосування методів деконструкції медіа-наративів, які дозволяють військовослужбовцю критично аналізувати інформацію, виявляти маніпулятивні повідомлення, розпізнавати пропаганду та формувати власну обґрунтовану позицію [3].

Не менш значущими є техніки емоційної стабілізації, які сприяють зниженню рівня тривоги, запобіганню емоційному виснаженню та підтриманню психологічної рівноваги в умовах інформаційного перевантаження. Особливого значення набувають техніки емоційної стабілізації, які сприяють зниженню рівня тривоги, запобіганню емоційному виснаженню та підтриманню психологічної рівноваги в умовах інформаційного перевантаження. До таких технік належать, зокрема, дихальні вправи (контрольоване повільне дихання за схемою «4-6» або «коробкове дихання»), що дозволяють швидко знизити рівень фізіологічного напруження; техніка «заземлення» (фокусування уваги на навколишніх об'єктах за принципом «5-4-3-2-1»), яка допомагає повернути контроль над станом у момент інформаційного стресу; короткі когнітивні паузи, що передбачають свідоме припинення споживання інформації та переоцінку її значущості; а також методи внутрішнього діалогу, спрямовані на зниження катастрофізації та формування раціонального ставлення до отриманих повідомлень [3; 4].

Практичне застосування зазначених технік у процесі підготовки військовослужбовців сприяє формуванню навичок саморегуляції, підвищує

здатність до контролю емоційних реакцій і забезпечує збереження психологічної стійкості в умовах інтенсивного інформаційного впливу.

Використання таких технік дозволяє військовослужбовцю зберігати здатність до адекватного сприйняття інформації та прийняття виважених рішень навіть у складних умовах [5; 6].

Формування медіа-імунітету військовослужбовців є багатовимірним процесом, що поєднує когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти і потребує системного підходу в межах психологічної підготовки особового складу.

Висновки. Формування медіа-імунітету військовослужбовців потребує системного використання методів психологічної саморегуляції, розвитку цифрової гігієни та критичного аналізу медіа-наративів. Їх практичне застосування сприяє підвищенню стійкості до інформаційно-психологічних загроз, збереженню ментальної цілісності особистості та забезпечує ефективне виконання бойових (спеціальних) завдань в умовах воєнних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алещенко В. І. Інформаційно-психологічна безпека особистості в умовах гібридної війни. *Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2022. № 1 (49). С. 13-21. URL: <https://lnk.ua/7Fxc9G0fe> (дата звернення: 19.03.2026).
2. Запорожець С. А. Інформаційна безпека України в умовах гібридної війни. *Збірник наукових праць Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова*. 2019. № 17. С. 52-63.
3. Мірошніченко В., Журавльов В. Особливості форм інформаційно-психологічного впливу на військовослужбовців та цивільне населення. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.* 2023. С. 68.
4. Хайрулін О. М. Ігровий імператив сучасної війни. *Рекомендації державним і безпековим суб'єктам щодо модернізації засобів протистояння воєнно-політичним ризикам і загрозам. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця : колективна монографія / за заг. ред. Л. Компанцевої. Київ : НА СБУ, 2021. 500 с.*
5. Хайрулін О. М. Інформаційно-психологічна безпека особистості в контексті мовної гри. *Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. праць*. 2021. № 1. С. 107-129. URL: <https://visnyk.nuou.org.ua/article/view/226281> (дата звернення: 04.04.2026).

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ЧЕРЕЗ ДОКТРИНУ ЛЕГІТИМНИХ ОЧІКУВАНЬ

Андрій ОМЕЛЬЧЕНКО,

аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Вступ. У сучасній правовій державі безпека людини не обмежується лише фізичним захистом. Вона охоплює юридичну безпеку – стан, за якого особа впевнена в стабільності свого правового статусу. Доктрина легітимних очікувань (*legitimate expectations*) є ключовим інструментом такої безпеки, оскільки вона захищає особу від непередбачуваних, хаотичних або свавільних дій державних органів.

Доктрина легітимних очікувань є складовою принципу правової визначеності та ґрунтується на ідеї, що особа, яка діє добросовісно, спираючись на чинні правові норми чи офіційні запевнення органів влади, має право розраховувати на стабільність та послідовність державної політики й практики правозастосування. Вона передбачає, що держава не може раптово або без належного обґрунтування змінювати правила, створюючи негативні наслідки для тих, хто діяв відповідно до чинних правових норм. Європейський суд з прав людини наголошує, що втручання публічної влади, яке руйнує такі очікування, допустиме лише за умови дотримання принципів пропорційності, забезпечення справедливого балансу між приватним і публічним інтересом та встановлення адекватного перехідного періоду [3, 4].

В справі «Сук проти України» (Заява № 10972/05), ЄСПЛ зазначив, що держава на власний розсуд визначає, які доплати надавати своїм працівникам із державного бюджету. Держава може ввести, призупинити або припинити їх виплату, вносячи відповідні законодавчі зміни. Однак, якщо законодавча норма, яка передбачає певні доплати, є чинною, а передбачені умови –

дотриманими, державні органи не можуть відмовляти у їх наданні, доки законодавче положення залишається чинним (див. рішення у справі «Кечко проти України» (*Kechko v. Ukraine*), згадане вище, пункт 23). В цьому випадку, Суд зауважив, що вимога заявника до національного суду ґрунтувалась на чіткому положенні національного законодавства, що було чинним на той час (див. пункт 13 вище). Виплата забезпечення, що розглядається, здійснювалась з огляду лише на єдину об'єктивну умову – належність до рядового або в начальницького складу органів внутрішніх справ. Оскільки заявник виконав цю умову, він може вважатися таким, що мав обґрунтовані сподівання, якщо не право, отримати виплату, яка розглядається. [3].

В іншій справі ЄСПЛ «Федоренко проти України» (Заява N 25921/02), суд констатував, що, оскільки сам пан Р., будучи суддею, вважав, що він мав повноваження підписувати договір, то очевидно, що й заявник дотримувався такої ж думки. Тому заявник очікував отримати певний прибуток від цієї угоди. Він намагався прив'язати свої майбутні прибутки до твердої валюти, щоб знизити ризики, можливі при здійсненні комерційних угод під час економічного безладу, що мав місце в Україні в кінці дев'яностих років. Тому ця умова була важливою частиною договору для заявника, який в іншому разі міг би мати серйозні застереження щодо продажу [4].

Дослідивши ці обставини, Суд дійшов висновку, що в цій справі мало місце непропорційне втручання до мирного володіння своїм майном, і тому Суд вважав, що мало місце порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (994_535) [4].

Таким чином, доктрина легітимних очікувань: гарантує довіру особи до права та державних інституцій, обмежує можливості свавільного втручання органів влади, підсилює передбачуваність правозастосування.

Інакше кажучи, якщо громадянин чи суб'єкт господарювання діяв відповідно до чинних правових приписів або офіційної практики їх застосування, держава не може несподівано змінити ці приписи чи практику так, щоб позбавити особу очікуваного результату без належних

компенсаційних механізмів чи перехідних положень. Це забезпечує не лише юридичну стабільність, а й формує інституційну довіру, яка є необхідною умовою ефективного функціонування публічної влади та ринкових відносин.

Верховний Суд активно застосовує доктрину легітимних очікувань для захисту громадян. Так у постанові від 18 січня 2023 року у справі №580/1300/22 (адміністративне провадження № К/990/25849/22) сформулював правовий висновок стосовно застосування принципу «легітимних очікувань». Суд, зокрема, зазначив, що принцип легітимних очікувань широко застосовується у судовій практиці та ґрунтується на низці конституційних положень, які гарантують захист права власності (стаття 41 Конституції України) та передбачуваність (прогнозованість) законодавства, яким визначаються обмежувальні заходи (статті 22, 57, 58, 94 та 152 Конституції України). Реалізація принципу легітимних очікувань полягає у досягненні бажаного результату шляхом вчинення правомірних дій з огляду на заздалегідь передбачені ймовірні наслідки; втілення легітимних очікувань унеможлиблюється, зокрема, у випадку, коли особа не може досягнути прогнозованого результату внаслідок зміни правової основи у такі строки, що не є розумними та обґрунтованими [1].

Водночас, Верховний суд, в цій справі, зауважив, що легітимні очікування не можна ототожнювати із сподіваннями, що виникають на підставі особистого сприйняття або помилкової оцінки певних обставин чи правових норм а також що обов'язковою умовою, за наявності якої певне сподівання (вимога) особи набуває ознак легітимного очікування є те, що таке очікування (вимога) має належне правове підґрунтя, тобто наявне достатнє джерело для відповідного очікування (вимоги) [1].

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014

року № 76-VII, підкреслив, що виключення статті 21 Закону № 3721 на підставі Закону № 76 фактично позбавило громадян похилого віку гарантії дострокового виходу на пенсію, яка була спрямована на забезпечення конституційних прав на соціальний захист і достатній життєвий рівень [2].

Суд встановив, що Закон № 76 був ухвалений та оприлюднений у надзвичайно стислий термін, а його положення набрали чинності вже з 1 січня 2015 року. Перехідний період між оприлюдненням і набранням чинності становив менше одного дня, що не дало можливості суб'єктам права адаптуватися до нових умов і скоригувати свої дії [2].

Таким чином, Конституційний Суд дійшов висновку, що така законодавча практика порушила принцип юридичної визначеності як складову верховенства права. Внаслідок цього підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 був визнаний таким, що не відповідає частині першій статті 8 Конституції України.

Отже, ключовий висновок в цій справі полягає в тому, що відсутність належного перехідного періоду при зміні законодавства знівелювала довіру до права та порушила баланс між стабільністю правового регулювання і дискрецією парламенту.

Безпека людини безпосередньо залежить від рівня її довіри до державних інституцій. Послідовне застосування органами влади доктрини легітимних очікувань гарантуватиме, що держава дотримуватиметься своїх обіцянок, навіть якщо вони не закріплені в конкретному законі, але впливають із офіційної поведінки чи актів влади. Передбачуваність державної політики, свою чергою, створює сприятливе середовище для інвестицій, розвитку бізнесу та ринкових відносин.

Таким чином, активне застосування доктрини легітимних очікувань як судовими органами на етапі вирішення спорів, так і органами виконавчої влади на етапі прийняття рішень, а також парламентом при ухваленні законів, сприятиме трансформації психологічної впевненості особи у юридичну

безпеку, утверджуючи людину як захищеного суб'єкта, а не об'єкта державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Верховного Суду від 18 січня 2023 року у справі №580/1300/22 (адміністративне провадження № К/990/25849/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108463659> (дата звернення: 18.04.2026 р.).
2. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 по справі № 1-4/2018(2792/15) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18> (дата звернення: 14.04.2026).
3. Справа «Сук проти України» (Заява N 10972/05) Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_715#Text (дата звернення: 18.04.2026).
4. Справа «Федоренко проти України» (Заява N 25921/02) Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_041#Text (дата звернення: 20.04.2026).

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ

Нелля ПЕНЗЕШТАДЛЕР,

здобувачка освітнього ступеня магістр зі спеціальності С4 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

В умовах сучасних криз, зокрема воєнного часу, проблема збереження ментального здоров'я набуває особливої наукової та практичної значущості. Тривала дія інтенсивних стресогенних чинників спричиняє істотні трансформації психоемоційного стану особистості та знижує її адаптаційний потенціал. У цьому контексті актуалізується потреба здійснення аналізу ключових аспектів ментального здоров'я як підґрунтя психологічної стійкості та життєдіяльності.

Саме на це вказує Я. Овсяннікова, окреслюючи, що «... сьогодні, в час війни, найбільше привертає увагу фізичний, емоційний та поведінковий компоненти ментального здоров'я» [3, С. 223-224].

Науковці визначають, що фізичний (сон, втома, напруження) аспект є соматичними реакціями організму на стрес, які сигналізують про виснаження адаптаційних ресурсів. Емоційний (тривога, гнів, страх) характеризується інтенсивними переживаннями, які варто регулювати. А поведінковий (активність) відповідає за адаптивні та дезадаптивні стратегії у кризах.

Тоді ментальне здоров'я варто розглядати як здатність, не зважаючи на життєві проблеми, активно діяти та взаємодіяти в суспільстві. ВООЗ дає трактування ментального здоров'я як стану щастя та добробуту, в якому людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у суспільне життя.

Частина дослідників вказує, що дефініція «ментальне» є більш м'якою формою від «психічне», оскільки останнє має стереотипізацію відхилення від норми і лікарський супровід. Доречним тут є визначення Г. Михайлишин та Н. Галія, які уточнюють: «Ментальне здоров'я – це термін, що більш часто використовують у психологічному контексті та може бути синонімом психологічного здоров'я, зосереджуючи увагу на внутрішньому стані особистості, її психоемоційному благополуччі, здатності до саморегуляції, внутрішнього спокою, само-прийняття та гармонійного розвитку особистості» [2, С. 707].

Нам імпонує думка Д. Гудир, яка в сучасних умовах війни звертає увагу та акцентує, що саме ментальне здоров'я включає «... наявність позитивних станів: емоційна стабільність, активність, осмислення сенсів, компетентність, оптимізм, позитивні стосунки, психічна стійкість, самооцінювання, наявність життєвої сили» [1, С. 248].

Авторка визначає, що основою позитивної складової ментального здоров'я є динамічна якість особистості – резильєнтність, що сприяє «... підтриманню внутрішньої рівноваги, забезпечує емоційну та психологічну стійкість, сприяє активізації когнітивних здібностей у складних та непередбачуваних обставинах, визначається здатністю особистості успішно долати перешкоди, адаптовуватись до стресогенних ситуацій та відновлюватись, діяти і розвиватись. Резильєнтність допомагає особистості обирати найбільш ефективні копінг-стратегії та продуктивно діяти, що сприяє відновленню та збереженню ментального здоров'я» [1, С. 250].

Науковці зазначають, що резильєнтність дає нам певної психологічної «пружності» і стійкості, спирається на наші внутрішні (самооцінка й оптимізм) та зовнішні (сім'я, друзі) ресурси, допомагає приймати життєві зміни та пізнавати себе у кризових ситуаціях, робити реалістичні кроки у подоланні проблем, не втрачати віру і силу духу.

Дбаючи про власне ментальне здоров'я та розвиваючи власну резильєнтність, варто пам'ятати про чинники її формування:

- особистісні або внутрішні (оптимізм; вміння керувати емоціями; адаптація до нових умов; адекватна самооцінка; цілеспрямованість; віра в краще та незламність українського духу);
- соціальні або зовнішні (підтримка родини, друзів, близьких; вміння будувати стосунки; неконфліктне професійне середовище; готовність просити про допомогу за потреби);
- життєві (розуміння ситуацій та здатність переосмислювати наявний травмівний досвід; вироблення вмінь зосереджуватися на досяжному і відпускати ситуації від нас незалежні; вміння бачити сенс у житті);
- поведінкові (активні дії з подолання життєвих труднощів або копінг-стратегії; самозарадність та вміння брати відповідальність за власні рішення і вчинки; турбота про себе; психологічна витривалість).

Особливістю є той факт, що резильєнтність можна формувати та розвивати, вона не є статичною – це динамічний процес, який можна підсилювати самовдосконаленням, розвитком емоційного інтелекту та зміцненням соціальних зв'язків.

В умовах війни, глобальних криз та невизначеності резильєнтність та ментальне здоров'я в цілому стають ключовими ресурсами забезпечення психологічної стійкості особистості, її здатності до адаптації та збереження ефективного функціонування в екстремальних умовах життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гудир Д. Резильєнтність як складова ментального здоров'я. *European Open Science Space*. 2026. С. 248–251. URL: <https://doi.org/10.70286/eoss-16.02.2026.015.248-251> (дата звернення: 02.04.2026).
2. Михайлишин Г., Галій Н. Ментальне здоров'я особистості. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 4(50). С. 702-714. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4\(50\)-702-714](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-4(50)-702-714) (дата звернення: 23.04.2026).
3. Овсяннікова Я. О. Деякі аспекти щодо збереження ментального здоров'я особистості в умовах війни. *Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя*. 2023. С. 223-228. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.26418> (дата звернення: 17.04.2026).

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ

Сергій КАЛЮХОВ,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності С4 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Вступ. Широке використання соціальних мереж є однією з характерних ознак сучасного інформаційного суспільства. Водночас із розвитком цифрових технологій зростає кількість кіберзагроз, пов'язаних із витоком даних, фішингом, дезінформацією та маніпуляціями. Забезпечення інформаційної безпеки стає важливим чинником не лише особистої, але й національної безпеки.

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентним зростанням ролі соціальних мереж як основного комунікаційного та інформаційного середовища.

Метою нашої роботи є аналіз різноманітних аспектів впливу соціальних мереж на інформаційну безпеку особистості, суспільства та держави, виявлення ключових загроз та можливі шляхи їхнього подолання.

Основна частина. Соціальні мережі – це інтерактивні багатокористувацькі вебплатформи, що забезпечують обмін інформацією, створення соціальних зв'язків та персоніфікованого контенту, який наповнюється самими користувачами. З погляду безпеки, вони є найбільшими у світі агрегаторами персональних даних та метаданих.

Інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому забезпечується конфіденційність

(захист від несанкціонованого доступу), цілісність (захист від модифікації чи руйнування) та доступність (захист від відмови в обслуговуванні) інформаційних ресурсів. У контексті соціальних мереж, інформаційна безпека також включає захист від психологічного та маніпулятивного впливу.

Сучасні платформи (Facebook, Instagram, TikTok) функціонують на основі економіки уваги та побудовані на постійному зборі, аналізі та монетизації величезного масиву персональних даних, поведінкових патернів та метаданих. Вони використовують складні алгоритми для формування персоналізованих стрічок, що сприяє створенню «інформаційних бульбашок» та, відповідно, підвищує ефективність цільового маніпулювання. Цей масив даних є ключовим об'єктом атаки як для кіберзлочинців, так і для суб'єктів інформаційної війни.

Попри значні ризики, соціальні мережі відіграють позитивну роль, особливо в умовах кризи та надзвичайних ситуацій. Вони забезпечують оперативний та масовий обмін критично важливою інформацією, що є незамінним для інформування населення, координації волонтерських рухів та мобілізації суспільних ресурсів. Крім того, ці платформи стали ефективним засобом поширення знань і навичок з кібергігієни та медіаграмотності серед широкої аудиторії, що є ключовим елементом підвищення загальної стійкості громадян до цифрових загроз.

Разом з тим, існує ряд негативних аспектів, зокрема, витік персональних даних; соціальна інженерія та фішинг; дезінформація та маніпуляції громадською думкою.

Деталі приватного життя (фотографії, геолокація, відомості про близьких) використовуються для психологічного тиску, шантажу (екстортінг) або для виконання складних схем соціальної інженерії, спрямованих на отримання фінансової вигоди або доступу до конфіденційних систем. Зловмисники створюють переконливу імітацію спілкування від імені родича або колеги. Автоматизовані мережі (боти, троліві ферми) використовуються для штучного нарощування видимості дезінформаційних повідомлень,

створення ілюзії масової підтримки чи протесту, а також для швидкого поширення паніки чи фейків у критичний час. Це призводить до викривлення інформаційного простору та унеможливлення об'єктивного сприйняття реальності. Окрім інформаційної гігієни людині варто приділити час для вивчення загальних принципів роботи соціальних мереж, щоб випадково не стати агентом впливу проти своєї волі [1, с. 94].

Сучасні інформаційні технології в соціальних мережах використовують різні прийоми маніпулятивного впливу. Одним з них є прийом соціального доказу, розрахований на використання групового інстинкту «масової людини», яка переймає нав'язану їй ілюзорну поведінку більшості. Спрацьовує так званий «ефект натовпу» – «як більшість, так і я». При цьому немає необхідності витратити додатковий час і напружувати мізки для перевірки отриманої інформації на достовірність [4, с. 37-38].

Можливі стратегії захисту загрози інформаційній безпеці через соціальні мережі:

- налаштування конфіденційності (регулярний аудит та максимальне обмеження доступу до особистих даних для сторонніх);
- багатофакторна автентифікація (обов'язкове використання для всіх облікових записів, що є найбільш ефективним бар'єром проти несанкціонованого доступу);
- критичне ставлення до інформації (впровадження навичок фактчекінгу та медіаграмотності, блокування підозрілих акаунтів, які поширюють пропаганду або емоційно заряджений контент).
- розробка політик безпеки на рівні організацій (створення чітких внутрішніх правил щодо використання соціальних мереж, включаючи заборону обговорення внутрішніх проєктів та протокол дій у разі компрометації робочого профілю).
- навчання кібергігієні користувачів (проведення регулярних, обов'язкових тренінгів для персоналу щодо розпізнавання фішингу, атак

соціальної інженерії та важливості використання складних і унікальних паролів.

Класичним прикладом впливу соціальних мереж є інцидент Cambridge Analytica, коли дані мільйонів користувачів Facebook були використані для цільового політичного мікротаргетингу та маніпулювання виборчими процесами. Це наочно продемонструвало, як психографічний профіль, створений на основі активності у мережі, стає інструментом небезпечного впливу. Крім того, масові витоки даних з платформ доводять, що довіра до захисту ПД з боку корпорацій має бути обмеженою. В умовах військового конфлікту соціальні мережі перетворилися на інструмент прямої інформаційної агресії. Наприклад, використання Deepfakes для створення фейкових відеозвернень політичних лідерів, а також масові скоординовані кампанії в Telegram, спрямовані на створення паніки, поширення наративів ворога та дискредитацію військового командування. Ці приклади підкреслюють, що загроза має не лише технічний, а й глибокий психологічний характер.

Висновки. Соціальні мережі становлять невід'ємний елемент сучасного інформаційного середовища, що суттєво впливає на процеси комунікації, обміну інформацією та формування суспільної думки. Водночас їх широке використання супроводжується виникненням нових викликів у сфері інформаційної безпеки. Дослідження засвідчує, що основними загрозами інформаційній безпеці у соціальних мережах є несанкціонований доступ до персональних даних користувачів, кібершахрайство, поширення дезінформації, маніпулювання суспільною свідомістю та формування інформаційних залежностей. Ефективне забезпечення інформаційної безпеки в соціальних мережах потребує поєднання технічних, правових та освітніх заходів. Важливу роль відіграє розвиток цифрової компетентності громадян, формування навичок критичного мислення та відповідального ставлення до інформаційного контенту. Державна політика у сфері інформаційної безпеки має бути спрямована на вдосконалення нормативно-правового забезпечення,

підвищення рівня кіберзахисту та створення умов для підвищення інформаційної культури населення. Отже, соціальні мережі, за умови свідомого та безпечного використання, можуть залишатися ефективним засобом комунікації й самоорганізації, не створюючи загроз для особистої та національної інформаційної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максим'як Т. Г. Соціальні мережі як інструмент відповідальності. Актуальний філософський дискурс: трансформаційні зміни в умовах війни. 2023. С. 90-91. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-25> (дата звернення: 12.04.2026).
2. Професійна мобільність та безпека: як ефективно використовувати соціальні мережі для кар'єрного розвитку. І. Бацуровська та ін. Вісник науки та освіти. 2025. № 2(32). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2\(32\)-787-799](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-2(32)-787-799) (дата звернення: 12.03.2026).
3. Тищенко А. Соціальні мережі: позитив чи негатив? Безпека життєдіяльності. 2020. № 5, трав. С. 26-27.
4. Шемаєв В. М., Присяжнюк М. М., Онофрійчук А. П. Соціальні мережі в аспекті інформаційної безпеки. Наука і оборона. 2019. Т. 8, № 3. С. 36-39. URL: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-8-3-36-39> (дата звернення: 17.04.2026).

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЗМІЦНЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ

Михайло БОЙКО,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності С4 Психологія, Рівненський
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Вступ. У контексті глобальної цифровізації сучасності питання безпеки людини набуває особливої актуальності. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та масове поширення соціальних мереж трансформують соціальні практики, моделі комунікації та механізми впливу на свідомість людини. Сьогодні соціальні мережі виступають не лише інструментом комунікації, а й середовищем підвищеної вразливості, де загрози інформаційній, психологічній, соціальній та навіть фізичній безпеці стають системними. У цьому контексті поняття «людська безпека» охоплює не лише традиційні аспекти захисту, а й здатність індивіда протистояти цифровим ризикам, що виникають у медіапросторі.

Актуальність теми зумовлена амбівалентною природою соціальних мереж, які одночасно створюють ризики та відкривають можливості для зміцнення безпеки особистості через розвиток медіаграмотності, доступ до інформації, самоорганізацію та соціальну підтримку.

Метою дослідження є аналіз соціальних мереж як середовища формування загроз і як інструменту підвищення безпеки людини в сучасних умовах.

Основна частина. Соціальні мережі як феномен цифрової культури формують нове середовище соціальної взаємодії, у якому поєднано об'єктивний стан інформаційного простору та суб'єктивне сприйняття

користувача. Відповідно поняття безпеки у соцмережах включає захист від маніпулятивних впливів, дезінформації, кіберзлочинності, експлуатації персональних даних, а також ризиків психологічного характеру.

Соціальні мережі є головним каналом поширення фейкової інформації, пропаганди, маніпуляцій та проросійських інформаційних операцій. О. Старостін слушно зазначає, що в умовах російсько-української війни «... осмислення категорії інформаційної безпеки відіграє ключову роль у збереженні української державності» [2, С. 471].

До найпоширеніших ризиків належать фішинг, крадіжка даних, підміна акаунтів, спуфінг, які можуть призвести до фінансових, репутаційних і психологічних наслідків. За даними міжнародних досліджень, понад 60 % користувачів хоча б раз ставали жертвами витоку даних або спроби несанкціонованого доступу.

Зловживання соцмережами може спричиняти залежність, тривожність, зниження самооцінки, особливо серед молоді. Алгоритми платформ формують «інформаційні бульбашки», які підсилюють радикалізацію, поляризацію та знижують здатність до критичного мислення.

До них належать кібербулінг, секстортинг, сталкінг, вербування в деструктивні групи, загрози національній безпеці через витік геолокаційних даних чи військових об'єктів.

Як відзначає А. Суббот, інформаційний простір сьогодні «... стає інструментом соціального контролю та впливу, що потребує посилення інституційної та громадської уваги» [3, С. 29].

Попри велику кількість ризиків, соцмережі мають значний потенціал підвищення рівня безпеки, якщо їх використовувати відповідально та критично. Соцмережі стають джерелом освітніх ініціатив, платформою для поширення перевіреної інформації, розвитку критичного мислення та цифрової компетентності. Організації, активісти та науковці активно публікують матеріали з цифрової безпеки, що підвищує обізнаність користувачів.

У складні періоди – війна, пандемія, кризи – соцмережі стають засобом мобілізації спільнот, взаємодопомоги, обміну ресурсами та емоційної підтримки. Під час пандемії COVID-19 цифрові платформи виконували функцію інструменту комунікації та поширення рекомендацій, що підтверджує дослідження М. Яценко [4].

Соціальні мережі дозволяють відстежувати небезпеки (надзвичайні ситуації, військові атаки, екологічні катастрофи), забезпечуючи оперативність реагування.

Платформи сприяють формуванню екосистеми відповідальної поведінки, самоорганізації, взаємодії суспільства та держави.

У цьому контексті Р. Коваленко наголошує, що державна політика має «постійно адаптуватися до соціально-економічних умов та викликів часу» [1, С. 140], що повністю стосується й цифрової безпеки.

Висновки. Соціальні мережі мають подвійний характер: вони створюють значні ризики для інформаційної, психологічної та соціальної безпеки особистості, але водночас можуть бути ефективним інструментом її зміцнення. Сучасний цифровий простір характеризується зростаючою складністю та динамічністю, що потребує інтегрованих підходів до забезпечення людської безпеки. Ефективні стратегії протидії ризикам мають базуватися на поєднанні інституційних механізмів, державної політики, цифрової грамотності громадян, відповідальної поведінки користувачів і міжсекторної співпраці. У таких умовах соціальні мережі можуть стати не лише джерелом загроз, але й середовищем розвитку культури безпеки, соціальної саморегуляції та зміцнення стійкості особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко Р. І. Проблеми правового регулювання соціальної безпеки в контексті національної безпеки України. *State and Regions. Series: Law*. 2024. Т. 2, № 1. С. 136-141. URL: https://law.stateandregions.zp.ua/archive/1-2_2024/25.pdf (дата звернення: 04.04.2026).
2. Старостін О. Ю. Забезпечення інформаційної безпеки як складової національної безпеки України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 31, № 1. С. 466-474. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/164> (дата звернення: 27.03.2026).

3. Суббот А. Інформаційна безпека суспільства. Віче. 2015. № 8 (388). С. 29-31. URL: <https://lnk.ua/bLJUZXu6F> (дата звернення: 17.04.2026).
4. Яценко М. Моделювання пандемії. Наука сьогодення: від досліджень до стратегічних рішень. 2020.
5. Singh H. Radiation. Public Health. New York, 2024. P. 191-193. DOI: [10.4324/9781032644257-58](https://doi.org/10.4324/9781032644257-58).

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ПОБУТІ: ПОМИЛКИ КОРИСТУВАЧІВ

Дмитро РОЖКОВ,

здобувач освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра зі спеціальності D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, Рівненський фаховий коледж Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, старший викладач циклової комісії бізнесу, адміністрування та права, Рівненський фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Сучасні люди щодня обмінюються величезною кількістю інформації та персональних даних. Це можуть бути фото, відео, контакти, фінансова інформація та приватне листування. Дуже часто ці дані потрапляють у небезпечні зони через недостатньо надійні налаштування соцмереж, некритичне ставлення до наданих дозволів у мобільних додатках, використання незахищених Wi-Fi мереж та недостатнє розуміння основ приватності в месенджерах. З одного боку, платформи постійно додають інструменти для захисту, а з іншого, користувачі продовжують робити типові помилки, що призводять до витоків, компрометації акаунтів і психологічних чи фінансових втрат.

Актуальність дослідження зумовлена статистикою, яка показує що випадки витоку даних, фішингу та несанкціонованого доступу залишаються поширеними навіть у 2024-2025 роках, а нові регуляторні ініціативи й оновлення сервісів наголошують на важливості індивідуальної цифрової гігієни.

Метою роботи є проаналізувати основні шляхи витоку персональних даних у побуті (через соцмережі, месенджери, Wi-Fi) та виявити типові помилки користувачів.

Основна частина. Сучасні люди вже не уявляють свого життя без інтернету. Кожен день починається соціальних мереж, перегляду стрічки новин та спілкування у месенджерах. На жаль, ці на перший погляд блага цивілізації є величезними каналами витоку персональних даних.

Соціальні мережі – це джерело надмірної відкритості. Однією з ключових проблем у користуванні соціальними мережами є добровільне розкриття користувачами приватної інформації: місця роботи, геолокації, сімейних зв'язків, фото документів, чеків, банківських карток тощо. Дослідження показують, чимало користувачів не змінюють стандартні налаштування приватності після реєстрації у Facebook чи Instagram, що створює передумови для незаконного збору інформації сторонніми особами [5].

Через соціальні мережі зловмисники можуть створювати фальшиві профілі; підбирати відповіді на контрольні питання; здійснювати спостереження за переміщеннями користувача; збирати інформацію для подальшого фішингу або шантажу.

Особливу небезпеку для пересічного користувача становлять відкриті списки друзів, дані про сім'ю, прив'язки до місця проживання, фотографії дітей та геолокаційні відмітки.

Наступний, не менш великий канал передавання конфіденційної інформації – це месенджери. Кожен із нас хоч раз у житті надсилав через месенджери важливу особисту інформацію: копії паспортів, банківські реквізити, паролі, особисті фото. Хоча платформи, такі як WhatsApp чи Telegram і забезпечують шифрування, проте ризик витоку залишається через наступні фактори:

- збереження резервних копій у хмарних сховищах;
- доступ до переписок зламаних акаунтів;
- низький рівень обачності користувачів;
- використання незахищених пристроїв та слабких паролів

[2, С. 312-320].

Крім того, значна частина витоків відбувається через вільний доступ до контактів користувача, що дозволяє зловмисникам видавати себе за знайому особу.

Останнім, але таким же небезпечним каналом витоку персональних даних є відкриті та незахищені Wi-Fi мережі. Відкриті точки доступу, які так часто роблять для клієнтів у кафе, ТРЦ та навіть громадському транспорті, становлять серйозну загрозу, оскільки трафік може бути перехоплений методом man-in-the-middle [4].

Такий метод дозволяє отримати чимало інформації, а саме:

- логіни та паролі;
- файли, що передаються мережею;
- особисті повідомлення та метадані;
- дані про пристрій та браузер.

На жаль, за оцінками фахівців, багато користувачів регулярно нехтують елементарними правилами безпеки та підключаються до відкритих Wi-Fi без використання VPN-шифрування [7].

До основних помилок користувачів, що призводять до витоку даних належать:

1. Надлишкове поширення персональної інформації.

Вказування номера телефону, адреси або даних роботи у публічному доступі створює передумови для атак соціальної інженерії.

2. Використання однакових або слабких паролів.

За даними кіберфахівців, найпоширеніша причина зломів пов'язана з неякісними паролями [3, С. 221- 224].

3. Ігнорування налаштувань конфіденційності у соцмережах.

Більшість користувачів не перевіряють, які саме категорії людей бачать їх контент.

4. Нехтування безпекою Wi-Fi та відсутність VPN [7].

5. Поширення конфіденційних даних у чатах.

Задля власної безпеки потрібно максимізувати захист власних соціальних мереж та месенджерів. Для цього необхідно: мінімізувати публічну інформацію про себе, регулярно перевіряти та оновлювати налаштування конфіденційності, обов'язково використовувати двофакторну аутентифікацію та складні паролі, користуватися VPN у відкритих мережах та встановлювати лише офіційні застосунки та оновлення ОС і програм [1; 3, С. 226-228].

Висновки. В побуті сучасної людини більшість витоків персональних даних спричинені не технічними вразливостями, а типовими помилками користувачів. Соціальні мережі, месенджери та відкриті Wi-Fi залишаються основними каналами компрометації. Задля мінімізації ризиків необхідно правильно налаштовувати конфіденційність акаунтів, уникати поширення приватної інформації, використовувати багатофакторний захист та застосовувати безпечні мережеві практики. Дослідження підкреслює важливість цифрової грамотності як ключового елемента кібербезпеки у повсякденному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багатофакторна автентифікація: електронний ресурс. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Багатофакторна_автентифікація (дата звернення: 06.03.2026).
2. Гавловський В. Д. До питання несанкціонованого збору та систематизації персональних даних користувачів через соціальні мережі. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2011. № 2-3 (25-26). С. 312-320.
3. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: інформаційно-аналітичний дайджест. Київ: IPPI, 2023. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/2023-11.pdf> (дата звернення: 16.04.2026).
4. ENISA (European Union Agency for Cybersecurity). ENISA Threat Landscape 2023. ENISA Report, 2023. URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2023>. (дата звернення: 09.04.2026).
5. Facebook Privacy Center. Privacy and Security Settings Guide. Meta Platforms, 2023. URL: <https://www.facebook.com/privacy/center/> (дата звернення: 28.03.2026).
6. Instagram Help Center. Privacy and Account Security Recommendations. Meta Platforms, 2023. URL: <https://help.instagram.com/285881641526716> (дата звернення: 01.04.2026).
7. Wallen J. How to use public Wi-Fi safely: 5 things to know before you connect. URL: <https://www.zdnet.com/article/how-to-use-public-wi-fi-safely/> (дата звернення: 26.02.2026).

ВПЛИВ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

Микола ЖУЧЕНЯ,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, старший
викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. У сучасних умовах цифрової трансформації інформаційні технології відіграють фундаментальну роль у розвитку систем управління документацією. Хмарні технології, що забезпечують доступ до ресурсів інформаційної інфраструктури через мережу Інтернет, суттєво змінюють підходи до організації електронного документообігу. Вони створюють нові можливості для оптимізації процесів роботи з документами, підвищення ефективності управлінської діяльності, прискорення обміну інформацією та забезпечення безперервності бізнес-процесів [2]. З огляду на це виникає необхідність дослідження впливу хмарних рішень на сучасні моделі електронного документообігу.

Актуальність теми зумовлена зростанням обсягів електронної інформації, розширенням практики дистанційної роботи та необхідністю забезпечення оперативного доступу до документів незалежно від місця перебування користувачів. Використання традиційних локальних систем часто ускладнює роботу в умовах віддаленої взаємодії, тоді як хмарні рішення пропонують інтегровані можливості для зберігання, оброблення, передачі та захисту інформації [3]. Крім того, питання інформаційної безпеки та відповідності нормативним вимогам стають визначальними для організацій,

що прагнуть досягти високого рівня надійності документальних процесів. Хмарні сервіси дозволяють впроваджувати сучасні механізми безпеки, забезпечують масштабованість і стабільність роботи систем документообігу.

Метою цієї роботи є аналіз особливостей впливу хмарних технологій на організацію електронного документообігу, визначення їх переваг, можливостей застосування та перспектив розвитку у сучасному інформаційному середовищі.

Основна частина. Хмарні технології забезпечують користувачам постійний доступ до документів, що зберігаються на віддалених серверах, та створюють умови для безперервності інформаційних процесів. Такий підхід дозволяє працівникам організацій працювати з документами у реальному часі, незалежно від географічного положення, що значно підвищує мобільність і гнучкість роботи. Відповідно до визначення Національного інституту стандартів і технологій (NIST), хмарні обчислення передбачають можливість динамічного надання обчислювальних ресурсів на вимогу, що є ключовим для організації сучасного документообігу.

Звернемо увагу, що «... автоматизація діловодства – це процес впровадження новітніх інформаційних технологій для заміни паперового документообігу електронним документообігом (сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів) з метою підвищення швидкості реєстрації та контролю виконання документів (повідомляється про приближення строку виконання), зберігання документів в інформаційній системі, підтримуються шаблони документів, здійснюється пошук документів, автоматично формується реєстр на відправку документів, ведеться класифікація документів (по типу, виду тощо), ведуться справи документів, відправлення документів до справи, передача справи на зберігання до архіву, складаються необхідні звіти (річний звіт по діловодству) тощо [2, С. 79].

Застосування хмарних технологій сприяє оптимізації процесів зберігання та оброблення документів. Хмарні сховища дозволяють централізувати документальні ресурси організації, забезпечити їх узгодженість та актуальність. Автоматизовані сервіси, інтегровані у хмарні платформи, підтримують контроль версій, що дає змогу уникнути помилок, пов'язаних із дублюванням чи неузгодженістю даних. До найбільш популярних методів захисту інформації відносяться шифрування, захист даних під час передачі, аутентифікація, ізоляція користувачів засобами таких хмарних сервісів Dropbox, Google.Drive, OneDrive, SpiderOak, iCloud та ін. [3, С. 323]. Дослідники зазначають, що впровадження хмарних систем може суттєво зменшити витрати на підтримку IT-інфраструктури та підвищити ефективність роботи персоналу.

Не менш важливим аспектом є забезпечення інформаційної безпеки. Сучасні хмарні платформи реалізують багаторівневі механізми захисту, включно зі шифруванням даних, багатофакторною автентифікацією та постійним моніторингом активності користувачів. Використання таких рішень дозволяє знизити ризики несанкціонованого доступу до конфіденційних документів. Крім того, хмарні сервіси забезпечують автоматичне резервне копіювання, що підвищує рівень збереження інформації та стійкість до збоїв.

Важливою перевагою хмарних технологій є їх масштабованість, яка дає змогу організації адаптувати обсяг необхідних ресурсів відповідно до змін у документообігу. Це особливо актуально для підприємств, що працюють у динамічних умовах або мають сезонні коливання інтенсивності документообігу. Модель оплати за фактичне використання ресурсів робить впровадження хмарних рішень економічно доцільним та доступним для широкого кола організацій.

Хмарні технології також відкривають можливості комплексної інтеграції документальних процесів із системами управління підприємством, CRM- та ERP-рішеннями. Такий підхід сприяє автоматизації бізнес-процесів та формуванню єдиного інформаційного простору, що підвищує ефективність

взаємодії між структурними підрозділами. Підтримка електронного підпису, у тому числі кваліфікованого, забезпечує юридичну значимість електронних документів і дозволяє повноцінно реалізувати електронний документообіг відповідно до чинного законодавства України. «Система управління документами M-Files дозволяє зберігати, сортувати та обробляти документи у електронному вигляді ... підтримує інтеграцію з різними іншими бізнес-системами, такими як ERP і CRM. Програмне забезпечення для автоматизації документообігу в організаціях InfoDoc підтримує функції управління документацією ... а також дозволяє інтегрувати систему з іншими інформаційними платформами, такими як ERP. ... InfoDoc дозволяє керівництву отримувати актуальну інформацію щодо стану документообігу та виявляти проблемні ділянки у процесах управління. Платформа для управління документами від Microsoft SharePoint дозволяє зберігати, організовувати та обмінюватися документами. SharePoint підтримує інтеграцію з іншими продуктами Microsoft, такими як Office 365, і надає можливості для автоматизації робочих процесів» [1, С. 139].

Таким чином, хмарні технології створюють умови для модернізації електронного документообігу, сприяють підвищенню якості управління документами, прискорюють процеси комунікації та забезпечують можливість переходу до повністю цифрової моделі управління інформацією. Їх упровадження стає необхідною умовою ефективної цифрової трансформації організацій.

Висновки. Хмарні технології мають значний вплив на організацію електронного документообігу, оскільки забезпечують доступність, мобільність, надійність та економічну ефективність документальних процесів. Вони дають змогу створити єдиний інформаційний простір, у якому документи зберігаються, обробляються та передаються засобами автоматизованих сервісів. Впровадження хмарних систем сприяє підвищенню рівня захищеності інформації, оптимізації навантаження на ІТ-інфраструктуру та забезпечує можливість масштабування відповідно до потреб організації.

Перспективи подальшого розвитку хмарних технологій вказують на їх дедалі ширше застосування в усіх сферах, що потребують ефективного керування документальними потоками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Організація документообігу на підприємстві / К. Рябікіна та ін. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 4(34). С. 133-146. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4\(34\)-133-146](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4(34)-133-146) (дата звернення: 19.04.2026).
2. Створення системи електронного документообігу / С. М. Головань та ін. *Ukrainian Information Security Research Journal*. 2005. Т. 7, № 1(22). С. 78-84. URL: <https://doi.org/10.18372/2410-7840.7.3841> (дата звернення: 27.02.2026).
3. Ялова К., Яшина К., Веремейченко М. Безпека і ризики хмарного збереження даних. *Грааль науки*. 2021. № 2-3. С. 320-323. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.02.04.2021.065> (дата звернення: 29.03.2026).

АЛГОРИТМ ДІЙ У «ЧЕРВОНІЙ ЗОНІ»: ПРИНЦИПИ САМОЗАХИСТУ ТА ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ

Артур НАВРАТЮК,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 014 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін Рівненського інституту Університету «Україна»

У сучасних умовах ми дедалі частіше будемо стикатися з такими ситуаціями і явищами, як «червона зона», тобто зона ризику для життя людини та оточуючих. Тому ми повинні усвідомлювати, що не лише теоретичні знання, але й практичні навички алгоритмів поведінки перед загрозою рятують життя.

Напевно, найкритичнішою ситуацією для кожної людини є перебування у так званій «червоній зоні» – території активного збройного конфлікту, терористичного нападу або іншої форми масового насильства. Саме за таких умов будь-яка помилка в діях може мати фатальні наслідки для вас чи оточуючих, тому ключове значення мають швидкість реакції, холодне мислення, адекватна оцінка ситуації та здатність діяти без паніки.

Визначення «червоної зони» використовується у багатьох країнах світу в безпековій практиці для позначення територій, де існує загроза життю людини внаслідок насильницьких дій. Сюди можна віднести вибухи, постріли, появу невідомих озброєних осіб, терористичні напади, прямі військові дії (навіть такі, як відбиття повітряного нападу). За таких обставин цивільна людина потрапляє у «театр дій», який є нестандартним для неї та суттєво відрізняється від повсякденного способу життя. У таких умовах звичайні

правила соціального існування більше не працюють, і залишається лише алгоритм правильних дій, спрямованих на виживання.

Виникає запитання: чому саме ця тема, адже вона може бути важкою для сприйняття? Однак у сучасних реаліях її актуальність є беззаперечною. Київ – місто, яке розташоване далеко від лінії фронту та не є зоною вуличних боїв, хоча події 2022 року повномасштабного вторгнення ще залишаються у пам'яті. Проте 18 квітня яскраво і водночас трагічно нагадав про актуальність цієї проблеми: семеро людей стали жертвами терориста, який використав напівавтоматичну зброю та скоїв непоправне.

Можна було спостерігати, як міська забудова, велика кількість людей і навіть ігнорування звуків пострілів стали факторами, що перетворили звичайний міський простір на «червону зону». Такі випадки демонструють необхідність запровадження базової підготовки з алгоритмів дій для цивільного населення в усіх його прошарках. Дослідниками встановлено, що на початку збройного конфлікту характерним було істотне переважання «... фізіологічного напруження, ухилення, зниження життєстійкості», а в подальшому та під впливом інформаційного чинника формувалася психологічна готовність до участі в бойових діях, як невідворотнього військового процесу [3, С. 38].

За таких умов необхідно усвідомити, що першочерговим є збереження власного життя, зокрема шляхом віддалення, переховування або уникнення джерела загрози. Потрібно мобілізуватися, зібратися з думками і по можливості залишити «червону зону» або знайти укриття. Слід уникати відкритих ділянок місцевості, великих скупчень людей, а також не ховатися за скляними вітринами тощо. Найбільш оптимальним варіантом є перебування у бетонних приміщеннях, підземних переходах, метро або паркінгах.

Далі необхідно заспокоїтися та відновити психологічну рівновагу. Паніка в такій ситуації не є помічником, а навпаки – ворогом, який спричиняє необдумані дії, що можуть дорого коштувати як самій людині, так і оточуючим. Після стабілізації емоційного стану слід продумати подальший

план дій: куди рухатися та де краще укритися, щоб уникнути прямого впливу в «червоній зоні». О. Варинів та ін. акцентують увагу: «Функцією, яка часто лишається непомітною, але є вкрай важливою, є психоемоційна стабілізація людей у стресі. Люди, які перебувають у стані афекту, страху чи навіть ступору, часто не реагують на формальні вказівки, але можуть «увімкнутися» завдяки простому людському контакту» [1, С. 1333].

Після цього необхідно оцінити ситуацію. Не слід залишати безпечне місце до прибуття допомоги або нейтралізації джерела загрози. Переконавшись у безпечності укриття, потрібно вимкнути звук на гаджетах і, за можливості, повідомити на лінію 112 своє місцезнаходження, стан здоров'я, а також інформацію про осіб, які можуть перебувати поруч. Важливо спокійно і чітко відповідати на запитання оператора.

Якщо ситуація стабілізувалася і проведено первинний огляд на наявність ушкоджень, слід оцінити можливість евакуації та надання першої допомоги оточуючим, які її потребують. У випадку наявності травмованих осіб із кровотечею необхідно надати домедичну допомогу, якщо людина володіє відповідними навичками. Водночас важливо підкреслити, що допомога іншим не повинна ставити під загрозу власне життя. Сучасні стандарти безпеки чітко визначають: рятувальні дії можливі лише за умови відсутності безпосередньої загрози для рятувника. Саме тому алгоритм передбачає спочатку оцінку безпеки місця події, і лише після цього – будь-які дії щодо постраждалих.

Отже, проаналізувавши час, у якому ми живемо, спираючись на останні події в місті Києві та на те, що може очікувати нас у майбутньому, можна зробити висновок про необхідність запровадження у підприємствах, освітніх закладах і сфері громадського обслуговування базових навичок поведінки в умовах «червоної зони» або інших наближених екстремальних ситуацій. Це включає алгоритми дій щодо самозахисту, порятунку себе та, за можливості, оточуючих, а також взаємодії зі службами допомоги, такими як 112, поліція, рятувальники, швидка медична допомога і надання першої домедичної допомоги.

Результати проведеного дослідження А. Швеця та ін. також показують, що «... в умовах високого рівня стресу резилентність у військовослужбовців проявляється набагато сильніше, ніж у представників з меншим рівнем впливу стресових факторів. Пояснення такого феномену лежить в площині поступового природного відбору найбільш стресостійких осіб з часом перебування в зоні бойових дій та пристосуванням до дії різноманітних стресових факторів, викликаних бойовою обстановкою» [3, С. 44].

У підсумку слід зазначити, що ефективна поведінка у «червоній зоні» базується на трьох ключових компонентах: швидкому прийнятті рішень, пріоритеті збереження життя та раціональному оцінюванні ризиків. Формування таких навичок є важливою складовою сучасної культури безпеки та значно підвищує шанси на виживання у надзвичайних ситуаціях. «Це дає підстави розглядати резильєнтність як набуту форму психологічного захисту та адаптивності особистості в умовах професійної діяльності та екстремального існування, а не як вроджену рису, при цьому вона зберігає динамічний характер розвитку» [2, С. 35].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вавринів О., Яремко Р., Коваль І. Роль медіаторів у переговорах із цивільним населенням у зоні бойових дій. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 8(48). С. 1326-1335. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8\(48\)-1326-1335](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8(48)-1326-1335) (дата звернення: 20.03.2026).
2. Кучеренко Є., Клушина В., Закалик Г. Резильєнтність та професійна життєстійкість військових медиків у зоні бойових дій. *Вісник Національного університету оборони України*. 2025. С. 29-36. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-25-20-6-29-36> (дата звернення: 21.03.2026).
3. Швець А., Калниш В., Марущенко К. Особливості характеристик дизадаптації у військовослужбовців після перебування в зоні збройного конфлікту різної інтенсивності. *Ukrainian Journal of Military Medicine*. 2023. Т. 4, № 3. С. 38-48. URL: [https://doi.org/10.46847/ujmm.2023.3\(4\)-038](https://doi.org/10.46847/ujmm.2023.3(4)-038) (дата звернення: 09.04.2026).

ЛЮДИНА НА МЕЖІ: БЕЗПЕКА В ЕПОХУ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Віктор ЛОПОША,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 014 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін Рівненського інституту Університету «Україна»

На етапі еволюції сьогодення спостерігається дуже швидке зростання глобальної нестабільності для нашого суспільства. Яка, в свою чергу, створює новий приклад для «життя в невизначеності» як основу для майбутнього існування нашого суспільства.

Швидке зростання технологічних змін, геополітичних конфліктів та надмірної кількості інформації і інформаційних технологій створюють для нас постійне джерело ризику стресу для окремих осіб та громад. Таким чином, люди опиняються в стані відносної нестабільності свого існування у цьому світі. Це те місце, де людина балансує на межі між стабільністю і хаосом, адаптацією і дезадаптацією, безпекою і небезпекою.

Феномен «людина на межі». Світ нашого сьогодішнього існування переходить від стабільного способу життя до нестабільного: де існує багато загроз для тривожності (відчуття занепокоєння чи стресу), відчуття невизначеності, нерозбірливості (нездатність зрозуміти, що відбувається).

У сучасному світі безпека для людей не обмежується лише фізичним виміром, а охоплює також соціальні аспекти, що визначають якість міжособистісних взаємодій. Важливим є психологічний рівень, який забезпечує внутрішню стійкість людини до умов невизначеності та стресу. Крім того, особистісна безпека являє собою одним з основних чинників збереження цілісності особистості у світі швидких змін цивілізації [1, С. 89].

Головною метою нашої доповіді є оцінка концепції особистої безпеки в умовах невизначеності та визначення фундаментальних принципів, що використовуються для її забезпечення.

Першою вимогою до дослідження невизначеності, як базової характеристики сучасності, є те, щоб вона функціонувала як невід’ємна частина сучасності.

Сьогоднішні невизначеності не є подією, яка трапляється час від часу. Ці невизначеності стали частиною того, ким стало наше суспільство з плином часу. Їх розглядають як: нестабільність соціально-економічних процесів; непередбачувані майбутні події; інформаційний хаос та надлишок суперечливих даних; збільшення кількості ризиків та загроз для нас з усіх боків.

Психологічно доведено, що невпевненість у собі призводить до підвищення рівня тривожності, стану хронічного стресу та постійної втрати почуттів, пов’язаних з незнанням того, що станеться в житті людини в майбутньому. Це означає, що людина повинна постійно перебувати в режимі «адаптації». Ця постійна потреба в адаптації значно послаблює базу розумових ресурсів людини.

Безпека також є багатовимірним феноменом, адже являється не лише як стан захищеності від загроз, а як складна багатовимірна категорія, що охоплює різні рівні та сфери людського існування. Її різноманітність вимагає комплексного підходу – від індивідуальних стратегій адаптації до глобальних систем управління ризиками.

У сучасному науковому дослідженні безпека розглядається як комплексне явище, яке включає в себе:

- фізичну безпеку (захист здоров’я і життя);
- психологічну безпеку (емоційна стабільність, відсутність деструктивного стресу);
- соціальну безпеку (наявність підтримки, інтегрованість у спільноту);

– екзистенційну безпеку (усвідомлення сенсу життя та життєвих цінностей).

Таким чином, безпека виходить за межі матеріального забезпечення і стає внутрішнім станом індивіда, який визначає здатність людини функціонувати в умовах невизначеності свого існування.

Розглянемо безпосередньо поняття «людина на межі». Наукове тлумачення цього явища ґрунтується на декількох основних висновках:

1. Емоційна дисрегуляція – характеризується лабільністю афекту. Відбуваються різкі коливання настрою від інтенсивної тривоги до апатії. Людина втрачає здатність до самозаспокоєння.

2. Когнітивне звуження – в умовах критичного стресу виникає ефект «тунельного зору». Здатність людини до багатофакторного аналізу та раціонального планування знижується, поступаючись місцем імпульсивним реакціям.

3. Фрагментація ідентичності – перебуваючи «на межі», людина часто відчуває втрату цілісності власного «Я». Це може супроводжуватися відчуттям відчуженості від свого тіла або думок.

Стан «на межі» характеризується постійним балансуванням між ресурсом і виснаженням. Основними проявами такого стану є: підвищена тривожність і напруження; емоційне вигорання; зниження здатності до довготривалого планування та порушення відчуття безпеки та стабільності.

Коли наша психіка перебуває у такому стані, вона стикається з трьома основними викликами:

1. Ризик патологізації – без своєчасної інтервенції межовий стан може переходити у клінічну депресію, панічні розлади або ПТСР.

2. Соціальна дезадаптація – коли високий рівень внутрішньої напруги веде до руйнування міжособистісних взаємин. Оскільки людина стає або надмірно конфліктною, або взагалі ізольованою.

3. Соматизація – це коли психічні чи емоційні проблеми часто проявляються у вигляді фізичних симптомів (кардіоневрози, розлади ШКТ, порушення сну,).

Водночас цей стан може мати не лише деструктивний, а й конструктивний потенціал. Перебування на межі сприяє розвитку гнучкості мислення, активізує адаптаційні механізми та формуванню нових стратегій поведінки.

Варто звернути увагу на ресурси забезпечення безпеки в умовах невизначеності [2, С. 61-62; 3, С. 161-162]:

1. Психологічна стресостійкість. Резильєнтність являється основною з адаптаційних характеристик, що забезпечує здатність особистості відновлюватися після важких стресових подій і зберігати функціональність у складних життєвих умовах.

2. Копінг-стратегії. Ефективні стратегії подолання стресу включають: активне вирішення проблем; емоційну саморегуляцію; пошук соціальної підтримки.

3. Горизонтальні соціальні зв'язки. Досвід кризових суспільств, зокрема українського, демонструє, що неформальні соціальні мережі, взаємодопомога та волонтерська діяльність значно підвищують рівень відчуття власної безпеки.

4. Довіра як соціально-психологічний ресурс. Довіра сприяє співпраці та об'єднанні, знижує рівень невизначеності та виступає основою соціальної стабільності в умовах психологічної кризи.

5. Життєві цілі та орієнтації. Наявність життєвої мети у людини забезпечує внутрішню його опору. Яка, в свою чергу, дозволяє людині витримувати екстремальні умови та зберігати психологічну цілісність.

За таких обставин дієвими є стратегії адаптації особистості. Ефективна адаптація до умов невизначеності особистості передбачає: розвиток емоційного інтелекту; формування навичок саморегуляції; критичне мислення

та інформаційну гігієну; розвиток соціальної підтримки; звернення до професійної психологічної допомоги за потреби.

Важливою є також здатність сприймати невизначеність як невід'ємну частину сучасного життя, що зменшує рівень внутрішнього опору та сприяє психологічній гнучкості організму до стресу.

Висновки. Епоха невизначеності створює нові умови існування людини, де безпека вже не зводиться лише до зовнішніх факторів. Вона набуває внутрішнього, багатовимірного характеру, охоплюючи психологічні, соціальні і культурні виміри. Людина, котра перебуває «на межі», стикається з багатьма викликами, однак водночас отримує можливість для розвитку нових підходів до своєї адаптації.

Основними чинниками для забезпечення власної безпеки індивіда виступають резилієнтність, соціальна підтримка, довіра та наявність життєвої мети. Саме їх інтеграція формує ефективний психологічний механізм виживання та розвитку в умовах сучасних ризиків.

Безпека в епоху невизначеності є результатом не лише зовнішніх умов, а й внутрішніх ресурсів особистості. І ці ресурси особистості визначають її здатність протистояти викликам і зберігати цілісність нашого складного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кононенко К. О. Смысловая криза личности в экстремальных условиях жизни. Психологическое благополучие и ментальное здоровье в условиях неопределенности. 2025. С. 89-91. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-496-5-23> (дата звернення: 21.03.2026).
2. Мартинова О. С., Дроботько І. Д. Копінг-стратегії особистості в умовах невизначеності: особливості психологічної адаптації під час суспільних криз. *Journal of Modern Psychology*. 2025. № 3. С. 58-66. URL: <https://doi.org/10.26661/2786-7471/2025-3-7> (дата звернення: 24.04.2026).
3. Павленко Г. Особливості прояву особистісних диспозицій в суб'єктивних та об'єктивних умовах невизначеності життя. *Paradigmatic view on the concept of world science*. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/21.08.2020.v1.58> (дата звернення: 05.04.2026).

ПСИХОЛОГІЯ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Максим РОБЕНЕЦЬ,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 014 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін Рівненського інституту Університету «Україна»

Вступ. У психології конфлікт розглядають як процес зіткнення протилежних і несумісних тенденцій – як у внутрішньому світі людини, так і в її взаємодії з іншими людьми чи групами. Така ситуація супроводжується напруженням і негативними емоційними переживаннями.

Конфлікти в умовах інформаційної війни – це форма протистояння, у якій центральну роль відіграє інформаційний простір. У таких ситуаціях вплив на свідомість людей, викривлення фактів і поширення дезінформації застосовуються як інструменти досягнення військових, політичних чи економічних цілей. Подібні конфлікти є невід'ємною частиною гібридних воєн. Психологія конфліктної поведінки особистості за таких умов зазнає суттєвих змін, тому що об'єктом впливу стає не лише свідомість людей, але й структура їх емоційної сфери.

Актуальність дослідження. Актуальність даної теми зумовлена суттєвим масштабом інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), спрямованих на дестабілізацію психологічного стану населення. В умовах війни інформація стає зброєю, яка здатна провокувати внутрішньоособистісні і міжособистісні конфлікти, посилювати соціальну напругу у суспільстві та деформувати сприйняття реальності. Дослідження особливостей адаптації особистості до

постійного інформаційного тиску, вибору нею стратегій конфліктної поведінки, є дуже важливим для розуміння стійкості суспільства в цілому.

Метою дослідження є вивчення психологічних особливостей конфліктної поведінки особистості в умовах інформаційної війни, а також визначення найбільш дієвих стратегій збереження когнітивної стійкості та конструктивної взаємодії під дією інтенсивного маніпулятивного тиску.

Основна частина. Інформаційна війна створює таке середовище, у якому конфлікт перестає бути класичним способом вирішення суперечностей, а перетворюється на інструмент деструктивного впливу на психіку людини.

Основним чинником, який провокує конфліктність, є стан хронічного стресу, викликаний в тому числі значним потоком негативної інформації [1]. Це призводить до ситуації, коли будь-яка відмінність у поглядах сприймається як загроза. У такому стані особистість схильна до регресії – переходу на більш примітивні рівні реагування, де домінують стратегії суперництва або уникання.

У часи інформаційної війни найбільш дієвими є не ті моделі вирішення конфліктів, які спрямовані на «перемогу» над опонентом, а ті, що спрямовані на збереження когнітивної автономії та психологічної цілісності самої особистості.

Традиційні моделі конфліктної поведінки (наприклад, модель Томаса-Кілманна) під час інформаційної війни потребують переосмислення, тому що особистість за таких умов часто діє під впливом емоційних тригерів, які нав'язані ззовні. Це робить неможливим раціональний вибір стратегії співпраці чи компромісу [3]. Дослідження психологічних механізмів формування конфліктності в умовах застосування маніпулятивного контенту є важливим для розробки методів психологічного захисту та підвищення медіаграмотності громадян.

Найбільш неефективною в умовах інформаційного протистояння є модель раціональної аргументації. Інформаційна війна звертається до емоцій, страхів та самоідентифікації, тому надання логічних доказів чи перевірених

фактів часто викликає «ефект зворотного результату». Замість переконання, опонент ще сильніше замикається у власних упередженнях, сприймаючи факти як особисту атаку [1].

Так само малоефективною є модель класичного компромісу. У конфліктах, де об'єктом є істина або базові цінності, пошук компромісу між правдою та дезінформацією тільки підсилює дію маніпуляції. Спроба домовитися з професійним пропагандистом зазвичай веде до того, що будь-яка поступка сприймається агресором як слабкість і підґрунтя для подальшого тиску [3].

Натомість високу ефективність демонструє модель психологічної інокуляції (щеплення). Вона працює на випередження, тобто людина заздалегідь вивчає механізми маніпуляції та версії дезінформації, які існують на поточний момент. Це створює своєрідний когнітивний імунітет, дозволяючи людині зберігати критичне мислення навіть під час серйозної інформаційної атаки [4].

У міжособистісному вимірі найбільш життєздатною залишається модель ненасильницького спілкування (ННС). Вона дозволяє вивести конфлікт із площини протистояння ідеологій у площину людських потреб. Фокусуючись на почуттях (тривога, потреба в безпеці), а не на політичних гаслах, сторони конфлікту отримують більший шанс зберегти зв'язок та нормальні відносини не зважаючи на ідеологічні протиріччя [1].

Важливе місце посідає модель когнітивної саморегуляції, яка базується на методах психологічної першої допомоги. Вона передбачає усвідомлений розрив зв'язку між отриманням тривожної інформації та миттєвою реакцією на неї. Використання технік заземлення та емоційної стабілізації дозволяє перевести конфлікт із афективного рівня на раціональний, що дає можливість критично оцінювати ситуацію [3].

Варто зазначити, що важливу роль є роль в конфліктних ситуаціях, зумовлених інформаційним впливом, відіграє темперамент людини. Наприклад, меланхоліки можуть демонструвати глибше занурення у

внутрішньоособистісний конфлікт, викликаний невідповідністю між реальністю та дезінформацією. Флегматики можуть демонструвати зовнішню стійкість (уникання), яка насправді є формою психологічного захисту від інформаційного перевантаження. Однак інформаційна війна розрахована на те, щоб вивести людину зі стану рівноваги через страх, тривогу за майбутнє та потребу в ідентифікації з певною соціальною групою.

В інформаційній війні активно використовується технологія «ехо-камер», що передбачає споживання особистістю лише тієї інформації, яка підтверджує її існуючі упередження. Це радикалізує конфліктну поведінку. Опонент у дискусії сприймається не як людина з іншими переконаннями, а як «ворог», проти якого виправдані будь-які деструктивні методи боротьби [2]. Психологічна стійкість особистості за таких умов безпосередньо залежить від здатності до саморегуляції та критичного аналізу вхідних даних. Застосування технік стабілізації, зокрема технік заземлення, дихальних практик, дозволяє знизити рівень афективної напруги та повернути особистість до раціонального вирішення конфліктів.

В умовах дезінформації особистість часто опиняється перед певним моральним вибором, який провокує ціннісні конфлікти. Руйнування звичних соціальних зв'язків через політичні або ідеологічні розбіжності, підкріплені маніпуляціями в медіа та соцмережах, призводить до порушення соціальної цілісності [1]. Таким чином, конфліктна поведінка стає наслідком не реальних суперечностей інтересів, а результатом штучно сформованої реальності.

Висновки. Проведений аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що психологія конфліктної поведінки особистості в умовах інформаційної війни характеризується високим рівнем емоційної залученості, зниженням критичності мислення та домінуванням деструктивних стратегій. Інформаційний вплив спрямований на розхитування внутрішньої стабільності особистості, що автоматично підвищує її конфліктність у міжособистісних стосунках.

Для послаблення негативних наслідків інформаційної війни, на нашу думку, необхідно впроваджувати комплексні програми психологічної підтримки, які передбачають: підвищення рівня психологічної культури, формування навичок емоційної саморегуляції, розвиток критичного мислення, дотримання інформаційної гігієни як методів профілактики деструктивної конфліктності, популяризацію методів конструктивного вирішення конфліктів, що базуються на розумінні психологічних особливостей співрозмовника.

Тільки через розуміння психологічних механізмів маніпуляції та знання навичок раціональної комунікації можна забезпечити психологічне благополуччя особистості і соціальну єдність в умовах сучасного інформаційного протистояння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берестень Л. М. Вплив дезінформації на емоційну регуляцію особистості в умовах війни: результати дослідження. *Психологія, фізична культура, спорт та комплексна реабілітація: мультидисциплінарний підхід у вимірі суспільних трансформацій*. 2025. С. 203-206. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-568-9-54> (дата звернення: 05.04.2026).
2. Війна в соцмережах та ефект ехо-камер: як боти з ШІ розпалюють конфлікти й до чого тут росія. URL: https://24tv.ua/boti-sotsmerezah-yak-tse-pratsyuye-yak-rozpalyuye-vorozhnechu_n2898365 (дата звернення: 02.03.2026).
3. Комарніцька Л. Психологічні особливості конфліктної поведінки. URL: <https://doi.org/10.36074/03.04.2020.v3.04> (дата звернення: 15.03.2026).
4. Шель Н. В. Емоційна стійкість особистості в умовах війни. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Психологічні науки*. 2023. № 2(3). С. 13-20. URL: [https://doi.org/10.31558/2786-8745.2023.2\(3\).2](https://doi.org/10.31558/2786-8745.2023.2(3).2) (дата звернення: 02.04.2026).

ВПЛИВ ЕМОЦІЙ ТА СТРЕСУ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Микола ХАРКОВЕЦЬ,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 014 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін Рівненського інституту Університету «Україна»

Вступ. У сучасному світі конфлікти займають важливе місце у міжособистісній, професійній та соціальній взаємодії кожної людини. Причиною виникнення конфліктів можуть бути розбіжності у поглядах, потребах, цінностях або способах досягнення мети. В умовах конфлікту особливого значення набуває процес прийняття рішень, тому що саме від нього залежить подальший розвиток відносин між сторонами, ефективність комунікації та ймовірність ефективного врегулювання суперечностей.

Психоемоційний стан людини визначає особливості сприйняття конфлікту, реакції на конфлікт, рівень контролю поведінки, схильність до агресії або компромісу. Стрес під час конфліктів істотно підвищує ризик необдуманих вчинків, викривленого сприйняття обставин і помилок у процесі мислення та оцінювання ситуації.

Актуальність дослідження. Актуальність теми пов'язана зі зростанням рівня психологічного навантаження на особистість у сучасних умовах життя. Постійна інформаційна перенасиченість, соціальна нестабільність, надмірне навантаження на роботі, воєнні дії, відсутність впевненості в завтрашньому дні та економічні труднощі спричиняють підвищення рівня стресу і руйнівний вплив на психічне здоров'я населення.

За таких умов спостерігається збільшення конфліктних ситуацій на фоні особистих переживань, інформаційної війни, політичних переконань, поляризації суспільства. Конфлікти стають більш емоційно насиченими, а процес прийняття рішень в конфліктних ситуаціях менш виваженим і більш залежним від психоемоційного стану людини.

Аналіз впливу емоцій та стресу на прийняття рішень у конфліктах дає можливість краще розуміти механізми поведінки людини та обирати ефективні стратегії психологічної саморегуляції, а також методи вирішення суперечностей.

Метою дослідження є вивчення особливостей впливу емоцій та стресу на процес прийняття рішень у конфліктних ситуаціях.

Основна частина. Ухвалення рішень є невід'ємною складовою повсякденного життя кожної людини, оскільки щодня виникає необхідність робити вибір у різних життєвих ситуаціях. В умовах конфлікту кожне прийняте сторонами рішення може або вирішити конфлікт, або поглибити його.

Емоції – важливий компонент психічної діяльності людини, який виконує регулятивну функцію у процесі прийняття рішень. Вони відображають суб'єктивне ставлення особистості до подій та впливають на оцінку ситуації, мотивацію поведінки й характер взаємодії з іншими людьми.

Емоції є однією з первинних реакцій організму на вплив стресу. Характер таких емоційних реакцій зумовлюється низкою чинників, зокрема індивідуальними особливостями людини, її попереднім досвідом і специфікою конкретної ситуації [3].

Тобто емоції та стрес тісно пов'язані між собою, тому у конфліктних ситуаціях вони здійснюють суттєвий вплив на поведінку людини, сприйняття нею подій і прийняття рішень. Вони можуть як сприяти швидкому реагуванню, вирішенню суперечностей, так і ускладнювати здатність людини критично мислити та аналізувати ситуацію.

Ухвалення рішень є складним цілеспрямованим процесом, який проходить певні етапи та поєднує когнітивні й емоційні складові [1]. На

рішення людини впливають внутрішні фактори (цінності, потреби, емоції, рівень втоми), зовнішні фактори (суспільні очікування, правила, соціальні норми) та емоційний стан.

У конфліктних ситуаціях процес ухвалення рішень ускладнюється мінливістю обставин, обмеженим часом для реагування, впливом стресу та труднощами емоційної саморегуляції, зокрема проявами образи, страху, тривоги, паніки, гніву, розчарування, емоційного виснаження та агресії.

Негативні емоції суттєво впливають на когнітивні процеси людини. Високий рівень емоційного напруження може призводити до зниження концентрації уваги, викривлення сприйняття інформації та зниження здатності до критичного мислення. У стані високої емоційної напруги, страху або втоми ухвалюються зазвичай імпульсивні рішення, які часто базуються не на логічному аналізі, а на миттєвих переживаннях. Це може проявлятися у підвищеній конфліктності, агресивній поведінці, небажанні йти на компроміс або враховувати позицію іншої сторони [3].

Страх нерідко спричиняє стратегію уникнення конфліктних ситуацій і надмірну обережність, що може обмежувати здатність до ухвалення рішень. Тривожні стани зазвичай супроводжуються підвищеною невпевненістю та занепокоєнням, що негативно позначається на когнітивних процесах, зокрема увазі та пам'яті, і сприяє прийняттю менш зважених рішень у конфліктних ситуаціях. Гнів, у свою чергу, може активізувати поведінкову реакцію, проте часто він пов'язаний з імпульсивністю, яка призводить до поспішних або агресивних рішень. Емоційне виснаження, яке виникає внаслідок тривалого стресового навантаження, знижує загальну продуктивність, спричиняє відчуження та труднощі з адекватним реагуванням на зовнішні виклики [4].

Разом з тим позитивні емоції сприяють більш гнучкому мисленню, підвищують здатність до співпраці та конструктивного діалогу.

Важливу роль у прийнятті рішень під час конфлікту відіграє стрес. Стрес – природна реакція організму на небезпеку або зміни в навколишньому середовищі, які потребують пристосування та адаптації. У позитивному прояві

стрес може мобілізувати ресурси людини, підвищувати концентрацію уваги та швидкість реакції [4].

Проте тривалий або надмірний стрес негативно впливає на психічний стан особистості, знижує здатність до самоконтролю та раціонального аналізу ситуації. Під впливом стресу в організмі активізуються фізіологічні механізми захисту, зокрема підвищується рівень адреналіну та кортизолу. Це призводить до посилення емоційних реакцій і домінування інстинктивних моделей поведінки. Людина в такому стані частіше обирає стратегії уникнення, суперництва або агресивного захисту власних інтересів. Здатність до об'єктивної оцінки ситуації та прогнозування наслідків власних дій значно знижується [4].

Стрес може спричиняти звуження сприйняття ситуації, необдумані реакції, викривлення мислення та дезорієнтацію, що суттєво ускладнює здатність до раціонального аналізу й ухвалення виважених рішень [3].

Особливе значення для прийняття ефективних рішень у конфліктних ситуаціях має рівень розвитку емоційного інтелекту, який передбачає здатність людини усвідомлювати власні емоції, контролювати їх та розуміти емоційний стан інших людей. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту краще справляються зі стресом, демонструють вищий рівень самоконтролю та частіше обирають конструктивні способи вирішення конфліктів [2].

Ефективне управління емоціями у конфліктних ситуаціях можливе завдяки використанню методів психологічної саморегуляції. Зокрема технік дихальної релаксації, когнітивного переосмислення ситуації, навичок емоційного контролю, медіації та формування комунікативної культури [3].

Можна також застосовувати вербалізацію емоцій і почуттів за допомогою техніки «Я-висловлювання», яка полягає в озвученні власних емоцій, зазначенні конкретної поведінки, що їх спричинила, а також у висловленні пропозицій щодо подальшого вирішення ситуації [2].

Важливим є також розвиток психологічної стійкості, яка дозволяє людині зберігати психологічну рівновагу та здатність до раціонального прийняття рішень навіть у складних умовах.

Слід зазначити, що вплив емоцій та стресу на поведінку людини у конфлікті також залежить від індивідуально-психологічних особливостей особистості, життєвого досвіду, рівня самооцінки та соціального середовища. Одні люди в умовах конфлікту здатні мобілізувати внутрішні ресурси та діяти конструктивно, тоді як інші демонструють хаотичність поведінки та втрату емоційного контролю.

Висновки. Отже, емоції та стрес мають значний вплив на процес прийняття рішень у конфліктних ситуаціях. Вони визначають характер сприйняття конфлікту, особливості поведінкових реакцій та здатність особистості до конструктивної взаємодії. Надмірне емоційне напруження та високий рівень стресу можуть призводити до імпульсивності, агресивності, когнітивних помилок і неефективних рішень. Водночас розвиток емоційного інтелекту, навичок саморегуляції та стресостійкості сприяє більш раціональному аналізу ситуації та ефективному вирішенню конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоман Ю.О., Редько С.І., Лютко О.М. Вплив емоцій та стресових ситуацій на прийняття рішень під час криз. *Наукові перспективи. Серія «Психологія»*. №1(55). 2025. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/19487/19488> (дата звернення: 08.04.2026).
2. Кочерга Є.В. Управління емоціями в конфлікті. URL: <https://naurok.com.ua/upravlyannya-emociyami-v-konflikti-194731.html> (дата звернення: 14.03.2026).
3. Кударенко Є., Ташилатов В. Психологія виживання: як стрес впливає на прийняття рішень в екстремальних ситуаціях. *UNIVERSUM*. 2025. №15, 334-342. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1547/1568> (дата звернення: 04.04.2026).
4. Мрака Н. М., Піцикевич В. В., Гнатишин Б. О. Психологічні фактори прийняття управлінських рішень в умовах стресу. *Академічні візії*. 2024. №30. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1221/1088> (дата звернення: 28.02.2026).

ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ ВІД ФІШИНГУ ДО DEEPFAKE-АТАК У КІБЕРПРОСТОРІ: ЗАГРОЗИ ТА МЕТОДИ ПРОТИДІЇ

Олександр АТАМАНЧУК,
здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності Д6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, старший
викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Сучасне інформаційне суспільство характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, що визначає трансформацію соціальних, економічних і культурних процесів. Інформаційні системи стали базовим елементом функціонування державних інституцій, бізнесу та побутової діяльності громадян [5, С. 280; 3, С. 180-182].

Разом із цим зростає залежність суспільства від надійності та безпеки цифрових середовищ. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема інформаційної безпеки, зокрема аспектів, пов'язаних із впливом людського фактору на захищеність інформаційних систем [4, С. 342].

Метою роботи є простежити поступову трансформацію соціальної інженерії від класичних фішингових схем до складних атак із використанням новітніх технологій. Одночасно досліджуються механізми і стратегії, здатні підвищити стійкість користувачів та організацій до цих загроз.

Упродовж тривалого часу основна увага в галузі кібербезпеки була зосереджена на технічних засобах захисту: криптографії, міжмережевих екранах, антивірусному програмному забезпеченні та системах моніторингу. Проте з часом стало очевидно, що найслабкішою ланкою в будь-якій системі

є людина. Саме цією обставиною скористалися зловмисники, перетворивши психологічні механізми впливу на один із головних інструментів кіберзлочинної діяльності [2, С. 98]. Унаслідок цього виникло та інтенсивно розвивається явище соціальної інженерії, яке ґрунтується не на зламі технічних бар'єрів, а на маніпулюванні поведінкою користувача [2, С. 99].

Соціальна інженерія в найзагальнішому вигляді являє собою сукупність методів впливу на людину з метою спонукання її до виконання дій, вигідних зловмиснику [2, С. 99]. Це може бути розголошення конфіденційної інформації, встановлення шкідливого програмного забезпечення або надання доступу до інформаційних ресурсів. Основною особливістю таких атак є використання довіри, страху, поспіху та інших емоційних чинників, які знижують здатність людини до критичного мислення [2, С. 99-100].

Початковим етапом розвитку соціальної інженерії слід вважати поширення фішингу – масових розсилок повідомлень із підробленими посиланнями або вкладеннями. Метою фішингових атак є спонукання користувача до переходу на шахрайський вебресурс або завантаження шкідливого файлу.

Згодом методи фішингу зазнали суттєвого вдосконалення. Зловмисники почали створювати точні копії офіційних вебсайтів банків, соціальних мереж і державних сервісів. Повідомлення набули персоналізованого характеру, що дало змогу підвищити рівень довіри з боку жертв. Саме в цей період починають активно використовуватися такі різновиди атак, як цільовий фішинг (spear phishing) та whaling, спрямований на керівників організацій та посадових осіб.

Окремого аналізу заслуговує поява deerfake-технологій. Завдяки розвитку нейронних мереж стало можливим створювати реалістичні підробки голосу, обличчя та навіть відео з поведінковими особливостями конкретної особи [8, С. 311]. Це відкриває нові можливості для кібершахраїв, які можуть імітувати керівників підприємств, публічних осіб або співробітників організацій. Застосування таких технологій у сфері соціальної інженерії

робить традиційні методи виявлення шахрайства менш ефективними, оскільки фальшиві матеріали майже не відрізняються від справжніх [8, С. 311].

Наслідки розвитку соціальної інженерії виходять далеко за межі індивідуальних втрат користувачів. Для організацій це означає ризик витоку комерційної та службової інформації, порушення функціонування бізнес-процесів і репутаційні збитки [6, С. 381]. На державному рівні соціальна інженерія може застосовуватися як інструмент інформаційної війни [5, С. 282-283], спрямованої на дестабілізацію суспільства та підриг довіри до інституцій [8, С. 315]. Таким чином, проблема соціальної інженерії набуває ознак загрози національній безпеці.

Висновки. З огляду на подальший розвиток штучного інтелекту можна прогнозувати ускладнення форм соціальної інженерії. Водночас ті самі технології можуть бути використані для захисту. Системи автоматичного аналізу контенту, виявлення підробок і поведінкової ідентифікації користувачів здатні підвищити ефективність заходів безпеки [1, С. 254].

Такий симбіоз технологічного прогресу та виваженого управління дозволяє сподіватися на поступове підвищення рівня захищеності інформаційного простору [1, С. 246].

Соціальна інженерія є однією з найсерйозніших загроз сучасного кіберпростору. Її еволюція засвідчує зростання ролі людського фактора у системі інформаційної безпеки. Виклики, пов'язані з deepfake-технологіями та штучним інтелектом [7], потребують негайного реагування на міждисциплінарному рівні. У подальшому протидія соціальній інженерії має розвиватися в межах міждисциплінарного підходу, що об'єднує технології, психологію та право. Компанії і держави повинні інвестувати в надійні заходи кібербезпеки, покращувати навчання співробітників з виявлення штучного контенту, співпрацювати з регуляторами для розробки ефективних методів протидії, та навчати клієнтів про ризики технології deepfakes [8, С. 325].

Лише синергія інноваційних технічних рішень, ефективної правової регламентації та високого рівня цифрової культури може забезпечити стабільний рівень безпеки в умовах цифрової трансформації суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ваврик Ю., Опірський І. Штучний інтелект: кібербезпека нового покоління. *Ukrainian scientific journal of information security*. 2024. Т. 30, № 2. С. 244-255. URL: <https://doi.org/10.18372/2225-5036.30.19235> (дата звернення: 20.04.2026).
2. Габорець О., Лунгол О. Соціальна інженерія як феномен інформаційного впливу в цифровому середовищі. *Національні інтереси України*. 2025. № 11(16). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11\(16\)-95-104](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16)-95-104) (дата звернення: 24.03.2026).
3. Кібербезпека сучасних інформаційних систем в internet / О. В. Булгаков та ін. XXXI Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства». 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2222-5099.2024.8.7> (дата звернення: 12.03.2026).
4. Кузнєцов О. Кібербезпека в епоху штучного інтелекту. *Національні інтереси України*. 2024. № 4(4). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-4\(4\)-341-346](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-4(4)-341-346) (дата звернення: 06.04.2026).
5. Кучер В. Кібербезпека українських державних структур в умовах війни. *Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики*. 2025. С. 280-289. URL: <https://doi.org/10.62731/mcnd-06.06.2025.005> (дата звернення: 17.04.2026).
6. Лозовський Р., Мороз А., Дармограй Д. Кібербезпека: проблеми, виклики та можливі рішення. *Measuring and computing devices in technological processes*. 2024. № 2. С. 378-383. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-78-43> (дата звернення: 22.03.2026).
7. Мацука О. Дипфейк – нові можливості, або Революція у фальсифікаціях. *Дзеркало тижня*. 2019. 12 квіт. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/dipfeyk-novi-mozhливosti-abo-revolуciya-u-falsifikaciyah-308451.html> (дата звернення: 17.02.2026).
8. Рябокінь М., Котух Є., Папилев О. Вплив технології Deepfake на Fintech сектор: поточний стан в Україні та стратегії запобігання кіберзлочинності. *Problems and prospects of economics and management*. 2024. № 1(37). С. 310-328. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1\(37\)-310-328](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1(37)-310-328) (дата звернення: 28.02.2026).

АНАЛІЗ НАДІЙНОСТІ ПАРОЛІВ ТА МЕТОДИ ЇХ ПІДВИЩЕННЯ

Віктор СТИХУН,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D2 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, старший
викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. У сучасному цифровому середовищі паролі залишаються найпоширенішим способом автентифікації та першою лінією захисту інформаційних систем. Незважаючи на розвиток двофакторної автентифікації та біометрії, надзвичайно багато сервісів і користувачів досі покладаються саме на паролі як перший рубіж захисту. Ненадійні або паролі, які використовуються для кількох ресурсів чи акаунтів створюють значну частину кібер інцидентів, пов'язаних із зламаними обліковими записами.

Цей факт підкреслює важливість дослідження принципів створення сильних паролів, аналізу типових помилок користувачів та впровадження сучасних методів оцінки стійкості.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що дослідження принципів створення сильних паролів, аналіз типових помилок і тестування надійності важливі як із наукового, так і з практичного погляду. Це має значення і для приватних користувачів, і для організацій, які прагнуть забезпечити безпеку облікових записів та зменшити ризики компрометації.

Метою нашої роботи є проаналізувати сучасні підходи до оцінки надійності паролів, дослідити поширені помилки під час їх створення, а також запропонувати практичні рекомендації для підвищення стійкості паролів.

Основна частина. За статистикою міжнародних компаній у сфері кібербезпеки, велика кількість атак на облікові записи відбувається внаслідок використання слабких або скомпрометованих паролів.

Згідно статей у відкритих джерелах, можна виокремити таку статистику:

1. У звіті від Verizon – DBIR 2024 наведено, що «Use of stolen credentials» залишається найпоширенішою початковою дією в інцидентах типу «злом», становлячи 24 % «початкових дій» [10,15].

Це можна знайти на слайді «Figure 15: Top Action varieties in breaches» у відповідному PDF-звіті [10, 15]. Також, у публікації прес-релізу 2024 року DBIR вказано, що за останні 10 років використання викрадених облікових даних з'являлося приблизно в 31 % усіх підтверджених випадків зламу. [11]

2. Відповідно до статті від IBM X-Force «2025 X-Force Threat Intelligence Index», «використання дійсних облікових даних» (use of valid account credentials) залишалася найпоширенішим способом отримання доступу – 30 % відомих інцидентів в 2024 році [6].

В релізі 2025 року IBM зазначає: «Nearly one in three incidents observed in 2024 resulted in credential theft» – «Майже кожен третій інцидент, зафіксований у 2024 році, призвів до крадіжки облікових даних» [6].

Серед сучасних підходів до оцінки того, наскільки «сильний» пароль вирізняють такі основні методи:

- метрики ентропії та складності: аналіз довжини пароля, наявності символів різних типів (великих/маленьких літер, цифр, спеціальних символів), випадковості розташування символів. Наприклад, у дослідженні група авторів використовувала Python-скрипти для аналізу 1000 паролів різних категорій, вимірюючи ентропію, складність, наявність символів різних типів, а також перевірку наявності в базах злитих паролів [2].

- перевірка у «злитих» базах даних: Відкриті дампи й paste-сайти та агреговані колекції (включно з торрент/файлообміном) регулярно містять паролі з попередніх витоків; ці набори використовуються для атак типу credential stuffing та для продажу/обміну на dark-web майданчиках [5 ; 4].

3. Сучасні моделі машинного навчання (adversarial learning): новітні дослідження вказують на доцільність використання алгоритмів, які навчаються на свідомо складених паролях, щоб краще оцінювати їхню стійкість. Наприклад, одне зі свіжих досліджень 2025 року показує, що моделі, натреновані на таких паролях, можуть підвищити точність класифікації паролів як «сильних» або «слабких» до 20 % ефективніше, порівняно з традиційними підходами [8].

Ці методи дають змогу як теоретично оцінити «міцність» пароля, так і практично – перевірити, чи міг би він витримати атаку або чи є вразливим через повторне включення у бази злитих облікових даних.

На жаль, аналіз великих баз даних зламаних чи викрадених паролів показує, що:

- користувачі часто використовують короткі паролі: 8-10 символів. За даними одного з досліджень, така довжина залишається найпоширенішою [9];
- паролі складаються лише з маленьких літер і цифр, без спеціальних символів чи великих літер, що значно полегшує словникові та brute-force атаки [9];
- повторне використання одного й того ж пароля на різних акаунтах – поширена практика. Це створює «ефект доміно»: якщо один акаунт зламали – можуть бути зламані всі інші, де використовується той самий пароль [1].

Такі звички показують, що навіть користувачі, які вважають свої паролі «достатньо складними», часто роблять фатальні помилки з погляду безпеки.

На основі аналізу можна сформулювати такі рекомендації:

1. Використовуйте довгі паролі (12-14 символів), з поєднанням великих і малих літер, цифр і спеціальних символів. Це значно підвищує стійкість до brute-force і словникових атак [1].
2. Створюйте унікальний пароль для кожного акаунта, щоб при витоку одного облікового запису інші не опинилися під загрозою [1].

3. Використовуйте генератори паролів або менеджери паролів – вони допомагають створити справді випадкові та сильні паролі, і зручно їх зберігати [3].

4. Перевіряти паролі на наявність у «чорних списках» (базах витоків) – перед тим, як використовувати новий пароль, варто переконатися, що він не був раніше опублікований у відкритих витоках [5].

5. Регулярно оновлювати паролі та змінювати їх після підозрілої активності або витоків.

6. За можливості – використовувати додаткові механізми захисту: двофакторну аутентифікацію (2FA), біометрію, апаратні/програмні токени [1].

Також доцільно впроваджувати політики безпеки на рівні організацій – автоматичні перевірки надійності, вимоги до складності, обмеження повторного використання паролів, регулярний аудит облікових записів.

Висновки. Паролі досі залишаються важливим елементом інформаційної безпеки, проте, значна частина з тих, які використовують користувачі, є вразливими через коротку довжину, передбачувані шаблони, повторне використання або прості комбінації. Для оцінки надійності паролів ефективним є комбінований підхід: аналіз ентропії, перевірка у базах витоків, а також моделі на основі машинного/адверсаріального навчання. Практичні рекомендації значно підвищують рівень безпеки облікових записів. Сучасні загрози змушують постійно оновлювати підходи – базові правила вже не завжди достатні, потрібні адаптивні, гнучкі системи оцінки та захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Захистіть свої дані: як створити надійні паролі і правильно їх зберігати.* Національна поліція України, Департамент кіберполіції. 2024. URL: <https://lnk.ua/1R38jff5e> (дата звернення: 06.03.2026).
2. Лімарь І., Басов В., Кірєєв І., Голєв Д., Севаст'єв Є. Аналіз безпеки паролів користувачів за допомогою Python-скриптів. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2025. URL: <https://vottp.khmnpu.edu.ua> (дата звернення: 16.04.2026).
3. Як створити та встановити надійний пароль. Spilno.org. URL: <https://lnk.ua/eUwDjfJF2> (дата звернення: 22.02.2026).
4. 1.3 billion leaked passwords exposed online in massive new collection. Tom's Guide. URL: <https://lnk.ua/ILazkFnGf> (дата звернення: 10.04.2026).

5. Have I Been Pwned? About. URL: <https://haveibeenpwned.com/About> (дата звернення: 11.03.2026).
6. IBM. 2025 X-Force Threat Intelligence Index. 2025. URL: <https://lnk.ua/lRdWfxZ5U> (дата звернення: 04.04.2026).
7. Internet Crime Complaint Center. Public Service Announcement I-220818. 2022. URL: <https://www.ic3.gov/CSA/2022/220818.pdf> (дата звернення: 17.02.2026).
8. Jha P., Hamid H., Olukola O., Dahal A., Rahimi N. Adversarial Machine Learning for Robust Password Strength Estimation. arXiv. 2025. URL: <https://arxiv.org/pdf/2506.00373> (дата звернення: 24.03.2026).
9. Password leak study unveils 2025 trends reused and lazy. CyberNews. 2025. URL: <https://cybernews.com/security/password-leak-study-unveils-2025-trends-reused-and-lazy/> (дата звернення: 06.03.2026).
10. Verizon. 2024 Data Breach Investigations Report. Verizon Business. 2024. URL: <https://lnk.ua/EkACVvk5b> (дата звернення: 18.04.2026).
11. Verizon. 2024 Data Breach Investigations Report. Vulnerability Exploitation Boom. 2024. URL: <https://www.verizon.com/about/news/2024-data-breach-investigations-report-vulnerability-exploitation-boom> (дата звернення: 09.04.2026).

БЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА В ІНТЕРНЕТІ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ МОЛОДІ

Юрій КОРОЛЬЧУК,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D2 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, старший
викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Через стрімкий розвиток технологій інтернет та інші цифрові «блага» стали невід'ємною частиною життя підлітків і молоді. Сучасні діти весь день проводять в екранах: спілкування, навчання, розваги та соціалізація. Звісно, це створює нові можливості, але і численні нові ризики: кібербулінг, цькування в мережі, контакт із небезпечним та шкідливим контентом, порушення приватності й витік персональних даних. Молодь часто недооцінює ці загрози або ж не знають, як їм протистояти. Саме тому формування безпечної поведінки в інтернеті та розповсюдження практичних рекомендацій – це важливий соціальний та освітній виклик.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що значна кількість дітей і підлітків стикаються з ризиками при користуванні мережею.

Метою роботи є аналіз ризиків, пов'язаних із поведінкою молоді в інтернеті (кібербулінг, небезпечний контент, питання приватності), а також узагальнення існуючих рекомендацій та формулювання практичних порад, які можна впровадити у навчальну діяльність і повсякденне користування інтернетом.

Основна частина. Численні дослідження показують, що підлітки потребують практичних навичок із цифрової грамотності для розпізнавання

ризиків та знання правил безпечної поведінки онлайн. В Україні це питання набуло особливої ваги через зростання ролі цифрових каналів у повсякденному житті та освіті, а також через виклики інформаційної безпеки під час військового конфлікту. Розробка зрозумілих, науково обґрунтованих рекомендацій для молоді є нагальною потребою.

В даній статті ми розглянемо основні види та механізми ризиків з якими можуть зіткнутися підлітки.

1. Кібербулінг. Під кібербулінгом розуміють навмисні, повторювані дії з метою приниження, знуцання або залякування особи через соцмережі, месенджери та ігрові платформи. Форми можуть варіюватися: образливі коментарі, публікація принизливих зображень, створення фейкових акаунтів, «витоки» приватних повідомлень. Кібербулінг може мати підсилений ефект через масштабність публікацій і можливість анонімності кривдників. Дослідження показують, що жертви кібербулінгу мають підвищений ризик тривожних розладів, депресії та суїцидальних думок. Раннє втручання батьків, школи чи правоохоронних органів критично важливе [5].

2. Небезпечний контент. Небезпечним вважається контент до якого належать матеріали, що просувають насильство, екстремізм, самопошкодження, небезпечні «челенджі», а також сексуально відвертий матеріал із неповнолітніми. Непідготовлені користувачі можуть випадково натрапити на такий контент або стати об'єктом маніпуляцій. EU Kids Online наголошує на важливості цифрової грамотності та навичок критичного мислення, щоб діти могли впізнавати ризики й реагувати на них [9].

3. Порушення приватності та витоки даних. Юні користувачі часто діляться великою кількістю особистої інформації у соцмережах. Це може призвести до переслідування, шантажу або викрадення особистих даних. Окрім того, публікації місцеперебування та знімків в режимі «в реальному часі» підвищують ризик фізичної небезпеки.

До факторів, які підсилюють ризики витоку інформації у молоді:

1. Низький рівень цифрової грамотності – незнання налаштувань приватності, небезпечних сигналів.
2. Прагнення соціального схвалення – підлітки частіше постять відвертий або провокаційний контент заради лайків.
3. Анонімність і дистанція в інтернеті – спонукають до агресивної поведінки без усвідомлення наслідків.
4. Відсутність або нерегулярний контроль дорослих – особливо в ранній підлітковий період.
5. Психологічна вразливість – складні життєві обставини підсилюють негативні ефекти кібербулінгу.

EU Kids Online формулює низку базових принципів для зменшення ризиків: розвиток навичок цифрової грамотності; участь батьків і шкіл у вихованні безпечної поведінки; розвиток політик та інструментів захисту на рівні платформ; дослідження для підвищення обізнаності. Основними пунктами є:

1. Освітні програми з цифрової грамотності, що включають: розпізнавання фейків і маніпуляцій, навички реагування на кібербулінг, критичне мислення щодо контенту [9].
2. Підвищення ролі батьків та вихователів: відкриті бесіди з дітьми про онлайн-поведінку; домовленості щодо часу й форм користування; інструкції з налаштувань приватності [3].
3. Шкільні політики та системи підтримки: навчальні інтервенції, механізми повідомлення про випадки булінгу, доступ до психологічної допомоги [5].
4. Технічні інструменти захисту: фільтри контенту, модерація, налаштування приватності та батьківського контролю на платформах.

Практичні поради для молоді [1, 2, 4, 7]:

- не ділитися приватною інформацією: адреси, телефони, точне місцеперебування, дані про сім'ю;

- перевіряти налаштування приватності в акаунтах (робити профіль приватним, керувати списком друзів/підписників);
- не реагувати на провокації; зберігати докази (скріншоти), блокувати кривдників і повідомляти дорослих або адміністраторів платформи;
- налагоджувати діалог із батьками/вчителями, домовлятися про правила безпеки й час користування;
- вчитися цифровій гігієні (оновлювати ПЗ, уникати підозрілих посилань, використовувати складні паролі і 2FA).

Висновки. Безпечна поведінка в інтернеті – це поєднання знань, практичних навичок та системної підтримки. EU Kids Online та міжнародні організації наголошують на важливості комплексних заходів: освітніх програм, технічних інструментів і політик. Практичні кроки дозволяють суттєво знизити ризики для молоді. Необхідна постійна робота з підвищення рівня обізнаності в школах, громадах та сім'ях.

СПИСОК НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правила безпеки у кіберпросторі – рекомендації кіберполіції. Київ : Національна поліція України, 2023. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/article/pravyla-bezpeky-u-kiberprostorii--rekomendacziyi-kiberpolicziyi-1747/> (дата звернення: 06.03.2026).
2. UNICEF Україна. Як захиститися від кібербулінгу. Київ: UNICEF, 2021. URL: <https://lnk.ua/Ocp2k1Cse> (дата звернення: 09.03.2026).
3. UNICEF Україна. Захист дітей онлайн. Київ: UNICEF, 2021. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/topics> (дата звернення: 16.02.2026).
4. Hendry B.P., et al. Recommendations for cyberbullying prevention and intervention in schools. 2023. PubMed Central (PMC). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10027701/> (дата звернення: 04.04.2026).
5. Livingstone S., Haddon L., Görzig A., Ólafsson K. EU Kids Online: Final report. London: LSE, 2011. URL: <https://lnk.ua/MLf4vnUla> (дата звернення: 07.04.2026).
6. Smahel D., Interdisciplinary Research Team on Internet and Society. EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. Prague : Masaryk University, 2020. URL: https://eprints.lse.ac.uk/103294/1/EU_Kids_Online_2020_March2020.pdf (дата звернення: 11.03.2026).
7. EU Kids Online. International report. URL: <https://www.eukidsonline.ch/files/Eu-kids-online-2020-international-report.pdf> (дата звернення: 18.02.2026).
8. Reuters. Instagram rolls out teen accounts with privacy, parental controls as scrutiny mounts. 17 Sep 2024. URL: <https://lnk.ua/oN6x0MRfH> (дата звернення: 01.04.2026).

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У ПОБУТІ: ПОМИЛКИ КОРИСТУВАЧІВ

Дмитро ТКАЧУК,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D2 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, старший
викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Стрімка цифровізація всіх сфер суспільного життя зумовила появу нових можливостей для розвитку науки, освіти та комунікації, але водночас створила середовище підвищених ризиків для інформаційної безпеки та дотримання академічної доброчесності. У цифровому просторі, який характеризується високою швидкістю поширення даних, анонімністю користувачів та масштабністю інформаційних потоків, виникають нові форми загроз: витоки персональних даних, кібератаки, маніпулятивний контент, дезінформація, а також інтелектуальні шахрайства, пов'язані з використанням генеративних технологій. Системи освіти та наукові інституції дедалі частіше стикаються з викликами, що стосуються плагіату, фальсифікації результатів досліджень, несанкціонованого використання чужих інтелектуальних продуктів та зловживань цифровими інструментами.

Актуальність дослідження посилюється тим, що сучасні інформаційні технології не лише полегшують доступ до знань, а й створюють умови для порушення етичних стандартів. Розвиток штучного інтелекту, зокрема систем, здатних генерувати тексти, зображення чи аналітичні матеріали, стимулює переосмислення критеріїв оригінальності, перевірки достовірності й авторства. Водночас цифрове середовище потребує підвищеної уваги до

питань кібергігієни, інформаційної грамотності, захисту даних та формування культури відповідального використання технологій.

Метою нашої роботи є дослідження взаємозв'язку між інформаційною безпекою та академічною доброчесністю у цифровому середовищі.

Основна частина. Інформаційна безпека та академічна доброчесність у цифровому середовищі набувають ключового значення в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які трансформують спосіб отримання, опрацювання та поширення знань. Значна роль у формуванні сучасної інформаційної культури належить цифровій комунікації та комп'ютерній грамотності, адже саме вони забезпечують здатність особистості ефективно орієнтуватися в інтенсивних інформаційних потоках, працювати з цифровими ресурсами, здійснювати аналітичну діяльність та взаємодіяти в онлайн-просторі. Як зазначають Ю. Горбань та О. Олійник «... інформаційна культура є фундаментом відповідального використання інформаційних ресурсів і складовою академічної доброчесності» [2, С. 64]. Особистість, що володіє високим рівнем цифрових компетентностей, здатна швидко знаходити потрібні дані, критично їх осмислювати та застосовувати у навчальній і науковій діяльності без порушення етичних норм.

Безпека цифрового середовища є невід'ємним чинником формування відповідального інформаційного поведінкового стандарту. Уміння розпізнавати потенційні інтернет-загрози, захищати персональні дані та уникати кіберзлочинності стає не лише практичною необхідністю, а й етичним обов'язком сучасного користувача. В умовах розширення цифрового простору, де межа між достовірною та маніпулятивною інформацією часто розмивається, цифрова грамотність прямо впливає на якість академічної діяльності. Здатність відрізнити автентичні дані від фейкових, виявляти ознаки дезінформації та неправдивих джерел формує основу для дотримання норм академічної чесності, що підтверджує у своєму дослідженні й Н. Завадська, підкреслюючи значення інформаційної компетентності як ключової умови етичного дослідження [3, С. 47].

А. Завірюха також наголошує на тому, що «високий рівень інформаційної компетентності корелює з критичністю мислення, умінням працювати з джерелами та уникати недоброчесних практик, таких як плагіат чи фальсифікація результатів» [4, С. 16]. Це означає, що цифрові навички не лише забезпечують технічну сторону роботи з інформацією, а й сприяють формуванню відповідального ставлення до академічної діяльності. Подібної думки дотримується С. Була, наголошуючи, що «дослідники з розвиненими навичками інформаційної грамотності краще орієнтуються у складному цифровому середовищі, що мінімізує ризик ненавмисних порушень академічних норм» [1, С. 23].

Разом із тим цифрові технології створюють не лише можливості, але й нові виклики, що вимагають адекватного реагування та вдосконалення культури академічної та інформаційної безпеки. Особливої уваги потребує кібербезпека, оскільки витоки даних, кібератаки та маніпулятивний контент можуть мати серйозні наслідки не лише для окремих користувачів, а й для освітніх та наукових установ. О. Олійник зауважує, що «масштабні кібератаки становлять загрозу приватності, фінансовій стабільності та навіть національній безпеці, що актуалізує необхідність впровадження комплексних механізмів захисту інформації» [2, С. 64].

Для академічних інституцій це означає обов'язок створення безпечної цифрової інфраструктури, яка захищає як внутрішні дані закладу, так і інформацію здобувачів освіти та дослідників.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що інформаційна безпека та академічна доброчесність у цифровому середовищі становлять взаємопов'язаний і багатовимірний комплекс проблем, які визначають якість функціонування сучасного освітнього та наукового простору. Стрімкий розвиток цифрових технологій водночас створює безпрецедентні можливості для доступу до знань і відкритої комунікації та генерує нові ризики, пов'язані з порушеннями приватності, маніпуляціями інформацією, кіберзлочинністю й інтелектуальними зловживаннями. Здатність користувачів орієнтуватися в

інформаційних потоках, критично мислити, захищати персональні дані та дотримуватися етичних норм стає ключовим чинником стійкості до загроз цифрової доби.

Академічна доброчесність у таких умовах перестає бути суто етичним поняттям і перетворюється на необхідну умову довіри до наукових результатів, репутації освітніх інституцій та сталості суспільного розвитку. Дослідження доводять, що високий рівень інформаційної компетентності прямо корелює зі свідомим дотриманням академічних норм, що підкреслює важливість інтеграції цифрової грамотності в освітні програми на всіх рівнях. Своєю чергою, забезпечення кібербезпеки в навчальних та наукових закладах стає стратегічним завданням, оскільки саме надійний захист даних створює умови для відповідальної наукової діяльності та мінімізує ризики порушення академічної чесності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Була С. П., Свідерська О. І. Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції. *Політикус*. 2020. № 4. С. 21-25.
2. Горбань Ю. І., Олійник О. М. Інформаційна культура особистості в цифрову епоху: до питання академічної доброчесності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2024. № 1. С. 63-70.
3. Завадська Н., Ігнатюк М. Формування інформаційної компетентності як запорука дотримання академічної доброчесності: роль бібліотеки закладу вищої освіти. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. № 5. С. 44-65. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.5.2020.205729> (дата звернення: 08.04.2026).
4. Завірюха А. С. Міжнародно-правове регулювання використання штучного інтелекту у сфері захисту прав людини: сучасні виклики та тенденції. Київ, 2023. 92 с.

КІБЕРЗАГРОЗИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК СУЧАСНОЇ БЕЗПЕКИ

Сергій МАРТИНЕНКО,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності Д6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*

кандидат педагогічних наук, старший
викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Сучасна людина живе в умовах стрімкої цифровізації та активного використання інформаційних технологій. Поширення Інтернету, мобільних пристроїв та цифрових сервісів створює нові загрози для особистої, соціальної та економічної безпеки. Кіберзагрози, такі як хакерські атаки, віруси, фішинг і витік персональних даних, здатні завдавати значних збитків як окремим людям, так і організаціям та державним структурам. Вивчення цих загроз є актуальним для забезпечення безпеки сучасного суспільства та розробки ефективних механізмів захисту.

Сучасна безпека людини значною мірою визначається ризиками кіберпростору. Зростання частоти та складності кібератак, розвиток цифрової економіки та інформаційної залежності суспільства підвищують ймовірність шкоди від кіберзлочинів. Вивчення загроз дозволяє оцінити ризики, розробити методи їх мінімізації, підвищити рівень захисту людей і організацій.

Метою нашої роботи є аналіз кіберзагроз як ключового чинника сучасної безпеки людини, визначення їхнього впливу на різні сфери життя та розробка рекомендацій щодо підвищення рівня кіберзахисту.

Основна частина. Сахав А. І. визначає кіберзагрози як «... протиправні, карані дії суб'єктів інформаційних правовідносин, які створюють небезпеку життєво важливим інтересам людини, суспільства та держави в цілому,

реалізація яких залежить від належного функціонування інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем, а також відносинам щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації» [3].

Кіберзагрози існують у різноманітних формах і можуть бути спрямовані на різні об'єкти. Серед найбільш поширених виділяють [1]: атаки на державні установи (включають спроби викрадення інформації, зламу систем національної безпеки або впливу на політичні процеси, зокрема вибори. Яскравим прикладом є втручання у виборчі процеси в США у 2016 році, коли хакери намагалися змінити результат голосування); атаки на критичну інфраструктуру (об'єктами можуть ставати енергетичні системи, водопостачання, транспортні мережі та інші важливі об'єкти, що може призвести до серйозних наслідків. Наприклад, кібератака на українську енергетичну систему у 2015 році стала одним із перших відомих випадків успішного впливу на критичну інфраструктуру; шкідливе програмне забезпечення та віруси (трояни, програми-здірники та інші шкідливі програми, що можуть викрадати дані, пошкоджувати системи або вимагати викуп. Відомим прикладом є вірус WannaCry 2017 року, який заблокував комп'ютери по всьому світу та вимагав викуп за їх розблокування); кібершпигунство (держави можуть використовувати кіберзасоби для збору секретної інформації або спостереження за іншими країнами, що потенційно загострює міжнародні конфлікти); соціальна інженерія та фішинг (методи, які ґрунтуються на психологічних маніпуляціях, щоб змусити користувачів розкрити конфіденційну інформацію або завантажити шкідливе програмне забезпечення).

В Україні регулювання питань кібербезпеки здійснюється, зокрема, яка затверджує Порядок реагування суб'єктами забезпечення кібербезпеки на різні види подій у кіберпросторі. Порядок визначає ключові процедури та категорії (рівні) критичності кіберінцидентів/кібератак та рекомендований для

дотримання органами місцевого самоврядування, державними органами, фінансовими установами та суб'єктами критичної інфраструктури [2].

Процес реагування включає шість етапів: підготовку, виявлення, аналіз, стримування (зниження негативного впливу), усунення (ліквідацію наслідків) та відновлення (повернення до штатного функціонування). Цикл завершуються аналізом ефективності заходів, що дозволяє підвищувати рівень кіберзахисту.

Ключовим елементом є визначення критичності інциденту, що забезпечує пропорційність реагування до ризиків. Встановлено шість рівнів критичності – від некритичного (рівень 0 / білий) до надзвичайного (рівень 5 / чорний). Найвищі рівні сигналізують про серйозні загрози національній безпеці, життю громадян та функціонуванню систем, що вимагає максимального залучення сил та засобів національної системи кібербезпеки. Методичні рекомендації щодо реагування та визначення критичності затверджуються Адміністрацією Держспецзв'язку.

Висновки. Кіберзагрози є ключовим чинником сучасної безпеки людини. Комплексний аналіз їхніх видів, наслідків та методів протидії дозволяє формувати ефективні стратегії захисту, підвищувати рівень безпеки в цифровому середовищі та забезпечувати захист персональних, організаційних і державних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоманюк О. Кіберзагрози та глобальна безпека: від національних стратегій до міжнародної співпраці. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 3 (20). С. 19-34. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-03-19-34> (дата звернення: 12.03.2026).
2. Порядок реагування суб'єктами забезпечення кібербезпеки на різні види подій у кіберпросторі затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 04 квітня 2023 р. № 299. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2026).
3. Сахав А. І. Поняття кіберзагроз на сучасному етапі. *Міністерство освіти і науки України мариупольський державний університет економіко-правовий факультет кафедра математичних методів та системного аналізу*. 2017. № 38. С. 266-269.

СЕКЦІЯ 4

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ: ПРАВА ЛЮДИНИ, СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА РІВНІСТЬ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Віталій КРАСОВСЬКИЙ,
викладач юридичних дисциплін циклової
комісії бізнесу, адміністрування та права,
Рівненський фаховий коледж Університету
«Україна»

У тезах досліджено особливості спеціального регулювання трудових правовідносин у період дії правового режиму воєнного стану. Акцентовано на балансі між необхідністю оперативної організації праці, забезпеченням обороноздатності та збереженням мінімальних трудових гарантій працівників. Розкрито питання укладення і зміни трудового договору, переведення, робочого часу, оплати праці, відпусток, кадрового діловодства, призупинення дії трудового договору та державного контролю.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України істотно змінила умови реалізації права на працю. Трудове право у мирний час ґрунтується на стабільності трудового договору, передбачуваності режиму праці, соціальному діалозі та підвищеному захисті

працівника як слабшої сторони правовідносин. Проте воєнний стан породжує обставини, за яких звичайні механізми організації праці не завжди забезпечують потреби оборони, критичної інфраструктури та безперервного функціонування підприємств.

Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX установив тимчасову спеціальну модель регулювання трудових правовідносин [1].

Її сутність полягає не у скасуванні Кодексу законів про працю України, а у пріоритетному застосуванні спеціальних норм у тій частині, у якій вони врегульовують відповідні відносини [2].

У пояснювальній записці до проєкту Закону підкреслювалося, що бойові дії, окупація частини територій, руйнування інфраструктури та переміщення населення порушили нормальний порядок функціонування трудових відносин і потребували оперативної правової реакції.

Водночас спеціальний режим не може розглядатися як безумовна дерегуляція праці. Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України ще на стадії законопроєкту звертало увагу на ризики послаблення трудових гарантій, недостатньої узгодженості з конструкціями КЗпП, проблеми кадрового діловодства, оплати праці та одностороннього зупинення колективно-договірних положень. Тому науковий інтерес становить саме співвідношення воєнної необхідності та принципу захисту працівника.

Метою тез є визначення ключових особливостей організації трудових правовідносин у період дії правового режиму воєнного стану та формулювання практико-орієнтованих висновків щодо їх застосування.

Виклад основного матеріалу. Чинна редакція Закону № 2136-IX поширюється на працівників підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, виду діяльності та галузевої належності, представництв іноземних суб'єктів господарювання, осіб, які працюють за трудовими договорами з фізичними особами, а також визначає окремі особливості

проходження державної служби і служби в органах місцевого самоврядування. Важливо, що на період воєнного стану законодавець прямо допускає обмеження конституційних прав, передбачених статтями 43 і 44 Конституції України, але такі обмеження мають бути тимчасовими, цільовими та пропорційними.

Однією з перших особливостей є спрощення укладення трудового договору. Сторони за згодою визначають його форму, а умова про випробування може встановлюватися для будь-якої категорії працівників. Роботодавці також можуть укласти строкові трудові договори з новими працівниками на період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника [1].

Такий підхід має практичне значення в умовах евакуації, мобілізації, тимчасової непрацездатності, простою або втрати зв'язку з працівниками. Разом з тим строковість і випробування не повинні використовуватися для прихованого зниження стабільності зайнятості.

Суттєво трансформовано правила зміни трудової функції. Закон дозволяє переведення працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди, але лише за наявності спеціальної мети: відвернення або ліквідації наслідків бойових дій чи інших обставин, що загрожують життю або нормальним життєвим умовам людей. Таке переведення не допускається в місцевість, де тривають активні бойові дії, має враховувати стан здоров'я працівника і оплачуватися не нижче середньої заробітної плати за попередньою роботою. Отже, роботодавець отримує не абсолютне право, а обмежений інструмент реагування на надзвичайні обставини.

Особливості припинення трудового договору також мають двоїстий характер. Працівник може розірвати договір у строк, зазначений у заяві, якщо в районі розташування підприємства ведуться бойові дії та існує загроза його життю і здоров'ю. Натомість роботодавець у період воєнного стану може звільнити працівника під час тимчасової непрацездатності або відпустки, крім

соціально захищених відпусток у зв'язку з вагітністю та пологами і доглядом за дитиною, із визначенням дати звільнення як першого робочого дня після завершення відповідного періоду. Це положення потребує обережного застосування, оскільки послаблює класичні процедурні гарантії працівника.

Важливим блоком є робочий час і час відпочинку. Для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури, нормальна тривалість робочого часу може бути збільшена до 60 годин на тиждень, а для працівників зі скороченою тривалістю робочого часу на таких об'єктах – не більше 40 годин на тиждень. Роботодавець визначає п'ятиденний або шестиденний робочий тиждень, початок і закінчення зміни, а щотижневий безперервний відпочинок може бути скорочений до 24 годин. Науково-експертне управління слушно застерігало, що такі відступи мають бути пов'язані з виконанням робіт, необхідних у воєнний час, а не поширюватися механічно на всі сфери праці.

Оплата праці залишається однією з базових гарантій. Роботодавець зобов'язаний вживати всіх можливих заходів для своєчасної виплати заробітної плати. Якщо порушення строків сталося внаслідок бойових дій або інших обставин непереборної сили, роботодавець може бути звільнений від відповідальності, але не від самого обов'язку виплатити заробітну плату. Тому в практиці важливо документально підтверджувати як факт неможливості своєчасної оплати, так і подальше відновлення виплат.

Особливий режим стосується і відпусток. Щорічна основна відпустка за рішенням роботодавця може обмежуватися 24 календарними днями за поточний робочий рік. Невикористані дні переносяться на період після припинення або скасування воєнного стану, а роботодавець може відмовити у наданні окремих видів відпусток працівникам, залученим до робіт на об'єктах критичної інфраструктури, оборонного виробництва чи мобілізаційних завдань. Водночас збережено спеціальний захист відпусток у зв'язку з вагітністю та пологами, доглядом за дитиною та усиновленням.

Кадрове діловодство у воєнний період набуває гнучкішого характеру. На територіях активних і можливих бойових дій роботодавці самостійно визначає порядок ведення трудових книжок, архівного зберігання документів та діловодства з питань трудових відносин за умови достовірного обліку виконаної роботи і витрат на оплату праці. Крім того, сторони можуть домовлятися про альтернативні способи створення, пересилання та зберігання документів, а також електронної комунікації. Проте така гнучкість не усуває обов'язку забезпечити доказовість трудового стажу, факту виконання роботи, повідомлення працівника і розміру нарахунків.

Найбільш дискусійним інститутом є призупинення дії трудового договору. Закон визначає його як тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і працівником виконання роботи у зв'язку зі збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін виконувати обов'язки за трудовим договором. Призупинення не є звільненням і не може бути прихованим покаранням. Воно оформлюється наказом із зазначенням причин, строку, способу комунікації та умов відновлення дії договору. Важливо відмежовувати призупинення від простою: якщо працівник готовий працювати, а перешкоди пов'язані переважно з організацією роботи роботодавця, доцільнішою є конструкція простою.

Гарантійний механізм спеціального режиму включає профспілковий контроль і державний нагляд. Чинна редакція Закону передбачає можливість позапланових заходів контролю за заявою працівника або профспілки, зокрема щодо додержання вимог Закону, виявлення неоформлених трудових відносин, мобінгу та законності припинення трудових договорів. Позитивною зміною є також те, що зупинення окремих положень колективного договору тепер можливе лише за взаємною згодою сторін у порядку, визначеному колективним договором. Такий підхід відповідає принципу соціального діалогу та враховує попередні експертні застереження [3; 4].

Висновки. Організація трудових правовідносин під час воєнного стану характеризується тимчасовим зміщенням акценту від стабільності трудового

договору до оперативності управління працею. Закон № 2136-IX надає роботодавцю спеціальні інструменти: спрощення укладення договорів, строкові договори, переведення без згоди, особливий режим робочого часу, обмеження відпусток, альтернативне кадрове діловодство та призупинення дії трудового договору.

Водночас ці інструменти мають застосовуватися лише у зв'язку з реальними воєнними обставинами, потребами критичної інфраструктури, оборони або неможливістю звичайної організації праці. Принципами їх реалізації повинні бути тимчасовість, пропорційність, документальна визначеність, недопущення дискримінації та збереження мінімальних трудових гарантій.

Подальше вдосконалення правового регулювання доцільно спрямувати на деталізацію компенсаційних механізмів, уніфікацію електронного кадрового діловодства, забезпечення надійного архівного зберігання документів і формування сталої практики розмежування простою, зміни істотних умов праці та призупинення дії трудового договору. Саме баланс воєнної необхідності та соціальної справедливості є умовою легітимності спеціального режиму трудових правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20> (дата звернення: 04.04.2026).
2. Кодекс законів про працю України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/322-08> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»: реєстр. № 7160 від 14.03.2022.
4. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»: до реєстр. № 7160 від 14.03.2022.

**СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ
МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ДО 105-РІЧЧЯ ХАРКІВСЬКОГО
ОДОНТОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ: НЕЗАЛЕЖНИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ РЕФОРМИ (1921-1931 РР.)**

Роман РЯБОКОНЬ,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності С4 Психологія, Харківський
національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: *Євген РЯБОКОНЬ,*
доктор медичних наук, професор, професор
кафедри стоматології медичного факультету,
Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна

Вступ. До початку реформ у 1920-х роках зуболікування в ряду медичних наук займало дуже низький щабель і вважалося малосуттєвим додатком медицини. Зубні лікарі дореволюційної школи мали «підмочену репутацію» в суспільстві, а знання отримували переважно в приватних зуболікувальних школах з урізаною програмою і відсутністю широкого природничо-історичного базису. Скорочені програми були лише сурогатом медичного знання, що перетворював професію на вузьке ремесло, відірване від великої науки. Розвиток нової держави після війни та революції вимагав повного перегляду концепції охорони здоров'я та соціокультурного зрушення в підготовці медичних кадрів, зокрема зубних лікарів. У період з 1921 по 1931 рр. Україна в питаннях реформи зуболікувальної освіти пішла особливим, самостійним і прогресивним шляхом, який кардинально відрізнявся від шляху РРФСР.

Мета. Проаналізувати соціокультурне значення та історичні наслідки незалежного українського шляху реформування зуболікувальної освіти в 1921-1931 рр. на прикладі створення та роботи Харківського одонтологічного факультету, що відзначає своє 105-річчя.

Матеріали та методи дослідження. В основі дослідження лежать історико-архівні документи, мемуари та наукові публікації безпосередніх учасників і організаторів реформи 1920-х років (професорів Ю.М. Гофунга, Г.А. Маслова, Л.А. Білейкіна, М.Г. Гуревича та ін.). Використовувалися методи системного, хронологічного та історико-порівняльного аналізу для зіставлення шляхів розвитку одонтологічної освіти в УРСР та РРФСР.

Результати. Незабаром після революції виникла серйозна розбіжність між московськими та харківськими керівниками одонтологічних кіл. У РРФСР запанувала «ліва» теза: окремі інститути зубних лікарів не були відкриті, а зуболікуванням дозволялося займатися тільки лікарям, які закінчили лікувальний факультет медичного інституту і прослухали короткий курс одонтології (до 2 годин на тиждень). Практика показала неспроможність цієї ідеї: лікарі-медики не бажали обирати своєю спеціальністю важку механічну роботу біля крісла бормащини, а для надання масової зуболікувальної допомоги селу вони були не готові. У результаті, в РРФСР до 1931 року практично ніхто не йшов на цю спеціальність, і за період з 1921 по 1931 рр. кількість фахівців там майже не додалася.

В Україні, навпаки, реформа пішла шляхом створення гранично чіткої системи стоматологічної освіти. Було прийнято рішення про організацію профільних одонтологічних факультетів усередині медичних інститутів. 30 вересня 1921 року вийшла постанова про відкриття одонтологічного факультету в Харківській державній медичній академії (незабаром перейменованій в інститут), що поклало початок планомірній підготовці одонтологічних (стоматологічних) кадрів.

Для студентів-одонтологів було введено 4-річний курс навчання. У навчальному плані перший курс був спільним з медичним факультетом, що забезпечувало широку загальнобіологічну базу (анатомія, біологія, хімія та ін.). З другого курсу починався різкий ухил в одонтологію, що доповнювався загальномедичною пропедевтикою, патологією та хірургією. На старших курсах студенти активно працювали в клініках, приймаючи пацієнтів і

здійснюючи як терапевтичні, так і складні хірургічні маніпуляції в порожнині рота. Таким чином, країна отримувала висококваліфікованих практичних працівників з ґрунтовною академічною підготовкою.

Обговорення. Українська система вищої одонтологічної освіти мала яскраво виражений соціокультурний характер. На одонтологічний факультет прийшли люди з цілком певною ідеологією, які отримували не тільки ремісничі навички, а й лікарську пролетарську етику, здатні нести знання масам. Як підкреслював декан факультету Ю.М. Гофунг, випускники йшли до народу «не тільки як одонтологи, що серйозно розуміють своє завдання, а й як цілком освічені люди, що пройшли в стінах факультету повний курс громадської моралі».

Факультету довелося розвиватися в умовах жорстокої полеміки і постійної боротьби із зарозуміло-зневажливим ставленням з боку московських керівних кіл, які намагалися дискредитувати український досвід. Незважаючи на це, саме життя довело правоту української одонтологічної школи. Перший же випуск одонтологічного факультету Харківського медичного інституту (72 лікарі-одонтологи) дав країні фахівців нової формації, які швидко завоювали довіру пацієнтів і успішно вели санітарно-профілактичну роботу на периферії. За період до 1930 року Україна підготувала 1350 кваліфікованих одонтологів, забезпечивши кадрами державну систему охорони здоров'я.

У підсумку, успіх Харківського одонтологічного факультету призвів до того, що в серпні 1931 року він був виділений у самостійний Харківський стоматологічний інститут. Остаточне визнання української системи на союзному рівні відбулося в 1931 році, коли РНК СРСР прийняла постанову про відкриття стоматологічних інститутів по всій країні за українським зразком.

Висновки. У період 1921-1930 рр. Україна реалізувала незалежний і новаторський шлях реформи зуболікувальної справи, зберігши і перетворивши профільну освіту через створення одонтологічних факультетів у структурі медичних вузів.

105-річчя Харківського одонтологічного факультету знаменує собою найважливіше історичне зрушення: трансформація зуболікування з ізолюваного ремесла в рівноправну медичну науку.

Соціокультурна цінність української реформи полягала у формуванні нового типу фахівця – широко освіченого лікаря-громадського діяча, що володіє глибокою біологічною і медичною базою.

Концепція, закладена ентузіастами Харківського одонтологічного факультету, повністю виправдала себе на практиці і згодом лягла в основу всієї системи стоматологічної освіти СРСР.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В ОБСТАВИНАХ ВІЙНИ

Дмитро ГАПАНЧАК,

здобувач освітнього ступеня магістр зі спеціальності D4 Публічне управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

Науковий керівник: *Ростислав ДУБАС,*
доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

Вступ. В умовах повномасштабної збройної агресії РФ та подальших воєнних дій стратегічні комунікації набули статусу одного з ключових інструментів забезпечення ефективного публічного управління, національної безпеки та суспільної стійкості. Інформаційний простір став важливою складовою сучасного воєнного протистояння, у якому ефективність діяльності органів публічної влади значною мірою визначається їхньою здатністю здійснювати своєчасну комунікацію з громадянами.

Водночас недостатня узгодженість комунікаційних процесів може посилювати вразливість інформаційного простору, що зумовлює необхідність подальшого дослідження сутності стратегічних комунікацій та особливостей їх реалізації органами публічної влади.

Не зважаючи на ряд робіт з даної тематики (О. Акульшин, Д. Дубов, О. Заруба, Л. Компанцева, А. Мойсіяха, Г. Почепцов, Т. Сивак та ін.), сьогодні вона є недостатньо дослідженою проблемою. То ж метою тез є аналіз стратегічних комунікацій органів публічної влади в теперішніх умовах соціально-економічного життя українських громад.

Виклад основного матеріалу. Стратегічні комунікації – це інтегроване, скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави для просування і захисту її інтересів: публічної дипломатії, зв'язків із

громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, інших заходів [4].

Н. Липовська та К. Сахарова чітко вказують, що «...головним фокусом стратегічної комунікації в Україні мають бути її національні інтереси... а скоординована інформація має бути синхронізована з іншими елементами національної влади» [3, С. 184].

Авторки подають таке трактування дефініції «стратегічні комунікації», погоджуючись із відповідним пресрелізом Білого Дому: «Під «стратегічною комунікацією» ми маємо на увазі: (а) синхронізацію слів і дій і те, як вони будуть сприйняті вибраною аудиторією, а також (б) програми та заходи, навмисно спрямовані на спілкування та залучення цільової аудиторії, в тому числі ті, які впроваджуються фахівцями зі зв'язків з громадськістю, громадської дипломатії та інформаційних операцій» [6].

Якщо останній документ зазначає, що стратегічними комунікаціями США є актуальні питання лідерства держави, її військово-політичний та економічний розвиток і наукові досягнення, то актуальними питаннями стратегічних комунікацій сьогодення в Україні є формування інформаційної стійкості держави, забезпечення ефективної взаємодії органів публічної влади із суспільством, протидія інформаційним загрозам і дезінформації, підтримання суспільної довіри, координація міжвідомчої комунікації, міжнародна комунікаційна підтримка України та зміцнення національної єдності в умовах воєнного стану. Цим акцентується увага на функціях держави в сфері управління. Отже, стратегічні комунікації розглядаються як підтримка національних інтересів як на рівні влади, так і синхронізовано місцевими органами законодавчої і виконавчої влади [3, С. 185].

Першим аспектом стратегічних комунікацій територіальних громад в умовах війни є формування та поширення узгоджених із загальнодержавним наративом ключових повідомлень, спрямованих на зміцнення суспільної згуртованості, підтримання довіри до органів місцевого самоврядування та підвищення обізнаності населення щодо безпекових питань. Реалізація цього

напряму забезпечує ефективну взаємодію влади з громадою, сприяє протидії дезінформації та інформаційно-психологічним впливам, а також підсилює стійкість громади до сучасних безпекових викликів. Погодимось із думкою фахівців, що вагому роль відіграють способи «... підвищення розуміння політики Міністерства оборони суспільством та загрозам у воєнній сфері» [4].

А. Левченко привертає увагу, що формування нової інформаційної системи для оперативного інформування громадськості та підтримки зворотного зв'язку відбувається завдяки соціальним мережам, адже «... практично всі ключові суб'єкти публічного управління: міністерства, міські ради, міністри, президент України, керівники різноманітних державних установ, народні депутати та інші представники управлінських структур» активно використовують соціальні мережі, що створює прозорість комунікацій, участь у дискусіях, можливість висловити власну думку, пройти опитування чи голосування [2, С. 745].

В свою чергу це сприяє залученню громадськості для оперативного вирішення проблем, онлайн-доступу до законодавчої інформації, можливості прямих контактів чиновників із громадянами для оперативного вирішення проблем [2, С. 747].

Національний План дій на 2026-2027 роки, який охоплює заходи з відновлення та цифровізації в рамках ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» є тією багатосторонньою міжнародною програмою, що об'єднує зусилля влади та громадськості задля забезпечення прозорості, підзвітності та залучення громадян до управління.

Другим аспектом стратегічних комунікацій територіальних громад в умовах війни є соціальний, який спрямований на підтримання суспільної згуртованості, зміцнення довіри до органів місцевого самоврядування та забезпечення ефективної взаємодії з жителями громади. Його реалізація передбачає своєчасне інформування населення про безпекову ситуацію, соціальні послуги, гуманітарну допомогу, евакуаційні заходи та інші питання життєдіяльності громади. Важливими складовими соціального аспекту є

налагодження двосторонньої комунікації з громадянами, врахування їхніх потреб і запитів, залучення громадськості до ухвалення управлінських рішень та формування соціальної стійкості громади в умовах воєнних викликів.

Третім аспектом стратегічних комунікацій територіальних громад в умовах війни є економічний, який спрямований на забезпечення економічної стійкості громади, підтримку місцевого бізнесу та збереження інвестиційної привабливості території. Його реалізація передбачає своєчасне інформування суб'єктів господарювання та населення про економічні програми, механізми державної підтримки, можливості релокації підприємств, відновлення інфраструктури й залучення інвестиційних ресурсів. Ефективна комунікація у цій сфері забезпечує прозорість управлінських процесів, підвищує довіру до органів місцевого самоврядування, активізує взаємодію з бізнесом і громадськістю та створює передумови для сталого соціально-економічного розвитку й повоєнного відновлення територіальної громади.

Наступним аспектом стратегічних комунікацій територіальних громад в умовах війни є інформаційний, який охоплює інформаційне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, взаємодію із засобами масової інформації та цифрову безпеку комунікаційного простору громади. Його реалізація передбачає своєчасне, достовірне й скоординоване інформування населення, формування ефективної медіакомунікації, протидію дезінформації та інформаційно-психологічним впливам, а також забезпечення кібербезпеки офіційних інформаційних ресурсів і цифрової інфраструктури громади. Комплексне поєднання інформаційних, медійних і кібербезпекових заходів сприяє підвищенню інформаційної стійкості територіальної громади, зміцненню довіри до органів місцевого самоврядування та забезпеченню безперервності комунікацій в умовах воєнного стану.

Дійсно, упродовж останніх років «... спостерігається зростання інтересу до вдосконалення інформаційних систем органів публічної влади» задля значного покращання якості надання адміністративних послуг, ... перенесення значної частки адміністративних послуг в онлайн-режим, що надаються

через Єдиний державний портал адміністративних послуг – Портал електронних сервісів Мінекономіки та портал державних послуг iGov.org.ua, де доступна понад 421 онлайн-послуга, пов'язаних із персональними даними, сім'єю, внутрішньо переміщеними особами, транспортом, місцем проживання, соціальним захистом, нерухомістю тощо» [1, С. 294].

Не менш важливою складовою стратегічних комунікацій є діяльність онлайн-медіа, спрямована на оперативне, достовірне та безперервне інформування громадськості про внутрішньополітичні, безпекові й міжнародні процеси, що сприяє формуванню об'єктивного інформаційного середовища та зміцненню суспільної довіри.

Викладене вище дозволить погодитися із висновками Т. Ярошевець про те, що цілями стратегічних комунікацій є «... інформування населення, підтримка державної політики, протидія дезінформації, формування довіри до влади», а під самими стратегічними комунікаціями органів публічної влади доцільно розуміти «... сукупність цілеспрямованих і скоординованих дій, механізмів, процесів і інструментів, які використовуються органами державної влади для управління інформаційними потоками та забезпечення узгодженого й ефективного спілкування з громадськістю, медіа, міжнародними партнерами та іншими зацікавленими сторонами» [5, С. 419].

Висновки. Отже, стратегічні комунікації в умовах війни є важливим інструментом забезпечення ефективного публічного управління, суспільної стійкості та інформаційної безпеки. Їх результативність залежить від узгодженості комунікаційної діяльності органів місцевого самоврядування із загальнодержавною політикою, своєчасності інформування та конструктивної взаємодії з громадськістю. Реалізація стратегічних комунікацій сприяє формуванню суспільної довіри й підтриманню легітимності публічної влади, що є необхідною умовою функціонування держави в умовах воєнних викликів.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вдосконалення механізмів стратегічних комунікацій територіальних громад в умовах воєнних

і післявоєнних викликів. Науковий інтерес становить розроблення моделей оцінювання їх ефективності та адаптація сучасних цифрових комунікаційних технологій до практики публічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коцюба К. Взаємодія органів публічної влади та інформаційних систем органів публічної влади в контексті надання адміністративних послуг населенню. *Науковий вісник: Державне управління*. 2023. № 2 (14). С. 279-309. URL: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2\(14\)-279-309](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2(14)-279-309) (дата звернення: 11.03.2026).
2. Левченко А. Соціальні мережі як засіб комунікації органів публічної влади. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 2(10). С. 742-752. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2\(10\)-742-752](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2(10)-742-752) (дата звернення: 01.04.2026).
3. Липовська Н., Сахарова К. Стратегічні комунікації в умовах війни: публічноуправлінський аспект. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2024. № 6 (48). С. 181-192. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-6\(48\)-181-192](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-6(48)-181-192) (дата звернення: 15.03.2026).
4. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України від 22.11.2017 № 612. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text> (дата звернення: 20.02.2026).
5. Ярошовець Т. Система стратегічних комунікацій в органах державної влади. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2024. № 9(51). С. 412-420. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-9\(51\)-412-420](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-9(51)-412-420) (дата звернення: 17.04.2026).
6. White House Strategic Communications Report to Congress, Released March 17, 2010.

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Іван ПОЛЮХОВИЧ,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі спеціальності 231 Соціальна робота, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Людмила ЮРЧУК,*
кандидат історичних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Вступ. Сьогодні соціальна робота в Україні набуває стратегічного статусу. В умовах повномасштабної агресії навантаження на цю галузь зросло експоненціально, оскільки війна сформувала безпрецедентні виклики для суспільної стабільності. Водночас розвиток сфери відбувається у складних обставинах: застаріла нормативна база не завжди встигає за вимогами часу, бракує фахівців, здатних впроваджувати інноваційні підходи, а механізми надання послуг часто залишаються надміру бюрократизованими. Крім того, чинна система фінансування соціальних установ здебільшого орієнтована на утримання мережі, а не на досягнення конкретних показників допомоги.

Як підкреслює дослідник М. Корнієнко, події 24 лютого 2022 року стали точкою неповернення для українського соціуму. Збройна агресія РФ докорінно змінила всі аспекти життєдіяльності країни. Прикметно, що на фоні тотального ігнорування ворогом міжнародних правових норм, територіальної цілісності та засад гуманітарного права, Україна залишається вірною демократичним цінностям, продовжуючи виконувати свої міжнародні та внутрішні соціальні зобов'язання [1, С. 28].

Ефективність державної соціальної стратегії визначається комплексом індикаторів, серед яких ключовими є якість життя, доступність освіти, стан охорони здоров'я та рівень суспільної злагоди. Для реалізації цих завдань

розробляється відповідна стратегія – цільовий план дій, адаптований до конкретних викликів певного історичного періоду. У межах демократичного устрою, де існує ідеологічне різноманіття, формування соціальних пріоритетів відбувається через взаємодію різних суб'єктів. Це зумовлює варіативність підходів та стратегічних програм, кожна з яких є відображенням певної моделі суспільного розвитку [8].

Фундаментом сучасної соціальної політики виступає обов'язок держави створювати такі правові та економічні умови, що дозволяють громадянам реалізовувати свій потенціал, вільно обирати професійний шлях та нести персональну відповідальність за якість власного життя. Ефективна модель взаємодії передбачає солідарну відповідальність держави та суспільства. В кризові періоди соціальні заходи мають корелювати з економічними можливостями країни, підтримуючи стабільність виробництва та гарантуючи дотримання базових соціальних стандартів [9, с. 77].

Вектор подальшого реформування галузі чітко окреслено у Плані дій Ради Європи «Стійкість, відновлення та відбудова» (2023-2026 рр.). Документ фокусується на трансформації соціальної моделі з особливою увагою до потреб ВПО та категорій, що найбільше постраждали від бойових дій. Пріоритетними напрямками визначено: модернізацію системи соціального страхування згідно з європейськими стандартами та Соціальною хартією; забезпечення безбар'єрності відповідно до Національної стратегії до 2030 року; розробку дієвих інструментів подолання бідності та інклюзію людей з інвалідністю, зокрема через розширення їхнього доступу до ринку праці [4].

Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року та моніторингу відповідних планів дій в рамках цієї стратегії; надання експертної підтримки для розробки політики та стратегії подолання бідності в Україні та зміцнення спроможності національних та місцевих органів влади для впровадження наявної політики; надання допомоги в частині оновлення політики соціальної інтеграції та участі в житті суспільства осіб з обмеженими можливостями та реалізації оновленої

політики в галузі зайнятості осіб з обмеженими можливостями для поліпшення доступу до ринку праці для таких осіб відповідно до стандартів Європейської соціальної хартії та ін. [12].

Попри виклики воєнного стану, український Уряд продемонстрував високу адаптивність, запустивши низку цифрових сервісів та програм підтримки. Платформи та ініціативи на кшталт «єПідтримка», «єДопомога», «єРобота», а також житлові програми «єОселя» та «єВідновлення» стали відповіддю на актуальні потреби населення [13, с. 13]. Швидке впровадження цих інструментів підтверджує здатність держави оперативно реагувати на кризу, забезпечуючи громадян роботою, житлом та компенсаційними механізмами за втрачене майно.

Висновки. Сучасна система соціального захисту в Україні перебуває у стані глибокої трансформації, спричиненої викликами війни. Попри застарілу бюрократичну спадщину, держава демонструє перехід до нової моделі соціальної політики, що базується на принципах цифровізації («єДопомога», «єВідновлення»), адресності та європейських стандартах стійкості. Ключовим вектором подальшого розвитку залишається не просто пасивна виплата допомоги, а створення умов для самореалізації особистості та повного відновлення соціальних прав громадян, які постраждали від агресії, що повністю відповідає стратегічному курсу на євроінтеграцію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнієнко М.В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 27-31.
2. Ільчук Л.І. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. 2022 <http://ipzn.org.ua/svitovyy-dosvidmodelejsotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannyav-ukrayini/> (дата звернення: 10.04.2026)
3. Смагло О.В. Соціальна політика: реалії та перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 38-2. С. 70-73.
4. План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова», затверджено Комітетом міністрів Ради Європи 14 грудня 2022 (CM/Del/Dec(2022)1452/2.4) URL: <https://rm.coe.int/action-planukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282> (дата звернення: 13.02.2026)
5. Бетлій О. Соціальна політика в Україні у воєнний час : 2022-2023 роки. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ, липень 2023. 27 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ З СІМ'ЯМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Руслан МАР'ЯН,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 231 Соціальна робота,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Людмила ЮРЧУК,*
кандидат історичних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Організація партнерської взаємодії з сім'ями внутрішньо переміщених осіб в Україні у сучасних умовах постає як важливий напрям соціальної політики та практики, що спрямований на забезпечення їхньої інтеграції, адаптації та соціальної стабільності. Концептуальні підходи до цього процесу формуються на основі принципів системності, міжсекторальної співпраці, особистісної орієнтації та комунікативної відкритості.

Системний підхід передбачає розгляд партнерської взаємодії як інтегрованої частини соціальної сфери, де державні інституції, органи місцевого самоврядування, освітні та медичні заклади, а також громадські організації спільно реалізують програми підтримки. Прикладом є державні програми Міністерства соціальної політики України, спрямовані на забезпечення житлом, соціальними виплатами та правовим захистом внутрішньо переміщених осіб.

Особистісно-орієнтований підхід акцентує увагу на врахуванні індивідуальних потреб сімей, їхніх життєвих стратегій та ресурсів. У цьому контексті важливу роль відіграють громадські ініціативи та благодійні фонди, які реалізують програми соціальної підтримки, соціальної адаптації та освітніх курсів для дорослих і дітей.

Соціально-комунікативний підхід спрямований на розвиток ефективних

каналів комунікації між усіма учасниками соціальної взаємодії. Його практична реалізація простежується у діяльності освітніх закладів, які впроваджують інтеграційні програми для дітей із сімей ВПО, забезпечуючи їхню адаптацію у нових громадах та створюючи умови для міжкультурного діалогу.

Партнерсько-мережевий підхід передбачає формування горизонтальних зв'язків між різними секторами соціальної сфери. Прикладом є міжсекторальні партнерства між органами місцевого самоврядування, медичними закладами та громадськими організаціями, які створюють комплексні моделі підтримки сімей ВПО, поєднуючи соціальні, освітні та медичні послуги.

Концептуальні засади організації партнерської взаємодії з сім'ями внутрішньо переміщених осіб визначаються як багаторівнева система, що поєднує інституційні, комунікативні та особистісні ресурси. Її ефективність залежить від здатності соціальної сфери забезпечувати інтеграцію, профілактику соціальних ризиків та формування сприятливого середовища для адаптації й розвитку сімей у нових соціокультурних умовах.

У сучасному глобалізованому світі, як наголошують дослідники Ю.Сахарук, Т. Семигіна, Н. Гусак, С. Трухан, повсякденне життя людини дедалі частіше постає як простір зустрічі та діалогу різних конфесій, культурних традицій і ціннісних систем [1, 2].

Цей процес є невід'ємною складовою глобалізаційних трансформацій, що сприяють розширенню міжособистісних та міжкультурних контактів. Водночас інтенсифікація таких контактів ускладнює завдання їх гармонізації та гуманізації, що потребує розробки нових концептуальних та практичних підходів.

Особливої актуальності ці процеси набувають у контексті сучасних подій в Україні, де гібридна війна трансформувалася у відкритий воєнний конфлікт. У таких умовах виникає нагальна потреба у створенні дієвих механізмів соціальної підтримки. Зокрема, надання невідкладної допомоги, оперативне реагування на кризові ситуації, спрямоване на збереження життя

та здоров'я постраждалих; психологічна та соціальна підтримка родин, які зазнали втрат або перебувають у стані тривалої невизначеності; просвітницька діяльність як формування культури діалогу, розвиток навичок міжкультурної комунікації та підвищення рівня соціальної згуртованості.

Водночас вітчизняні дослідники Т. Алексєєнко, Л. Гончар Т. Куниця, Д. Бибик акцентують увагу на значущості індивідуального виміру партнерської соціальної взаємодії. Вони підкреслюють, що кожна особистість є унікальною за своєю природою, володіє власною системою цінностей і, відповідно, формує індивідуальне ставлення до будь-якої життєвої ситуації, зокрема конфліктної. Таке ставлення визначається сукупністю особистих поглядів, установок та набутого життєвого досвіду, що зумовлює специфіку поведінки та реакцій індивіда у процесі соціальної взаємодії [3].

Важливий аспект у цьому контексті підкреслює Т. Титаренко, зазначаючи, що психологічний добробут, який розуміється як процес особистісного зростання, продуктивності та самореалізації, значною мірою детермінується впливом навколишнього середовища та різноманітних життєвих контекстів. Саме вони визначають можливості людини реалізовувати власний потенціал. У такому розумінні добробут постає не лише як соціально-психологічна категорія, але й як чинник, що безпосередньо впливає на стан здоров'я особистості [4].

Це положення є надзвичайно важливим для теми нашого дослідження, оскільки соціально-психологічний ракурс аналізу виявляється найбільш адекватним для розуміння та організації партнерської взаємодії як складової системи соціальної сфери. У межах даного дослідження поняття «партнерська взаємодія» розглядається як багатовимірне та комплексне явище, що перебуває у тісному взаємозв'язку з такими категоріями, як «взаємодія» та «соціальна взаємодія», «допомога» та «підтримка», а також «партнерство» та «самодопомога».

Висновок. Організація партнерської взаємодії з сім'ями ВПО є базовим механізмом співробітництва, адже саме через неї реалізуються процеси

комунікації, координації та співпраці між індивідами та групами. Найважливішим її компонентом виступає передбачуваність взаємних очікувань, що фактично означає досягнення взаєморозуміння між суб'єктами взаємодії. Саме взаєморозуміння забезпечує стабільність соціальних процесів та створює умови для ефективної кооперації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сахарук Ю. П. Сучасні підходи до соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах воєнного стану. *Публічне управління та соціальна робота. Public Administration and Social Work*, №2, 2024. С. 72-79. [URL:https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc](https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc) (дата звернення: 15.03.2026)
2. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Соціальна політика. Український соціум*. Київ, 2015. №2 (53). С. 65-72.
3. Алексєєнко Т. Ф., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю., Бибик Д. Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки: монографія / за ред. Т. Ф. Алексєєнко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.
4. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності : монографія /за ред. Т. М. Титаренко. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. К. : Міленіум, 2014. 206 с.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНІХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вадим КРАСЬКО,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 231 Соціальна робота,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Ольга ГАЛИЦЬКА,*
старший викладач кафедри психології,
соціальної роботи та гуманітарних дисциплін,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Вступ. Соціальний захист прав та законних інтересів неповнолітніх є одним із ключових напрямів державної соціальної політики. В сучасних умовах, що характеризуються соціально-економічною нестабільністю, міграційними процесами та наслідками воєнних дій, проблема забезпечення прав дітей набуває особливої актуальності [1].

Неповнолітні належать до найбільш уразливих категорій населення та потребують особливого захисту з боку держави та суспільства. Основними нормативно-правовими засадами забезпечення їх прав є Конституція України, Конвенція ООН про права дитини, а також національне законодавство у сфері охорони дитинства. Важливу роль у реалізації цих прав відіграють соціальні служби, органи опіки та піклування, освітні та медичні установи [2].

Особливого значення набуває діяльність соціального працівника, який здійснює оцінку потреб дитини, організовує соціальний супровід та сприяє захисту її прав у різних життєвих ситуаціях. До основних напрямів роботи належать профілактика соціального сирітства, захист дітей від насильства, підтримка дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також сприяння їх соціалізації та інтеграції в суспільство.

У сучасних умовах особливої уваги потребують діти, які постраждали внаслідок воєнних дій, внутрішньо переміщені особи та діти з сімей, що опинилися у кризових ситуаціях. Це вимагає впровадження нових підходів до

соціальної роботи, зокрема використання міждисциплінарної взаємодії та індивідуалізованого підходу до кожної дитини.

Особлива категорія – це діти, які постраждали внаслідок воєнних дій, зокрема діти із сімей військовослужбовців, що належать до категорій сімей загиблих, безвісти зниклих, поранених або тих, які стали особами з інвалідністю. Зазначена категорія дітей перебуває у обставинах, що супроводжуються глибокими психологічними переживаннями, втратою почуття безпеки, емоційною нестабільністю та соціальною дезадаптацією.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Конституції України, Конвенції ООН про права дитини, Законів України «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», діти зазначених категорій мають право на особливий державний захист. Зокрема, вони мають право на соціальне забезпечення та пільги, медичне обслуговування, психологічну допомогу, безоплатну освіту, першочергове забезпечення місцями у закладах освіти та оздоровлення, а також на отримання статусу, що гарантує додаткові соціальні гарантії [3].

Право на освіту гарантує доступ до безоплатної та якісної навчальної діяльності, адаптованої до потреб дітей, що пережили травму або втратили батьків. Держава та соціальні служби мають створювати умови для продовження навчання, організовувати дистанційні або спеціалізовані програми підтримки, забезпечувати психологічний супровід у процесі освіти.

Право на відпочинок передбачає можливість для дітей проводити вільний час у безпечному середовищі, брати участь у оздоровчих заходах, культурних та спортивних активностях, що сприяють соціальній адаптації. Для дітей військовослужбовців та постраждалих унаслідок війни важливо створювати спеціальні програми оздоровлення та реабілітації, які враховують їхні психологічні та фізичні потреби [4].

Комплексне забезпечення права на освіту та відпочинок є невід'ємною частиною системи соціального захисту та сприяє всебічному розвитку дітей, їх інтеграції в суспільство та подоланню наслідків травматичного досвіду.

Важливим аспектом соціального захисту прав і інтересів неповнолітніх є забезпечення їх безпечного та підтримуючого сімейного середовища, що передбачено Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 року «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю». Це Положення визначає порядок прийому дітей у сім'ї, нагляд та підтримку прийомних батьків, а також гарантує реалізацію прав дітей на виховання, освіту, медичне обслуговування та всебічний розвиток. Таким чином, державні механізми спрямовані на захист законних інтересів неповнолітніх і створення умов для їх гармонійного розвитку [5].

Соціальний захист таких дітей передбачає не лише матеріальну підтримку, але й комплексну психосоціальну допомогу, спрямовану на подолання наслідків травматичного досвіду. Це вимагає впровадження сучасних підходів до соціальної роботи, зокрема використання травма-інформованих практик, індивідуального підходу та міждисциплінарної взаємодії фахівців [6].

Особливе значення має забезпечення права кожної дитини на захист від усіх форм насильства, збереження сімейного оточення або його заміщення у разі втрати батьків, а також на отримання своєчасної та достовірної інформації щодо значущих для неї сімейних обставин. У разі виникнення складних життєвих ситуацій, зокрема втрати одного чи обох батьків, їх зникнення безвісти або втрати працездатності, держава гарантує соціальний захист дитини та сім'ї, що передбачає надання матеріальної допомоги, пенсійного забезпечення та інших видів соціальної підтримки [7].

Висновок. Таким чином, забезпечення прав і законних інтересів дітей, зокрема дітей військовослужбовців та тих, хто постраждав унаслідок військових дій, є ключовим напрямом державної політики та соціальної роботи в сучасних умовах. Ефективний соціальний захист можливий лише за умови системного підходу, що передбачає комплексну взаємодію державних інституцій, соціальних служб, освітніх та медичних установ, а також активну участь громадянського суспільства. Постійне вдосконалення професійної

підготовки соціальних працівників і психологів є критично необхідним для того, щоб надавати своєчасну та ефективну допомогу дітям, які втратили батьків, стали внутрішньо переміщеними, або чий сім'ї опинилися у складних життєвих обставинах через військові конфлікти.

Інтегрований підхід дозволяє не лише гарантувати базові права та соціальні гарантії, а й створити умови для відновлення емоційного благополуччя, соціальної адаптації та повноцінного розвитку дітей. Урахування психологічних, соціальних та правових аспектів їхнього захисту стає особливо актуальним під час воєнного стану, коли загострюються ризики травматизації та соціальної маргіналізації неповнолітніх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діхтієвський П. *Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України в аспекті забезпечення прав свободи людини і громадянина в умовах збройних конфліктів в Україні*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2024.
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 12.03.2026).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20> (дата звернення: 28.02.2026).
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF> (дата звернення: 28.02.2026).
5. Про затвердження Положення прийомну сім'ю типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF> (дата звернення: 14.03.2026).
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 20.04.2026).
7. Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану: Лист Міністерства освіти і науки України від 07 березня 2022 р. № 1/3378-22. URL: <https://lnk.ua/mr0AsIdwG> (дата звернення: 22.03.2026).

СПЕЦИФІКА ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ

Олександр МІНЧУК,

здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 231 Соціальна робота,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Інна ДЕНИЩУК,*

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Вступ. В умовах складної соціально-економічної та політичної ситуації, все більше українських сімей потребує допомоги та підтримки від держави. Більше того, варто відзначити, що у сучасній постмодерністській епосі інститут сімейних відносин зазнає кризових явищ, таких як зниження статусу традиційного шлюбу, менша виховна роль сім'ї, зростання кількості розлучень, фінансові труднощі, безробіття, а також низька народжуваність. Тому забезпечення соціальної безпеки та підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, є одним із ключових пріоритетів соціальної політики та важливим чинником успішного розвитку України.

Мета дослідження – теоретично дослідити та проаналізувати процес соціального супроводу осіб, що перебувають у складних життєвих ситуаціях, а також оцінити ефективність даної роботи соціального працівника.

Виклад основного матеріалу. Соціальна робота має за мету вирішення проблем, які ускладнюють повсякденне життя сімей або осіб та спрямована на надання підтримки в подоланні соціальних, фізичних, психологічних, інтелектуальних та інших недоліків, що виникають. Усі складнощі, що виникають, повинні бути усунені завдяки соціальній роботі, що спрямована на інтеграцію українців в суспільство. Соціальна робота як конкретна форма допомоги людям (зокрема, у випадку осіб, що потрапили в складні життєві

обставини) від суспільства має на меті задоволення їхніх основних потреб та надання підтримки у вирішенні життєвих проблем.

Українські вчені, такі як О. Афенкіна, М. Білінська, Ю. Бондаренко, В. Лактінов та інші, досліджували теоретичні та методологічні аспекти соціального захисту населення та його механізми. Наукові дослідження, проведені Г. Кучер, М. Любецькою, М. Соляник, І. Трубавіною, Н. Романовою та іншими, зосереджені на проблемах соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах [3, С. 99].

Термін «соціальний супровід» вперше в Україні було впроваджено у 1998 році під час проведення соціального експерименту зі створенням інституту прийомної сім'ї. На сьогодні технологія психосоціальної підтримки, як форма надання соціальних послуг окремим клієнтам і сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах, знайшла широке використання у практиці діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Багато науковців мають різний погляд на поняття соціальної роботи та її діяльність. У праці Г. Михайлишин [4, С. 87] описано, що «мета соціальної роботи полягає в удосконаленні суб'єктивної ролі людей у всіх аспектах життя суспільства під час розвитку особистості, сім'ї, соціальних груп та спільнот у суспільстві. Він вважає, що ціль соціальної роботи полягає у регулюванні правових та економічних відносин людини з суспільством, наданні допомоги та підтримки для подолання проблем, що виникають, і забезпеченні самоствердження та повноцінного життя».

Соціальний супровід як частина комплексної соціальної підтримки надається окремим клієнтам та їх сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах. Цей вид підтримки забезпечується спеціалістами районних та міських центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, а також спеціалізованими закладами. Складна життєва ситуація визначається як ситуація, яка сприймається особою як складна особисто для неї або яка об'єктивно порушує його звичайну життєдіяльність (наприклад, інвалідність, сирітство, безробіття тощо).

Поняття «складні життєві обставини» є загальним і має міждисциплінарний характер, активно використовується у сфері соціальної роботи, соціології, психології, медицини та права. Його суть полягає у включенні широкого спектру ситуацій, які негативно впливають на особисту самодостатність у задоволенні основних потреб, повноцінне виконання соціальних ролей та адаптацію до соціального середовища. У галузі соціальної роботи поняття СЖО є ключовим для ідентифікації осіб, які потребують цільової допомоги та підтримки.

Надання соціальних послуг є ключовим фактором для забезпечення добробуту сімей, суспільства та прогресу країни. Ефективне виконання соціальних програм для різних категорій людей, що опинилися в складних життєвих обставинах, є одним з основних напрямків у модернізації системи соціальної роботи. Важливо, що українська система надання соціальних послуг розвивалася в складних умовах. За короткий період історії старі методи соціальної підтримки перетворилися на комплексну систему, спрямовану на задоволення потреб найвразливіших груп населення.

Одна з найпоширеніших класифікацій визначає категорії складних життєвих обставин за їхнім походженням. Ця класифікація включає наступні групи:

1. Соціальні обставини, до яких відносяться такі явища, як безробіття, соціальна ізоляція, конфлікти в родині, насильство в сім'ї та дискримінація за різними ознаками.
2. Економічні обставини, які включають бідність, втрату житла, борги та неспроможність задовольнити базові матеріальні потреби.
3. Психологічні обставини, такі як втрата близьких людей, тривожні стани, депресії, кризи самоідентифікації та інші форми психоемоційних розладів.
4. Медичні обставини, які включають тяжкі або хронічні захворювання, інвалідність та залежність від психоактивних речовин.

5. Правові обставини, які включають конфлікти з законом, статус біженця або внутрішньо переміщеної особи, наявність судимостей та сирітство [1, С. 25].

Особи, що потрапляють у складні життєві обставини, піддаються соціальним ризикам. У широкому розумінні соціальні ризики – це всі несподівані або очікувані, небажані або бажані обставини, які виникають у житті людини через суспільне середовище. Для ефективної роботи з людьми у складних життєвих ситуаціях необхідно не лише застосовувати традиційні форми і методи, але й постійно шукати інноваційні підходи. Індивідуальна спрямованість на кожну особу з урахуванням її унікальних потреб і ресурсів є ключовим фактором успіху. Сучасна соціальна робота пропонує широкий спектр методів від традиційних, таких як соціальна опіка та патронаж, до інноваційних, наприклад, арт-терапія, казкотерапія та соціальні тренінги. Комбінування різних методів дозволяє створити індивідуальну програму підтримки для кожної людини та сім'ї.

Соціальні послуги, як форма соціального захисту осіб (сімей) в Україні, не використовуються ефективно та якісно через недоліки в законодавстві, яке не чітко визначає зміст, обсяг, показники якості, умови та порядок надання кожної послуги з передбачених Законом України «Про соціальні послуги» [2]. Ця неоднозначність особливо важлива для тих соціальних послуг, які можуть здатися зрозумілими для клієнтів, але важко самостійно реалізувати або визначити, які конкретно вимагати від надавачів цих послуг на практиці.

Основними організаційними структурами, які працюють безпосередньо з сім'ями та особами, що потрапили у складні життєві ситуації, є центри соціальної допомоги. Вони відповідають за виявлення осіб та проведення оцінки їх потреб, надання соціальних послуг (консультації, соціальний супровід, матеріальна допомога), організацію реабілітаційних заходів для учасників та сімей і співпрацю з іншими державними та недержавними організаціями.

Пріоритетним напрямком роботи центрів надання соціальної допомоги

є забезпечення виконання державних та міських програм щодо співпраці з сім'ями та особами, які опинились у складних життєвих ситуаціях. Це включає надання соціальних послуг сім'ям з дітьми, які потрапили в складні обставини, підтримку прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та опікунів, а також проведення профілактичної та освітньо-інформаційної роботи з метою формування здорового способу життя, запобігання правопорушенням та виховання позитивної поведінки, зокрема серед груп ризику. Також важливим є соціальний супровід осіб у конфлікті з законом, а також контроль за цільовим використанням коштів при народженні дитини та надання соціальних послуг жертвам домашнього насилля та жорстокого поводження.

В центрах надання соціальних послуг розробляються та впроваджуються спеціальні соціальні ініціативи та проекти, які спрямовані на підтримку сімей та осіб у складних життєвих ситуаціях. Такі програми включають:

- ініціативи для підтримки материнства та дитинства;
- соціальні проекти для реабілітації осіб, що стали жертвами насильства;
- програми навчання та професійної адаптації на ринок праці;
- послуги психологічної допомоги та консультування [5, С. 309].

Діяльність відділення спрямована на надання допомоги у веденні побуту, підтримання життєвих функцій та соціальної активності людей похилого віку, пенсіонерів, осіб з інвалідністю та громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують допомоги інших осіб. Соціальні служби діють з урахуванням принципів індивідуального підходу, доступності та відкритості, а також враховують добровільний вибір отримання чи відмови від надання соціальних послуг.

Фахівці з соціальної роботи при наданні послуги соціального супроводу зосереджені на наступних завданнях:

- раннє виявлення, документування та підтримка сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах;

- проведення інформаційно-просвітницької роботи для сприяння усвідомленому та відповідальному батьківству
- організація інформаційно-просвітницької діяльності для створення прийомних та патронатних сімей і забезпечення їх соціальної підтримки;
- надання послуг та соціальна підтримка сім'ям у складних життєвих обставинах;
- проведення інформаційно-просвітницьких і профілактичних заходів у дитячому та молодіжному середовищі.

Надання підтримки особам (сім'ям), які потрапили у складні життєві обставини, та допомога їм подолати ці труднощі, у сучасних умовах є важливою частиною системи державного регулювання соціальних процесів. Основою для отримання соціальних послуг є направлення особи або сім'ї на отримання цих послуг, яке видається на основі рішення відділу соціального захисту населення селищної ради. Також враховуються результати оцінки потреб особи або сім'ї у соціальних послугах.

Таким чином, реалізація послуги соціального супроводу осіб, які перебувають в складних життєвих ситуаціях, є надзвичайно важливим аспектом підтримки та допомоги людям. Вона дозволяє забезпечити необхідну емоційну підтримку, практичну допомогу, покращити якість життя, забезпечуючи особам необхідні ресурси, навички та підтримку для подолання труднощів. Ефективне здійснення соціального супроводу відображає гуманітарне ставлення до людей у важких ситуаціях та сприяє їхньому успішному виходу з кризових ситуацій.

Висновки. Отже, соціальний супровід для осіб у складних життєвих обставинах – це форма соціальної допомоги, яка включає в себе комплекс заходів для підтримки сприятливих умов для сімейного функціонування, забезпечення їх здатності до розвитку та самостійному подоланні психологічних та соціально-економічних аспектів. Специфіка здійснення послуги соціального супроводу для осіб у складних життєвих ситуаціях

полягає у наданні допомоги різним членам суспільства у їх потребах та відбувається завдяки високому професіоналізму працівників. Напрацювання фахівців таких центрів сприяє покращенню якості життя соціально вразливих груп населення, допомагає вирішувати соціальні проблеми і підтримує їх у самостійному функціонуванні. Робота соціальної служби здійснюється, зокрема, через підтримку та захист прав людини, зменшення відсотку викрадень та злочинів, а також забезпечення комфортних умов для всіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батарейна І. Надання соціальних послуг сім'ям, які опинились в складних життєвих обставинах. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2024. № 2 (33). С. 23-29.
2. Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII. Редакція від 07.02.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 05.04.2026).
3. Захарченко А. О. Соціальний супровід сімей, які опинились у складних життєвих обставинах. С. 99-101. URL: <https://ir.stu.cn.ua/server/api/core/bitstreams/14fc41cc-28fc-4ee4-94cd-ead89ea999ce/content> (дата звернення 22.03.2026).
4. Михайлишин Г. Соціальний супровід сімей з дітьми, які постраждали в період воєнного стану на території України. *Viae Educationis*. 2022. № 1 (2). С. 85-94.
5. Шпих Н. Методичні основи соціальної підтримки сімей, які опинились у складних життєвих обставинах. *Теоретичні та методичні проблеми виховання дітей та молоді*. 2023. № 27 (2). С. 307-317.

ПРАВА ЧОЛОВІКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ

Вадим НІКОЛАЄВ,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Тамара КОЛОСОК,*
старший викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Введення в Україні воєнного стану, відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», спричинило суттєві зміни у сфері реалізації прав людини [2; 4].

В таких умовах постає питання дотримання принципів, визначених Конституцією України, зокрема статтею 3, де наголошено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1].

Попри складну безпекову ситуацію, держава має забезпечити дотримання основних прав і свобод навіть за умов воєнного стану.

Актуальність теми зумовлена триваючим воєнним станом в Україні, який суттєво впливає на реалізацію прав і свобод громадян, зокрема чоловіків призовного віку. У період масштабної мобілізації та зростаючого військового навантаження саме чоловіки опиняються в ситуації підвищених соціальних, правових та психологічних ризиків. Обмеження свободи пересування, зміни в трудових гарантіях, необхідність служби в умовах бойових дій та зростання потреби у психологічній підтримці ставлять перед державою нові виклики щодо забезпечення балансу між національною безпекою та правами людини.

Метою дослідження є огляд соціально-правових та психологічних аспектів реалізації прав чоловіків в умовах воєнного стану в Україні та визначення шляхів удосконалення механізмів їхнього захисту. Дослідження спрямоване на виявлення основних проблем, що виникають у сфері мобілізації, трудових відносин, соціальних гарантій і психологічної підтримки, та формування рекомендацій щодо забезпечення балансу між інтересами національної безпеки і дотриманням прав громадян.

Соціально-правові аспекти обмеження прав чоловіків. Відповідно до статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», можуть тимчасово обмежуватися деякі конституційні права і свободи громадян, у тому числі свобода пересування, вибір місця проживання та право виїзду за межі країни [4].

Найбільшого впливу ці обмеження зазнають чоловіки призовного віку (18–60 років), які підлягають військовому обліку. Так, стаття 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачає обов'язок громадян з'являтися до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки для уточнення облікових даних або призову на службу [3].

Попри це, держава гарантує соціальний захист мобілізованих осіб. Згідно із статтею 119 Кодексу законів про працю України, за працівниками, призваними на військову службу, зберігається місце роботи і середній заробіток. Однак практика свідчить, що ці гарантії не завжди виконуються належним чином, що викликає численні звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Гендерний баланс і соціальна справедливість У дослідженнях українських соціологів наголошується, що під час війни у суспільстві посилюється «гендерна асиметрія відповідальності», коли чоловіки сприймаються насамперед як воїни, а не як громадяни з повним обсягом прав, що певною мірою суперечить статті 24 Конституції України, де зазначено: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками статі» [1].

В той же час, об'єктивною реальністю є нерівномірний перерозподіл навантаження серед чоловіків та жінок. Як зазначає О. Кадацька та ін. «... вони опиняються в різних соціальних та життєвих обставинах і виконують неоднакові функції в забезпеченні виживання сім'ї» [5, С. 1612-1613].

Дійсно, жінки здебільшого беруть відповідальність за дітей, родину, побут, маючи при цьому підвищений рівень хронічного стресу, емоційного виснаження та потребу підтримки. Водночас чоловіки мають соціальні ролі захисника та годувальника, які тісно пов'язані з почуттями безпеки та психологічного напруження та гендерними реакціями агресії, уникання, типово чоловічої поведінки – раціоналізації, дистанціювання, ризикованої поведінки. Для частини чоловіків може бути притаманний внутрішній конфлікт у випадку власної невідповідності до соціального стереотипа «воїна». Таким чином за типом гендерної реакції здебільшого жінки емоційно, а чоловіки – поведінково спрямовані [5, С. 1613-1616].

Психологічні наслідки воєнного стану для чоловіків. Як зазначає Ю. Підлісний: «Кваліфікованої психологічної допомоги потребує від 40 до 80% військовослужбовців, які беруть участь у воєнних діях. Крім того, близько 25% особового складу, який повернувся з епіцентру бойових дій, потрібен комплекс реабілітаційних заходів, щоб уникнути постстресових синдромів» [6, С. 1329-1330].

Поширеними є прояви посттравматичного стресового розладу, тривожності, агресії, апатії. Українські психологи підкреслюють, що суспільство повинно змінити ставлення до емоційного стану чоловіків, адже визнання слабкості не є проявом слабкої волі – це прояв сили, що дозволяє людині відновитися. Відтак, необхідно створювати державні програми соціальної та психологічної реінтеграції ветеранів, розвивати центри підтримки чоловіків, які повертаються з фронту або втратили роботу через мобілізацію.

Шляхи забезпечення прав і підтримки чоловіків. Для поліпшення ситуації варто реалізувати такі кроки:

- внести зміни до законодавства щодо розширення гарантій соціального захисту учасників бойових дій;
- забезпечити ефективний контроль за дотриманням трудових і сімейних прав мобілізованих;
- розвивати мережу психологічних центрів допомоги ветеранам і членам їхніх родин;
- удосконалити інформаційну політику, спрямовану на формування культури підтримки, а не стигматизації чоловіків у воєнний період.

Висновки. Права людини у період воєнного стану потребують особливої уваги з боку держави та суспільства. Баланс між безпековими інтересами держави і правами громадян має стати основою соціальної стабільності та людської гідності у воєнний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2026).
2. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.03.2026).
3. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію (зі змінами та доповненнями № 4826-IX від 25.03.2026): Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 44, ст. 416. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 14.04.2026).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 14.03.2026).
5. Гога Н., Кадацька О., Карачинський О. Гендерні відмінності в переживанні травматичних подій серед цивільного населення в умовах війни. Наукові перспективи (Наукowi perspektivi). 2026. № 3(69). С. 1607-1621. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-1607-1621](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-1607-1621) (дата звернення: 20.04.2026).
6. Підлісний Ю. Психологічне відновлення, реабілітація та реінтеграція військовослужбовців – учасників бойових дій. Наукові інновації та передові технології. 2025. № 7(47). С. 1327-1335. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-1327-1335](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-1327-1335) (дата звернення: 29.03.2026).

ЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ (НА ПРИКЛАДІ СНАТGPT) У ПІДГОТОВЦІ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ

Олександр КАРПОВЕЦЬ,
здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Тамара КОЛОСОК,*
старший викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Сучасні цифрові технології активно змінюють підходи до ведення діловодства, підготовки управлінських рішень та організації документообігу. Однією з найдинамічніших інновацій останніх років стали генеративні моделі штучного інтелекту, серед яких ChatGPT займає провідне місце. У зв'язку з цим виникає потреба в дослідженні етичних та правових викликів, що постають під час застосування ШІ при підготовці офіційних документів, які вимагають точності, відповідності нормам права та високого рівня відповідальності.

Актуальність дослідження. Швидке поширення генеративного ШІ у сфері державного управління, бізнесу та офісного адміністрування зумовлює необхідність вироблення чітких підходів до його використання. Неврегульованість правового статусу текстів, створених ШІ, ризики поширення недостовірної інформації, питання авторства та відповідальності користувача формують складний комплекс проблем, які потребують наукового аналізу. Дослідники підкреслюють, що в умовах цифрової трансформації саме питання етичності та правомірності використання ШІ стають ключовими для організацій, що працюють з офіційними документами після 2022 року.

Г. Андрощук вказує, що з 2020 по 2022 роки «... підвищення сприйняття відбулося в усіх країнах, з найбільшим зростанням у Німеччині. Довіра до ШІ в цілому зросла з 28 % до 36 %. Це зростання довіри, швидше за все, пов'язане із збільшенням використання, розуміння та ознайомлення з ШІ» [1, С. 226].

В той же час автор стверджує, що дослідити зміни до ШІ в Україні вкрай важко через значну міграцію населення, при цьому «... насторожує те, що майже 34 % опитаних українців не знають що таке ШІ» [1, С. 227].

Сьогодні цей процес є вкрай стрімким, оскільки «... 73 % респондентів довіряють контенту з генеративних платформ, навіть за такими складними темами, як фінанси, медицина чи міжособистісні стосунки. Найбільшу ступінь довіри мають норвежці (79 %) та іспанці (75 %). Звіт показує, що 53 % опитаних довіряють фінансовому плануванню на основі ГШІ. 67 % могли б отримати користь від медичних консультацій, що ґрунтуються на ГШІ. Однак не всі (66 %) користувачів, були б готові отримати пораду від ГШІ щодо особистих взаємодій або відносин (робота, дружба, романтичні відносини), а також кар'єри» [1, С. 227-228].

Етичні стандарти та нормативно-правове забезпечення залишаються недостатньо сформованими, що актуалізує потребу в розробці рекомендацій для практичного застосування. Важливою складовою етичного використання ШІ є формування цифрової компетентності. Як зазначають Т.-Р. Брантюк та Т. Горохівська «... цифрова компетентність охоплює знання принципів роботи ШІ, уміння інтегрувати інтелектуальні платформи в практику, аналізувати результати алгоритмів та приймати обґрунтовані рішення. Розвиток цих навичок потребує системного підходу: впровадження програм підвищення кваліфікації, обміну досвідом у професійних спільнотах і створення практичних кейсів для інтеграції ШІ» [2, С. 175].

Застосування генеративного ШІ у підготовці документів викликає значну зацікавленість науковців, адже такі системи здатні здійснювати аналіз великих обсягів текстів, структурувати інформацію та створювати проекти документів у значно коротші терміни. Проте разом із цим виникає низка

викликів. Насамперед проблема відповідальності за достовірність даних, які генерує модель. Зважаючи на те, що ChatGPT формує тексти на основі ймовірнісних алгоритмів, існує ризик появи помилкових тверджень, вигаданих фактів та неточностей, які можуть спричинити юридичні наслідки під час використання таких текстів як офіційних документів.

Однак, на думку дослідників «...згідно зі звітом Verizon, 82% порушень даних пов'язані з людським фактором; дослідження Microsoft показало, що 99,9% атак на облікові записи можна було б запобігти за допомогою багатофакторної аутентифікації. Враховуючи ці фактори, стає очевидним, що традиційні підходи до кібербезпеки потребують переосмислення та оновлення» [3, С. 245].

Не менш значущим є питання авторського права. Відповідно до міжнародних підходів, твори, створені системами ШІ без творчої участі людини, не визнаються об'єктом авторського права, оскільки не мають людського авторства. Це означає, що результати роботи ChatGPT формально знаходяться поза межами правової охорони, але разом з тим користувач несе відповідальність за використання таких матеріалів у документах.

І. Драган та ін. вказують: «У традиційній доктрині авторського права вихідною є антропоцентрична концепція творчості, згідно з якою автором твору може бути виключно людина. Проте використання генеративних систем штучного інтелекту ставить під сумнів цю класичну модель, оскільки значна частина контенту створюється без безпосереднього творчого втручання людини» [5, С. 131].

До того ж різні держави застосовують різні підходи до вирішення проблеми авторства творів, створених штучним інтелектом. «Вибірковий аналіз підходів до розуміння значення ШІ як учасника сфери, пов'язаної з використанням авторського права, показав, що Європейське право інтелектуальної власності зберігає традиційний підхід до авторства, згідно з яким автором може бути лише людина, суди США також дотримуються

концепції людського авторства, а законодавство Великої Британії передбачає спеціальний режим для комп'ютерно створених творів» [5, С. 132].

Автори підкреслюють, що розвиток технологій штучного інтелекту суттєво змінює традиційні уявлення про творчість та авторство, а правові системи стикаються з необхідністю адаптації законодавства до нових технологічних реалій. Ефективне правове регулювання у сфері взаємодії штучного інтелекту та авторського права повинно забезпечувати баланс між стимулюванням інновацій та захистом прав авторів [5, С. 133].

Сьогодні і в перспективі планується «... використання технологій штучного інтелекту для аналізу та оцінки ефективності системи державного управління, включно з прогнозуванням і моделюванням ... поєднання штучного інтелекту і права стає актуальною темою в останні роки». Технологія штучного інтелекту може надавати суддям об'єктивні, фактичні та статистичні дані, допомагаючи більш ефективно слухати справи. На основі великих теорій цивільного правосуддя комп'ютер може витягувати характеристики, будувати карту знань і реалізовувати глибоке навчання штучних нейронних мереж. Штучні нейронні мережі можуть відповідати різним дискреційним факторам, враховуючи їх складність ... ці переваги штучного інтелекту можуть допомогти в поліпшенні правової системи, надаючи нові інструменти та методи для обробки й аналізу судової інформації [4, С. 191-192].

Етичний аспект використання генеративного ШІ включає питання конфіденційності. Під час введення промтів користувач може випадково розкрити персональні дані, службову інформацію або внутрішні дані компанії. Науковці наголошують, що передавання таких відомостей до зовнішнього ШІ-сервісу створює ризики витоку інформації через обробку даних сторонніми організаціями. Це особливо критично для державного сектору та структур, що працюють із документами обмеженого доступу.

Також постає проблема прозорості процесу прийняття рішень. Генеративні моделі функціонують як «чорна скринька», що унеможливорює

визначення логіки формування окремих рекомендацій. Таким чином, використання ChatGPT для складання офіційних документів може викликати сумніви щодо об'єктивності та обґрунтованості сформованих текстів, що суперечить основним принципам публічного адміністрування.

Юридична значущість текстів, створених ШІ, також залишається невизначеною. Міжнародний досвід указує на потребу запровадження спеціальних правил маркування контенту, підготовленого ШІ, а також на обов'язковість перевірки таких текстів людиною перед поданням у статусі офіційного документа. Наголошується, що відповідальність за кінцевий зміст документа завжди має залишатися за фахівцем, який використовує інструменти ШІ. Звернемо увагу, що «... західні країни, а також Японія, Південна Корея та Ізраїль, як правило, мають нижчу довіру та менш позитивне ставлення до ШІ, ніж люди в країнах з економікою, що розвивається» [1, С. 229].

Водночас генеративний ШІ може значно підвищити ефективність офісних процесів за умови грамотного та етичного застосування. Він здатний оптимізувати чернеткову роботу, скоротити час підготовки матеріалів та підвищити якість формулювань за рахунок аналізу великих текстових масивів. Проте для цього потрібно впроваджувати локальні політики щодо використання ШІ, регламенти перевірки текстів та механізми контролю достовірності інформації.

Висновки. Використання генеративного штучного інтелекту, зокрема ChatGPT, у підготовці офіційних документів відкриває значні можливості для підвищення ефективності документообігу та скорочення часу на створення текстів. Разом із цим технологія породжує низку етичних і правових викликів, пов'язаних із відповідальністю за зміст документів, питаннями конфіденційності, авторського права та достовірності інформації. Для безпечної та результативної інтеграції ШІ до офіційної діяльності необхідно забезпечити належний рівень нормативного регулювання, а також дотримуватися принципу, згідно з яким остаточне рішення та відповідальність

мають залишатися за людиною. Генеративний ШІ слугує інструментом, який потребує обережного й усвідомленого застосування, особливо у сфері, пов'язаній із юридично значущими документами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г. О. Рівень довіри до штучного інтелекту: аналіз результатів глобальних досліджень та стан в Україні. *Інформація і право*. 2023. № 4(47). С. 217-231. URL: <https://il.ippi.org.ua/issue/view/17287> (дата звернення 02.04.2026).
2. Брантюк Т.-Р., Горохівська Т. Безпека та етичні стандарти у використанні штучного інтелекту в діяльності сучасного педагога. *Суспільство та національні інтереси*. 2026. № 12(20). С. 171-179. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-171-179](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-171-179) (дата звернення: 19.04.2026).
3. Ваврик Ю., Опірський І. Штучний інтелект: кібербезпека нового покоління. *Ukrainian Scientific Journal of Information Security*. 2024. Т. 30, № 2. С. 244-255. URL: <https://doi.org/10.18372/2225-5036.30.19235> (дата звернення: 29.03.2026).
4. Вохмянін Г. Я., Якуніна А. О. Нормативно-правові аспекти регулювання штучного інтелекту та його застосування в галузі права. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-51> (дата звернення: 08.04.2026).
5. Шевченко А. Є., Драган І. О., Григорчук М. В. Штучний інтелект і авторське право: сучасні виклики та правове регулювання. *DICTUM FACTUM*. 2026. № 1(19). С. 127-134. URL: <https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/view/503/448> (дата звернення: 21.04.2026).

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ ТА ЙОГО ЮРИДИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ В УПРАВЛІННІ ОФІСНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Вадим ТРОЦКОВЕЦЬ,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Тамара КОЛОСОК,*
старший викладач циклової комісії бізнесу,
адміністрування та права, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Вступ. Сучасна цифровізація управлінських процесів вимагає переходу від паперових документів до електронного документообігу, що сприяє підвищенню ефективності роботи установ та організацій. Одним із ключових інструментів цього переходу є електронний підпис, який забезпечує ідентифікацію підписувача, гарантує цілісність документа та надає йому юридичної сили. В умовах розвитку електронного урядування та трансформації корпоративних процесів електронний підпис стає не лише технічним, а й правовим чинником оптимізації офісної діяльності.

Актуальність дослідження. Впровадження електронного підпису є важливим елементом інформатизації суспільства та цифрової трансформації органів державної влади, підприємств і установ. Українське законодавство передбачає використання кваліфікованого електронного підпису (КЕП), який повністю прирівнюється до власноручного підпису, що забезпечує юридичну значущість електронних документів [1, С. 25].

«Як для фізичних так і для юридичних осіб використання електронного документообігу в умовах війни – це найбільш зручний та сучасний формат спілкування з контролюючими органами» [6, С. 504].

Водночас дослідження показують, що чимало організацій ще не повністю інтегрували електронний підпис у всі офісні процеси через

недостатню обізнаність, технічні бар'єри або неврегульовані бізнес-процеси [2, С. 41].

Метою роботи є аналіз впровадження електронного підпису в офісні процеси та визначення його юридичної значущості відповідно до чинного законодавства України та міжнародної практики.

Основна частина. Електронний підпис виступає ключовим елементом електронного документообігу, забезпечуючи можливість створення, надсилання, перевірки та зберігання документів у цифровому середовищі. Згідно із Законом України «Про електронні довірчі послуги», кваліфікований електронний підпис має таку ж юридичну силу, як і власноручний, за умови правильності його накладення та перевірки [4, с. 12].

Завдяки цьому організації можуть оптимізувати процеси погодження документів, прискорити внутрішній обіг інформації та мінімізувати ризики підроблення документів.

Важливою складовою впровадження електронного підпису є інформаційна безпека. Дослідники акцентують, що криптографічні протоколи, які використовуються при накладенні КЕП, забезпечують високий рівень захисту, зокрема гарантію цілісності та неможливості несанкціонованої модифікації документа [3, с. 19].

Це особливо важливо в офісних процесах, де значна частина документації стосується фінансових, кадрових та юридично значущих питань.

Ефективність електронного підпису проявляється також у стандартизації управлінських процедур. Використання цифрових документів дозволяє встановити чіткі та прозорі бізнес-процеси, забезпечує автоматизацію контролю, уніфікацію форм документів та скорочення часу на їх обробку. Наукові дослідження свідчать, що електронні підписи суттєво зменшують витрати організацій на друк, архівацію і пересилання паперової документації [5, с. 56].

Окрім цього, електронний підпис сприяє інклюзивності та гнучкості управління, оскільки дозволяє працівникам виконувати свої функції

дистанційно без втрати юридичної сили документів. Це особливо актуально в умовах поширення дистанційної та гібридної роботи, коли традиційні методи погодження документів стають малоефективними.

Разом із тим, попри беззаперечні переваги, процес впровадження електронного підпису має низку викликів. Серед основних – потреба у навчанні персоналу, стандартизація документообігу, вибір надійного надавача електронних довірчих послуг, а також дотримання вимог щодо зберігання та перевірки електронних підписів [1, с. 28].

Значну роль відіграє також відповідність внутрішніх нормативних документів організації чинному законодавству.

«Найбільшими надавачами електронних довірчих послуг є: Державне підприємство «ДІЯ», Акціонерне товариство комерційний банк «Приватбанк», Державна податкова служба України, Товариство з обмеженою відповідальністю «Центр сертифікації ключів «Україна», Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» [6, С. 505].

Якщо у 2019-2020 роках кількість сформованих сертифікатів електронного підпису була незначною, то сьогодні ця цифра переважає 30 млн. КЕП та подальший розвиток електронного документообігу.

Таким чином, електронний підпис є не лише технологічним інструментом, а елементом комплексної трансформації управлінських процесів, що забезпечує юридичну достовірність електронних документів та сприяє підвищенню ефективності організацій.

Висновки. Електронний підпис відіграє ключову роль у цифровізації офісних процесів, забезпечуючи достовірність, юридичну значущість та безпечність електронних документів. Його впровадження дозволяє суттєво підвищити ефективність управління, оптимізувати обіг інформації, зменшити фінансові витрати та забезпечити гнучкість у роботі персоналу. Юридична прирівняність кваліфікованого електронного підпису до власноручного створює необхідні умови для повноцінного функціонування електронного документообігу. Успішне впровадження електронного підпису потребує

комплексного підходу, включаючи технічні рішення, підготовку персоналу та відповідність нормативним вимогам.

СПИСОК НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов О. Електронний документообіг в Україні: правові засади та практичні аспекти. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 180 с.
2. Гнатюк О. Цифровізація організаційних процесів: сучасні тенденції та виклики. Львів: Світ, 2019. 212 с.
3. Мельник С. Інформаційна безпека електронного документообігу. Одеса: Астропринт, 2021. 164 с.
4. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги (із змінами та доповненнями № 4017-IX від 10.10.2-24): Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст. 400. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення 10.04.2026).
5. Савчук Р. Управління електронними документами в корпоративному секторі. Харків: Право, 2018. 240 с.
6. Харун В. Сучасний стан використання електронного цифрового підпису. International scientific and technical conference Information technologies in metallurgy and machine building. 2024. С. 503-507. URL: <https://doi.org/10.34185/1991-7848.itmm.2024.01.097> (дата звернення: 17.04.2026).

ІНТЕГРАЦІЯ CRM-СИСТЕМ У РОБОТУ СЕКРЕТАРЯ: ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ З КЛІЄНТАМИ ТА ПАРТНЕРАМИ

Богдан ЖАБЧИК,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Алла КРАСОВСЬКА,*
викладач юридичних дисциплін циклової
комісії бізнесу, адміністрування та права,
Рівненський фаховий коледж Університету
«Україна»

Вступ. Сучасні офісні процеси переживають суттєву цифрову трансформацію, що зумовлює зміну підходів до організації управлінської роботи, документообігу та комунікації з клієнтами та партнерами. У цих умовах особливої актуальності набуває використання CRM-систем як інструментів, які забезпечують оптимізацію взаємодії з контактними групами та підвищення ефективності діяльності секретаря. Оскільки секретар виступає ключовою ланкою комунікаційної структури організації, реалізація CRM-рішень дозволяє значно посилити його функціональні можливості, забезпечивши системність, контрольованість та оперативність взаємодії.

Актуальність дослідження. Розвиток CRM-технологій став визначальним фактором цифрового розвитку сучасних підприємств і організацій, оскільки такі системи дозволяють централізовано зберігати інформацію про клієнтів, аналізувати історію взаємодій, автоматизувати комунікаційні процеси та оптимізувати роботу персоналу. Науковці відзначають, що CRM-системи поступово перетворюються на комплексні платформи управління зовнішніми контактами, які дають змогу

ефективніше працювати з інформацією та приймати обґрунтовані управлінські рішення [1, с. 19].

«CRM-система (Customer Relationship Management) – це програмне забезпечення для автоматизації взаємин із клієнтами. Вона збирає в єдину базу всі контакти, історію дзвінків, листування з месенджерів (Viber, Telegram, Instagram), замовлення та оплати. Це позбавляє від хаосу в Excel-таблицях і рутини. Уся інформація про клієнта – від першого дзвінка до завершеної угоди – зберігається в CRM. Домовленості, зацікавленість у продуктах чи послугах – усе впорядковано й доступно команді. Це важливо, якщо менеджер звільняється або переходить на іншу посаду: інформація залишається в системі, а не зникає разом із «записником» [7].

Для секретаря, діловода, референта, який відповідає за організацію комунікацій, контроль документообігу та координацію ділових контактів, такі інструменти є критично важливими в контексті підвищення продуктивності та мінімізації помилок. Актуальність використання CRM-систем у діяльності секретаря обумовлена також зростанням кількості комунікаційних каналів. Дослідження свідчать, що підприємства, які інтегрували CRM-рішення, скорочують час обробки клієнтських запитів та покращують якість сервісу завдяки автоматизації базових операцій та веденню єдиної електронної бази клієнтів [2, с. 37].

Інтеграція CRM-систем у діяльність секретаря забезпечує систематизацію роботи з клієнтськими даними, що дозволяє оперативно знаходити інформацію, контролювати стан взаємодії з партнерами та формувати структурований архів ділових контактів. Науковці зазначають, що впровадження CRM-рішень суттєво підвищує якість сервісної взаємодії завдяки уніфікації процесів фіксації звернень, планування зустрічей та організації внутрішньої комунікації [3, с. 52].

Для секретаря CRM-система стає не лише базою зберігання контактів, а повноцінним інструментом керування інформаційними потоками. Це дає змогу автоматично відстежувати терміни виконання завдань, контролювати

статуси запитів, планувати події у календарі та забезпечувати своєчасну комунікацію з діловими партнерами. За даними сучасних досліджень, CRM-системи здатні зменшувати кількість рутинної ручної роботи секретаря майже на третину завдяки автоматизованим нагадуванням, шаблонам комунікацій та можливості створювати типові документи [4, с. 14].

До типових можливостей CRM-систем можна додати також наступні:

- сегментація клієнтів і персоналізований підхід за інтересами, стадіями воронки, джерелами трафіку чи історією покупок;
- масові розсилки й автоворонки без сторонніх сервісів та створення автоматизованих ланцюжків листів від знайомства з брендом до покупки;
- інтеграція та синхронізація даних з іншими системами (сайт, системи обліку, телефонія, платіжні рішення, сервіси доставки тощо);
- підтримка клієнтів і сервіс, зокрема, створення звернень, фіксація проблем, контроль термінів відповіді тощо;
- мобільність і доступ з будь-якої точки світу;
- безпека та контроль доступу, гнучкість тощо [7].

Особливу роль CRM-технології відіграють у забезпеченні прозорості взаємодії між секретарем і структурними підрозділами організації. Система дозволяє фіксувати вихідні та вхідні повідомлення, вести журнал контактів, координувати передачу інформації та контролювати виконання доручень керівництва. Це робить роботу секретаря більш структурованою та передбачуваною, знижує ризик втрати важливої інформації та підвищує якість комунікаційного сервісу. Дослідники підкреслюють, що CRM-інструменти значно підсилюють можливості секретарів у сфері управління корпоративною взаємодією та підвищують рівень організаційної культури [5, с. 89].

Важливим аспектом є можливість інтеграції CRM-систем із засобами електронної пошти, телефонії, месенджерами та іншими платформами. Завдяки цьому секретар отримує централізований інтерфейс для управління комунікаціями, що значно економить час та зменшує кількість повторних операцій. У працях з адміністративного менеджменту наголошується, що

CRM-інструменти відкривають нові можливості для аналітики, дозволяючи використовувати дані про взаємодію для покращення ділової практики та планування корпоративної діяльності [6, с. 44].

Таким чином, CRM-система стає комплексним засобом оптимізації роботи секретаря, який дозволяє не лише ефективно організувати контакт із клієнтами та партнерами, а й забезпечити високий рівень інформаційної культури, автоматизацію рутинних процесів та підвищення продуктивності всієї структури.

Сьогодні CRM-системи функціонують за такими типами:

- операційні для відділів продажів, підтримки клієнтів, сервісних служб;
- аналітичні для компаній, які хочуть покращити маркетинг і будувати стратегію на основі аналітики;
- колабораційні для середнього та великого бізнесу щодо покращення взаємодії між відділами;
- хмарні та локальні для малого та середнього бізнесу, компаній із підвищеними вимогами до безпеки або специфічними ІТ-ресурсами;
- галузеві для бізнесу із чітко вираженою галузевою специфікою;
- комбіновані, які підійдуть бізнес-компаніям для просування одного рішення у кількох напрямках (продажів, маркетингу, сервісу) й прагнуть розвивати систему поступово [7].

Висновки. Інтеграція CRM-систем у роботу секретаря є важливим кроком у напрямі цифрової трансформації офісних процесів. Використання таких технологій сприяє покращенню якості взаємодії з клієнтами та партнерами, забезпечує систематизацію комунікацій, зменшує кількість рутинних операцій та підвищує оперативність прийняття управлінських рішень.

CRM-системи дозволяють секретареві ефективніше організовувати роботу з інформацією, забезпечувати високий рівень сервісу та створювати прозорі й структуровані комунікаційні процеси.

Підвищення ефективності роботи секретаря завдяки CRM-інструментам позитивно впливає на загальну результативність діяльності організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос І. CRM-технології в управлінні клієнтськими відносинами. Київ: КНЕУ, 2020. 176 с.
2. Грищенко І. Системи управління взаємовідносинами з клієнтами: теорія і практика застосування. Львів: ЛНУ ім. Франка, 2019. 240 с.
3. Журавель С. Інформаційні системи в офісному менеджменті. Харків: ХНЕУ, 2018. 192 с.
4. Корнієнко Д. Автоматизація офісних процесів: сучасні цифрові рішення. Одеса: Астропринт, 2021. 148 с.
5. Лисенко М. Організаційна комунікація та цифрові інструменти управління. Дніпро: УДХТУ, 2020. 215 с.
6. Павленко А. Адміністративний менеджмент: сучасні інформаційні технології. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 304 с.
7. Що таке CRM-система. Dilovod.ua: онлайн-сервіс обліку та звітності. URL: <https://dilovod.ua/blog/crm-systema-tse/> (дата звернення 01.04.2026).

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПІДТРИМКА ГІБРИДНОГО ОФІСУ: ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ ДЛЯ КООРДИНАЦІЇ КОМАНД

Олександр РАДКЕВИЧ,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Назар СПОДАР,

здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності D2 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок, Рівненський
фаховий коледж Університету «Україна»

Науковий керівник: *Алла КРАСОВСЬКА,*

викладач юридичних дисциплін циклової
комісії бізнесу, адміністрування та права,
Рівненський фаховий коледж Університету
«Україна»

Вступ. Сучасні форми організації праці активно змінюються під впливом цифрової трансформації, глобалізації та зростання ролі інформаційних технологій. Однією з новітніх тенденцій є використання гібридної моделі офісу, яка поєднує дистанційну та офлайн-роботу. Такий формат дозволяє поєднати гнучкість роботи поза офісом із можливістю особистої взаємодії, але водночас потребує якісної організації комунікаційних потоків, координації команд та адаптації технологічних рішень до нових умов. Гібридний офіс стає важливим елементом розвитку сучасних організацій та потребує ретельного дослідження щодо його технологічного забезпечення.

Питання організації гібридного офісу набуває актуальності з огляду на активне поширення дистанційної праці в усьому світі. В наукових дослідженнях підкреслюється, що гібридна модель створює нові можливості для підвищення продуктивності, але водночас ускладнює управління

взаємодією між членами команди, оскільки потребує удосконалених інструментів комунікації та контролю робочих процесів [1, С. 41].

Знання про те, як технологічні рішення можуть забезпечити ефективну координацію, стає необхідним для офісних працівників, менеджерів та секретарів, які відповідають за належне функціонування робочого середовища. Проблематика гібридного офісу також пов'язана з викликами, що виникають у процесі поєднання роботи в різних форматах. У дослідженнях наголошується, що якісна організація гібридних команд можлива лише за умови інтеграції цифрових платформ, здатних забезпечити синхронність дій незалежно від фізичного місця перебування працівників [2, с. 53].

Гібридна модель офісу передбачає поєднання дистанційних і стаціонарних форм праці, що зумовлює необхідність використання цифрових платформ для організації комунікацій, управління завданнями та забезпечення спільного доступу до інформаційних ресурсів. Науковці зазначають, що основою ефективної підтримки гібридних команд є цифрові системи, здатні поєднувати календарні сервіси, засоби відеоконференцій, чат-комунікації та інструменти моніторингу виконання завдань [3, с. 116].

Якщо традиційний офіс є «... класичною формою організації праці, що передбачає фізичну присутність працівників у приміщенні, то гібридний офіс – це сучасна модель, що поєднує роботу у фізичному просторі з віддаленою зайнятістю» [4, С. 67].

Актуальними також стають моделі електронного офісу (з оптимізацією документообігу) та віртуального офісу – як найбільш інноваційної форми організації праці без фізичного простору.

Н. Курило підкреслює, що «... переваги гібридного офісу полягають у його гнучкості, економії витрат на утримання приміщень, можливості залучення фахівців з різних регіонів та підвищенні задоволеності працівників завдяки балансу між роботою та особистим життям. Недоліки стосуються складності управління розподіленими командами, ризику ізоляції

працівників, розмитості меж між роботою та особистим життям, а також необхідності посиленої кібербезпеки» [4, С. 67].

Важливу роль у функціонуванні гібридного офісу відіграють хмарні сервіси, які забезпечують централізований доступ до документів і дозволяють працівникам виконувати свої обов'язки незалежно від місця знаходження. Дослідження підкреслюють, що використання хмарних сховищ та корпоративних платформ сприяє підвищенню мобільності, оперативності та інформаційної доступності, що є критично важливими чинниками для гібридних команд.

Комплексні рішення для координації команд, такі як Microsoft Teams, Slack або Google Workspace, забезпечують багаторівневу систему комунікації, яка дозволяє поєднувати короткі повідомлення, робочі дзвінки, відеозустрічі та інтеграції з зовнішніми сервісами. Використання таких платформ сприяє створенню єдиного інформаційного простору організації, що дає змогу мінімізувати непорозуміння під час обміну даними та покращити ефективність командної взаємодії [5, с. 102].

Не менш важливим аспектом є цифрові інструменти для управління задачами. Використання платформ типу Trello, Asana або Monday дозволяє секретарю та менеджерам контролювати виконання завдань, визначати пріоритети, розподіляти ролі та забезпечувати прозорість процесів для всієї команди. За даними досліджень, застосування цих систем сприяє зменшенню часу на координацію робочих процесів, що особливо важливо у гібридному форматі роботи [6, с. 67].

Технологічні рішення також допомагають створити сприятливе робоче середовище, поєднуючи фізичну та цифрову інфраструктуру. Використання сенсорних систем контролю робочих місць, електронних систем бронювання кабінетів, мультимедійних панелей для проведення змішаних нарад та інтелектуальних комунікаційних пристроїв посилює здатність організації адаптуватися до змінних умов гібридної роботи. Це створює більш гнучку та

інклюзивну модель офісного середовища, яка підтримує ефективну взаємодію незалежно від місцезнаходження членів команди.

Упровадження цифрових технологій у гібридний офіс також сприяє підвищенню рівня організаційної культури, оскільки формує прозорі правила комунікацій, забезпечує контроль виконання завдань та сприяє відповідальному ставленню до робочих процесів. Таким чином, цифрові інновації є ключовим фактором успішної роботи гібридних команд і визначають конкурентоспроможність сучасних організацій.

Висновки. Організація та підтримка гібридного офісу вимагає комплексного використання цифрових технологій, які забезпечують синхронну роботу працівників незалежно від їхнього місця перебування. Інтеграція хмарних сервісів, комунікаційних платформ, систем управління завданнями та інтелектуальних офісних рішень створює умови для ефективної координації команд і підвищення продуктивності. Гібридна модель роботи стає можливою лише тоді, коли цифрові технології забезпечують доступність інформації, структурованість комунікацій і прозорість організаційних процесів. Успішне впровадження таких рішень дозволяє сформувати сучасний офіс, який здатний оперативно адаптуватися до викликів та забезпечити високий рівень ефективності діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Л. *Цифрова трансформація організацій: виклики та перспективи*. Київ: КНЕУ, 2021. 212 с.
2. Гнатюк О. *Комунікаційні стратегії в умовах гібридної роботи*. Львів: ЛНУ ім. Франка, 2020. 184 с.
3. Дяченко С. *Інформаційні технології в управлінні офісом*. Харків: ХНЕУ, 2019. 230 с.
4. Курило Н. *Сучасні форми організації роботи офісу*. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences*. 2025. С. 65-68. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-28.11.2025.011> (дата звернення: 18.04.2026).
5. Левченко Т. *Цифрові платформи для командної взаємодії*. Дніпро: УДХТУ, 2021. 205 с.
6. Черненко М. *Менеджмент гібридних команд: сучасні підходи та інструменти*. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 192 с.

ЕРГОНОМІКА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОФІСУ: ВИБІР І НАЛАШТУВАННЯ ПЕРИФЕРІЙНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РОБОЧИХ ПРОЦЕСІВ

Василь ПОКОВБА,
здобувач освітньо-професійного ступеня
фахового молодшого бакалавра зі
спеціальності Д6 Секретарська та офісна
справа, Рівненський фаховий коледж
Університету «Україна»

Науковий керівник: *Алла КРАСОВСЬКА,*
викладач юридичних дисциплін циклової
комісії бізнесу, адміністрування та права,
Рівненський фаховий коледж Університету
«Україна»

Вступ. Сучасний офісний простір характеризується високим ступенем технологічної інтегрованості, де якість і швидкість виконання завдань значною мірою залежать від правильно підбраного та налаштованого периферійного обладнання. Ергономічні вимоги до організації робочого місця поєднуються з технічними параметрами пристроїв, що зумовлює потребу комплексного підходу до вибору сканерів, принтерів та багатофункціональних пристроїв. Раціональне використання такої техніки сприяє оптимізації документообігу й підвищенню ефективності службової діяльності.

Актуальність дослідження. Проблематика ергономіки в офісному середовищі та впровадження сучасних цифрових технологій прямо впливають на продуктивність персоналу та якість документообігу. З огляду на збільшення обсягів електронних і паперових документів, вибір оптимального периферійного обладнання набуває важливого значення для менеджерів, офіс-адміністраторів і фахівців діловодства. Дослідники зазначають, що технологічно грамотно організоване робоче місце знижує фізичне навантаження на працівника й мінімізує втрати часу в процесах копіювання, сканування та друкування [1; 3].

Метою дослідження є аналіз ергономічних принципів організації офісного простору та визначення критеріїв вибору, налаштування й експлуатації периферійного обладнання з метою оптимізації службових процесів.

Основна частина. У процесі організації офісного середовища важливим є поєднання ергономічних аспектів і технічних параметрів периферійних пристроїв, що забезпечує комфорт працівника та ефективність виробничих процесів. Ергономіка розглядає робоче місце як систему взаємодії людини і техніки, де фізичне розташування обладнання, рівень шуму, висота поверхні, доступність елементів керування та навантаження на зір і опорно-рухову систему є ключовими критеріями оцінювання [2].

О. Яворська та ін. Вказують, що правильна організація робочого місця формує його ефективність та безпечність. Автори радять при плануванні робочого місця використати філософію 5П:

- поділи речі на потрібні і непотрібні, від останніх позбавляйся, використовуй для цього різнокольорові ярлики;
- підготуй зручне місце, освітлення, розташування речей «під рукою», використовуй маркери та «поділи» робочу зону на сектори;
- прибирай власне робоче місце постійно, не накопичуй бруд, непотріб, зайві речі;
- підтримуй порядок у речах, для цього можна використати чек-лісти або алгоритм дій;
- перевір результати своєї роботи, подумай над вдосконаленням, покращенням умов праці, безпеки та комфорту [1, С. 56].

Окрім повсякденних речей та ручної роботи варто дбати також про інструментальну складову – техніку і процеси, пов'язані з нею. З позицій сучасних стандартів організації праці периферійна техніка має бути розміщена так, щоб мінімізувати зайві переміщення працівника, а інтерфейс керування обладнанням – бути інтуїтивно зрозумілим.

Вибір офісної техніки ґрунтується на характеристиках швидкості обробки документів, роздільної здатності, наявності автоподатчика та можливості двостороннього сканування. Для офісних завдань рекомендовано застосовувати пристрої з автоматизованими алгоритмами розпізнавання тексту, що дозволяє напряду інтегрувати відскановані дані у систему електронного документообігу. Подібні технології забезпечують зменшення кількості ручних операцій та знижують ризик технічних помилок.

Наприклад, під час вибору принтерів слід урахувати специфіку роботи організації. Лазерні принтери забезпечують високу продуктивність і економічність за великих обсягів друку, тоді як струменеві є більш універсальними у випадках, коли важливе кольорове відтворення графічних матеріалів. Особливе значення має підтримка бездротових технологій, оскільки можливість друку через мережеві протоколи (Wi-Fi Direct, AirPrint) сприяє гнучкості й мобільності роботи в офісі.

Багатофункціональні пристрої (МФУ) дозволяють поєднати функції друку, копіювання, сканування та факсимільного передавання даних. Їх використання є доцільним у середніх і великих офісах, оскільки вони спрощують документообіг і забезпечують централізоване керування доступом користувачів. Дослідження у сфері офісної автоматизації підкреслюють, що МФУ з підтримкою хмарних сервісів значно прискорюють обмін документами між структурними підрозділами [5].

Налаштування обладнання також є важливим етапом підвищення продуктивності роботи. Використання драйверів останніх версій, коректне налаштування мережевих параметрів, встановлення стандартів доступу, реалізація систем контролю друку та застосування енергоефективних режимів сприяють оптимізації навантаження на техніку та економії ресурсів. Досвід фахівців з інформаційно-технічного забезпечення свідчить, що регулярне технічне обслуговування знижує кількість позапланових зупинок обладнання та забезпечує стабільність виконання робочих завдань [3; 6].

Технологічний розвиток периферійного обладнання також впливає на стандарти безпеки офісного середовища. Сучасні пристрої оснащені засобами шифрування даних, функціями авторизованого друку та можливостями логування дій користувачів, що має особливе значення для організацій із конфіденційними даними. Таким чином, ергономічні та технічні аспекти використання периферійних пристроїв є взаємопов'язаними і спрямовані на підвищення ефективності роботи персоналу.

Н. Курило зазначає, що в залежності від специфіки діяльності сучасні офіси можуть бути традиційними, електронними, гібридними або віртуальними зі своїми специфічними особливостями, перевагами та недоліками. При цьому «... класична модель офісу не завжди є рентабельною та ефективною в сучасних умовах. Реалії сьогодення вимагають альтернативних моделей організації роботи, серед яких особливе місце займають віртуальний та гібридний офіси, що дозволяють поєднувати дистанційне та очне виконання робочих завдань, підвищуючи гнучкість, ефективність та безпеку працівників. Серед науковців та практиків сформувалося кілька концепцій офісного простору – традиційний, гібридний, електронний та віртуальний офіс, кожна з яких має власні переваги й недоліки, що зумовлює доцільність їх використання у певних сферах» [4, С. 66].

Висновки. Раціональний вибір і налаштування периферійного обладнання мають вирішальне значення для формування ефективного офісного середовища. Ергономічні принципи організації праці та сучасні технологічні можливості сканерів, принтерів і МФУ дозволяють значно оптимізувати документообіг і робочі процеси. Комплексний підхід до впровадження офісної техніки забезпечує підвищення продуктивності працівників, зменшення часу на технічні операції та покращення загальної якості діловодства. Дослідження у сфері офісної автоматизації підтверджують, що технологічно оснащене й ергономічно організоване робоче середовище є ключовим чинником ефективності сучасних організацій.

В сучасних умовах обладнання та вибір моделі офісного простору є стратегічним завданням, яке впливає на продуктивність і результативність роботи, задоволення якістю надання послуг та організації роботи. Важливого значення даний аспект має в обставинах війни, довготривалих карантинів, релокації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпечна організація робочого місця за сучасною філософією 5П. О. Яворська, С. Чеберячко, А. Яворський. *Ukrainian School of Mining Engineering*. 2021. URL: <https://doi.org/10.33271/usme15.055> (дата звернення: 10.04.2026).
2. Гура Н. Ергономіка офісного середовища: теоретичні засади та практичне забезпечення. Київ: КНЕУ, 2020.
3. Дяченко І. Автоматизація документообігу в організаціях: методичні засади та практичні рішення. Харків: ХНЕУ, 2022.
4. Курило Н. Сучасні форми організації роботи офісу. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences*. 2025. С. 65-68. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-28.11.2025.011> (дата звернення: 29.03.2026).
5. Марченко О. Хмарні сервіси в управлінні документацією: можливості інтеграції та перспективи розвитку. *Державне управління: теорія та практика*. 2024. №1.
6. Шевченко П. Технічне забезпечення ділових процесів: сучасний підхід. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021.

ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Василь ТИШКОВЕЦЬ,
здобувач освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 231 Соціальна робота,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Інна ДЕНИЩУК,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології, соціальної роботи та гуманітарних
дисциплін, Рівненський інститут Університету
«Україна»

Анотація. У тезах досліджено концептуальні засади формування та впровадження соціальної підтримки людей похилого віку в сучасних українських реаліях. Проаналізовано зміст соціального супроводу як комплексної технології покращення якості життя літніх осіб. Висвітлено роль комунікативної взаємодії, етичних норм та деонтологічних принципів у реалізації соціальних програм. Окреслено пріоритетні напрями модернізації системи соціального захисту, спрямовані на подолання соціальної ізоляції та стигматизації осіб третього віку.

Демографічні зміни, що характеризуються стрімким старінням населення, залишають перед державою та громадянським суспільством завдання стратегічного значення – розробку та впровадження ефективних програм соціальної підтримки людей похилого віку. В умовах соціально-економічної нестабільності та воєнного стану в Україні літні особи стають єдиним з найбільш уразливих верств населення, що потребує лише матеріальної допомоги, а й комплексного соціально-психологічного супроводу. Актуальність теми зумовлена недостатністю трансформації програми соціальної підтримки від моделі пасивного забезпечення до моделі «активного довголіття», де основний акцент робиться на збереженні автономії особистості та її інтеграції в суспільне життя.

Питання методології соціальної роботи з літніми людьми та розробки програм їх підтримуються в центрі уваги багатьох вітчизняних науковців. який, Т. Семигіна розглядає глобальні тенденції соціальної політики та розвитку теорії соціальної роботи в контексті нових суспільних викликів [3]. Етичні та деонтологічні аспекти взаємодії з клієнтами в соціальній сфері аналізує Т. Аболіна та К. Олійник [2]. Проблематика забезпечення прав літніх осіб на гідне життя та соціальний захист висвітлена у дослідженнях Л. Кулачок-Тітової [1]. Протест, незважаючи на наявні напрацювання, потребує глибшого вивчення питання технологізації соціальної програми як цільного інструментарію покращення суб'єктивного благополуччя людей похилого віку.

Метою статті є наукове обґрунтування структури та змісту програми соціальної підтримки людей похилого віку, а також аналізуються ролі комунікативних і технологічних чинників в її ефективній реалізації.

Для досягнення мети визначено завдання: розкрити теоретичну сутність програми соціальної підтримки як інструмента соціальної адаптації; визначити роль комунікативної взаємодії в процесі надання соціальних послуг; обґрунтувати важливість етичних стандартів у роботі з геронтологічними групами.

Програма соціальної підтримки людей похилого віку – це не просто перелік пільг та послуг, комплексна стратегія, спрямована на мінімізацію впливу вікових аномалій та соціальних бар'єрів. На основі такої програми має лежати модель комунікативної взаємодії, яка розглядає літню людину як активного суб'єкта, що має право на самовизначення та повагу до власної індивідуальності.

Ключовим компонентом програми є соціальний супровід. Ця технологія дозволяє ідентифікувати проблеми клієнта не лише на матеріальному, а й на емоційному та когнітивному рівнях. Важливою умовою ефективності є перцепція – здатність соціального працівника адекватно сприймати внутрішній світ клієнта, враховуючи його життєву філософію та досвід.

У реалізації програми підтримки фахівець часто стикається з винятковими типами комунікативної поведінки. Якщо програма орієнтована на домінантних клієнтів, фахівець має використовувати їхню активність для стимулювання самодопомоги. Водночас робота з недомінантними клієнтами, які часто перебувають у стані маргінальності та соціальної зневіри, вимагає від психолога чи соціального працівника додаткових засобів для відновлення їхньої самооцінки.

Методичне поповнення програми соціальної підтримки повинні включати:

1. Заходи з психологічної адаптації: тренінги емоційної стабільності, групи взаємодопомоги, де літні люди можуть поділитися досвідом подолання труднощів.
2. Технології інтерактивної співпраці: спільне планування соціальних заходів, де клієнти виступають волонтерами чи наставниками для молоді, що сприяє поширенню міжпоколінних розривів.
3. Етико-деонтологічний супровід: суворе збереження конфіденційності та професійної етики, що дозволяє подолати психологічні бар'єри та відчуття соціального відторгнення.

Науково доведено, що якість життя літніх людей залежить не від кількості отриманих послуг, скільки від якості міжособистісного контакту із фахівцем. Програма підтримки має бути гнучкою, враховуючи «фізичні, організаційні та психологічні бар'єри», які часто створюють саме середовище, а не вік людини.

Програма соціальної підтримки людей похилого віку в сучасних умовах трансформується з системи опіки в систему партнерства.

1. Ефективність такої програми прямо залежить від рівня комунікативної компетентності фахівців та їх здатності до емпатійної взаємодії.
2. Соціальна адаптація літніх людей успішно завершена лише тоді, коли програма враховує індивідуальні потреби та сприяє збереженню

соціальних зв'язків. Перспективи подальших розвідок полягають у розробці підтримуваних цифрових програм (е-соціальна робота) для літніх людей, що дозволяють розширити доступ до послуг в умовах обмеженої мобільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кулачок-Тітова Л. В. *Право на гідне життя осіб похилого віку та проблеми його забезпечення*. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2022. № 29. С. 152-161.
2. Олійник К. С. *Професійна етика та спілкування в соціальній роботі*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 33. С. 126-128.
3. Семигіна Т. В. *Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 березня 2018 року м. Київ) / за ред. Ю. Швалба. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 190-194. URL: https://www.researchgate.net/publication/323811489_Rozvitok_vlasnih_teorij_socialnoi_roboti_globalni_tendencii (дата звернення: 22.03.2026).*

СЕКЦІЯ 5

ПОВЕРНЕННЯ ДО ЖИТТЯ: ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

ПСИХОЛОГІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юрій ЛІННІК,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін, КЗВО
«Рівненська медична академія» Рівненської
обласної ради

Сучасні суспільні трансформації, зумовлені воєнними подіями в Україні, актуалізують проблему психологічного відновлення особистості як однієї з ключових умов збереження психічного здоров'я населення. В умовах постійної небезпеки, соціальної нестабільності та емоційного напруження людина стикається з численними викликами, які впливають на її психологічний стан, рівень адаптації та здатність до ефективного функціонування [5].

Воєнний стан супроводжується підвищеним рівнем стресу, тривожності, емоційного виснаження та може призводити до розвитку посттравматичних реакцій. Особливо вразливими категоріями є військовослужбовці, внутрішньо

переміщені особи, медичні працівники та молодь. У таких умовах питання психологічної підтримки та відновлення набуває не лише індивідуального, але й суспільного значення.

Психологічне відновлення особистості передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення емоційної рівноваги, зниження рівня стресу, формування стійкості до кризових ситуацій та повернення до активного соціального життя. Важливу роль у цьому процесі відіграють як індивідуальні ресурси особистості, так і зовнішні чинники підтримки, зокрема соціальне середовище, професійна допомога та державні програми [3, С. 182].

Теоретичне осмислення проблеми психологічного відновлення особистості в умовах воєнного стану ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує здобутки психології, медицини, соціології та філософії. У сучасній науці значна увага приділяється вивченню механізмів подолання стресу, адаптації до екстремальних умов та формування психологічної стійкості (резилієнтності).

Одним із ключових понять у дослідженні зазначеної проблематики є психологічна травма, яка виникає внаслідок переживання загрозливих для життя подій. Вона може проявлятися у вигляді тривалих емоційних порушень, зниження когнітивних функцій та труднощів у соціальній взаємодії. Водночас науковці підкреслюють, що не всі особи однаково реагують на травматичні події, що зумовлено індивідуальними особливостями, рівнем соціальної підтримки та попереднім життєвим досвідом.

Важливе місце у наукових дослідженнях посідає концепція резилієнтності, яка розглядається як здатність особистості зберігати або швидко відновлювати психічне здоров'я після стресових впливів. Резилієнтність формується під впливом як внутрішніх ресурсів (саморегуляція, оптимізм, мотивація), так і зовнішніх чинників (підтримка родини, професійна допомога, стабільність соціального середовища).

Окрему увагу дослідники приділяють ролі психологічної допомоги, зокрема кризового консультування, психотерапії та психоосвітніх програм, які

сприяють зниженню рівня тривожності та покращенню якості життя постраждалих осіб. У цьому контексті важливим є впровадження комплексних підходів до відновлення, що поєднують індивідуальні та групові форми роботи.

Практичні аспекти психологічного відновлення особистості в умовах воєнного стану пов'язані з упровадженням ефективних стратегій підтримки та реабілітації різних категорій населення. Сучасні підходи передбачають комплексність, доступність та адаптивність психологічної допомоги відповідно до потреб конкретної людини або соціальної групи [2].

Одним із ключових напрямів є розвиток системи психологічної підтримки на рівні громад, що включає діяльність психологів, соціальних працівників, медичних фахівців та волонтерів. Важливим є забезпечення своєчасного доступу до кваліфікованої допомоги, особливо для осіб, які перебувають у зоні підвищеного ризику. Значну роль відіграють гарячі лінії, онлайн-консультування та мобільні психологічні служби.

Ефективними практиками психологічного відновлення є застосування технік саморегуляції, зокрема дихальних вправ, методів релаксації, майндфулнес-практик, а також розвиток емоційної компетентності. Поряд із цим використовуються індивідуальна та групова психотерапія, арттерапія, тілесно-орієнтовані методи, що сприяють відновленню внутрішньої рівноваги та зниженню рівня стресу.

Сучасними викликами у сфері психологічного відновлення є недостатній рівень ресурсного забезпечення, стигматизація звернення по психологічну допомогу, а також зростання кількості осіб із тривалими психоемоційними порушеннями. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває популяризація психологічної культури, формування навичок самодопомоги та інтеграція психологічної підтримки у різні сфери суспільного життя, зокрема освіти та охорону здоров'я.

Н. Кологринова та А. Мануйленко акцентують увагу, що обставини війни вплинули на «... переформатування цінностей і життєвих пріоритетів ...

орієнтуючись на безпеку родини, близьких людей, а також на цінність життя та миру. Виникає феномен психологічного загартування («ефект звикання») як поступове зниження чутливості до стресу внаслідок тривалого перебування в небезпечних умовах, хоча це водночас може мати й негативні наслідки для психіки. Формується сильна інформаційна активність і медіаграмотність: під час війни українці навчилися критично ставитися до інформації, що дозволяє зменшити паніку та підтримувати психологічний баланс, незважаючи на постійну інформаційну війну» [4, С. 166].

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що психологічне відновлення особистості в умовах воєнного стану є складним і багатовимірним процесом, який потребує системного підходу та координації зусиль на різних рівнях – індивідуальному, соціальному та державному. Відновлення психічного здоров'я населення виступає важливою передумовою стабілізації суспільства та його подальшого розвитку.

Ефективність психологічного відновлення значною мірою залежить від своєчасності надання допомоги, рівня підготовки фахівців, а також доступності відповідних послуг для населення. Важливим є створення умов для формування психологічної стійкості особистості, розвитку навичок саморегуляції та адаптації до змінних життєвих обставин.

Доцільним є впровадження комплексних програм психологічної підтримки, які передбачають поєднання медичних, психологічних та соціальних заходів. Особливу увагу слід приділяти роботі з військовослужбовцями, ветеранами, внутрішньо переміщеними особами та молоддю, які є найбільш уразливими до впливу стресових чинників [1].

Серед перспективних напрямів удосконалення системи психологічного відновлення варто виокремити: розвиток мережі психологічних служб, інтеграцію психічного здоров'я у державну політику, підвищення рівня психологічної грамотності населення, а також активізацію наукових досліджень у цій сфері.

Отже, психологічне відновлення особистості в умовах воєнного стану є важливим чинником збереження психічного здоров'я та соціальної стабільності. Сучасні виклики вимагають впровадження ефективних, науково обґрунтованих підходів до надання психологічної допомоги, орієнтованих на потреби різних категорій населення.

Встановлено, що успішність відновлення залежить від поєднання внутрішніх ресурсів особистості та зовнішньої підтримки, включаючи професійну допомогу, соціальне середовище та державні ініціативи. Важливу роль відіграє формування резилієнтності, розвиток емоційної компетентності та впровадження сучасних психотерапевтичних практик.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення механізмів психологічної реабілітації, розробку інноваційних програм підтримки та підвищення ефективності міждисциплінарної взаємодії у сфері психічного здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блинова О. Є. *Психологія стресу та способи його подолання*. Київ: Наукова думка, 2020. 176 с.
2. *Загальна психологія: підручник*. За заг. ред. акад. С. Д. Максименка. 4-те вид., переробл і доп. Том I. Київ: Видавництво «Людмила», 2025. 568 с.
3. Лазуренко О. О. Проблема збереження ментального здоров'я в освітньому середовищі. *Соціально-психологічні ресурси особистості в екстремальних умовах*. 2024. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-393-7-46> (дата звернення: 09.04.2026).
4. Мануйленко А. О., Кологривова Н. М. Особливості проявлення стресостійкості особистості в умовах війни в Україні. *Психологічне благополуччя та ментальне здоров'я в умовах невизначеності*. 2025. С. 164-167. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-496-5-46> (дата звернення: 26.03.2026).
5. World Health Organization. *Mental health and psychosocial support in emergencies*. Geneva, 2022. URL: <https://lnk.ua/CpYlD1hne> (date of access: 16.03.2026).

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Іван БОЧКОР,

підполковник, начальник групи психологічної
підготовки та супроводу управління
психологічної підтримки персоналу
Управління оперативного командування
«Захід»

Психологічна адаптація військовослужбовців у сучасній військовій психології розглядається як складний багатовимірний процес, що забезпечує ефективне функціонування особистості в умовах бойової діяльності. В умовах воєнних дій та з початком повномасштабного вторгнення в Україну ця проблема набула особливої актуальності для Збройні Сили України, оскільки тривалий вплив екстремальних факторів потребує науково обґрунтованих підходів до підтримки психічного здоров'я військових [1; 2].

У сучасних дослідженнях виокремлюється низка концептуальних підходів до розуміння психологічної адаптації. Зокрема, стресово-адаптаційний підхід трактує адаптацію як динамічний процес узгодження вимог бойового середовища з індивідуальними ресурсами військовослужбовця. У цьому контексті бойовий стрес розглядається не лише як деструктивний чинник, а і як механізм мобілізації внутрішніх ресурсів особистості [3; 4].

У Збройних Силах України сформована сучасна структура психологічної підтримки персоналу (ППП), яка є одним із ключових елементів забезпечення бойової готовності військ. Вона спрямована на формування моральної стійкості, психологічної готовності та відновлення ментального здоров'я військовослужбовців для ефективного виконання бойових завдань. ППП замінила застарілу систему виховної роботи, забезпечуючи комплексний психологічний супровід, відбір та відновлення особового складу. Система

включає як превентивні, так і відновлювальні заходи, при цьому важливу роль відіграють Групи контролю бойового стресу (ГКБС) та Групи психологічного супроводу і відновлення (ГПСВ).

ГКБС функціонують безпосередньо в зоні бойових дій та забезпечують надання невідкладної психологічної допомоги військовослужбовцям у стані гострого стресу. Їх діяльність спрямована на стабілізацію психоемоційного стану, запобігання фіксації травматичного досвіду та виникнення ПТСР, а також навчання особового складу базових навичок самодопомоги.

Натомість ГПСВ реалізують довготривалі програми психологічного відновлення після бойових дій. Вони включають психодіагностику, індивідуальні та групові консультації, психоедукацію, а також заходи профілактики посттравматичних розладів. Взаємодія цих груп забезпечує безперервність психологічної допомоги військовослужбовцям [5; 6].

Окрему увагу приділено моделям резильєнтності, які розглядають адаптацію як здатність зберігати психічну цілісність та ефективність діяльності в умовах тривалого стресу. Резильєнтність виступає інтегральною характеристикою особистості, що забезпечує не лише протидію негативним впливам, але й здатність до відновлення після травматичного досвіду [7; 8].

Звернемо увагу, що високий рівень резильєнтності дозволяє не лише успішно виконувати бойові завдання, але й є головним захисним фактором проти розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Резильєнтність допомагає легше інтегрувати пережитий важкий досвід та сприяє подальшій успішній психологічній реінтеграції у цивільне життя.

У контексті української військової практики важливого значення набуває модель морально-психологічного потенціалу, яка підкреслює роль духовності, ціннісних орієнтацій, патріотичної мотивації та усвідомлення сенсу служби. Саме ці чинники виступають внутрішніми ресурсами, що підтримують психологічну стійкість військовослужбовців у критичних ситуаціях [3; 9].

В. Гаврюшенко та ін. систематизують напрями відновної роботи, як-то професійно-діяльнісний; соціально-психологічний та індивідуально психологічний і вказують, що найбільш дієвими факторами формування стресостійкості є:

- сприйняття військовослужбовцем себе «професіоналом»;
- постійна фізична підготовка;
- дружні, партнерські відносини у військовому колективі;
- комплексна (індивідуальна та групова) психологічна підготовка до кожного бою.

Усі ці чинники за умов екстремальних ситуацій формують відчуття додаткової впевненості, «підтримки дружнього плеча», попереджають виникненню групової паніки, підвищують шанси на виживання [3, С. 971].

Ефективність психологічної адаптації забезпечується через систему взаємопов'язаних механізмів. Серед них провідне місце посідають копінгові стратегії, спрямовані на активне подолання труднощів, планування дій та залучення соціальної підтримки. Важливу роль відіграє також здатність до саморегуляції, що включає контроль емоційного стану, використання дихальних технік та подолання деструктивних когнітивних установок.

Значущим чинником є психофізіологічна тренованість, яка визначає витривалість нервової системи до стресових навантажень. Водночас духовно-ціннісні орієнтації, зокрема почуття обов'язку, відповідальності, віра та ідентичність, виступають глибинними регуляторами поведінки військовослужбовця [2; 7].

У разі порушення адаптаційних механізмів можливий розвиток гострих стресових реакцій, тривожно-депресивних станів, агресивної поведінки та посттравматичного стресового розладу. Серед чинників ризику виділяються інтенсивність бойового досвіду, індивідуально-психологічні особливості, наявність супутніх психічних розладів, соціальні умови та попередній травматичний досвід.

Отже, психологічна адаптація та відновлення військовослужбовців є складним багаторівневим процесом, що потребує інтеграції наукових підходів, практичних методів та духовно-ціннісних ресурсів особистості. Ефективна реалізація системи психологічної підтримки сприяє збереженню психічного здоров'я військовослужбовців та підвищенню їх бойової і професійної ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бек Аарон Т. *Когнітивна терапія депресії*. Київ : Видавництво «АСТА», 2022.
2. Ван дер Колк Бессел. *Тіло пам'ятає все. Як лікувати травму*. Київ : Видавництво «Vivat», 2022.
3. Гаврюшенко В. В. та ін. *Ментальне (психічне) здоров'я українських захисників: виклики, профілактика та перспективи реабілітації військовослужбовців в умовах російсько-української війни. Перспективи та інновації науки*. 2024. № 12(46). С. 965-978. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/17895/17953> (дата звернення 01.04.2026).
4. Гроссман Дейв. *Про бій: психологія і фізіологія смертельного конфлікту у війні та мирі*. Warrior Science Publications, 2008. 720 с.
5. Клімішина Н. П. *Психологічні чинники успішної командної роботи серед офіцерів у проблемних ситуаціях. Наукові перспективи*. 2024. № 11(53). С. 1283-1296.
6. Кожедуб О. В. *Агресія: поняття, види, теорії. Scientific Collection of modern science*. Oslo : International Science Group, 2024. С. 220-224.
7. Кокун О. М., Клочков В. В., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. *Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій : метод. посіб.* Київ-Одеса : Фенікс, 2022.
8. Мороз В. М., Олійник В. О., Коваль М. А., Мась Н. М. та ін. *Охорона психічного здоров'я військовослужбовців в умовах війни. Т. 1*. Харків : Фоліо, 2024.
9. Lahad M. *Basic Ph: The Story of Coping Resources*. Community Stress Prevention Centre, 1993.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ТА МЕТОДИ РОБОТИ З ТРАВМОВАНИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Раїса ТОКАРЧУК,

провідний спеціаліст групи цивільно-
військового співробітництва Рівненського
обласного територіального центру
комплектування та соціальної підтримки,
психолог

На сьогодні, багато воїнів, які повертаються з фронту, несуть великий психологічний навантаження через переживання, які вони пережили, а також зміни у своєму стилі поведінки, які відбулися через їхні власні реакції на небезпечні ситуації, які вони зазнали під час служби. Успішна психологічна реабілітація та соціальна реінтеграція базується на трьох ключових елементах: комунікації, прийняття ветерана в такому вигляді, як він є, і підтримці фахівців.

Психологічна допомога є складним набором заходів, включаючи фізіологічні, психотерапевтичні, організаційні та медичні, які спрямовані на відновлення порушених (втрачених) психічних функцій та корекцію соціального статусу бійців, які зазнали бойової психічної травми. Ця реабілітація включає в себе такі напрямки як організаційна робота, профілактика, діагностика, консультування, корекція, психотерапевтичний вплив і спільна робота з родинами бійців

Психологічна допомога, повинна спрямовуватися на відновлення прав особи, соціального статусу, здоров'я та працездатності. Це означає не лише відновлення стану та здатності до життя в цивільному соціальному середовищі, але також відновлення самого соціального середовища, умов життя, які були порушені або обмежені з якихось причин [1].

Таким чином, головною метою психологічної допомоги є забезпечення соціалізації особи і відновлення її попереднього рівня, що включає в себе не

лише здоров'я, але й соціальний статус, морально-психологічну рівновагу і впевненість в собі [2; 3].

Значна частина бойових учасників потребує комплексного психологічного відновлення. Однак військовослужбовці можуть уникати звернення за психологічною підтримкою через страх перед можливими наслідками для своєї військової кар'єри, відчуттям власної слабкості та страхом перед втратою. Успіх консультаційної роботи з військовослужбовцями багато в чому залежить від уміння обрати найбільш доцільні форми й методи роботи з урахуванням специфіки особливостей різних категорій військовослужбовців. Психолог не повинен перетворювати психологічну допомогу на просте вираження співчуття, жалю. Цієї здатності недостатньо, щоб вирішити завдання, що виникають під час консультування військовослужбовців. Необхідно пам'ятати, що кожен військовий – це доросла людина. Це означає, що кожен із них може робити вибір, усвідомлюючи наслідки цього вибору. Важливо, щоб військовослужбовець від самого початку роботи з психологом не мав ілюзій на предмет того, що від консультанта він отримає «чарівні» поради, дотримуючись яких, він позбудеться існуючих проблем. Під час надання допомоги акцентується відповідальність клієнта, тобто визнається, що незалежний, відповідальний індивід здатний у відповідних обставинах приймати самостійні рішення, а консультант створює умови, які заохочують вольову поведінку клієнта. Не треба брати на себе завеликий тягар відповідальності за психологічне благополуччя іншої людини, не маючи достатніх ресурсів, щоб такий тягар витримати, адже є ризик емоційно вигоріти. У разі необхідності психолог повинен провести психодіагностичне обстеження військового і за його результатами зробити відповідний психологічний висновок [4]

На особливу увагу заслуговує інший бік переживання травми – посттравматичне зростання. Вже багато років науковці досліджують цей феномен. Ще 1993 року вийшла публікація про перший інструмент для вимірювання як негативних, так і позитивних змін після травми, який і зараз

використовується в наукових дослідженнях та в психотерапевтичній практиці [5; 6].

Серед основних психічних розладів військовослужбовців у бойових умовах виділяють такі: розлади психіки, які характеризуються фобіями, тобто патологічним страхом; бойовий стрес і бойове виснаження; посттравматичні стресові реакції. Система медико-психологічної реабілітації має бути послідовною та поетапною; завдання, форми та методи реабілітації змінюються відповідно до кожного етапу проведення. Ідеальна модель психологічної реабілітації включає в себе 5 етапів: превентивна реабілітація перед відправленням воїнів для виконання завдань за призначенням; психологічна реабілітація під час виконання бойових завдань; психологічна реабілітація після виведення з зони бойових дій; психологічна реабілітація військовослужбовців у військових госпіталях; психологічна реабілітація комбатантів, звільнених у запас.

Серед звернень часто трапляються такі, коли військовослужбовців хвилює їхній власний психічний стан: вони помічають, що з ними відбулися помітні зміни, але не розуміють, наскільки це серйозно та якими можуть бути наслідки. Вони свідомо не обирають звернення до психолога, оскільки побоюються можливих наслідків (постановки на облік до психіатра, втрати внаслідок цього роботи тощо). Часто можна почути головне запитання, яке хвилює військовослужбовця: «Я нормальний?». У процесі роботи консультант має бути готовим визнати можливі обмеження своєї компетенції, не вступати в зайві суперечки [7]

При роботі з травмованими військовослужбовцями важливо пам'ятати, що його ситуація особлива. Коли після повернення він буде говорити про неї, якщо взагалі заговорить – то побачить, що навіть ті люди, які симпатизують йому, не розуміють унікальності його індивідуального досвіду, який зробив його іншою людиною. Однією з основних перешкод на шляху «повернення військового додому» може стати саме незатребуваність у цивільному полі набутих в армії навичок, нездатність дистанціюватися від армійських

цінностей конформізму і прийняти цивільні цінності автономного існування. І, на жаль, немає гарантії, що соціальні функції, які витримали тест в одній системі, зможуть зробити те ж саме, якщо їх перенести в іншу. Це особливо справедливо щодо тих, хто повертається з війни [2]

Життя військовослужбовців та ветеранів ЗСУ, характеризується виключно високим ступенем примусу, дисципліни, які нав'язані контролюючою і нормативною структурою. У цивільному суспільстві ветеран повинен вибирати власні цілі й засоби та не може, як в армії, слідувати авторитету або керівництву. Тому він нерідко відчуває себе, немов дитина без матері. Це не означає, що він позбавляється престижу захисника Батьківщини, проте історія свідчить, що довголіття не сприяє пам'яті про славу. Ветерани, які повернулися з війни, частіше стикаються з екзистенційними питаннями, пов'язаними з їхньою ідентичністю («хто я?», «як далі жити?»), що є ефектом необхідності пристосування до світу повсякденності, в якому вони відчувають себе «чужинцями».

Враховуючи характер отриманих травм - важкі вогнепальні поранення, черепно-мозкову травму, неврологічні ураження, а також супутні психоемоційні наслідки (зокрема розлад адаптації), що виникли внаслідок подій, пов'язаних із захистом Батьківщини, психологічний супровід таких осіб потребує особливо чутливого та комплексного підходу. Пережитий досвід не лише формує значне навантаження на психіку, але й створює умови для індивідуального осмислення, боротьби та потенційного особистісного зростання.

Загальні рекомендації психологам, які працюють із людьми, що постраждали від травми:

1. Зростання після травми потрібно розглядати не як таке, що походить від травми, а як таке, що походить із сутності людини, з процесу її боротьби з подіями та їхніми наслідками, з осмислення того, що сталося.

2. Потрібно усвідомити, що в людини може бути потенціал до зростання, але не думайте, що зростання повинно обов'язково статися, або що те, що його не сталося, є наслідком неспроможності людини взяти щось зі свого досвіду.

3. Не змушуйте їх думати, що вони зобов'язані «зростати».

4. Уважно слухайте та спостерігайте за зростанням, і щойно воно з'являється, приділяйте йому увагу, плекайте його.

5. Якщо Ви працюєте у перспективі «хвороби», то можете легко пропустити зростання, не звернувши увагу на позитивні зміни в житті клієнта, наприклад: «Я став мудрішим».

6. Щойно Ви помітили натяк на позитивні зміни, емпатійно віддзеркалюйте їх клієнту. Це допоможе йому в пошуках інших позитивних змін. Якщо ми робитимемо так, то з часом військовий зрозуміє, що ми вітаємо розмови про позитивні зміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берегова Н. П., Джигун Л. М. Психологічна реабілітаційна робота військовослужбовців з психічними травмами. Теорія та практика формування особистості як суб'єкта самотворення і самозбереження : монографія. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2021. С. 311-325.
2. Блінов О. А. Вплив стрес-факторів діяльності на військовослужбовців. Вісник НАОУ. Київ: Міленіум, 2006. Вип. 2. С. 118-124.
3. Блінов О. А. Деформація особистості військовослужбовців у наслідок участі в бойових діях. Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. Том X. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Вип. 26. С. 87-96.
4. Блінов О. Організаційні ресурси психологічної реабілітації військовослужбовців. Організаційна психологія. Економічна психологія, 1(25), 2022. С. 16-22. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2022.1.25.2> (дата звернення 10.04.2026).
5. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми : монографія. Київ: Талком, 2016. 246 с.
6. Блінов О.А. Психологічний захист від бойового стресу в збройних силах провідних країн світу. Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 38. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. С. 38-52.
7. Бриндіков Ю. Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Хмельницький національний університет МОН України, Хмельницький, 2018. 46 с.

АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНО ВІДНОВЛЕННЯ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

Юлія ГОЛОВІНСЬКА,
начальник групи психологічного супроводу та
відновлення ОК «Захід»

«Скажіть це собі просто зараз! «Я боротимуся за своє життя. Я шукатиму поради. Я вживатиму ліки. Я боротимуся за своє життя, як боровся б за життя власної дитини! Тому що я – воїн! Ніхто не зможе забрати моє життя без бою. Навіть я сам»

Д. Гроссман [1].

Вступ. Сучасна війна характеризується домінуванням інноваційних технологій та масовим використанням безпілотних систем, динамічністю бойових дій та постійним перебуванням особового складу на лінії бойового зіткнення. Для військовослужбовців які не готувалися до війни ні морально ні фізично ні духовно, питання психологічного відновлення набуває стратегічного значення. Тривалий вплив стрес факторів бойової обстановки призводить до виснаження адаптаційних ресурсів організму, що згідно з концепцією Г. Сельє, неминуче веде до стадії дистресу, зниження боєздатності та зростання ймовірності розвитку ПТСР [2].

«Я не дуже розумію термін «реабілітація». «Re» + «ability» – це значить, що ти повертаєш щось втрачене. З психологічної точки зору, я не хочу ставати таким, як був до війни». Ці слова належать С. Молодіду лейтенанту ЗСУ, ветерану війни на сході України.

Коли ми говоримо про «реабілітацію», ми мимоволі використовуємо технічний підхід: ніби людина – це механізм, який зламався, і його треба полагодити до «заводських налаштувань». Але людина, яка пройшла через бойові дії, бачила смерть, відчувала межу власних можливостей і робила

надскладний вибір, більше не є тією особою, що йшла у військкомат. Можна говорити про те що ми можливо б хотіли відмотати час назад але для чого? Це означає що ми знецінимо все те, що було пережито. Для бійця це неможливо і, зрештою, непотрібно. Для бійця зараз на одному із перших місць стоїть «gesover» цим словом влучно підмічається головна потреба: військовослужбовець який відчув на собі всі емоційні «гойдалки» – це не «зіпсована версія» цивільного. Це людина з розширеним (хоч і важким) досвідом. Наше завдання стоїть як спеціалістів – не «лікувати» їх до стану 2021 року, а допомогти їм знайти опору в тому, ким вони стали зараз. Це шлях трансформації, де вони вчаться жити з новим досвідом.

«Was mich nicht umbringt, macht mich stärker» – вперше цей вираз сказав Фрідріх Ніцше у своїй праці «Сутінки ідолів» (1888), у розділі «Вислови і стріли», що означає «Все, що мене не вбиває, робить мене сильнішим» адже те, що «не вбило», іноді може сильно поранити, і саме тут на допомогу приходить етап відновлення. В рамках відновлення ми розуміємо: якщо постійно перевіряти себе на міцність за принципом Ніцше, можна просто не помітити моменту, коли «не вбило» перетворюється на «зламало». Ми часто кажемо бійцям: «Стеж за зброєю, чисти її, бо підведе».

Психіка – це така сама зброя. Справжня сила не в тому, щоб витерпіти все до останнього подиху, а в тому, щоб мати мудрість зупинитися, відновитися і повернутися в стрій свідомим та цілісним.

Сила – це коли досвід війни стає твоєю мудрістю, а не твоїм вироком. А для цього треба перестати воювати з власним тілом і почати до нього прислухатися.

Сучасні аспекти психологічного супроводу та відновлення вимагають від нас відмови від застарілих поглядів по типу просто «пожаліти» та заспоїти бійця. Сьогодні пункт психологічної допомоги у військових частинах, далі (ППД) розглядається не як час для місцезнаходження бійців які не можуть дати собі ради в психологічному сенсі, а як стратегічний простір для відновлення життєвого ресурсу та декомпресії. Це місце, де створюється так

званий «безпечний простір» (Safe Space), необхідний для того, щоб мозок бійця зміг нарешті вимкнути режим постійної готовності до бою. Як зазначає Бессел ван дер Колк, зцілення стає можливим лише тоді, коли тіло та психіка отримують реальний сигнал про безпеку, що дозволяє інтегрувати важкий досвід, а не просто витіснити його [3].

Робота в межах ППД базується на розумінні того, що війна незворотно змінює особистість. Замість спроб повернути військового до його «довоєнного» стану, ми орієнтуємося на концепцію посттравматичного зростання. Стівен Джозеф доводить, що за належної підтримки криза може стати фундаментом для створення нової, більш стійкої ідентичності. ППД у цьому процесі відіграє роль «сервісного центру» для психіки, де через професійну діагностику та інструменти нормалізації ми допомагаємо бійцю зрозуміти: його реакції на ненормальні події є цілком природними.

Кінцевою метою відновлення є інтеграція травматичного досвіду. Це процес, під час якого події війни перестають бути некерованим потоком спогадів, що викликають біль, і стають частиною особистої історії. Успішне відновлення дозволяє не лише повернути боєздатність, а й вийти на рівень посттравматичного зростання – стану, де набутий досвід трансформується у нову якість особистої сили, мудрості та професіоналізму. Таким чином, відновлення є функціональною необхідністю: як зброя потребує технічного обслуговування після бою, так і психіка воїна потребує фахового відновлення для подальшого життя та служби.

Але ніщо не може повернути все, як було раніше. Ані терапія, родина, чи медикаментозне лікування, жага до життя не повернеться якщо клацнути пальцями. Є таке твердження: «З війни ніхто не повертається», я б додала таким яким він йшов туди, і без різниці ти був на «першій» лінії чи виконував завдання у другому ешелоні, бо ми всі потрапили в ненормальні умови без підготовки.

Зі сторони прожитого досвіду тут на війні можна зробити висновок що навіть самі бійці говорять про те що я змінився, я не такий і наша задача допомогти людині зрозуміти себе у такий час, я що далі робити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гроссман Д., Крістенсен Л. *Про війну: психологія та фізіологія збройного конфлікту в бою та в мирний час* / пер. з англ. Київ : Астролябія, 2021. 640 с.
2. Сельє Г. *Стрес без дистресу* / пер. з англ. О. І. Сидоренко. Київ : Дух і Літера, 2002. 124 с.
3. *Броньований розум: бойовий стрес та психологія екстремальних ситуацій* / упоряд. К. Москалець. Київ : [б. в.], 2020. 298 с.

ДУХОВНІСТЬ ОФІЦЕРА-ПСИХОЛОГА ЗСУ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Володимир ДЕМИДЮК,
доктор філософії зв спеціальності
053 Психологія, заступник командувача військ
ОК «Захід» з психологічної підтримки
персоналу, начальник управління
психологічної підтримки персоналу

Ольга ГАЛИЦЬКА,
офіцер-психолог ОК «Захід»
здобувач освітнього рівня PhD
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
старший викладач кафедри психології,
соціальної роботи та гуманітарних дисциплін,
Рівненський інститут Університету «Україна»

У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні питання психологічного забезпечення військовослужбовців набуває критичного значення. Постійний вплив бойового стресу, загроза життю, втрати побратимів і тривале перебування в умовах невизначеності створюють значне психологічне навантаження на особовий склад. У цих умовах особлива роль відводиться офіцеру-психологу, який не лише застосовує професійні методики, але й виступає джерелом моральної підтримки, стабільності та внутрішньої опори для військовослужбовців.

Важливо зазначити, що ключовим інструментом діяльності військового психолога є психологічний супровід. Психологічний супровід – це комплекс заходів, спрямованих на системне спостереження за психологічним станом військовослужбовців, своєчасне виявлення деструктивних змін, надання психологічної допомоги і підтримки під час виконання бойових або спеціальних завдань. Він включає профілактику девіантної та деліквентної поведінки військовослужбовців, психологічну просвіту, та безпосередню

психологічну допомогу. Організація таких заходів здійснюється відповідно до чинних нормативних документів Збройних Сил України, що регламентують порядок надання психологічної допомоги [1; 2].

У цьому контексті особливої ваги набуває духовність офіцера-психолога як інтегральна характеристика його особистості. Духовність визначає не лише професійні дії фахівця, але й глибину його взаємодії з військовослужбовцями. Вона дозволяє виходити за межі формального виконання обов'язків і забезпечувати справжню підтримку, засновану на довірі, емпатії та моральній відповідальності [3].

Духовність офіцера-психолога слід розглядати як складне багатовимірне явище, що включає систему цінностей, морально-етичні орієнтири, здатність до саморефлексії та усвідомлення сенсу діяльності. У військовому середовищі вона набуває особливого значення, оскільки визначає здатність фахівця ефективно реалізовувати психологічний супровід у складних умовах війни [4].

Одним із ключових проявів духовності є морально-етична зрілість. Вона забезпечує формування довірливих взаємин із особовим складом, що є основою ефективного психологічного супроводу. В умовах бойових дій військовослужбовці часто переживають складні моральні дилеми, і саме офіцер-психолог має допомогти їм зберегти внутрішню рівновагу та ціннісні орієнтири [3; 4].

Емоційна стійкість також є важливим компонентом духовності. У процесі психологічного супроводу офіцер-психолог постійно стикається з інтенсивними переживаннями військовослужбовців. Його здатність зберігати спокій, контролювати власні емоції та діяти зважено є критично важливою для ефективного надання допомоги. Духовна зрілість дозволяє не лише витримувати психологічні навантаження, але й підтримувати інших у найскладніших ситуаціях [4].

Значну роль відіграє також здатність до емпатії та співпереживання. У межах психологічного супроводу це проявляється у вмінні слухати, розуміти та підтримувати військовослужбовців. Такий підхід сприяє зниженню рівня

тривожності, формуванню відчуття безпеки та довіри, що є необхідною умовою ефективної психологічної допомоги.

Духовність офіцера-психолога безпосередньо пов'язана із його здатністю до саморозвитку та самопізнання. У процесі здійснення психологічного супроводу важливо не лише допомагати іншим, але й усвідомлювати власні емоції та переживання. Це дозволяє уникати професійного вигорання та підтримувати високий рівень ефективності діяльності [1; 3; 5].

Особливої уваги заслуговує питання інтеграції духовного компонента у професійну підготовку офіцерів-психологів. Така інтеграція є необхідною умовою формування фахівців, здатних ефективно здійснювати психологічний супровід у бойових умовах. Вона сприяє розвитку психологічної стійкості, моральної відповідальності та здатності до глибокого розуміння внутрішнього світу військовослужбовців.

Психологічний супровід, у поєднанні з високим рівнем духовності офіцера-психолога, забезпечує не лише надання допомоги, але й створення сприятливого морально-психологічного клімату в підрозділі. Це сприяє підвищенню бойового духу, згуртованості колективу та ефективності виконання службових завдань [1; 5].

Крім того, духовність відіграє важливу роль у профілактиці психологічних розладів. У межах психологічного супроводу офіцер-психолог має змогу своєчасно виявляти ознаки психічних порушень, проводити профілактичну роботу та надавати необхідну допомогу. Це сприяє збереженню психічного здоров'я військовослужбовців і підвищенню їхньої готовності до виконання бойових завдань.

Таким чином, психологічний супровід у Збройних Силах України є системною діяльністю, ефективність якої значною мірою залежить від особистісних якостей офіцера-психолога. Духовність у цьому процесі виступає як внутрішній ресурс, що забезпечує глибину, гуманістичний характер та результативність психологічної допомоги [1; 6].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що духовність офіцера-психолога є невід'ємною складовою ефективного психологічного супроводу військовослужбовців. У сучасних умовах війни вона виступає як фактор стабільності, моральної опори та професійної зрілості. Доцільним є впровадження у систему підготовки військових психологів спеціалізованих програм, спрямованих на розвиток духовності, етичного мислення та ціннісної самосвідомості, що сприятиме підвищенню ефективності їхньої професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алещенко В., Кокун О. Психологічний супровід військовослужбовців у бойових умовах: виклики сучасності. *Psychological Journal*. 2025. Т. 11, № 1. С. 18-33.
2. Вітченко, А. Духовний потенціал військового лідерства. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. Т. 1, № 2(109).
3. Галицька О. В. Генеза формування духовності молодших офіцерів Збройних Сил України в умовах військових дій. *Освіта та педагогічна наука*. 2025. №2(189). С.3-11. DOI:[https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2\(189\)-3-11](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2(189)-3-11) (дата звернення 26.03.2026).
4. Галицька О. В. Формування духовно-психологічної стійкості військовослужбовців для подолання наслідків війни. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*. 2025. №3. DOI:<https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-5> (дата звернення 05.04.2026).
5. Демидюк В. М., Галицька О. В. Інтегративний підхід до формування духовності молодших офіцерів ЗСУ: історико-аксіологічні та психологічні орієнтири. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Психологія»*. Острог : Вид-во НаУОА. 2025. № 19. С. 11-17. DOI: <http://doi.org/10.25264/2415-7384-2025-19-11-17> (дата звернення 17.04.2026).
6. Жигало Н., Матеюк О. Психологічний супровід військовослужбовців у зоні ведення бойових дій. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. № 13. С 64-70.

ДУХОВНІСТЬ ОФІЦЕРА-ПСИХОЛОГА ЯК РЕСУРС ПОДОЛАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ТРАВМИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

Ольга ГАЛИЦЬКА,
офіцер-психолог ОК «Захід»
здобувач освітнього рівня PhD
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
старший викладач кафедри психології,
соціальної роботи та гуманітарних дисциплін,
Рівненський інститут Університету «Україна»

У контексті тривалих воєнних дій діяльність офіцера-психолога психологічної підтримки персоналу ЗСУ, супроводжується не лише професійними викликами, але й глибокими екзистенційними переживаннями, серед яких особливе місце займає екзистенційна провина та пов'язана з нею травматизація. Постійне перебування у полі страждання, відповідальності за життя і психічний стан інших, а також обмеженість реальних можливостей допомоги формують стан внутрішньої напруги, що поступово трансформується в екзистенційну травму – порушення цілісності смислової структури особистості, втрату базових орієнтирів і відчуття внутрішньої опори [1].

У цьому вимірі духовність доцільно розглядати не як абстрактну чи виключно світоглядну категорію, а як інтегровану внутрішню систему особистості, що поєднує цінності, смисли, моральні орієнтири, рефлексивність і здатність до усвідомленого вибору. Саме така інтегрована духовність виступає ключовим психологічним ресурсом, який дозволяє особистості не лише витримувати екзистенційне навантаження, але й трансформувати травматичний досвід у джерело внутрішнього розвитку [2; 3].

Духовність офіцера-лідера проявляється у здатності: осмислювати пережитий досвід навіть за умов його трагічності та незавершеності; приймати обмеженість власного впливу без руйнування почуття професійної гідності;

зберігати внутрішню свободу у виборі ставлення до подій; витримувати невизначеність, втрату та суперечливість бойового досвіду; переорієнтовувати фокус із самозвинувачення на відповідальність і ціннісно зумовлену дію [4].

Саме через ці механізми духовність виконує функцію інтеграції травматичного досвіду. Вона дозволяє уникнути фрагментації особистості, коли переживання війни витісняються або ізолюються, і натомість сприяє включенню цього досвіду в особистісну історію без втрати ідентичності. Таким чином, екзистенційна травма перестає бути виключно руйнівною і набуває потенціалу для переосмислення.

Крім того, інтегрована духовність виступає основою психологічної резильєнтності офіцера-психолога, оскільки забезпечує здатність: зберігати внутрішню цілісність в умовах хронічного стресу; уникати професійного вигорання через наявність глибинного смислу діяльності; підтримувати інших без втрати власних ресурсів; залишатися суб'єктом власного життя, а не лише функціональним виконавцем ролі [5].

У цьому контексті подолання екзистенційної травми відбувається не шляхом уникнення болю чи усунення переживань, а через їх смислову трансформацію. Духовність дозволяє переосмислити провину не як доказ власної неспроможності, а як свідчення цінності життя, відповідальності та залученості до долі інших.

Отже, інтегрована духовність офіцера-психолога є не допоміжним, а базовим ресурсом подолання екзистенційної травми. Вона забезпечує здатність до відновлення внутрішньої рівноваги, збереження ідентичності та ефективного виконання професійної місії навіть в умовах тривалої війни. Її розвиток має розглядатися як стратегічний напрям психологічної підготовки та підтримки військових фахівців [6].

Висновки. Почуття провини у діяльності офіцерів-психологів, які тривалий час працюють в умовах війни, є неминучим екзистенційним феноменом. Однак у разі його непроживання та неусвідомлення воно набуває деструктивного характеру, руйнуючи особистість і професійну ефективність.

Єдиним стійким ресурсом протидії цьому процесу виступає сформована духовність, яка забезпечує здатність до смислотворення, прийняття невизначеності та трансформації провини у конструктивну відповідальність.

Таким чином, розвиток духовності офіцерів-психологів слід розглядати не як абстрактну категорію, а як ключовий елемент їх психологічної стійкості та професійної ефективності в умовах тривалої війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О. В. Особливості формування офіцера Збройних Сил України – національного патріота в системі військової освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 12(14). С. 232-240. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-12\(14\)-232-240](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-12(14)-232-240) (дата звернення 14.04.2026).
2. Вітченко А. О. Духовний потенціал військового лідерства. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. № 2(109). С. 25-39. URL: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-109-2-25-39> (дата звернення 22.03.2026).
3. Галицька О. В. Генеза формування духовності молодших офіцерів Збройних Сил України в умовах військових дій. *Освіта та педагогічна наука*. 2025. №2(189). С.3-11. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2\(189\)-3-11](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2025-2(189)-3-11). (дата звернення 04.04.2026).
4. Галицька О. В. Формування духовно-психологічної стійкості військовослужбовців для подолання наслідків війни. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*. 2025. №3. URL: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-5> (дата звернення 27.02.2026).
5. Галицька О. В. Поколінневий розрив і військова етика: нарцисизм, духовність та формування стійкості молодших офіцерів ЗСУ *Вісник науки та освіти (Серія «Педагогіка»)*. 2026. № 1 (43). С. 1705-1715. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1\(43\)-1705-1715](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-1705-1715) (дата звернення 10.04.2026).
6. Галицька О. В. Духовність як антисуїцидальний чинник поведінки в юнацькому віці. *Молодь: освіта, наука, духовність : матеріали XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції (16-17 квітня 2025 р.)*. Київ : Університет «Україна», 2025. URL: <https://doi.org/10.36994/978-966-388-720-3-2025-1241> (дата звернення 20.04.2026).

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

Олексій ДЗЮБА,

здобувач освітнього ступеня магістр спеціальності С4 Психологія, Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Наталія ХАРЧЕНКО,*
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін, Рівненський інститут Університету «Україна»

Вступ. Сучасний етап розвитку людства характеризується зростанням глобальної нестабільності (війни, кризи, пандемії), що особливо гостро проявляється в українському суспільстві в умовах повномасштабної війни. Тривалий вплив стресогенних чинників підвищує ризики для психічного й соматичного здоров'я та актуалізує потребу у зміцненні внутрішніх ресурсів особистості. Особливого значення набуває проблема стресостійкості військовослужбовців в умовах бойових дій, де вона виступає не лише як здатність витримувати навантаження, а як активний процес мобілізації ресурсів для збереження психологічного добробуту, ефективного функціонування та відновлення здоров'я.

Мета роботи. Висвітлити критичну важливість функцій стресостійкості та її вплив на професійну діяльність військовослужбовців в умовах повномасштабної війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Узагальнено під поняттям «стресостійкість» розуміють комплексну властивість особистості, індивідуальну здатність організму зберігати нормальну працездатність, витримувати значні інтелектуальні, вольові та емоційні навантаження, підтримувати міжособистісні зв'язки під час дії стресору [4, С. 1].

Підтримуємо думку Г. Тимошук, що стресостійкість особистості є результатом взаємодії біологічних, психологічних, соціальних й особистісних чинників. Ця взаємодія формує комплексну, динамічну систему [3, С. 3189].

Стійкість організму до стресу є корисною захисною функцією, яка дозволяє людині успішно адаптуватися до умов навколишнього середовища, протидіяти негативному впливу зовнішніх і внутрішніх стресогенних чинників. [1, С. 54]. Основним критерієм стресостійкості людини є рівень її спроможності до пристосування у складному і вимогливому світі.

Роль стресостійкості неабияк посилюється під час кризових та екстремальних умов, в яких сьогодні живуть українці під час повномасштабної війни і з якими в посиленій мірі стикаються українські військовослужбовці. Нагадаємо, що екстремальна ситуація є раптовою, короткочасною подією, що несе загрозу життю та здоров'ю. Тоді як для кризових умов характерні тривалість, порушення звичного способу життя та високий рівень невизначеності майбутнього. Хронічний характер кризових умов створює кумулятивний ефект стресу, виснажуючи адаптаційні ресурси організму та психіки [2, С. 179]. На п'ятий рік повномасштабного вторгнення росії в Україну ми можемо говорити про накопичувальний ефект стресових факторів як домінуючий.

Поруч з поняттям «стресостійкості» виживими є терміни «резильєнтність», «копінг-стратегії», «життєстійкість» та «психологічна стійкість». Так, резильєнтність є динамічним процесом успішної адаптації та швидкого відновлення психічної рівноваги. Копінг-стратегії – це актуальні відповіді особистості на загрозу. Життєстійкість являє собою багатовимірне особистісне утворення, що допомагає зберігати контроль над життєвими подіями та активно долати стресовий вплив [5, С. 5].

Ряд вчених, зокрема В. Аршинова, В. Генковська, С. Іванова, О. Кокун, В. Крайнюк розглядають стресостійкість не як окрему рису особистості, а як складну систему, що складається із взаємопов'язаних компонентів (когнітивних, емоційних, поведінкових), яка забезпечує здатність

людини адаптуватися до стресових факторів і зберігати психічну стабільність [1, С. 55].

До складових цієї системи належать передусім ті, що є найбільш типовими для військовослужбовців під час виконання завдань у бойових, екстремальних умовах, а саме: мотивація; воля; інформованість; поведінка на основі конструктивних копінг-стратегій.

Саме узгоджена взаємодія та гармонійний розвиток цих чотирьох компонентів забезпечують перетворення стресостійкості на потужний психологічний ресурс, який дозволяє особистості не лише виживати в кризових обставинах, а й зберігати ефективність діяльності та здатність до особистісного розвитку.

Моделі поведінки, які можуть використовувати українські військовослужбовці під час бойових дій в певній мірі продиктовані середовищем знаходження. Куди важливішим є момент особистісної інтеграції військовослужбовцем до власної повсякденної діяльності наступних копінг-стратегій [3, С. 3191]:

1. Планування та активне вирішення проблеми з аналізом ситуації, визначенням пріоритетів, розробкою плану дій, пошуком альтернативних рішень і ресурсів. Це дозволяє швидко нейтралізувати або зменшити стресор, зберігаючи фокус на професійних завданнях.

2. Пошук підтримки, тобто звернення до колег, наставників, експертів за порадою чи практичною допомогою, що посилює ефективність командної роботи.

3. Перевага над дезадаптивними стратегіями, а саме уникнення (ігнорування проблеми), емоційне придушення (заперечення емоцій), пасивне очікування чи агресивна реакція призводять до накопичення стресу, зниження концентрації, зростання помилок і вигорання. Навпаки, проблемно-орієнтований копінг корелює з вищою продуктивністю, меншою плінністю кадрів і кращою якістю виконання професійних завдань й обов'язків.

Висновки. Отже, стресостійкість військовослужбовців в умовах бойових дій слід розглядати як комплексну, динамічну систему, що формується у взаємодії біологічних, психологічних і соціальних чинників та забезпечує здатність особистості ефективно адаптуватися до впливу стресорів. В умовах тривалої війни важливість стресостійкості значно зростає, особливо для військовослужбовців, які діють у ситуаціях підвищеного ризику й невизначеності. Важливу роль у підтриманні стресостійкості відіграє синхронізований розвиток мотиваційного, вольового, когнітивного та поведінкового компонентів, а також свідоме використання конструктивних копінг-стратегій. Це не лише сприяє збереженню психічного здоров'я та працездатності, а й підвищує ефективність діяльності, забезпечуючи надійність виконання професійних завдань у бойових умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яковець М. В., Харченко Н. В. Стресостійкість: наукові підходи до поняття. Виклики для науки та освіти в добу нових технологій. 2025. С. 3-5. URL: <https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2025/09/re-26.08.2025-54-56.pdf> (дата звернення: 21.04.2026).
2. Редькіна Г. М. Стресостійкість у кризових умовах: категоріально-понятійний апарат. Ментальне здоров'я. 2025. № 4. С. 177-181. URL: <https://journals.oneu.od.ua/index.php/mh/article/view/144/135> (дата звернення: 28.03.2026).
3. Тимощук Г. Стресостійкість особистості як один з факторів ефективної професійної діяльності. Вісник науки та освіти. 2026. № 3(45). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/40139/40154> (дата звернення: 08.04.2026).
4. Гриньова М. В., Кононова М. М. Стресостійкість: як зберегти себе під тиском обставин. Як розуміти себе і жити ефективно. Полтава, Україна, 2026. URL: <https://publishing.pnpu.edu.ua/catalog/view/1213/1988/12143> (дата звернення: 08.04.2026).
5. Перелигіна Л., Швалб А., Богдан Ж. Стресостійкість та психологічна надійність особистості в екстремальних умовах діяльності. Наукові інновації та передові технології. 2026. № 2(54). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/37274/37274> (дата звернення: 28.04.2026).

ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ЯК УМОВА ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Наталія ЮДКО,

здобувачка освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 231 Соціальна робота,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: *Ольга ГАЛИЦЬКА,*
старший викладач кафедри психології,
соціальної роботи та гуманітарних дисциплін,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Травматичний досвід не зводиться до короткочасної реакції на надзвичайну подію. У сучасній психотравматології дедалі виразніше проступає інша логіка: інтенсивність наслідків визначається не лише фактом пережитого, а й структурою симптомів, тривалістю травматизації та тим, наскільки глибоко вона зачіпає саморегуляцію, образ себе і здатність до стосунків.

Звернення до класифікаційної моделі ICD-11 показує, що PTSD і complex PTSD описують різні діагностичні рубрики, рівні порушення після травми. Якщо PTSD насамперед охоплює повторне переживання, уникнення й відчуття поточної загрози, то complex PTSD включає також афективну дизрегуляцію, негативну Я-концепцію та міжособистісні труднощі. Показово, що хронічна травма частіше асоціюється саме з complex PTSD, а цей стан супроводжується більшим функціональним порушенням, ніж PTSD [4, С. 1-2; 4, С. 9].

Звідси впливає принципове для теми положення: психологічне відновлення особистості не можна звести до зменшення окремих симптомів. У реабілітаційній психології психологічна реабілітація визначається як система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психічного й особистісного здоров'я та створення сприятливих умов для розвитку й утвердження людини [1, С. 9].

Водночас реабілітаційна психологія осмислюється як системний підхід до стабілізації або відновлення психічного здоров'я і психологічного благополуччя особи, яка зазнала травмивного впливу [1, С. 11].

Таке розуміння точніше відповідає реальному досвіду роботи з травмою, оскільки предметом допомоги стає не окрема реакція, а порушений зв'язок людини із собою, іншими та власною життєвою перспективою.

Подолання наслідків травматичного досвіду в цьому контексті є процесом повернення до психічної регуляції, осмислення пережитого та відновлення дієздатності. У монографії про психотерапевтичну допомогу постраждалим цей процес прямо пов'язується з відновленням внутрішніх і зовнішніх ресурсів: ресурси особистості розглядаються як потенціал її психологічного здоров'я й благополуччя, а підтримувальне оточення – як необхідна умова реадaptaційного середовища [2, С. 66-67].

Схожу логіку подає й аналіз психологічних факторів подолання стресу. Визначальним тут є не сам стресор, а його суб'єктивна оцінка, доступність копінг-ресурсів, Я-концепція, когнітивні можливості, емпатія і здатність знаходити, приймати та надавати соціальну підтримку [3, С. 671, 677].

Отже, подолання наслідків травми має водночас внутрішній і міжособистісний вимір.

Емпіричні дані щодо інтервенцій підтверджують цю багаторівневу природу відновлення. Систематичний огляд психологічних втручань для CPTSD засвідчує, що травмофокусовані та навичкові підходи загалом є ефективними у роботі з симптомами complex PTSD, зокрема з негативною самооцінкою, порушеннями стосунків і труднощами саморегуляції. Разом із тим автори спеціально наголошують, що втручань, спрямованих саме на специфічні кластери complex PTSD, усе ще бракує [7, С. 1, 6].

Це спостереження має методологічне значення. Воно означає, що редукція інтрузій чи уникнення ще не тотожна повноцінному психологічному відновленню, якщо не відновлено самосприйняття, базове відчуття безпеки та здатність до близьких зв'язків.

Саме тому дискусія про послідовність терапевтичної допомоги не є суто технічною. Тривалий час фазова модель зі стабілізацією перед безпосереднім опрацюванням травматичних спогадів вважалася майже нормативною для complex PTSD. Проте сучасні дані не дають підстав абсолютизувати цю схему. А. De Jongh і L. C. S. Hafkemeijer звертають увагу на те, що така модель справді поширена, однак її емпірична база є обмеженою; додавання стабілізаційної фази може бути ефективним, але не є обов'язковою передумовою травмофокусованої терапії [6, С. 825].

Це застерігає від шаблонного підходу: не сама по собі етапність, а клінічна доцільність, стан людини та характер її порушень мають визначати траєкторію допомоги.

Разом із тим результати trauma-focused psychotherapy свідчать, що безпосередня робота з травматичним матеріалом може давати виразний ефект навіть у випадках складної травматизації. У ретроспективному дослідженні Е. Melegkovits та співавторів після завершення trauma-focused psychotherapy зафіксовано статистично значуще зниження PTSD-симптомів, депресивної симптоматики, функціонального порушення і проксі-показників complex PTSD [5, С. 1-2].

Ці дані не скасовують потреби в індивідуалізації допомоги, але переконливо показують інше: подолання наслідків травматичного досвіду не слід протиставляти відновленню особистості. За належно організованої допомоги саме опрацювання травми стає умовою повернення людини до більш цілісного, регульованого і суб'єктного способу функціонування.

Отже, психологічне відновлення особистості після травми варто розуміти як багаторівневий процес, що охоплює зменшення дистресу, відновлення саморегуляції, перегляд негативного образу себе, повернення довіри до стосунків і зміцнення ресурсів, без яких адаптація лишається нестійкою.

Саме тому подолання наслідків травматичного досвіду є не зовнішнім додатком до реабілітації, а її центральною умовою: без цього неможливо

перейти від виживання після травми до відновлення суб'єктності, психологічного благополуччя і здатності знову будувати власне життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навчальний посібник. Т. 1. За заг. ред. Н. Пророк. Київ, 2018. 208 с.*
2. *Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу: монографія / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос [та ін.] ; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 178 с.*
3. *Стельмащук Х. Р. Психологічні фактори подолання стресу. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 29. С. 671-684.*
4. *Cloitre M., Garvert D. W., Brewin C. R., Bryant R. A., Maercker A. Evidence for proposed ICD-11 PTSD and complex PTSD: a latent profile analysis. European Journal of Psychotraumatology. 2013. Vol. 4. Art. 20706.*
5. *Melegkovits E., Blumberg J., Dixon E., Ehntholt K., Gillard J., Kayal H. et al. The effectiveness of trauma-focused psychotherapy for complex post-traumatic stress disorder: A retrospective study. European Psychiatry. 2023. Vol. 66(1). Art. e4.*
6. *De Jongh A., Hafkemeijer L. C. S. Trauma-focused treatment of a client with Complex PTSD and comorbid pathology using EMDR therapy. Journal of Clinical Psychology. 2024. Vol. 80(4). P. 824-835.*
7. *Ahn H., Hong J. S., Han D. H. Psychological Interventions for Complex Post-traumatic Stress Disorder Symptoms: A Systematic Review. Journal of Korean Medical Science. 2025. Vol. 40(43). Art. 279.*

З М І С Т

СЕКЦІЯ І		
<i>РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ФІЛОСОФСЬКІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА МЕДИЧНІ АСПЕКТИ</i>		
<i>ДЕНИЩУК Інна</i>		
РЕСУРСНА ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ		
<i>ЛЮТКО Віталій, КАМІНСЬКА Ольга</i>		
РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ		
<i>ПАНАСЮК Олена, ВОЙТОВИЧ Ігор</i>		
ЕФЕКТИВНІ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ		
<i>МАТВІЙЧУК Антоніна, ЛЮТКО Оксана</i>		
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ		
<i>ШОВКОВА Олена, ЛЮТКО Оксана</i>		
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ		
<i>СЕНЬ Ірина, ЮРЧУК Людмила</i>		
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ		
<i>ПАРМЬОНОВА Ірина, БУХАЛЬСЬКА Світлана</i>		
РОЗВИТОК НАВИЧОК ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ		
<i>САЮК Вікторія, БУХАЛЬСЬКА Світлана</i>		
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН		
<i>ПОЛЮХОВИЧ Олександр, АЛЬОШИНА Оксана</i>		
СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРОФІЛАКТИКИ СИНДРОМУ «ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ» В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА		
<i>ПОЛЮХОВИЧ Богдан, ЮРЧУК Людмила</i>		
ТРУДНОЦІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ		

КОЛІСНИЧЕНКО Руслан, ЮРЧУК Людмила		
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН СТАРШОКЛАСНИКІВ		
АВРАМИШИНА Оксана, ЮРЧУК Людмила		
РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ		
КОРПЕСЬО Марія, ЮРЧУК Людмила		
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ		
НАГАЛЬ Наталія, ХАРЧЕНКО Наталія		
ЦИФРОВІ ЗВИЧКИ ПІДЛІТКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ		
АНОШКО Олексій, ХАРЧЕНКО Наталія		
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ		
НІКОЛАЄВ Віктор, ХАРЧЕНКО Наталія		
ВПЛИВ СТРЕСУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ		
БЄЛИХ Анастасія, ДЕНИЩУК Інна		
ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ		
ГРИШКО Юлія, ГАЛИЦЬКА Ольга		
ЗНАЧЕННЯ ЕМПАТІЇ У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ		
ДАНЧЕНКО Сергій, ЮРЧУК Людмила		
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ		
РУБАН Віра, КОРОБОВИЧ Людмила		
СТРАТЕГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЛІДЕРІВ ТА ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ		
CHORNOUS Vira, HUSAR Halyna		
FOREIGN LANGUAGE IS AN IMPORTANT ELEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN MEDICAL INSTITUTIONS: PROSPECTS AND CHALLENGES FOR FUTURE HEALTHCARE PROFESSIONALS		
КІКІНА Олена, ХАРЧЕНКО Наталія		
ПОДОЛАННЯ ПРОЯВІВ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДІ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ		
АЛЕСКІЮК Руслана, ХАРЧЕНКО Наталія		
ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ		

СЕКЦІЯ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

НАГОРНА Ольга		
ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ДЕОКУПОВАНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ		
РАДКОВСЬКИЙ Олександр, ХАРЧЕНКО Наталія		
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ		
ГЕРАСИМЕНКО Михайло, НАГОРНА Ольга		
ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ, РИЗИКИ, СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ		
МАГРЕЛО Василь, НАГОРНА Ольга		
ВИКОРИСТАННЯ ІШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФІНАНСОВОМУ ПРОГНОЗУВАННІ ПІД ЧАС ВІЙНИ		

СЕКЦІЯ 3

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

БАЗЮК Андрій		
ФОРМУВАННЯ МЕДІА-ІМУНІТЕТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ		
ОМЕЛЬЧЕНКО Андрій		
БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ЧЕРЕЗ ДОКТРИНУ ЛЕГІТИМНИХ ОЧІКУВАНЬ		
ПЕНЗЕШТАДЛЕР Нелля, ХАРЧЕНКО Наталія		
КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ		
КАЛЮХОВ Сергій, ХАРЧЕНКО Наталія		
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ		
БОЙКО Михайло, ХАРЧЕНКО Наталія		
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЗМІЦНЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ		

СЕКЦІЯ 4

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ: ПРАВА ЛЮДИНИ, СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНА РІВНІСТЬ

КРАСОВСЬКИЙ Віталій		
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ		
РЯБОКОНЬ Роман, РЯБОКОНЬ Євген		
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ДО 105-РІЧЧЯ ХАРКІВСЬКОГО ОДОНТОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ: НЕЗАЛЕЖНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ РЕФОРМИ (1921-1931 РР.)		
ГАПАНЧАК Дмитро, ДУБУС Ростислав		
СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В ОБСТАВИНАХ ВІЙНИ		
ПОЛЮХОВИЧ Іван, ЮРЧУК Людмила		
РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ		
МАР'ЯН Руслан, ЮРЧУК Людмила		
ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ З СІМ'ЯМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ		
КРАСЬКО Вадим, ГАЛИЦЬКА Ольга		
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНІХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ		
МІНЧУК Олександр, ДЕНИЩУК Інна		
СПЕЦИФІКА ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ		
НІКОЛАЄВ Вадим, КОЛОСОК Тамара		
ПРАВА ЧОЛОВІКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ		
КАРПОВЕЦЬ Олександр, КОЛОСОК Тамара		
ЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ (НА ПРИКЛАДІ СНАТGPT) У ПІДГОТОВЦІ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ		
ТРОЦКОВЕЦЬ Вадим, КОЛОСОК Тамара		
ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ ТА ЙОГО ЮРИДИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ В УПРАВЛІННІ ОФІСНИМИ ПРОЦЕСАМИ		

ЖАБЧИК Богдан, КРАСОВСЬКА Алла		
ІНТЕГРАЦІЯ CRM-СИСТЕМ У РОБОТУ СЕКРЕТАРЯ: ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ З КЛІЄНТАМИ ТА ПАРТНЕРАМИ		
РАДКЕВИЧ Олександр, СПОДАР Назар, КРАСОВСЬКА Алла		
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПІДТРИМКА ГІБРИДНОГО ОФІСУ: ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ ДЛЯ КООРДИНАЦІЇ КОМАНД		
ПОКОВБА Василь, КРАСОВСЬКА Алла		
ЕРГОНОМІКА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОФІСУ: ВИБІР І НАЛАШТУВАННЯ ПЕРИФЕРІЙНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РОБОЧИХ ПРОЦЕСІВ		
ТИШКОВЕЦЬ Василь, ДЕНИЩУК Інна		
ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ		
СЕКЦІЯ 5 ПОВЕРНЕННЯ ДО ЖИТТЯ: ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ		
ЛІННІК Юрій		
ПСИХОЛОГІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ		
БОЧКОР Іван		
ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ		
ТОКАРЧУК Раїса		
ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ТА МЕТОДИ РОБОТИ З ТРАВМОВАНИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ		
ГОЛОВІНСЬКА Юлія		
АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНО ВІДНОВЛЕННЯ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ		
ДЕМИДЮК Володимир, ГАЛИЦЬКА Ольга		
ДУХОВНІСТЬ ОФІЦЕРА-ПСИХОЛОГА ЗСУ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ		

ГАЛИЦЬКА Ольга		
ДУХОВНІСТЬ ОФІЦЕРА-ПСИХОЛОГА ЯК РЕСУРС ПОДОЛАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ТРАВМИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ		
ДЗЮБА Олексій, ХАРЧЕНКО Наталія		
СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ		
ЮДКО Наталія, ГАЛИЦЬКА Ольга		
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ЯК УМОВА ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ		

РЕЦЕНЗІЯ

на Збірник матеріалів XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток»

Рецензований збірник є результатом роботи XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток», яка відбулася 30 квітня 2026 року на базі Рівненського інституту Університету «Україна».

Видання об'єднує наукові праці дослідників, викладачів, практиків, здобувачів вищої освіти та інших учасників наукової спільноти, які висвітлюють актуальні проблеми розвитку українського суспільства в умовах сучасних викликів, зокрема повномасштабної війни.

Тематика збірника характеризується комплексністю та міждисциплінарністю. У представлених матеріалах розкрито широке коло актуальних питань, пов'язаних із соціально-економічним, правовим, психологічним, медичним і безпековим розвитком держави. Значну увагу приділено філософським, психологічним і медичним аспектам реабілітації особистості в умовах війни, сучасному стану та перспективам відновлення економіки, розвитку фінансової системи й обліку, проблемам безпеки життєдіяльності населення, правовому забезпеченню суспільного розвитку, а також питанням психологічної підтримки та відновлення військовослужбовців. Такий тематичний спектр відповідає сучасним суспільним запитам і відображає основні напрями наукових пошуків у сфері гуманітарних, соціальних та економічних наук.

Особливої уваги заслуговує те, що матеріали збірника висвітлюють актуальні проблеми не лише на теоретичному, а й на прикладному рівнях. Автори пропонують сучасні підходи до вирішення складних соціально-економічних і гуманітарних питань, аналізують практичний досвід діяльності органів державної влади, закладів освіти, соціальної сфери та громадських

інституцій, що значно підвищує практичну цінність представлених досліджень.

Багаторічне проведення конференції свідчить про сформовану наукову традицію Рівненського інституту Університету «Україна», спрямовану на підтримку наукового діалогу, розвиток міждисциплінарних досліджень та консолідацію наукової спільноти. Стабільний інтерес до конференції з боку науковців і практиків підтверджує її авторитет, актуальність тематики та значущість для розвитку вітчизняної науки.

Представлені у збірнику матеріали мають належний науково-теоретичний рівень, характеризуються актуальністю, логічністю викладу, практичною спрямованістю та відповідають сучасним тенденціям розвитку науки. Результати досліджень можуть бути використані у науковій діяльності, освітньому процесі закладів вищої освіти, під час підготовки фахівців різних спеціальностей, у системі публічного управління, а також у практичній діяльності установ соціального, соціально-педагогічного, соціокультурного, медичного та психологічного спрямування.

Структура збірника є логічною та послідовною, а зміст матеріалів відповідає заявленій тематиці конференції. Видання підготовлено відповідно до загальноприйнятих вимог щодо наукових публікацій, матеріали належним чином систематизовано й оформлено.

З огляду на актуальність порушеної проблематики, наукову новизну окремих досліджень, їх практичну значущість та належний рівень редакційної підготовки, збірник матеріалів XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток» заслуговує на позитивну оцінку та рекомендований до друку.

Рецензент:

Ольга ЮЗИК, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри цифрових технологій та методики навчання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету

РЕЦЕНЗІЯ

на Збірник матеріалів XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Людина і суспільство: економічний і соціокультурний розвиток» Рівненського інституту Університету «Україна»

30 квітня 2026 року

Збірник матеріалів XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Людина і суспільство: економічний та соціокультурний розвиток» є актуальним виданням, у якому представлено результати досліджень науковців, практиків, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти. Опубліковані тези характеризуються науковою новизною, актуальністю досліджуваної проблематики, логічністю викладу та практичною спрямованістю, що свідчить про належний рівень наукової підготовки їх авторів.

Структура збірника є чіткою та логічно вибудованою. Матеріали систематизовано за п'ятьма тематичними секціями, які відображають найактуальніші напрями сучасних наукових досліджень: реабілітацію особистості в сучасних умовах; проблеми відновлення економіки; безпекові питання; правові аспекти соціокультурного розвитку; психологічне відновлення військовослужбовців. Такий міждисциплінарний підхід забезпечує комплексне висвітлення сучасних суспільних викликів.

Особливу значущість становлять матеріали, присвячені психологічній реабілітації військовослужбовців, психічному здоров'ю населення та питанням соціальної адаптації в умовах війни. Дослідження, представлені у п'ятій секції, відображають сучасні підходи до психологічного супроводу захисників України, висвітлюють ефективні стратегії психологічного відновлення та відповідають актуальним потребам українського суспільства в умовах тривалої воєнної агресії. Не менш вагомими є праці, присвячені безпеці життєдіяльності, розвитку економіки, правовому забезпеченню суспільних процесів та медико-психологічним аспектам підтримки населення.

Значною перевагою видання є високий рівень наукової культури представлених матеріалів. Автори використовують сучасну джерельну базу, коректно оформлену відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015, дотримуються наукового стилю викладу, логічної послідовності аргументації та обґрунтованості висновків.

Позитивної оцінки заслуговує активне залучення до наукової роботи здобувачів освіти різних рівнів – магістрів, бакалаврів і здобувачів фахової передвищої освіти. Представлені роботи свідчать про сформованість у молодих дослідників навичок наукового пошуку, академічного письма, аналізу наукових джерел та обґрунтування власних висновків. Водночас це підтверджує високий професійний рівень наукового керівництва та ефективність організації дослідницької діяльності в Рівненському інституті Університету «Україна».

Матеріали збірника можуть бути використані у науково-дослідній діяльності, освітньому процесі закладів вищої освіти, під час викладання дисциплін психологічного, соціального, економічного, правового, безпекового спрямування та у практичній діяльності фахівців відповідних галузей.

У цілому збірник матеріалів конференції відповідає сучасним вимогам до наукових видань, вирізняється актуальністю тематики, належним рівнем редакційної підготовки, науковою обґрунтованістю та практичною цінністю опублікованих праць. Представлені матеріали становлять інтерес для науковців, викладачів і здобувачів освіти та рекомендовані до друку.

Рецензент:

Оксана ШТРИМАЙТИС, кандидат фармакологічних наук, доцент, проректор з наукової роботи комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 30 квітня 2026 року)

**«ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО:
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК»**

Упорядник Наталія ХАРЧЕНКО

За редакцією Оксани ЛЮТКО